

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„ОКОЛНА СРЕДА 2007 – 2013 г.“
www.opc.moew.government.bg

ПЛАН ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА НАЦИОНАЛЕН ПАРК „ЦЕНТРАЛЕН БАЛКАН” 2016 – 2025

© Коино Коинов

www.centralbalkan.bg

Проект "Актуализиране на План за управление на Национален парк "Централен Балкан" № DIR-593212-1-8 се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007–2013 г.“

.....
Министър на околната среда и водите

(Ивелина Василева)

НАЦИОНАЛЕН ПАРК „ЦЕНТРАЛЕН БАЛКАН“

ПЛАН ЗА УПРАВЛЕНИЕ

2016 - 2025

..... 2016

Приет с решение № на Министерския съвет от 2016 г.

Планът за управление на Национален парк „Централен Балкан“ е разработен в рамките на Проект № DIR-593212-1-8 „Актуализиране на плана за управление на НП Централен Балкан“, финансиран по Оперативна програма "Околна среда, 2007-2013 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

РЕЗЮМЕ	7
ЧАСТ 0: ВЪВЕДЕНИЕ	11
0.1. ОСНОВАНИЕ ЗА РАЗРАБОТВАНЕТО НА ПЛАНА.....	11
0.2. ПРОЦЕС НА РАЗРАБОТВАНЕ – УЧАСТНИЦИ, ОБЩЕСТВЕНИ ОБСЪЖДАНИЯ ...	11
0.3. ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ И ОСОБЕНОСТИ НА ПЛАНА.....	14
ЧАСТ 1: ОПИСАНИЕ И ОЦЕНКА НА ПАРКА. ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ	15
1.0. МЕСТОПОЛОЖЕНИЕ И ГРАНИЦИ	15
1.1. ПЛОЩ НА ПАРКА И ВКЛЮЧЕНИТЕ В НЕГО ЗАЩИТЕНИ ТЕРИТОРИИ	16
1.2. ФОНДОВА И АДМИНИСТРАТИВНА ПРИНАДЛЕЖНОСТ	18
1.3. ЗАКОНОВ СТАТУТ	19
1.4. СОБСТВЕНОСТ.....	19
1.5. УПРАВЛЕНСКА СТРУКТУРА.....	20
1.5.1. Организационна структура и администрация.....	20
1.5.2. Персонал – функции.....	23
1.5.3. Материално-техническо обезпечаване	25
1.5.4. Други институции, органи на изпълнителната власт, юридически лица и др., които освен ДНПЦБ, са упълномощени да прилагат нормативните актове, свързани с управлението на парка, неговите ресурси и инфраструктура	27
1.6. ПРОЕКТНИ РАЗРАБОТКИ.....	29
1.7. СЪЩЕСТВУВАЩО ФУНКЦИОНАЛНО ЗОНИРАНЕ И РЕЖИМИ НА ОБЕКТА	30
ХАРАКТЕРИСТИКА НА АБИОТИЧНИТЕ ФАКТОРИ	31
1.8. КЛИМАТ	31
1.8.1. Фактори за формиране на местния климат	31
1.8.2. Елементи на климата.....	31
1.9. ГЕОЛОГИЯ И ГЕОМОРФОЛОГИЯ.....	34
1.9.1. Геоложки строеж, морфоструктура, морфография и морфометрия.....	34
1.9.2. Геоморфология на релефа.....	34
1.10. ХИДРОЛОГИЯ И ХИДРОБИОЛОГИЯ. ВОДНИ РЕСУРСИ	34
1.10.1. Хидрология и хидрография. Хидрографска мрежа – реки, извори, езера.....	34
1.10.2. Хидрохимия.....	36
1.11. ПОЧВИ.....	37
1.11.1. Разпространение и характеристика на почвите	37
1.11.2. Почвени процеси.....	38
БИОЛОГИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА	40
1.12. ЕКОСИСТЕМИ И БИОТОПИ (ПРИРОДНИ МЕСТООБИТАНИЯ).....	40
1.13. РАСТИТЕЛНОСТ	43
1.13.1. Класификация на растителността	43
1.13.2. Характеристика на горскодървесната растителност	43
1.14. ФЛОРА.....	47
1.14.1. Нисши растения и гъби	47
1.14.2. Висши растения	48
1.15. ФАУНА.....	50
1.15.1. Безгръбначни животни.....	51
1.15.2. Гръбначни животни.....	52
КУЛТУРНА И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА ХАРАКТЕРИСТИКА	57
1. 16. ПОЛЗВАНЕ НА ПАРКА И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ	57

1.16.1. Техническа инфраструктура, застроени площи и сгради	57
1.16.2. Селско стопанство	60
1.16.3. Горско стопанство	62
1.16.4. Лов, риболов, събиране на природни продукти.....	63
1.16.5. Туризъм, рекреация, спорт, услуги	65
1.16.6. Промисленост	70
1.16.7. Информираност на обществеността за Парка и отношението към него.....	70
1.16.8. Превенция и борба с пожарите.....	72
1.16.9. Собственост и вещни права	72
1.16.10. Научноизследователски дейности.....	73
1.16.11. НП в международен контекст.....	74
1.16.12. Регионални планове и стратегически документи с отношение към управлението на НП ЦБ.....	75
1.16.13. Други	75
1. 17. НАСТОЯЩО ПОЛЗВАНЕ НА ПРИЛЕЖАЩИТЕ ТЕРИТОРИИ	76
1.17.1. Население и демографска характеристика.....	76
1.17.2. Техническа инфраструктура, застроени площи и сгради	77
1.17.3. Селско стопанство	78
1.17.4. Горско стопанство	79
1.17.5. Лов и риболов, събиране на природни продукти	80
1.17.6. Туризъм, рекреация, спорт и услуги	80
1.17.7. Промисленост	84
1.17.8. Регионални планове и стратегически документи за прилежащи към Парка територии.....	84
1.17.9. Партньорства в района на Парка.....	85
1.18. КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО.....	88
1.19. ЛАНДШАФТ	89
1.19.1. Структура на ландшафта.....	89
1.19.2. Естетически качества	89
1.19.3. Културен пейзаж.....	89
1.20. СЪСТОЯНИЕ НА КОМПОНЕНТИТЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА В НПЦБ.....	90
ПЪРВА ОЦЕНКА	91
1.21. ЕКОЛОГИЧНА ОЦЕНКА.....	92
1.21.1. Уязвимост	92
1.21.2. Рядкост.....	93
1.21.3. Естественост.....	93
1.21.4. Типичност.....	94
1.21.5. Размери	94
1.21.6. Биологично разнообразие	95
1.21.7. Стабилност и нестабилност	96
1.22. СОЦИАЛНА И ИКОНОМИЧЕСКА ОЦЕНКА	96
1.22.1. Урбанизирана среда.....	96
1.22.2. Социално-икономически условия	99
1.22.3. Собственост.....	101
1.22.4. Управление.....	102
1.22.5. Формиране на основните и на специфичните проблеми на територията	103
1.23. ПОТЕНЦИАЛНА СТОЙНОСТ НА ЗАЩИТЕНАТА ТЕРИТОРИЯ	105
ЧАСТ 2. ДЪЛГОСРОЧНИ ЦЕЛИ И ОГРАНИЧЕНИЯ	108

2.1. ДЪЛГОСРОЧНИ ЦЕЛИ	109
2.1.1. Определяне на главните цели	109
2.1.2. Определяне на второстепенните цели	109
2.2. ОГРАНИЧЕНИЯ	110
2.2.1. Тенденции от естествен характер.....	110
2.2.2. Тенденции от антропогенен характер.....	113
ВТОРА ОЦЕНКА	119
2.3. ЕФЕКТ НА ОГРАНИЧЕНИЯТА ВЪРХУ ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ЦЕЛИ	119
2.4. ПОТЕНЦИАЛНИ ВЪЗМОЖНОСТИ НА ПАРКА	120
ЧАСТ 3. НОРМИ, РЕЖИМИ, УСЛОВИЯ И ПРЕПОРЪКИ ЗА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА ДЕЙНОСТИТЕ	122
3.1. ЗОНИРАНЕ И ФУНКЦИОНАЛНО ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ НА ЗОНИТЕ.....	122
3.1.1. Зона Резервати.....	123
3.1.2. Зона Ограничено Човешко Въздействие (ОЧВ)	123
3.1.3. Зона Многофункционална	124
3.1.4. Зона Природосъобразен туризъм	124
3.1.5. Зона Инфраструктура	125
3.2. РЕЖИМИ, НОРМИ И УСЛОВИЯ	127
3.2.1. Режими и норми валидни за територията на парка.....	127
3.2.2. Режими и норми по зони.....	133
ЧАСТ 4. ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЧИ И ПРЕДПИСАНИЯ ЗА ОПАЗВАНЕ И ПОЛЗВАНЕ	137
4.1. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ПРИОРИТЕТИТЕ	137
4.2. ПРОГРАМИ И ПРОЕКТИ	138
4.2.1. Опазване и поддържане на абиотичните компоненти	138
4.2.2. Опазване и поддържане на биоразнообразието – местообитания и видове в територии, заети с гори	140
4.2.3. Опазване и поддържане на биоразнообразието – местообитания и видове във влажните зони	143
4.2.4. Опазване и поддържане на биоразнообразието – местообитания и видове в безлесните територии	144
4.2.5. Научни изследвания и мониторинг на биоразнообразието и абиотичните компоненти.....	147
4.2.6. Подобряване и оптимизиране на инфраструктурата.....	152
4.2.7. Развитие на природосъобразен туризъм (управление на посетителите, посетителска и интерпретативна инфраструктура)	155
4.2.8. Подобряване условията за рекреация	158
4.2.9. Образование, обществена информация и партньорства	159
4.2.10. Европейска интеграция и международно сътрудничество	165
4.2.11. Институционално развитие.....	166
4.3. ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЧИ.....	170
4.4. РАБОТЕН ПЛАН	176
ЧАСТ 5. ПРЕГЛЕД НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ЦЕЛИТЕ И ЗАДАЧИТЕ	181
5.1. ПРЕРАЗГЛЕЖДАНЕ НА ЦЕЛИТЕ	181
5.1.1 Процедура за преглед на изпълнението на плана за управление.....	181
5.1.2. Критерии за оценка на целите и проектите.....	181
5.1.3 Форма за отчитане изпълнението на целите	183
5.2. ПРЕРАЗГЛЕЖДАНЕ НА ЗАДАЧИТЕ	190
5.2.1. Годишен преглед на задачите.....	190

5.2.2. Форма за отчитане и оценка на изпълнението на задачите	190
Литература.....	192
Описание на източниците на данни за АПУ на НП „Централен Балкан“	200
Речник на термини и съдържание на понятията.....	201
Съкращения	207

РЕЗЮМЕ

Планът за управление на Национален парк “Централен Балкан” е основният официален документ, отнасящ се до особеностите и ценността на биологичното разнообразие на Парка, до конкретните проблеми в него и начините за опазването му. Текстът на Плана е онагледен с карти, илюстриращи основните елементи на Парка, разпределението на територията по надморски височини, горска растителност и безлесната зона, хидрографска и климатична характеристика, находищата на растителните видове и на видовете животни с консервационно значение, местата за ползване на природни ресурси, териториите с висока консервационна стойност и зоните в Парка и др.

Планът съдържа пет основни раздела:

Част 1: Описание и оценка на Парка. Обща информация

Част 2. Дългосрочни цели и ограничения

Част 3. Норми, режими, условия и препоръки за осъществяване на дейностите

Част 4. Оперативни задачи и предписания за опазване и ползване

Част 5. Преглед на изпълнението на целите и задачите

Част 1: Описание и оценка на Парка. Обща информация.

Информацията в тази част е представена в 20 глави. В тях са описани и представени в текст, таблици, графики и карти следните основни данни за Парка: общо описание, физикогеографска характеристика с информация за климата, геологията, хидрологията, почвите, както и биотичната характеристика, включваща описания на растителните съобщества, хабитатното разнообразие, флората и фауната. Подробно са разгледани и различните аспекти на отношенията между хората и Националния парк, и най-вече - съществуващите ползвания на ресурси, туризма и профила на посетителите, културно-историческото наследство, провежданите в Парка научни изследвания и природозащитното образование и осведоменост на обществеността около Парка. Представена е и информация за инфраструктурата и достъпа в Парка, за парковите пейзажи, погледните места и живописните качества на територията. Специално внимание е отделено на въпросите, свързани с Националния парк в регионален и международен контекст. В тази част са отразени демографските тенденции в околпарковите общини, влиянието на промишлените обекти, отдиха и туризма, осведомеността на обществеността за Парка и отношението към него, проблемите на свързване на Парка с регионалното развитие, мястото на неправителствените организации и международните дарители в опазването на Парка. Тази част завършва с Първа оценка (3 глави). В нея се констатира, че Националният парк “Централен Балкан” е защитена територия със световна значимост за биологичното разнообразие, център на ендемичност и продължаващи процеси на видообразуване, уникален комплекс от хабитати и находища на видове с висока консервационна значимост, територия с една от най-голямата площ защитени вековни букови гори в Европа, както и като изключително важен елемент от общеевропейската екологична мрежа.

Установено е, че в граничещите с Парка територии съществуват условия за развитие на услугите по обслужването на туристите, привлечени от Националния парк, което да допринесе за увеличаване на приходите на местните хора.

Част 2. Дългосрочни цели и ограничения

Разделът е разработен чрез анализ на резултатите от научните изследвания върху природните елементи на Парка, социологическите проучвания, информацията в парковата дирекция, както и тази на други природозащитни проекти, осъществявани в района на Парка, на неправителствени организации и местни и регионални административни органи. Съпоставката на предвидените по закона цели на управление на Парка със заплахите и ограниченията за изпълнението им, по обективен начин очертава оперативните цели, на базата на които бяха определени програмите и проектите за постигането им.

Анализирани са заплахите и ограниченията от естествен и от антропогенен тип, както и някои ограничения от времево, финансово, законодателно естество. Формулирани са 4 идеални цели, 12 главни дългосрочни цели и 10 второстепенни дългосрочни цели за управление на природните компоненти, туризма, интерпретирането и образователните дейности, връзката с местните общности и функционирането на парковата администрация.

Целта на управлението на природните компоненти е: да запази разнообразието от природни местообитания и да се съхрани техния естествен характер; да запази биоразнообразието на генетично и видово ниво, както и екосистемите определящи съществуването на растителните, гъбни и животински видове; да съхрани естественото състояние на горските екосистеми и особено на естествените гори; да запази и поддържа естественото състояние на екосистемите в субалпийския и алпийския пояси; да запази естественото състояние на екосистемите на влажните зони и течащите води; да запази естественото състояние на екосистемите в скалните местообитания; да запази и поддържа благоприятното природозащитно състояние на природните местообитания и видове с национална и международна консервационна значимост; да опазва и поддържа естественото състояние и биологичния потенциал на недървесните ресурси в Парка (билки, плодове, гъби); да осигури/поддържа предоставянето на екосистемни услуги от Парка и тяхното устойчиво ползване; да поддържа оптимално ниво на познания и дългосрочен мониторинг на биологичното разнообразие в Парка; да съхрани естественото състояние, единството и качествата на ландшафта и на представителните, типични и уникални елементи като суходолия, каньони, скални стени, пропасти, пещери и водопади; да ограничи развитието на инфраструктурата до нуждите на парковото управление и да се въвеждат най-съвременни технологии при поддръжката на съществуващите обекти.

Един от най-важните и значими инструменти за постигането на тези цели е чрез зона Резервати и зона ОЧВ да се обособи компактна, максимално голяма територия с ограничено човешко въздействие, в която да протичат естествените екологични процеси.

Значително внимание в Плана е отделено на управлението на туристите и максимално удовлетворяване на техните потребности от отдих и духовно обогатяване чрез контакт с живата природа, като основната цел е това да бъде постигнато в съответствие със значимостта и предназначението на Парка.

Съществен дял в Плана заема екологичното интерпретиране, обучение и образование. В тази насока са формулирани основни цели, свързани с оптимизиране на възможностите за тези дейности и насърчаване разбирането на единството и връзката на човека и природата в Националния парк.

С оглед максимално удовлетворяване на интересите на местното население са предвидени мерки за създаване на условия за устойчиво природосъобразно ползване на природните ресурси в Парка, за създаване на система за редовна координация с местните и регионални власти и партньори, за подобряване на обществената информираност.

Дейностите за управлението на Парка се разглеждат в пряка връзка с функционирането на местните общности и партньорства. Основните дългосрочни цели в

тази насока се състоят в поддържане на обслужващата Парка инфраструктура в съответствие със задачите му и схемата за зонироване и поддържане на програма за развитие на човешките ресурси.

Част 3. Норми, режими, условия и препоръки за осъществяване на дейностите

Съществено значение при управлението на Националния парк има неговото зонироване. С настоящият План за управление са определени 5 функционални зони - зона "Резервати" (20 060 ха), зона за „Ограничено Човешко Въздействие“ (ОЧВ) (25 414 ха), зона "Природосъобразен туризъм" (180 ха), зона "Инфраструктура" (около 32 ха) и „Многофункционална зона“ (28 774 ха). За всяка зона е посочено нейното предназначение, описанието ѝ, съдържанието и характера на обектите, които тя включва, разработени са режимите, нормите и условията за човешките дейности с цел ограничаване негативното въздействие върху природните дадености.

Описани са общите за цялата паркова територия ограничения, без които би било невъзможно постигането на целите на управление на Парка. Те определят конкретните изисквания за поведение на всеки посетител или институция в Парка с цел опазването му в дългосрочен План.

Част 4. Оперативни задачи и предписания за опазване и ползване

Изпълнението на дългосрочните цели се осъществява чрез прилагането на програми и проекти. Програмите и проектите са пряко свързани с оперативните задачи. Те са представени накратко, с цел да се даде представа за насоките на дейността по изпълнението им. Тези проекти са в основата на различните етапи на развитие на Парка и изпълнение на настоящия План за управление. Групирани са в 11 основни направления. Предвидени са общо 37 групи основни програми и 88 проекта, чиято дългосрочна реализация води до постигане на оперативните цели за планувания период. В тези програми и проекти са взети под внимание различните приоритети и съответните нива на управление.

Последната глава на тази част съдържа пет годишен Работен план. В него по приоритети са подбрани програмите и проектите, които осигуряват ефективното опазване на всички компоненти на Парка още в първоначалния етап на управлението им.

Част 5. Преглед на изпълнението на целите и задачите

Съгласно чл. 60 от ЗЗТ, в края на първия четиригодишен период, след влизане в сила на Плана за управление, се предвижда публично обсъждане на изпълнението на предвидените дейности и необходимостта от внасяне на корекции в Плана. В края на втория четиригодишен период е предвидено второ обсъждане. Отговорна институция за прегледа на изпълнението на плана е ДНПЦБ.

Оценка за извършената работа, изразходваните средства и време по изпълнението на проектите се прави и текущо през годината с цел пренасочване на средства и промяна на приоритетите при изпълнение на дейностите при необходимост. В края на годината се извършва преглед на изпълнението на програмите/проектите от Плана за управление за изминалата година.

Приложенията, които са в таблична и графична форма, предоставят допълнителни данни за отделните части от Плана. Тези приложения са неразделна част от него, тъй като в тях се съдържа основна аргументация за взимането на управленските решения.

Към Плана е разработена **Географска Информационна Система (ГИС)** със всички необходими слоеве за подпомагане работата на администрацията - лечебни растения, разрешени за лични нужди и за стопанско ползване, разрешени за събиране гъби, места, разрешени за събиране на лечебни растения и диворастящи плодове, места за поддържащи и възстановителни дейности в горите, туристическа инфраструктура, зонироване на парка и др.

Подробна допълнителна информация може да бъде намерена в **Сборниците** към Плана:

- Абиотични фактори;
- Биологична характеристика;
- Социално-икономически аспекти;
- Инфраструктурни обекти;
- Международни и национални оценки и верификации;
- Правен анализ.

ЧАСТ 0: ВЪВЕДЕНИЕ

0.1. ОСНОВАНИЕ ЗА РАЗРАБОТВАНЕТО НА ПЛАНА

Законът за защитените територии (ЗЗТ) в Глава IV, раздел II, чл. 55, ал. 1, регламентира разработването на планове за управление за защитените територии, при условия и по ред, определени с наредба, утвърдена от Министерски съвет. Министерският съвет приема през 2000 г. Наредба за разработване на планове за управление на защитени територии.

Актуализацията на Плана за управление на НП Централен Балкан се изпълнява на базата на утвърденото през 2009 г. от Министъра на околната среда и водите Задание за актуализация на Плана за управление на НП Централен Балкан. Възложител на актуализацията е Дирекция „Националния парк Централен Балкан“ (ДНПЦБ).

0.2. ПРОЦЕС НА РАЗРАБОТВАНЕ – УЧАСТНИЦИ, ОБЩЕСТВЕНИ ОБСЪЖДАНИЯ

ОСНОВЕН ЕКИП РАЗРАБОТИЛ ЧАСТ 1: ОПИСАНИЕ И ОЦЕНКА (ОПИСАТЕЛНА ЧАСТ ОТ ПЛАНА ЗА УПРАВЛЕНИЕ):

Име	Месторабота	Част
инж. Антоний Стефанов	"Пролес инженеринг" ООД	ръководител проект, методика за мониторинг на въздействието от туризма върху околната среда
доц. д-р Стефан Мирчев	ЛТУ - гр. София	климатични фактори и дендрохронологичен анализ
инж. Тодорка Дилинска		геоложки строеж, морфоструктура
инж. Илия Петров	ЕТ "Илия Петров"	хидрология и хидрография
доц. д-р Росица Петрова	ЛТУ - гр. София	характеристика на почвите
гл. ас. Чавдар Гусев	Институт по биоразнообразие и екосистемни изследвания при БАН - гр. София	биотична характеристика
ас. д-р Росен Цонев	БФ към СУ - гр. София	биотична характеристика
доц. д-р Мариус Димитров	ЛТУ - гр. София	биотична характеристика
инж. Иван Сугарев	"Пролес инженеринг" ООД	горскодървесна растителност
инж. Станислав Станов	"Пролес инженеринг" ООД	горскодървесна растителност
доц. д-р Мелания Гьошева	Институт по биоразнообразие и екосистемни изследвания при БАН - гр. София	макромицети
инж. Теодор Неделин	ЛТУ - гр. София	макромицети
гл. ас. Николай Коджабашев	ЛТУ - гр. София	фауна
Теодора Теофилова	БФ към СУ - гр. София	фауна

Име	Месторабота	Част
инж. Костадин Иванов	Нач.уч.-ДЛС "Росица"	фауна
доц. д-р Мариана Драганова	"Институт за изследване на общества и знанието " при БАН	социология
соц. метод. Наташа Милева	"Институт за изследване на общества и знанието " при БАН	социология
соц. метод. Ваня Цветкова	"Институт за изследване на общества и знанието " при БАН	социология
историк Кета Мирчева		културно историческо наследство
К. Стоилов		население и демография
гл. ас. ландш. арх. Диана Каратотева	ЛТУ - гр. София	ландшафт
ландш. арх. Пламен Ненов	"Пролес инженеринг" ООД	настоящо ползване и прилежащи територии, компоненти на околната среда; ГИС
ландш. арх. Димитринка Берберов	ЕТ "Илия Петров"	екологична и социално икономическа оценка, потенциална стойност
инж. Вахрам Алтунян	"Пролес инженеринг" ООД	ГИС
Деница Савова	"Пролес инженеринг" ООД	ГИС

**ОСНОВЕН ЕКИП РАЗРАБОТИЛ ЧАСТ 2: ПЛАНИРАНЕ И ПРЕДПИСАНИЯ
(ПРЕДПИСАТЕЛНО ЧАСТ ОТ ПЛАНА ЗА УПРАВЛЕНИЕ):**

Име	Месторабота	Част
Доц. д-р Ива Апостолова	Институт по биоразнообразие и екосистемни изследвания при БАН - гр. София	Ръководител проект; Дългосрочни цели и ограничения; Втора оценка; Потенциални възможности на Парка; Оперативни задачи и предписания; Проекти и програми.
Кирил Георгиев	ЕТ „Биосфера Консулт“	Зониране и функционално предназначение на зоните; Норми и режими.
Георги Попгеоргиев	Природонаучен музей - Пловдив	ГИС
Тодор Любенов	Институт по космически изследвания при БАН	ГИС
Тома Белев	Асоциация на парковете в България	Забрани и нормите по ползване на ресурсите въведени с друга нормативна уредба – ЗЛОД, ЗРАК, ЗЛР.
Спас Узунов	Българска фондация Биоразнообразие	Забрани и нормите по строителството и инфраструктурата въведени с друга нормативна уредба
Владимир Милушев	Българска фондация Биоразнообразие	Ползвания в Парка – паша и агроекологична мярка 214
Росен Василев	Българска фондация Биоразнообразие	Синтезиране на част 1 „Описание и оценка“
Радостина Ценова	Българска фондация Биоразнообразие	Комуникационна стратегия, информиране на обществеността, обществено обсъждане

В рамките на актуализирането на плана са проведени редица срещи и консултации с Директора на ДНПЦБ, експертите от Централния офис на ДНПЦБ в Габрово, инспектори на паркови участъци, служители паркова охрана. Специален двудневен семинар бе организиран край гр. Габрово за обсъждане на дългосрочните цели и ограничения, зонирането и функционалното предназначение на зоните в Парка, както и норми, режими, условия и препоръки за осъществяване на дейностите, програмите и проектите (18-19.11.2013 г.).

Екипът, разработващ АПУ участва в заседанието на Консултативния съвет към ДНПЦБ (25.11.2013 г.), на което беше представен процеса по актуализирането на плана.

Срещите с експерти на МОСВ/НСЗП подпомогнаха процеса по написване на АПУ, в съответствие с изискванията на възложителя.

Осъществена е информационна кампания под наслов „За управлението на Парка – имаш думата и ти!“. Проведени са индивидуални срещи с представители на ключовите заинтересовани страни (държавна и местна администрация, представители на НПО, научни институти, браншови организации, фермери и др.). Поставени са кутии за събиране на становища в населените места около Парка. Разпространени са 4 000 дипляни за зонирането, режимите в Парка и възможностите за туризъм, паша, сенокос и др.

Проведени са информационни срещи в населените места около Парка, за да се осигури възможност на заинтересованите страни да се информират за целите, процеса по актуализиране на ПУ на НПЦБ, задачите и предстоящите дейности. Чрез обявите и на самите срещи са посечени всички законовоприети форми за приемане на мнения и предложения, вкл. по електронен път на специален е-мейл адрес. Вместо предвидените по техническа спецификация две срещи са организирани седем в ключови населени места около Парка – гр. Тетевен, гр.Троян, гр. Априлци, гр. Павел баня, гр. Калофер, гр. Карлово, с. Розино и гр. Габрово.

На основание чл. 59, ал. 1 от Закона за защитените територии, във връзка с чл. 12, ал.1 и чл. 13, т.1 от Наредбата за разработване на планове за управление на защитени територии, Дирекцията „Национален парк Централен Балкан“ (ДНПЦБ) и Гражданско дружество „Централен Балкан“ проведеха обществено обсъждане на проект на Актуализиран План за управление на НП „Централен Балкан“. Общественото обсъждане се проведе на 11 март 2014 г. от 13.00 до 16.00 часа в Художествена галерия „Христо Цокев“ в гр. Габрово. В обсъждането участваха Министърът и Зам. Министърът на околната среда и водите, депутати, областни управители, кметове и други над 100 човека представители на заинтересованите страни от региона и страната.

Преди и по време на общественото обсъждане бяха внесени 26 бр. становища на заинтересовани институции (организации, лица и др.). Внесените писмени предложения относно проекта на ПУ бяха разгледани от експерти на ДНПЦБ и Гражданско дружество „Централен Балкан“ и им беше отговорено в законоустановения срок, като всички законосъобразни и целесъобразни становища бяха отразени в АПУ. Съгласно Наредбата за разработване на планове за управление на защитени територии, цялата документация от Общественото обсъждане беше внесена в МОСВ.

0.3. ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ И ОСОБЕНОСТИ НА ПЛАНА

Приетият с решение на Министерски съвет и утвърден от Министъра на околната среда и водите План за управление на НП Централен Балкан е официалния документ на ДНПЦБ и е основният инструмент за управление на Парка

Разпоредбите на ЗЗТ придават на Плана за управление значимост и сила, равни на закона, но доколкото законът е общ акт с регламенти и режими за всички национални паркове, Планът за управление е специален документ, отнасящ се до особеностите на защитената територия и по-конкретно на биологичното разнообразие в екосистемите и на естествените процеси, протичащи в тях, включително начина на опазването им и други специфични проблеми.

Съобразявайки се с изискванията към категорията защитена територия национален парк и отчитайки особеностите и, режимът ѝ, определен в заповедта за обявяването ѝ и изискванията на международните договори. Планът за управление въвежда необходимите норми, режими, условия за осъществяване на всички дейности на територията на Парка. Задава рамката на организацията на управлението, определя институциите и другите заинтересовани страни, отговорни за различните аспекти на управлението, както и

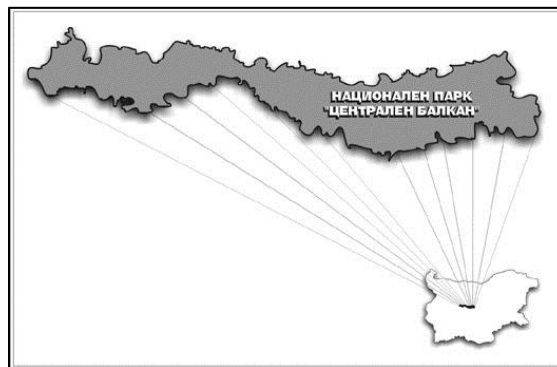
начините и средствата за прилагането им. Планът описва значимите проблеми в средносрочен аспект и очертава и подходите за решаването им.

ЧАСТ 1: ОПИСАНИЕ И ОЦЕНКА НА ПАРКА. ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ

1.0. МЕСТОПОЛОЖЕНИЕ И ГРАНИЦИ

Национален парк „Централен Балкан“ е разположен в централната част на България (Фиг. 1 и Фиг. 2) и обхваща най-високата част на Централна Стара планина, като включва три части на планинската верига на Балкана - Златишко-Тетевенска планина (с най-висок връх Вежен, 2 198 м н. в.), Троянска планина (с най-висок връх Купена, 2 169 м н. в.) и Калоферска планина (с най-висок връх Ботев, 2 376 м н. в., който е и най-високият връх в Стара планина).

Фиг. 1. Географско положение на Националния парк “Централен Балкан”

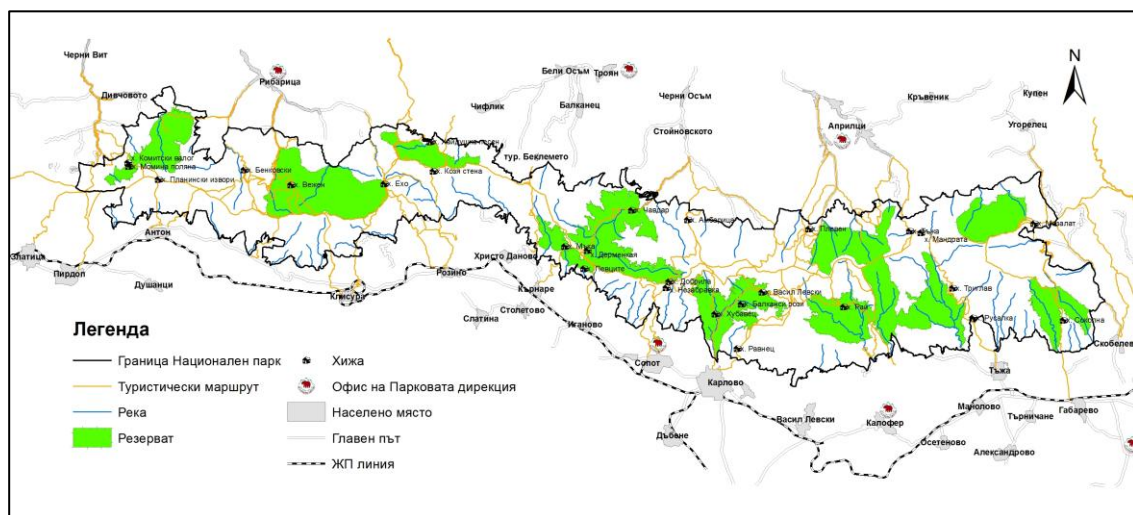

На територията на Парка са разположени 9 резервата – „Боатин“, „Царичина“, „Козя стена“, „Стенето“, „Стара река“, „Джендема“, „Северен Джендем“, „Пеещи скали“ и „Соколна“. Осем от резерватите (с изключение на „Козя стена“), както и паркът като цяло, са включени в списъка на ООН на националните паркове и защитените територии.

Съгласно класификацията на Международния съюз за защита на природата (IUCN), паркът е защитена територия от Втора категория, а резерватите в него – Боатин, Царичина, Стенето, Джендема, Северен Джендем, Козя стена, Стара река, Пеещи скали и Соколна, са от първа категория. Първите четири от тях, са включени в Програмата “Човек и биосфера” на ЮНЕСКО. Паркът е обявен от BirdLife International за Орнитологично важно място със световно значение. Централен Балкан е включен като обект сред важните места за растенията (Important Plant Areas - http://www.plantlife.org.uk/wild_plants/). Паркът е един от важните райони за опазване на дневните пеперуди в България (Основни райони за пеперуди в България - http://www.nmnhhs.com/butterfly_areas_bg/).

Централен Балкан и осем от неговите резервати са в Списъка на представителните защитени територии на ООН. От 2003 г. Паркът е сертифициран и приет за член на Европейската мрежа защитени територии PAN Parks. Централен Балкан е удостоен през 2009 г. с Европейска диплома за защитени територии от Комитета на министрите на Съвета на Европа.

Фиг. 2. Граници на НП Централен Балкан

1.1. ПЛОЩ НА ПАРКА И ВКЛЮЧЕНИТЕ В НЕГО ЗАЩИТЕНИ ТЕРИТОРИИ

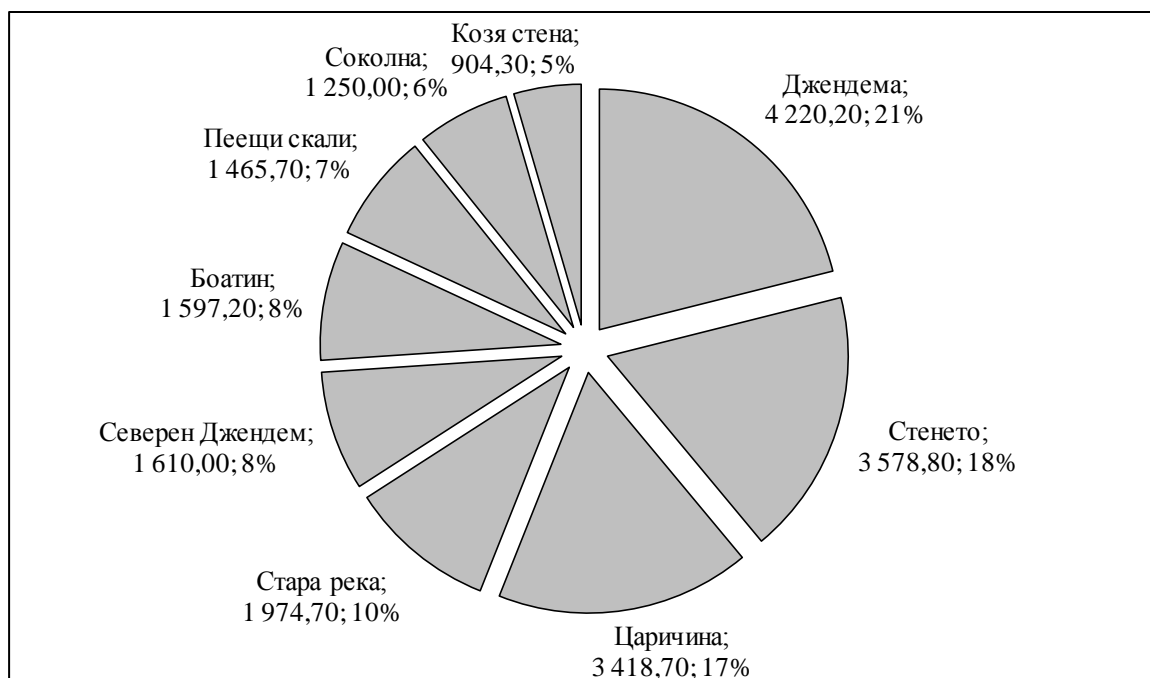
Паркът Централен Балкан е обявен със Заповед № 843/31 октомври 1991 г. на Министъра на околната среда, като народен парк, с площ 71 669.5 ха (Приложение 1.1.1.). Със Заповед № РД-396/15.10.1999 г. на Министъра на ОСВ е прекатегоризиран като национален парк (Приложение 1.1.2.). Впоследствие през 2008 г. в резултат използването на по-точни методи при обявяването на защитена зона Централен Балкан, като част от мрежата Натура 2000 площта на Парка е изчислена на 72 021.1 ха.

През 2006 г. на ДНПЦБ е възложено и управлението на две защитени територии извън територията на Парка – резерват „Еленова гора” в землището на с. Скобелево (Община Павел баня) с площ 53.7 ха и поддържан резерват „Чамджа” в землището на с. Христо Даново (Община Карлово) с площ 66.4 ха. В следствие на по-точно измерване на площта на тези резервати, свързано с издаване на актове за държавна собственост, през 2013 г., площта им е изчислена на 66.8 ха - поддържан резерват „Чамджа” и 53.88 ха - резерват „Еленова гора”. През 1986 г. е обявява буферна зона около поддържан резерват „Чамджа“. Със Заповед на Министъра на ОСВ през 2007 г. буферната зона е прекатегоризирана в защитена местност „Борсук кая“.

Общата площ на деветте резервата в Парка е 20 019.6 ха, 28% от площта му. По-долу са представени основни данни за резерватите:

Резервати на територията на НП Централен Балкан		
Резерват	Заповед за обявяване Последна заповед за изменение	Площ (ха)
Боатин	ПМС 7285/12 юни 1948 г. Заповед № 67/25 януари 1991 г.	1 597.2
Царичина	ПМС 4942/18 юли 1949 г. Заповед № 500/29 юни 1992 г.	3 418.7
Козя стена	Заповед № 1048/22 декември 1987 г.	904.3

	Заповед № 67/25 януари 1991 г.	
Стенето	Заповед № 214/5 април 1979 г. Заповед № 44/15 януари 1991 г.	3 578.8
Стара река	Заповед № 200/19 март 1981 г. Заповед № 67/25 януари 1991 г.	1 974.7
Джендема	Заповед № 606/28 март 1953 г. Заповед № 67/25 януари 1991 г.	4 220.2
Северен Джендем	Заповед № 995/30 септември 1983 г. Заповед № 9/09 януари 1985 г.	1 610.0
Пеещи скали	Заповед № 502/11 юли 1979 г. -	1 465.7
Соколна	Заповед № 501/11 юли 1979 г. Заповед № 9/09 януари 1985 г.	1 250.0
Общо		20 019.6

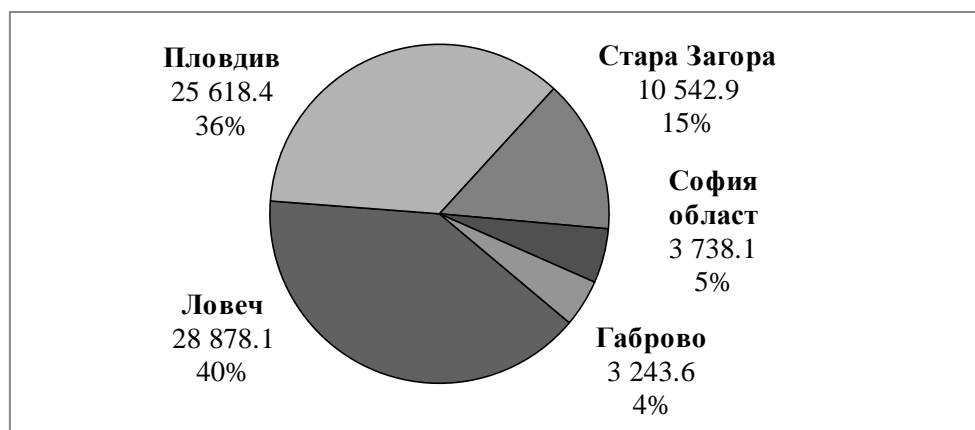
Резервати извън територията на НП Централен Балкан		
Резерват	Заповед за обявяване Последна заповед за изменение	Площ (ха)
Резерват Еленова гора	Заповед № 2200/30 август 1961 г. Заповед № 784/18 октомври 2012 г.	53.9
Поддържан резерват Чамджа	ПМС 3675/15 април 1949 г. Заповед № 785/18 октомври 2012 г.	66.8
Общо		120.7

1.2. ФОНДОВА И АДМИНИСТРАТИВНА ПРИНАДЛЕЖНОСТ

Националният парк включва гори с обща площ от 44 220 ха (61%) и високопланински пасища и ливади с обща площ 27 801.1 ха (39%) (Приложение № 1.2.1.)

Паркът е разположен на територията на 5 административни области: Ловеч, Пловдив, Стара Загора, София област и Габрово.

Фиг. 3. Площ по административни области (в ха)

Територията на Парка попада в пределите на 9 общини и 30 землища на населени места, както следва:

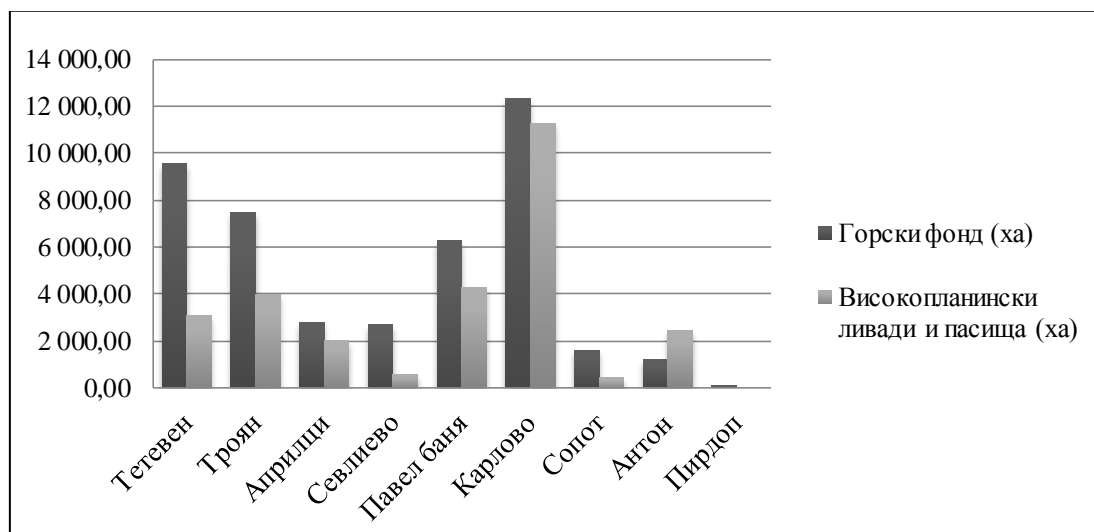
1. Община Тетевен – землища: с. Дивчовото, с. Рибарица
2. Община Троян – землища: с. Чифлик, с. Бели Осъм, с. Балканец, с. Черни Осъм;
3. Община Априлци – землище гр. Априлци;
4. Община Севлиево – землища: с. Кръвеник, с. Стоките;
5. Община Павел баня – землища: с. Манолово, с. Тъжа, с. Асен, с. Скобелево, с. Горно Сахране, с. Габарево, с. Търничене, гр. Павел баня;
6. Община Карлово – землища: гр. Калофер, с. Васил Левски, гр. Карлово, с. Иганово, с. Певците, с. Кърнаре, с. Хр. Даново, с. Розино, гр. Клисуре;
7. Община Сопот – землища: гр. Сопот, с. Анево;
8. Община Антон – землище с. Антон;
9. Община Пирдоп – землище с. Пирдоп

Разпределението на площите на горите и на високопланинските ливади и пасища по общини, е както следва:

Община	Гори (ха)	Високопланински ливади и пасища (ха)
Тетевен	9 545.0	3 074.3
Троян	7 480.5	3 971.3
Априлци	2 790.8	2 016.2
Севлиево	2 687.8	555.7
Павел баня	6 263.5	4 279.4
Карлово	12 531.6	11 056.7
Сопот	1 610.2	420.4

Антон	1 209.8	2 427.5
Пирдоп	100.8	0

Фиг. 4. Разпределение на горите и високопланинските ливади и пасища по общини

1.3. ЗАКОНОВ СТАТУТ

Управлението на Парка представлява пряко прилагане на ЗЗТ. Съгласно чл. 5, т. 2 от ЗЗТ националният парк е втора категория защитена територия, която е изключителна държавна собственост (чл. 8, ал. 1 и 2 от ЗЗТ). Съгласно действащото законодателство чл. 18, ал. 1 от ЗЗТ ”За национални паркове се обявяват територии, в чиито граници не попадат населени места и селищни образувания и които включват естествени екосистеми с голямо разнообразие на растителни и животински видове и местообитания, с характерни и забележителни ландшафти и обекти на неживата природа.

Съществуващите девет резервата съответстват на защитена територия първа категория от ЗЗТ. Съгласно чл. 16, ал. 1 за резервати се обявяват образци от естествени екосистеми, включващи характерни и/или забележителни диви растителни и животински видове и местообитанията им.

На основание чл. 12, ал. 6, във връзка с чл. 6, ал. 1, т. т. 3 и 4 от ЗБР и т. 1 от Решение на Министерския съвет №122/02.03.2007 г. (ДВ, бр 21 от 2007 г.) през 2008 г. със Заповед № РД-559/05.09.2008 г. на Министъра на околната среда и водите Централен Балкан е обявен за защитена зона по Директивата за птиците. Паркът е и една от защитените зони, предстоящи за обявяване съгласно Директивата за местообитанията.

1.4. СОБСТВЕНОСТ

С приемането на ЗЗТ през 1998 г., парковете с национално значение, посочени в Приложение № 1 на ЗЗТ, са определени като изключителна държавна собственост (чл. 8, ал. 1). Законът урежда прекатегоризация на народен парк Централен Балкан в национален парк. Прекатегоризацията е извършена на 15.10.1999 г. По този начин в съответствие с чл. 18, ал. 1 от Конституцията на Република България е определен видът на собствеността на

територията в границите на НП „Централен Балкан” – изключителна държавна собственост. Такива са земите, горите и водните площи, разположени на територията на Парка.

Територията на Парка е актувана като изключителна държавна собственост с АДС № 1/16.01.1997 г. с площ от 73 261.8 ха, в това число 44 079.8 ха горски фонд и 29 182 ха - високопланински пасища и ливади. Централен Балкан е обявен за народен парк по Закона за защита на природата (отм.) със Заповед № 843/31.10.1991 г. на Министъра на околната среда (Приложение 1.1.1.). Със Заповед № РД-396/15.10.1999 г. народният парк е прекатегоризиран в национален парк и площта му е намалена с 323.1 ха (Приложение 1.1.2.). Впоследствие със Заповед № РД-396/15.10.1999 г. на Министъра на околната среда и водите са определени и границите на Парка по отдели на лесоустройствените проекти на държавните лесничейства. Съгласно посочената заповед общата площ на Парка е 71 669.5 ха, от които горски фонд 44 000.8 ха и 27 668.7 ха високопланински пасища и ливади.

След приемането на Конституцията на Р България от 1991 г. са приети закони, които позволяват възстановяване на гражданите на правото на собственост върху недвижимите имоти, национализирани през социализма. С приемането на ЗЗТ, обн. в ДВ бр. 133 от 1998 г. чл. 24, ал. 4 от (ЗСПЗЗ) се изменя: „Не се възстановява правото на собственост върху земеделски земи, включени в паркове с национално значение и природни резервати - изключителна държавна собственост, определени по реда на ЗЗТ, както и върху земите, под и върху които се намират неотделими от тях археологически обекти.” Условието и редът за възстановяване на собствеността върху горите и земите от горския фонд се уреждат със Закона за възстановяване на собствеността върху горите и земите от горския фонд (ЗВСГЗГФ). С приемането на ЗЗТ е създадена и нормата на §4а от ЗВСГЗГФ, съгласно която: „Общинските служби по земеделие се произнасят по искания за възстановяване на гори и земи, попадащи в границите на национални паркове, след определянето на границите по § 4 от Закона за защитените територии ”. На територията на Парка общата площ на възстановените земи е 3 884.75 ха, от които 3 789.01 ха (118 имота) в полза на съответните общини и 95.74 ха (166 имота) - в полза на частни лица (Приложение 1.4.1.).

Приетите реституционни закони (Закон за собствеността и ползването на земеделските земи и Закон за възстановяване на собствеността върху горите и земите от горския фонд) създават нормативни забрани за възстановяване правото на собственост върху земи и гори, включени в границите на народните паркове преди приемането на ЗЗТ и съответно в границите на националните паркове след прекатегоризацията на народните паркове по реда и условията на ЗЗТ. Екипът извършил правния анализ (Сборник Правни Анализи), счита за нищожни извършени реституции на земи и гори, включени в границите на народен парк, респ. национален парк Централен Балкан, като преценката следва да се направи за всеки един конкретен случай на възстановена собственост. Държавата следва да предприеме действия за защита по исков път на своето право на собственост в случаите, в които неправилно реституираните имоти се владеят от трети лица или в които са налице документи, привидно легитимиращи трети лица като собственици.

1.5. УПРАВЛЕНСКА СТРУКТУРА

1.5.1. Организационна структура и администрация

Със заповед № 62/15.02.1996 г. на Комитета по горите се създава Управление на Народния парк "Централен Балкан", със седалище в Троян и офис в Карлово. Съгласно същата заповед, Горските стопанства "организируют и осъществяват охраната, опазването, управлението и възпроизводството на природните ресурси в земите от горския фонд". Управлението на народния парк в Троян е закрито на 15 февруари 1999 г.

Със Заповед № РД-252/11.06.1996 г., на 15 юли 1996 г. на Министъра на ОСВ, се създава Районна инспекция по околната среда за Народния парк "Централен Балкан", със седалище в град Габрово. Инспекцията започва работа на 8 октомври 1996 г.

Впоследствие със Заповед РД-155/14.05.1997 г. Министъра на ОСВ преобразува Инспекцията в отдел за Народния парк "Централен Балкан" към Районната инспекция за опазване на околната среда, Велико Търново. Със Заповед № РД-506/29.12.1998 г. на Министъра на ОСВ, отделът за Народен парк "Централен Балкан" към РИОСВ, Велико Търново е закрит.

ДНПЦБ е създадена на основание чл. 46, ал. 1, т. 2 и чл. 49 от ЗЗТ със Заповед № РД-506/29.12.1998 г. – Приложение № 1.5.1. (изменена със Заповед № РД-75/03.02.2006 г. - Приложение № 1.5.2.) на Министъра на околната среда и водите, като самостоятелно юридическо лице на пряко подчинение на Министерството на околната среда и водите със седалище в гр. Габрово и предмет на дейност:

- управление и охрана на национален парк Централен Балкан;
- прилагане на Плана за управление;
- възлагане на дейности, предвидени в Плана за управление и устройствените планове и проекти;
- координация и контрол върху дейности, осъществявани от други органи, организации и лица;
- мониторинг на компонентите на околната среда и поддържане на база данни;
- санкциониране на нарушители.

Съгласно чл. 50 от ЗЗТ, в изпълнение на своите правомощия, Директорът на ДНПЦБ:

1. осъществява управлението на националния парк;
2. организира разработването на 10 годишния План за управление на Парка;
3. прилага Плана за управление в НП и осъществява охраната в него;
4. възлага изпълнението на поддържащи, направляващи, регулиращи или възстановителни дейности, туристически дейности в Парка;
5. издава годишни разрешителни за паша и разрешителни за ползване на дървесина от местното население в рамките на поддържащите и възстановителните дейности в горите в съответствие с устройствените и технически планове и проекти;
6. издава разрешителни за събиране с търговски цели на гъби и диворастящи плодове, с изключение на такива от лечебните растения в НП в съответствие с устройствените и технически планове и проекти;
7. контролира дейностите на ползвателите на гори, земи и водни площи;
8. координира и контролира прилагането на планове за управление в областта на научноизследователската работа, поддържащите и възстановителните мерки за застрашени видове и местообитания, просветните и образователните екологични програми и други природозащитни дейности, осъществявани от други държавни органи, общини, неправителствени организации и лица;
9. организира мониторинг върху качествата на компонентите на околната среда;

10. организира функционирането на посетителски центрове;
11. санкционира нарушители в предвидените случаи.

В изпълнение на чл. 51 от ЗЗТ, Министерът на околната среда и водите е утвърдил Правилник за устройството и дейността на дирекциите на националните паркове (ПУДДНП). ПУДДНП урежда функциите, задачите и структурата на дирекциите на националните паркове. Съгласно ПУДДНП:

Чл. 2. (1) Дирекциите на националните паркове са административни структури към Министъра на околната среда и водите, осигуряващи провеждането на държавната политика за управление и опазване на поверените им защитени територии.

(2) Дирекциите на националните паркове са юридически лица на бюджетна издръжка.

(3) Директорите на дирекциите на националните паркове са органи на изпълнителната власт и второстепенни разпоредители с бюджетни кредити към Министъра на околната среда и водите.

Чл. 3. (1) Дирекциите на националните паркове осъществяват своята дейност на териториите съгласно приложение № 1.

(2) Дейността на дирекциите на националните паркове се координира от дирекция "Национална служба за защита на природата" при МОСВ.

Съгласно действащото законодателство ДНПЦБ има правомощия по следните закони: ЗООС, ЗЗТ, ЗЛР, ЗБР, ЗЛОД, ЗВ, ЗОПОЕЩ и ЗРА.

Общата численост на персонала на ДНПЦБ, съгласно одобрено от Министъра на околната среда и водите е 66 щатни бройки и 5.5 бройки по Постановление на Министерски съвет № 66/1996 г. От 66-те щатните бройки, 28 са определени за служители по служебно правоотношение (държавни служители) и 38 - по трудово правоотношение (Приложение № 1.5.3.).

Разпределението по длъжности, е както следва:

1. Директор на ДНПЦБ – един брой;

2. Общата администрация е структурирана в Дирекция „Административни, финансови и правни дейности” (АФПД) – 8,5 души, в т. ч. Директор на Дирекция АФПД, Старши счетоводител, двама Старши експерта, четирима Главни специалиста и 0.5 бр. (половин щат) за Чистач, назначен по Постановление на Министерски съвет № 66/1996 г.;

3. Специализираната администрация (общо 62 души)¹ е организира в Дирекция „Биоразнообразие, контрол и охрана” (ДБКО), ръководена от Директор на ДБКО, като са сформирани следните отдели и звено:

3.1. Отдел „Биоразнообразие, планове, програми и проекти” (БППП), включваща 8 служители, в т. ч. Началник отдел БППП, трима Главни експерти, двама Старши експерти и двама Младши експерти;

3.2. Отдел Контрол и охрана (КО), включващ 44 служители, в т. ч. Началник отдел, шестима Главни инспектори, четирима Старши инспектори, трима

¹ В общата бройка на специализираната администрация са включени и пет Главни специалисти, назначени по реда на Постановление на Министерски съвет № 66/1996 г. с цел подпомагане дейностите, изпълнявани от служителите в отдел КО.

Младши инспектори, 15 бр. Главни специалисти, 11 бр. Старши специалисти и 4 бр. Младши специалисти).

3.3. Звено Подвижна паркова охрана, включващо трима Главни специалисти и един Старши инспектор.

Пет от служителите (Главни специалисти), назначени по реда на Постановление на Министерски съвет № 66/1996 г. подпомагат дейностите, изпълнявани от служителите в отдел КО.

За подобряване планирането, координацията и отчетността на дейностите, както и с цел осъществяване на ефективно оперативно ръководство, Паркът е разделен на 7 паркови участъка (ПУ) (Приложение № 1.5.4). Парковите участъци са създадени със заповед на Директора на ДНПЦБ през 1999 г. Впоследствие, с цел подобряване на контролната и охранителна дейност, обхвата на участъците е променен. При изготвянето на настоящия План за управление териториалният обхват на парковите участъци, е както следва:

- 1. Парков участък Тетевен** - включва части от землищата на с. Дивчовото, с. Рибарица и има площ 12 620 ха;
- 2. Парков участък Троян** - включва части от землищата на с. Чифлик, с. Бели Осъм, с. Балканец, с. Черни Осъм и има площ 10 778 ха;
- 3. Парков участък Стоките** - включва части от землищата на гр. Априлци, с. Кръвеник; с. Стоките и има площ 8 976 ха;
- 4. Парков участък Тъжа** - включва части от землищата на с. Манолово; с. Тъжа; с. Асен; с. Скобелево; с. Осетеново; с. Габарево; с. Търничене; гр. Павел баня и има площ 9 476 ха;
- 5. Парков участък Калофер** - включва части от землището на гр. Калофер, с. Васил Левски, с. Сушица, гр. Карлово и има площ 9 044 ха;
- 6. Парков участък Карлово** - включва части от землището на с. Сушица, гр. Карлово, гр. Сопот, с. Анево, с. Иганово, с. Черни Осъм и има площ 10 419 ха;
- 7. Парков участък Клисуре** - включва части от землищата на с. Иганово, с. Певците, с. Кърнаре, с. Хр. Даново, с. Розино, гр. Клисуре, с. Антон, гр. Пирдоп и има площ 10 272 ха.

1.5.2. Персонал – функции

Функциите, задачите и структурата на ДНПЦБ са уредени в (ПУДДНП), утвърден от Министъра на околната среда и водите, съгласно който администрацията на ДНПЦБ е обща и специализирана и е организирана в Дирекции.

Общата администрация (Дирекция „Административни, финансови и правни дейности“) подпомага осъществяването на правомощията на директора, създава условия за осъществяване на дейността на специализираната администрация и извършва техническите дейности по административното обслужване, в т. ч. оказва правна помощ за законосъобразното осъществяване на правомощията на служителите; изготвя проекти на договори и дава становища по законосъобразността на проекти на договори, по които ДНПЦБ е страна; извършва деловодно обслужване и външна и вътрешна куриерска дейност; систематизира и съхранява документите и другите материали на администрацията; изготвя отговори и дава становища по постъпили жалби, сигнали и предложения; извършва кадровото обслужване; извършва финансово-счетоводни дейности; подготвя проекта на бюджета на ДНПЦБ; контролира, анализира и отчита

разходването на предоставените бюджетни средства, както и събирането и трансфера на приходите и др.

Специализираната администрация подпомага осъществяването на правомощията на директора на ДНПЦБ, като извършва информационни, регулиращи, координиращи и контролни функции.

На основание чл. 16, ал. ал. 1 и 2 от ПУДДНП, специализираната администрация, организирана в Дирекция „Биоразнообразие, контрол и охрана”, включва два отдела, както следва:

1. отдел „Биоразнообразие, планове, програми и проекти”, които има следните функции: разработва планове и програми за управление на ресурсите, научни изследвания и мониторинг; организира и извършва мониторинг върху състоянието на природните местообитания, компонентите на околната среда - води, почви, популациите на растителни и животински видове, туристическия поток и др.; изготвя ресурсни оценки; организира/участва в разработването на плановете за управление и устройствените и техническите планове и проекти; координира и контролира програмите в областта на научноизследователската работа, инвентаризацията, мониторинга и опазването на биоразнообразието в защитените територии; изготвя и предоставя информация за ценностите на Парка, за целите на информирането на обществеността и посетителите; организира и поддържа база данни за горите, природните местообитания, растителните и животинските видове, броя на посетителите, културно-историческите и други обекти и дейности на територията на защитената територия; участва в приемане на извършената работа по сключени договори; разработва, организира и координира изпълнението на планове и програми за информиране на обществеността, в т. ч. учащите се, посетителите на националния парк и местното население; разработва информационни, рекламни, образователни и други популярни материали и продукти; осигурява информационните връзки и комуникации на администрацията; издава бюлетин за дейността на ДНПЦБ; изготвя отговори/становища по постъпили жалби, сигнали и предложения съгласно функционалната компетентност на дирекцията; организира и координира изпълнението на ангажименти, произтичащи от членството на ДНПЦБ в международни организации и мрежи и др.

2. отдел „Контрол и охрана” организира и извършва охраната на горите, земите и водните площи в поверените на ДНПЦБ защитени територии от незаконни действия, включително от пожари; организира и извършва контрол по спазване режима на поверените защитени територии, други условия, посочени в устройствените и техническите планове и проекти; организира и извършва контрол над дейността на други ведомства, организации и лица на територията на поверените на ДНПЦБ защитени територии; организира и извършва контрол над съответните органи, организации и лица по спазване на условията и изпълнението на договори за възлагане на дейности, условията на концесионни договори, разрешителни, условията в решения по ОВОС, ЕО и ОС; организира и извършва контрол по спазването на противопожарните изисквания в поверените на ДНПЦБ защитени територии, като при пожар участва в потушаването му; извършва проверки на обекти, съоръжения и дейности и на всички документи, разрешаващи ползване, дейности и движение; съставя актове за установени нарушения и предупредителни и констативни протоколи; извършва ревизии на охранителните участъци; извършва дейности по прилагането на

принудителни административни мерки; спира и проверява превозни средства, транспортиращи дървен материал, горски и земеделски продукти и други в границите на поверените на ДНПЦБ защитени територии, в прилежащите им населени места и техните землища; задържа вещите, предмет на нарушение, както и вещите, които са послужили за неговото извършване; извършва дейности, свързани с мониторинга върху качествата на компонентите на околната среда; участва в изпълнението на дейности, свързани с развитие на посетителската инфраструктура; съпровожда посетителски групи, предоставя информация и оказва съдействие на посетителите; участва в разпространението на информационни, рекламни, образователни и други популярни материали и др.

1.5.3. Материално-техническо обезпечаване

ДНПЦБ разполага със собствен сграден фонд – част от административна сграда в гр. Габрово, с площ 566, 18 кв. м. за нуждите на Централен офис. За паркови офиси и работни бази са наети 10 помещения, в т. ч. в с. Рибарица, гр. Троян, с. Стоките, гр. Априлци, с. Тъжа, гр. Павел баня, гр. Калофер, гр. Сопот, с. Розино, гр. Клисуре, както следва:

№	Парков участък	Офис/работна база	Адрес на офиса/работната база
1	Тетевен	Рибарица	с. Рибарица, Община Тетевен, Кметството
2	Троян	Троян	гр. Троян, ул. Г. С. Раковски № 55
3	Стоките	Априлци	гр. Априлци, ул. Васил Левски № 105
		Работна база Стоките	с. Стоките, община Севлиево, Кметството
4	Тъжа	Павел баня	гр. Павел баня, пл. Освобождение № 1
		Работна база Тъжа	с. Тъжа, община Павел баня, Кметството
5	Калофер	Калофер	гр. Калофер, ул. Георги Шопов № 3
6	Карлово	Сопот	гр. Сопот, ул. Иван Вазов № 1
7	Клисуре	с. Розино	с. Розино, община Карлово, Читалището
		Работна база Клисуре	гр. Клисуре, в сградата на Читалището

Офисите/работните бази на ДНПЦБ са оборудвани с офис мебели, компютри, софтуер (деловодна програма през интернет, счетоводен софтуер, кадри, GIS база данни и др.), принтери и скенери. За осъществяването на контролната и охранителна дейност служителите на ДНПЦБ използват 27 бр. МПС-та, 1 бр. моторна шейна, 13 бр. мотоциклета „ИЖ Планета“

ДНПЦБ разполага с 80 бр. GSM апарати, както и подвижни радиостанции с ограничен обхват, които се използват при специализирани акции, кризисни ситуации, бедствия и др.

В изпълнение на проект № DIR-5113325-12-109 „Централен Балкан – парк за всички“, осъществяван с финансовата подкрепа на ОПОС, 2007–2013г.” бяха доставени, както следва: преносими радиостанции; огледално рефлексни фотоапарати; термокамери; трудно горими предпазни облекла; трудно горими обувки, ръкавици, челници, киркобрадви и каски за реакции при пожари и др.; GPS апарати; бинокли вкл. бинокли с лазерен далекомер; зрителна тръба; видеокамери за терен. Горепосоченото оборудване е предоставено на служителите от отдел „Контрол и охрана“.

В допълнение по проекта за всички Паркови офиси е доставено модерно оборудване като електрогенератор, импулсен заваръчен апарат, електрически перфоратор, хресторез, кастрачка, фотокапани (стандартни и с MMS известяване), моторен трион, теренен таблет, диктофон, лазерна ролетка, електронна предавателна метеостанция, лазерен далекомер.

В ДНПЦБ са доставени и 2 бр. квадрикoptери, които ще използват при управление на кризи.

На служителите е предоставено специализирано оборудване, в т. ч. – служебно облекло с отличителни знаци, бинокли, GPS, служебно оръжие, електрошокови палки, 2 бр. карабини, бронирани жилетки, противогази, прибори за нощно виждане, противопожарно оборудване – моторни триони, туби, тупалки, пръскачки и лопати.

Като ДМА на ДНПЦБ са заведени 23 бр. пътища на територията на Парка.

При изпълнение на служебните си задължения, служителите ползват раници, обувки, дъждобрани, палатки, спални чували, шалтета и др. През последните години основните източници на финансиране на ДНПЦБ са държавния бюджет, ПУДООС, НДЕФ, ОПОС 2007 - 2013 и др. В допълнение ДНПЦБ е реализирала проекти, финансирани от програма LIFE+ на Европейската комисия (ЕК), фондация Пан Паркс и др. Обобщена информация за приходите / разходите на ДНПЦБ за периода 01.01.2001 г. - 31.12.2010 г. е представена в таблицата:

Година	П Р И Х О Д И в хил. лв					Р А З Х О Д И в хил. лв					
	Собствени приходи	Трансфер /ДБ/	ПУДООС	Международни проекти	Приходи от държавни такси	Възнаграждения и осигурителни вноски	Основен ремонт и придобиване на ДА	Издръжка	Общо разходи	Международни проекти	Общо разходи по Плана за дейности
2001	0	417	231	59	13	305	25	87	417	59	231
2002	0	418	280	66	50	345	4	69	418	66	280
2003	0	631	246	27	15	518	19	94	631	27	246
2004	0	935	457	68	8	496	180	259	935	68	457
2005	0	981	309	0	10	527	115	339	981	0	309
2006	0	937	99	5	13	551	172	214	937	5	99
2007	0	962	120	0	12	608	123	231	962	0	120
2008	0	940	98	0	17	676	0	264	940	0	98
2009	0	856	56	0	20	702	0	154	856	0	56
2010	0	876	155	87	18	598	57	221	876	87	155
Всичко	0	7 953	2 051	312	176	5 326	695	1 932	7 953	312	2 051
Забележка: Данните са извлечени от отчетите на Дирекция Национален Парк Централен Балкан. Приходите от събраните държавни такси се превеждат на Предприятието за управление на дейностите по опазване на околната среда.											

1.5.4. Други институции, органи на изпълнителната власт, юридически лица и др., които освен ДНПЦБ, са упълномощени да прилагат нормативните актове, свързани с управлението на парка, неговите ресурси и инфраструктура

Институции:

- **Министерство на околната среда и водите (МОСВ).** Съгласно чл. 46, ал. 1 МОСВ и неговите регионални органи провеждат и осъществяват: 1. управлението и контрола в защитените територии; 2. управлението, възлагането на дейностите по поддържането и възстановяването, възлагането на туристически дейности, охраната и контрола в горите, земите и водните площи в защитените територии - изключителна държавна собственост. Дейността на дирекциите на националните паркове се координира от дирекция "Национална служба за защита на природата" при МОСВ.

Други органи на изпълнителната власт:

- **Изпълнителна агенция по околна среда (ИАОС).** ИАОС осъществява ръководни, координиращи и информационни функции по отношение на контрола и опазването на околната среда в България. ИАОС проектира и управлява Националната система за мониторинг на околната среда (НСМОС) и информацията за състоянието на компонентите и факторите на околната среда за територията на страната. Националният парк попада в териториалния обхват на Отдели Регионални лаборатории Плевен, Велико Търново, Стара Загора и София (Главна дирекция Лабораторно-аналитична дейност, ИАОС) извършващи лабораторно-аналитична дейност, свързана с набиране и анализ на проби от околната среда, за осигуряване дейността на НСМОС, вкл. анализи, свързани с качеството на повърхностни води и качество на почвите.

- **Басейнови дирекции за управление на водите (БДУВ) – регионални структури към МОСВ.** Защитената територия попада в пределите на БДУВ Дунавски район – Плевен и БДУВ Източноевропейски район – Пловдив. БДУВ изпълняват управленски, регулаторни, информационни и контролни функции. При осъществяването на тези функции дирекциите провеждат и участват в дейности, свързани с политиката на държавата в областта на управлението на водите, вкл. и на територията на Парка.

- **Регионални инспекции по опазване на околната среда и водите (РИОСВ) – регионални структури към МОСВ.** Централен Балкан попада в териториалния обхват на следните РИОСВ: Плевен, Велико Търново, Стара Загора, Пловдив и София. РИОСВ са административни структури към Министъра на ОСВ, осигуряващи провеждането на държавната политика по опазване на околната среда на регионално равнище.

- **Министерство на вътрешните работи (МВР).** Дейността на МВР е насочена към защита на правата и свободите на гражданите, противодействие на престъпността, защита на националната сигурност, опазване на обществения ред и пожарна безопасност и защита на населението. Националният парк попада в териториалния обхват на следните регионални структури към МВР:

- ✓ Областни Дирекции на Министерството на вътрешните работи (ОД на МВР към Главна дирекция „Областни дирекции на МВР“): ОД на МВР Ловеч, ОД на МВР Габрово, ОД на МВР Стара Загора, ОД на МВР Пловдив и ОД на МВР София;

- ✓ Регионални Дирекции "Пожарна безопасност и защита на населението" (РДПБЗН към Главна дирекция "Пожарна безопасност и защита на населението"): РДПБЗН Ловеч, РДПБЗН Габрово, РДПБЗН Стара Загора, РДПБЗН Пловдив и РДПБЗН София;

- **Министерство на регионалното развитие и благоустройството (МРРБ).** МРРБ е отговорно за провеждане на реформата в регионалното развитие на страната, устройството на територията, изграждането на основните мрежи и съоръжения на техническата инфраструктура.

- **Министерство на културата.** Ведомството ръководи и координира културните обекти на територията на страната и провежда нейната културна политика. Под негова юрисдикция са паметниците на културата и историческите забележителности, вкл. и на територията на Централен Балкан.

- **Областни управители.** Областният управител е териториален едноличен орган на изпълнителната власт с обща компетентност. Той е представител на правителството и държавната власт в някой от неговите областни региони и провежда политиката на кабинета в поверената му територия. Областният управител осъществява административен контрол, като следи за законосъобразността на актовете на органите на местно самоуправление (Общински съвет) и местна администрация (Кметовете). Територията на Парка попада в пределите на следните Области: Ловеч, Габрово, Стара Загора, Пловдив и София област;

- **Общински администрации** - Общините са основната административно-териториална единица в съвременното административно-териториално деление на България, в която се осъществява местното самоуправление. НП Централен Балкан в административно отношение попада в пределите на следните Общини: Тетевен, Троян, Априлци, Севлиево, Павел Баня, Карлово, Сопот, Антон и Пирдоп.

Други юридически лица:

- **Планинска спасителна служба (ПСС).** ПСС е част от структурата на Български Червен кръст. Регионалните подразделения на ПСС организират и извършват дейността по планинско спасяване, вкл. и на територията на националния Парк;

- **Български туристически съюз (БТС).** БТС е доброволно, независимо, непартийно и неправителствено сдружение за социален отдих, за спортно-туристическа, културна, родолюбива, природолюбива и екологична дейност. На територията на Парка БТС разполага с 19 обекта, някои от които са преотдадени за стопанисване на частни лица и/или фирми. Правомощията на Туристическите дружества (БТС) са свързани с управлението/стопанисването на обектите на територията на Парка;

- **В и К дружествата** имат правомощия свързани с проектиране, изграждане и поддръжка на санитарно охранителни зони, водовземни и водопреносни съоръжения, вкл. и на територията на националния парк;

- **Предприятие „Водоелектроенергетически централи“ към Националната електрическа компания ЕАД (НЕК ЕАД)** има правомощия свързани с производство на електроенергия, експлоатация и ремонт на ВЕЦ. На територията на

Парка към Клон "ВЕЦ - група Родопи" (Предприятие „Водноелектрически централи“) попадат някои съоръжения на ВЕЦ Левски, ВЕЦ Тъжа и ВЕЦ Видима;

- РРТС, БТК, ЧЕЗ, ЕВН и др. – имат правомощия свързани с експлоатация и поддръжка на телекомуникационни и електропреносни съоръжения в Парка.

1.6. ПРОЕКТНИ РАЗРАБОТКИ

В периода на действие на Първия план за управление ДНПЦБ е участвала в множество проекти. През периода от НДЕФ са финансирани проекти свързани с възстановяване и управление на алпийски хабитати; дейности по възстановяване на белоглав лешояд; ремонт на пътен участък Калофер - Манастира; изграждане на екопътека и лагер (бивак) за обучение по оцеляване в планината.

ДНПЦБ изпълни проект „Пилотен демонстрационен модел на приложение на хибридни системи за осветление и соларни системи за топла вода за обекти в НП Централен Балкан финансиран от Програма за малки проекти на Глобалния екологичен фонд (GEF).

ДНПЦБ участва като партньор по проект финансиран от немската фондация DBU (Deutsche Bundesstiftung Umwelt). Целта на проекта беше да се подпомогне процесът на актуализиране на Плана за управление на Парка в частта засягаща управлението на високопланинската безлесна зона.

В рамките на проект „Модел за управление с участие на заинтересованите страни на Централен Балкан - елемент от Националната екологична мрежа“, финансиран от Исландия, Лихтенщайн и Норвегия чрез Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство (Договор № ПО1-04-00) беше създаден Обществен консултативен съвет към ДНПЦБ. Изготвена е Дългосрочна визия за НП Централен Балкан – „Поглед към общото ни бъдеще“, 2010-2050 г.

ДНПЦБ съвместно с ПУ „П. Хилендарски“ изпълни проект финансиран по ОП Развитие на човешките ресурси, 2007–2013 г. с основна цел обучение на студенти от биологични специалности на университета, вкл. и на територията на Парка.

През периода бяха реализирани следните проекти, финансирани от Фондация PAN Parks:

- „Разработване на Стратегия за устойчив туризъм за региона на НП „Централен Балкан“;

- „Пилотно сертифициране на туристически обекти с логото на PAN Parks в региона на НП „Централен Балкан“;

ДНПЦБ участва в реализирането на следните проекти финансирани от Европейския финансов инструмент LIFE;

- LIFE 07 NAT /BG/000068 "Опазване на царския орел и ловния сокол и на ключовите за тях места от мрежата на Натура 2000 в България". Проектът е приключил;

- LIFE07 NAT/IT/000502 EX-TRA „Подобряване на условията за едрите хищници – трансфер на най-добрите практики“. Проектът е приключил;

- LIFE 08/NAT/BG/278 „Възстановяване на популациите на едрите европейски видове лешояди в България“. Проектът се изпълнява;

ДНПЦБ изпълни два проекта финансирани от ОП Околна среда 2007-2013 г., както следва;

- Проект № 58301-30-450 „Информационно обезпечаване и подобряване на посетителската инфраструктура в Национален парк Централен Балкан”;
- Проект № 58301-32-452 „Опазване, поддържане и възстановяване на природни местообитания и местообитания на видове в НП Централен Балкан”;
- Към настоящия момент ДНПЦБ изпълнява проект финансиран по ОП Околна среда - „Централен Балкан - парк за всички” Обобщена информация за проектните разработки е представена в Приложение № 1.6.1.;

1.7. СЪЩЕСТВУВАЩО ФУНКЦИОНАЛНО ЗОНИРАНЕ И РЕЖИМИ НА ОБЕКТА

В първия план за управление на Парка са определени пет функционални зони, както следва: Зона Резервати, Зона за ограничаване на човешкото въздействие, Зона Туризм, Зона Сгради и съоръжения и Многофункционална зона.

Зона Резервати е с най-високо ниво на защита. Тя е обособена за запазване на естествения характер на природата; осъществяване на научна и образователна дейност и/или екологичен мониторинг; опазване на генетичните ресурси; запазване на естествени местообитания и на популациите на защитени редки, ендемитни и реликтни видове; развитие на мрежа от представителни за България и Европа екосистеми и застрашени местообитания. Това е зоната с най-рестриктивни режими в Парка.

Зоната за ограничаване на човешкото въздействие е предназначена да възпира и ограничава неблагоприятните човешки въздействия върху зона Резервати. В зоната за ограничаване на човешкото въздействие се осигуряват условия за поддържане на биологичното единство и на естествения биологичен обмен на видовете. В зоната са допустими ограничени ползвания на природни ресурси

Зона Туризм, чието първостепенното предназначение е да предложи на посетителите възможност за пълноценен отдих, туризм, духовно обогатяване и почивка по начин, който не уврежда дивата природа, както и да осигури безопасността на посетителите. Зоната предоставя възможност за преминаване на туристите през Парка по първостепенен пешеходен маршрут от европейската система, свързваща Черно море с останалата част от Европа.

Зона Сгради и съоръжения регламентира и осигурява възможност за ползване и поддръжка на съществуващите обекти и съоръжения и строителство на предвидените такива по начин, при който инфраструктурата да не пречат постигането на целите на Парка. Управлението на зона “Сгради и съоръжения” цели минимално отрицателно въздействие върху биологичното разнообразие, пейзажа и общото състояние на дивата природа в Парка.

Многофункционалната зона, чието основно предназначение е да опазва естественото състояние и процеси в природните съобщества, екосистеми и местообитания, както и в определени райони да се предоставят възможности за екологосъобразен поминък и дългосрочни ползи от устойчиво ползване на природните ресурси. В зоната са извършвани всички необходими природозащитни дейности за видовете, съобществата, екосистемите, местообитания и за обекти на неживата природа - поддържащи, направляващи, регулиращи и възстановителни. В зоната регламентирано се извършва паша, сенокос, в рамките на природозащитни дейности, както и събиране на дърва за огрев и събиране на недървесни продукти.

ХАРАКТЕРИСТИКА НА АБИОТИЧНИТЕ ФАКТОРИ

1.8. КЛИМАТ

1.8.1. Фактори за формиране на местния климат

Паркът е разположен в най-високите части на Стара планина - район с голямо разнообразие и динамични промени в стойностите на метеорологичните параметри. Това се дължи на силно пресечения терен, дълбоките речни долини и котловини, надморската височина - Приложение № 1.8.1. (преобладаващо над 1 000 м н.в., в зоната на планинската климатична област) Климатът в северните части на НПЦБ е умереноконтинентален, в южните - преходно-континентален, като на места периодично е установено и въздействие на средиземноморски въздушни маси.

1.8.2. Елементи на климата

Температура на въздуха. Най-студеният месец в Парка е януари, а максималните средни температури са през месец юли. Средните месечни и годишни екстремни температури и картата на температурния режим в НПЦБ са илюстрирани в Приложение № 1.8.2.

В района на Парка и за шестте анализирани хидро-метеорологични станции е безспорно изразена тенденцията към повишаване на средните годишни температури на въздуха. Установеното нарастване на температурите през зимния период може да окаже влияние предимно за по-високите части на Парка, където температурните условия ограничават растежа и продуктивността на екосистемите.

Продължителност на вегетационния период. В Парка се обособяват четири основни зони в зависимост от температурно-валежния режим, диференцирани по надморска височина. Нископланинската зона (с надморска височина до 1 000 м н.в.) се характеризира с температурни, валежни и влажностни условия, свойствени за умерения планински климат. Броят на дните с температури над 10°C е между 160 - 190 и вегетационният период е с продължителност 5.5 - 6 месеца. Средната годишна температура е между 8°C - 9°C, а средногодишното количество на валежите е в интервала 560 - 680 мм/м2. Среднопланинската зона (между 1 000 и 1 500 м н. в.) включва особеностите на умерения планински климат. Дните с температури над 10°C са между 115 - 150 и вегетационният период варира между 4 - 5 месеца. Средната годишна температура е между 4.5°C и 7°C при средногодишно количество на валежите между 830 и 950 мм/м2. Високопланинската зона (между 1 500 и 2 000 м н. в.) е с кратък вегетационен период (от 2 до 4 месеца) и сравнително много ниски средни годишни температури. Броят на дните с температури над 10°C е между 80 и 100. Средната годишна температура е между 3.3°C-5.1°C, а годишното количество на валежите е варира от 860 до 1050 мм/м2. Субалпийските части (над 2 000 м н.в.) се характеризират с много кратък вегетационен период (до 2 месеца). Средната годишна температура варира от - 3.2 °C до 2.1°C. Тези зони са естествено безлесни.

Валежи. На територията на НПЦБ валежните суми нарастват с увеличаване на надморската височина. Влиянието на изложението и надморската височина върху количеството валежи в района на НПЦБ може да се види от данните поместени в Приложение № 1.8.3.

Стойностите за годишните валежни суми очертават безспорен превес на северните изложения в сравнение с южните. В хоризонтално направление през зимния период максимални валежи падат в диапазона на 1 500 - 1 840 м. н. в. (север) и на 1 300 - 1 600 м.

н. в. (юг). През летния сезон валежите са на по-малка надморска височина, съответно 600 – 900 м. н. в. (север) и 1 250 – 1 550 м. н. в. (юг).

При многогодишния анализ на валежите е установена сравнително добре изразена тенденция за леко намаляване на валежните суми, предимно в южните райони. Независимо от това редуциране на валежите, данните от анализа показват, че през вегетационния период е осигурена сравнително добра влагообезпеченост на растителността в района на Парка. Средната годишна сума на валежите е в границите на 649 - 1 085 mm/кв.м и е една от най-високите за страната.

Снежна покривка. Средната месечна дълбочина на снежната покривка, при по-малка надморска височина (500 - 800 м.н. в.), е около 25-30 см. на северните склонове, а на южните – 20-25 см. В по-високите части на планината тя е значително по-дълбока, като достига и често надвишава 1 метър. Установено е, че на височина 1 200 - 1 500 м. в 60-70% от зимните месеци максималната дълбочина на снежната покривка е в границите на 50-100 см.

Индекс на засушаването по де Маргон. Индексът на засушаването по де Маргон е изчислен за периода 1941-2011 г. (Приложение № 1.8.4.). Очертават се следните зони: Зона с вариране на индекса от 20 до 30. Периодично възникват трайни смущения във влагоосигуряването на дървесните видове (ХМС Карлово); Зона с вариране на индекса от 30 до 40. Проблеми с влагоосигуряването възникват само в отделни години (ХМС Троян, ХМС Калофер); Зона с вариране на индекса от 40 до 70. Това е регионът с оптимални температурно-валежни условия за дървесната растителност (ХМС Габрово, ХМС Тетевен). Зона със стойности на индекса над 70. Зона с преовлажняване, което е неблагоприятно за горските екосистеми (вр. Ботев).

Мъгли. В рамките на една година броя на мъгливите дни е много променлив, като ясно е изразена тенденцията те да нарастват в по-високите райони. В Приложение № 1.8.5. са показани данните за годишното (по месеци) разпределение на дните с мъгла в зависимост от релефа.

По отношение на разпределението на мъглите в пределите на денонощието може да се посочи, че в по-ниските зони те възникват обикновено в по-късните сутрешни часове и около обяд, докато в планинските райони те са характерни предимно в ранните сутрешни часове.

Скреж. Максималната продължителност на дните с условия за образуване на скреж (мъгла при отрицателни температури на въздуха) е на връх Ботев (2 017 часа). В планинските райони на открити, ветровити места по-често се образува скреж в сравнение със склоновете и особено с долините.

Влажност на въздуха. Динамиката на този показател в зависимост от сезона и надморската височина е показана в Приложение № 1.8.6. Относителната влажност на въздуха нараства с увеличаване на надморската височина; данните показват, че на северните склонове през периода април – октомври градиента за относителната влажност на въздуха се променя на всеки 100 метра в границите на 1.5 - 1.9 %, а на южните склонове - от 2.2 до 2.7 %.

Скорост и посока на вятъра. НПЦБ попада в район IV (с пределна скорост 33 m/s и напор до 55 kg/m²) и район III (с пределна скорост 29 m/s и напор до 42 kg/m²). Във високопланинската част преобладават западните ветрове, като в края на пролетта се увеличава повторемостта на южните ветрове в резултат на средиземноморските циклони. През лятото, поради активизиране на азорския антициклон, се усилват северозападния вятър. През началния период на есента посоката на вятъра е аналогична на посочената за

летния сезон, но към средата на този сезон ветровете със северна компонента намаляват и нараства повторемостта на южните ветрове (Приложение № 1.8.7.).

Планинският релеф съдейства за формиране на местни ветрове. Най-голямо разпространение имат фьонообразните ветрове. Обикновено те са характерни за северните склонове на планината и са следствие от обтичането ѝ въздушни потоци от юг и югозапад. В различните части на региона влиянието на тези ветрове е различно. Понякога могат да се очертаят ветрови полюси. През зимния сезон влиянието на фьона върху динамиката и формирането на времето може да е много съществено. През този сезон е възможно месечните температури на въздуха да са с 2,5-3,5 °C по-високи от средните за региона. Летният сезон, в резултат на това въздействие, е свързан с намаляване на въздушната влажност, като това редуциране може да достигне 30-40 %. Обикновено средната скорост на вятъра е 10-13 m/s, но в по-високите части на планината е възможно да превиши 30 m/s.

Хладните ветрове, които духат на южните склонове, ако се изхожда от тяхната морфометрични параметри (предимно скорост и пориви) могат да бъдат да бъдат отнесени към бора. Влиянието му е свързано с бърза промяна на температурата на въздуха, скоростта на вятъра и съществено застудяване. Този вятър е характерен за по-студените периоди на годината и предимно за зимния сезон. Скоростта на вятъра е около 12 m/s, но е възможно да достигне и превиши 30 m/s (Приложение № 1.8.7.).

Радиационен баланс. Топлинните условия в Парка се характеризират с добре изразена сезонност, засилена или смекчена от релефа на региона, и изложението, които влияят много съществено върху радиационния баланс. При сравняване на радиационните условия на северни и южни склонове можем да установим, че на по-стръмните места разликата е най-добре изразена, като през месец септември този показател е почти двукратно по-голям на южните склонове. Съществени са тези различия и през месеците април и август. За останалите месеци данните от таблицата показват сравнително малки, несъществени различия. (Приложение № 1.8.8.).

Средната многогодишна стойност на сумарната слънчева радиация е в границите на 6 000 – 6 200 MJ/кв.м. Максималната възможна радиация за високите върхове достига 8 300 – 8 500 MJ/кв.м. През месеците юли и август максимумът на месечната сумарна радиация достига 1 050 – 1 100 MJ/кв.м, а през месец януари минимумът е 330 – 370 MJ/кв.м.

Средната годишна сума на часовете със слънчево греење за района на Парка е 1 848 ч. Относителната продължителност на слънчевото греење за вр. Ботев е най-висока през август – 56% – и най-ниска през май и декември – 33%. (Приложение 1.8.9.).

Облачност. През зимния сезон общата облачност варира между 6.3-7.3 бала, като разликите между северните и южните изложения е съществена. През пролетта започва добре изразено намаляване на облачността, особено през месец април, когато активната атмосферна циркулация не води до образуване на плътна облачна покривка, както през зимния сезон. С преминаване от зимен към летен сезон се променя не само количеството, но и характера на облачността. През зимата преобладават слоестите облаци със сравнително малка мощност, докато през лятото в резултат на интензивна трансформация на въздушните маси доминират облаци с вертикално развитие (кълбести и кълбесто-дъждовни).

Сценарии за климатични промени. Подробни статистически данни за регионалните и сезонни температурно-валежни условия за периода 2000-2009 г. са представени в сборник Абиотични фактори. Комбинираното въздействие на повишени температури на въздуха и намалени летните валежи ще засили появата на горещи вълни и суши. Сушите ще започват по-рано през годината и ще са по-продължителни.

1.9. ГЕОЛОГИЯ И ГЕОМОРФОЛОГИЯ

1.9.1. Геоложки строеж, морфоструктура, морфография и морфометрия

Територията на Парка заема площи от физикогеографските зони Старопланинска (Златишко-Тетевенска планина; Троянска планина; Калоферска планина) и Предбалканска (ридовете, северно от долината на Свинска река и най-южните части на Васильовска планина). В морфоструктурно отношение е част от Старопланинската орогенна (алпийска) планинска система, която принадлежи към Алпийската нагъната система.

Територията на Парка се разделя на три относително самостоятелни морфоструктури от по-нисък порядък – линейно изтегленият хорстовиден блок на Златишко – Тетевенска планина; субмеридионалната линеаментна зона на Козя стена (Троянска планина) и сводообразната концентрична морфоструктура на вр. Ботев (Калоферска планина).

Водещ фактор при формирането на релефа в Парка е геологоструктурният план, а ерозионните процеси откопават този план и оформят съвременната морфология (Приложение № 1.9.1.).

1.9.2. Геоморфология на релефа

Територията на Парка (Приложение № 1.8.1.) е изградена от магмени плутонични тела, седиментни и метаморфни скали с допалеозойска, мезозойска и палеогенска възраст. В резултат на това паркът притежава сложна геоложка история и структура. В Парка се наблюдават четири денудационни нива с многообразни геоморфоложки елементи. Те включват заравнени била, склонови стъпала, полегати откоси, гранитни навлаци, добре изразени повърхностни и подземни варовикови (карстови) форми. В Парка има дълбоки каньони, отделни скали и скални стени, дълбоки пропасти и водни пещери.

Старопланинската верига е широко отворена на север и североизток дъга, която представлява комплексна природогеографска граница между Северна и Южна България. Нейната посока на простиране е западно-източна, което се дължи на връзката ѝ с Алпо-Хималайското нагъване. Поради силния тектонски натиск, който е идвал от юг, гънките на планината са наклонени и полегнали на север.

НПЦБ опазва 4 геоложки феномена с европейска значимост - Новоселските скали, Пеещите скали, Тъжанското ждрело и Кралимаркова дупка. В Парка се намира и най-дълбоката в България пропадна пещера Райчова дупка, с денивелация 377 м.

1.10. ХИДРОЛОГИЯ И ХИДРОБИОЛОГИЯ. ВОДНИ РЕСУРСИ

1.10.1. Хидрология и хидрография. Хидрографска мрежа – реки, извори, езера

Хидрографска характеристика

Реки, формиращи се на територията на парка

На територията на парка са формирани части от водосборните басейни на реките Вит, Осъм, Янтра, Марица и Тунджа. В (Приложение № 1.10.1.) са поместени данни за дължината на реките и площта на частичните им водосбори по основните поречия в границите на парка. Общата площ на реките, формиращи се на територията на НПЦБ е 71 719.79 ха и обхваща части от водосборните басейни на основните поречия на Вит, Осъм и Янтра от Дунавски речен басейн, както и на Марица и Тунджа от Източнобеломорски

речен басейн. С най-голям дял е представено поречието на р. Марица – 25 605.5 ха (35.7% от общата площ на парка), следвано от поречието на р. Тунджа – 14 882.1 ха (20.75%), а с най-малък дял участва поречието на р. Янтра – 7 180.81 ха (10.01%) (Приложение № 1.10.2.)

Информация относно:

- повърхностните водни тела попадащи на територията на Парка, тяхното екологично и химично състояние и целите за постигане на добро състояние на водите
 - наличието на зони за защита на водите на територията на Парка
- е подробно разписана в Плана за управление на речните басейни в Източнобеломорски район и Плана за управление на речните басейни в Дунавски район.

Във връзка с изискванията на Европейската Директива за наводненията, 2007 г. в процес на разработване са Планове за управление на риска от наводнения в Източнобеломорски и Дунавски райони.

Гъстота на речната мрежа

Реките на територията на НПЦБ формират хидрографска мрежа с много висока обща гъстота – 3.03 км/км², като оттичащите се на север реки са с гъстота на речната мрежа 3.28 км/км². На територията на Парка с най-голяма гъстота е речната мрежа на р. Черна река – 4.84 км/км² (Приложение № 1.10.3.).

Езера, извори и мочурища

На територията на НПЦБ съществува едно езеро с тектонски произход – Купенско езеро на надморска височина 1 945 м, разположено в подножието на вр. Купена. В Парка са разположени 345 извора, които по основни поречия се разпределят както следва: Тунджа – 109.; Марица – 98.; Вит – 31; Осъм – 65; Янтра – 42. На територията на Парка са установени мочурища, както следва: северни склонове – м. Червената локва, под резерват Козя стена и в м. Кърнарска локва във високата част на водосбора на р. Черни Осъм, по южните склонове – в горните части на водосбора на р. Отбивна (приток на р. Стряма), в най-горната част на водосбора на Манастирска река (приток на р. Стряма), мочурище в Пожар дере (водосбор на р. Тъжа).

Хидроложка характеристика

Генетична структура на речните води

Според изчислените стойности на оттока, се констатира, че средният многогодишен отток от територията на НПЦБ възлиза на 595.85 млн. м³. Най-голяма част от този отток речни води се формират в диапазона от 1 401 до 1 600 мн.в. – 157.33 млн. м³ или 26.4% отток от Парка, следван от терените между 1 201 до 1 400 мн.в. – 115.80 млн. м³ или 19.5%, а най-малка част в диапазона от 601 до 800 м н. в. и над 2 200 – съответно 3.26 и 3.06 млн. м³ или по 0.5%. По основни поречия най-голям обем речни води на територията на Парка се формират в частичния водосбор на р. Марица – 206.20 млн. м³ или 34.6% от оттока формиращ се от Парка, следван от частичен водосбор на р. Тунджа – 118.23 млн. м³ или 19.8% от оттока, а най-малко води от частичен водосбор на р. Янтра – 61.21 млн. м³ или 10.3% от оттока.

Водни запаси в снежната покривка.

Като се има предвид, че средната плътност на снега е 0.30 т/м^3 (плътността на снега варира от 100 кг/м^3 за пресния сух сняг до 400 кг/м^3 за отлежал мокър сняг), може да бъде изчислен общ воден запас в снежната покривка на Парка 200.33 млн. м^3 .

Годишен отток

Естествените водни ресурси по височинни пояси и разпределението на оттока в основните поречия на Парка са посочени в Сборник Абиотични фактори. Режимът на оттока на повърхностните води се определя от релефа и климатичните условия в Парка, но най-общо се дели на две зони. Зонално първият пояс е с най-висок модул на оттока – над 20 л/с.км^2 , като обхваща най-горното течение на реките и е разположен в най-високите и най-водообилните части на северните склонове на Стара планина. Втората зона обхваща част от водосборите на реките разположени по склоновете на среднопланинската част на Стара планина. Модулът на оттока е под 20 л/с.км^2 до $5\text{--}4 \text{ л/с.км}^2$.

Пролетното пълноводие е през месеците май-юни, маловодието е през юли-септември. Често се наблюдава продължение на маловодието до март-април следващата година (в сухи есени) т.е от порядъка на 8-9 месеца. Модулът на оттока в региона на Парка е около 26 л/сек/км^2 . Тази висока водност се дължи не толкова на съответните големи количества на валежите, колкото на техният значителен отточен ефект.

Минимален воден отток след съществуващи водовземания

На територията на Парка са разположени общо 16 бр. водовземни съоръжения. От тях 9 бр. са водовземните съоръжения за повърхностни води, както следва: 6 бр. в обхвата на БДУВ „Дунавски район“ и 3 бр. в обхвата на БДУВ "Източнобеломорски район". В издадените от съответната БД разрешителни за водоползване на повърхностни води са посочени минималните водни количества за всяко водовземане, необходими за нормалното функциониране на екосистемите в реките. Освен горепосочените съоръжения за водоползване на повърхностни води, на територията на Парка са разположени общо 7 бр. водовземни съоръжения за използване на подземни води, както следва: 3 бр. в обхвата на БД „Дунавски район“ и 4 бр. в обхвата на БД "Източнобеломорски район". Конкретна информация за всички издадени разрешителни за водоползване е посочена в Приложение № 1.10.4. В настоящия план за управление е предвиден проект за проучване състоянието на природни местообитания и видове след съществуващите водохващания.

1.10.2. Хидрохимия

В периода 2004-2012 г. от РЛ Пловдив и Плевен (ИАОС) са извършвани пробовземания за мониторинг на химичното състояние на повърхностните води на определени пунктове в Парка. Анализа на получените данни показва добро химично състояние на изследваните повърхностни води (Приложение 1.10.5).

От 2013 г., съгласно Заповед №РД-182/26.02.2013 г. на Министъра на околната среда и водите, се изпълнява „Програма за мониторинг на повърхностни води в Националните паркове“. Споменатите по-горе пунктове са актуализирани и понастоящем на територията на Парка има 10 пункта за мониторинг към Националната система за мониторинг на околната среда на ИАОС, подсистема „Повърхностни води“ (Приложение 1.10.6).

В рамките на Договор „Оценка на състоянието на компонентите на околната среда на територията на НП Централен Балкан“ (проект DIR 5113325-12-109 „Централен Балкан – парк за всички“, финансиран по ОПОС, 2007-2013 г.) през 2014 г. е извършено

пробовземане за химичен и хидробиологичен мониторинг в 16 пункта (Приложение 1.10.7). Анализът на резултатите от изследването на повърхностни води в Парка показва, че от четиринадесетте измервани показателя само два не отговарят на категория „добро химично състояние“. Това са биохимична потребност от кислород (БПК₅) и нитратен азот (NO₃⁻). Според класификацията на химичното състояние на повърхностните води поречията на реките Осъм, Вит и Янтра съответстват на категория „добро химично състояние на водните тела“. За р. Моминска от поречие Вит и р. Пръскалка от поречие Янтра са установени повишени стойности на БПК₅. В поречията на реките Тунджа и Марица по-голямата част от изследваните реки не постигат категория „добро химично състояние“, като основната причина е показателят биохимична потребност от кислород (БПК₅), който е свързан с повишено съдържание на органична материя. Две от реките в поречието на Марица – Корудере и Дамлъдере, и р. Моминска от поречие Вит имат повишено съдържание на нитратен азот. Повишените стойности на показателя БПК₅ за половината от анализирани реки може да бъдат свързани с факта, че реките в по-голямата си част са буйни високопланински, съдържащи почвени частици, богати на органична материя. Те са естествен компонент на водите, който постъпва от повърхностния отток, и поради високата скорост на течението се задържат във водния стълб. Затова се активизира микробиалната активност и се консумира кислород за разграждането им, съответно се увеличава БПК₅. Възможно е това състояние да е естествено за този тип реки, особено при интензивни и поройни валежи, каквито се наблюдаваха през 2014 г. В същото време високите стойности на разтворен кислород във водите (между 10 и 12 mg O₂.dm⁻³) при граници 6-8 mg O₂.dm⁻³ е много показателно за отличен кислороден режим за развитие на водни организми. Повишеното нитратно състояние в три от реките: Моминска, Корудере и Дамлъдере може да бъде резултат от дрениране на тези йони, като по-лесно подвижни, от почвите във водосбора. Резултатите за богатото видово разнообразие на макрозообентоса в реките потвърждават, че измерените над границите стойности на БПК₅ и нитрати са временни или „естествени“ фоновы стойности, към които водните организми са се адаптирали. Хидробиологичните изследвания показват, че екологичното състояние на всички реки, влизащи в обхвата на проучването, са в „добро“ или „отлично“ екологично състояние според метриката „Биотичен индекс“. Високата оценка за екологичното състояние на речните екосистеми съвпада и с по-голямата част от резултатите, получени при хидрохимичните изследвания.

1.11. ПОЧВИ

1.11.1. Разпространение и характеристика на почвите

Почвеното разнообразие на територията на НПЦБ е представено от зонални почви от клас Лесивирани (Luvisols), тип Канелени горски почви (Chromic Luvisols) и клас Метаморфни (Cambisols) - тип Кафяви горски почви (Dystric-Eutric Cambisols); тип Тъмноцветни горски почви (Umbric Cambisols) и тип Планинско-ливадни почви (Modic Cambisols). Интразоналните почви са представени от клас Примитивни (Leptosols), тип Рендзини (Rendzinas). (Класификация на почвените типове съгласно World Reference Base for Soil resources 2006) (Приложение № 1.11.1.).

Разпространението на кафявите горски почви на територията на НПЦБ е върху 96.9% от горската площ. Те са формирани в средния горско растителен пояс върху

безкарбонатни скали (гранити, гнайси, кристалинни шисти, пясъчници) под влияние на чисти и смесени букови, буково-габърони, буково-елови гори.

Фиг.5. Разпространение на почвените типове

1.11.2. Почвени процеси

През 2004 и 2009 г. от Регионалните лаборатории Пловдив и Плевен към ИАОС са извършили пробовземания за мониторинг на почвите от определени пунктове в Парка. Анализът на данните показва добро състояние на почвите. От 2014 г. се изпълнява „Програма за почвен мониторинг, I ниво Национални паркове“ към подсистема „Почви“ на Националната система за мониторинг на околната среда, управлявана от ИАОС. Понастоящем на територията на НП Централен Балкан има 10 пункта за мониторинг на почви (Приложение 1.11.2).

По проект DIR 5113325-12-109 „Централен Балкан – парк за всички“, финансиран по ОПОС, 2007-2013 г.“ е възложено проучване/оценка на състоянието на почвите в определени райони в Парка. Извършеният анализ показва че съдържанието на цинк, олово и мед в мъртвата горска постилка е повишено. Като основна причина може да се изтъкне високата почвена киселинност, която създава условия за присъствие на повишено количество лесно достъпни за растенията форми на микроелементите, откъдето произлиза обогатяването на МГП с тях. Не се доказва замърсяване с тези елементи. Съдържанието на цинк, мед, олово и арсен в почвите е по-ниско от максимално допустимата концентрация, а на кадмий в отделни обекти от Беклемето я превишава – до 2 пъти. Съгласно наличните данни обогатяването на почвите с кадмий се оценява като резултат от естествено протичащи процеси, свързани с изветрянето на почвообразуващите скали.

В периода 2000-2010 г. ситуацията по отношение на ерозията в Парка се характеризира, както и днес с преобладаваща естествена ерозия, породена от суровия микроклимат по билото на Стара планина. Климатичните особености определят широки температурни амплитуди, интензивни валежи, бурни ветрове, които в съчетание със силно разчленения релеф, високата надморска височина, големите наклони и мощни водосбори, оказват много сериозно въздействие върху тънкия и слабо уплътнен почвен слой в безлесната част на Парка.

Антропогенният фактор също е повлиял върху територията на Парка, като най-значимите човешки дейности спомогнали за антропогенната ерозия са – паша (45%), пожари (51%) и движение на МПС (4%). Ерозията е засегнала 1126.1 ха. или близо 2% от територията на Парка. В голямата си част - 82% това е естествена ерозия предизвикана от суровите условия на планината, определени от климат, релеф и надморска височина. Най-голяма площ засегната от естествена ерозия е констатиран в ПУ Стоките, а най-малка - в

ПУ Тъжа. От антропогенната ерозия най – много засегнати площ има в ПУ Тъжа, а най-малко в ПУ Троян. Разпределение на ерозията по ПУ:

Парков участък	Площ /ха/
Тетевен	361.2
Троян	72.2455
Стоките	367.879
Тъжа	156.4
Калофер	50.35
Карлово	22.2966
Клисура	95.722

В Парка ерозията обхваща 2.1 % от горската територия с обща площ 827,3 ха, виж Таблицата:

Разпределение на дървопроизводителната площ в НПСБ по вид гори и вид ерозия

Ерозия на почвата	иглолистни	шир. вис	реконструкция	превръщане	превръщане	нискоост	тополов	ВСИЧКО	%
неерозирана	5 654.4	28 934.2	-	2 106.4	-	379.6	-	37 074.6	96.6
I ст площна	4.7	3.2	-	-	-	-	-	7.9	-
I ст ровинна	14.8	-	-	-	-	-	-	14.8	-
II ст площна	14.6	19.9	-	32.2	-	33.2	-	99.9	0.3
II ст ровинна	-	1.5	-	-	-	-	-	1.5	-
II ст струйна	-	0.3	-	-	-	-	-	0.3	-
III ст площна	53.3	28.9	-	25.8	-	-	-	108.0	0.3
III ст смесена	20.8	106.9	-	86.4	-	-	-	214.1	0.5
II ст смесена	32.6	45.0	-	104.4	-	-	-	182.0	0.5
I ст смесена	14.3	119.2	-	9.2	-	-	-	142.7	0.4
IV ст смесена	15.1	17.3	-	23.7	-	-	-	56.1	0.1
неерозирана, ред.	171.9	312.7	-	-	-	-	-	484.6	1.3
ОБЩО	5 996.5	29 589.1	-	2 388.1	-	412.8	-	38 386.5	100.0

Площната ерозия заема дял от 61%. Този вид ерозия обхваща високите части на Парка, като най- често е с естествен произход определен от суровите условия над 2 000 м н. в. Има и случаи, в които тя е в следствие на опожарени площи, на които с десетилетия не може да се възстанови растителната покривка и само липсата на големи наклони предотвратява изнасянето на почвения слой и прерастването ѝ в браздова и ровинна ерозия. В следствие високата интензивност на ерозионните процеси на много места в Парка са се формирали вдлъбнатини с линейни форми, чиято дълбочина не надвишава 0.3 м, но за сметка на това е обхванала големи площи. Това е така наречената браздова ерозия, която обхваща 29% от засегнатите площи. Третият тип ерозия е ровинната, която се характеризира с много интензивен ерозионен процес, при който се формират трайни линейни ровинни форми, чиято дълбочина варира в зависимост от противоерозионната устойчивост на основната скала. Този тип ерозия е засегнала 10% от ерозираните площи в Парка. Като цяло най-засегнати от ерозия са Паркови участъци „Стоките” и „Тетевен”.

БИОЛОГИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

1.12. ЕКОСИСТЕМИ И БИОТОПИ (ПРИРОДНИ МЕСТООБИТАНИЯ)

ПРИРОДНИ МЕСТООБИТАНИЯ (ХАБИТАТИ) НА ТЕРИТОРИЯТА НА НАЦИОНАЛЕН ПАРК ЦЕНТРАЛЕН БАЛКАН

Територията на НПЦБ се отличава с голямо разнообразие от природни местообитания, основно свързани със средно- и високопланинските територии на страната. Повечето от тях (77%) имат Европейска и/или Национална природозащитна значимост. Установени са 86 хабитатни единици по класификацията на EUNIS. От тях 4 представляват различни сладководни местообитания, 3 са торфища и мочурища, 23 са пасища и ливади, 13 са храстови съобщества и съобщества на ниски храстчета, 29 са гори, 10 са скали и пещери и 4 са антропогенни хабитати.

От природните местообитания по класификацията на EUNIS, 56 типа и подтипа се представляват от 35 природни местообитания от Приложение № 1 на ЗБР и в Приложение №1 на Директива 92/43/ЕЕС (Приложение № 1.12.1). При проведените за целите на актуализацията на плана инвентаризация и картиране бяха установени допълнителни природни местообитания от Приложение №1 на ЗБР, както следва:

Код и име по EUNIS	Код и име по Приложение1 на ЗБР
F2.32162 Balkan Range willow brush	4080 Субарктични храсталаци от <i>Salix</i> spp.
F5.1311 [<i>Juniperus oxycedrus</i>] arborescent matorral	5210 Храсталаци с <i>Juniperus</i> spp.
E1.4344 Helleno-Balkan andropogonid grass steppes	6210 Полуестествени сухи тревни и храстови съобщества върху варовик (<i>Festuco Brometalia</i>)
E1.552 Mountain savory-chrysopogon dry grasslands	62A0 Източно субсредиземноморски сухи тревни съобщества
D4.1 Rich fens, including eutrophic tall-herb fens and calcareous flushes and soaks	7230 Алкални блата
G1.1216 Balkan Range grey alder galleries	91E0* Алувиални гори с <i>Alnus glutinosa</i> и <i>Fraxinus excelsior</i> (<i>Alno-Padion</i> , <i>Alnion incanae</i> , <i>Salicion albae</i>)

От установените на територията на Парка природни местообитания по класификацията на EUNIS 62 са включени в Червена книга на България, том 3. Природни местообитания. От тях 17 са в категорията Застрашени, 30 са Уязвими и с най-ниската степен на застрашеност. Потенциално застрашени са 15 типа местообитания.

Височинни трансекти за мониторинг на климатичните промени

За осъществяване на мониторинг на промените в климата са заложени височинни трансекти по южния и северния склон на територията на Парка. При избора на точките за мониторинг са взети пред вид следните критерии: различна надморска височина; различни типове местообитания; достъпност до обектите (Приложение № 1.12.2.).

ЕКОСИСТЕМИ В НАЦИОНАЛЕН ПАРК ЦЕНТРАЛЕН БАЛКАН

На територията на НПЦБ се срещат разнообразни екосистеми. Най-общо те могат да бъдат класифицирани според принадлежността им към доминиращите биомии на широколистни и иглолистни гори, пасища, ливади и други тревисти съобщества, скали и пещери, реки, мочурища и планински езера.

ГОРСКИ ЕКОСИСТЕМИ

Горите заемат около 61% от цялата територия на Парка. Значителна част от площта на горите (84.8 %) са широколистни. Основният средообразуващ вид е обикновения бук (*Fagus sylvatica*), чийто монодоминантни съобщества са най-широко разпространени в Парка. Буковите съобщества в значителна степен придават общия вид на горската растителност в Парка и имат важна стойност за опазване на биологичното разнообразие. Покривайки 42% от парковата територия, буковите гори заедно с тези в непосредствена близост до Парка заемат приблизително 60 000 ха и представляват един от най-обширните и най-компактни, относително неповлияни от човешка дейност масиви от този вид в цяла Европа. Средната възраст на буковите съобщества в Парка е 133 г., като на площ от 24 401 ха те са на възраст над 100 г. Площта на горите от обикновен бук е 29 761 ха, като чистите букови съобщества заемат 22 880 ха.

Иглолистните гори заемат ограничена площ, предимно в по-високите западна и източни части на Парка. Най-широко разпространение има съобществата доминирани от смърча (*Picea abies*), които образуват изолирани помежду си масиви в районите на резерватите „Боатин“ и „Царичина“ и техните околности, между върховете Гердектепе и Амбарица, резерват Стара река и резерват Джендема. Площта, заета от смърчови гори е 1 825 ха. Средната възраст на горите в пояса е около 115 г., но макар и рядко има и гори с 200 годишна възраст. Относително малка е и площта на смесените гори.

В участъка между върховете Картала и Юмрука се намира най-северното в света и единствено за Стара планина естествено находище на балканския ендемит бяла мура (*Pinus peuce*). Общата площ, заета от съобществата на бялата мура е 338 ха, като по-голямата част от тях попадат в границите на резерват „Царичина“.

Най-често в границите на буковите гори характерно място заемат мезофитните иглолистни съобщества доминирани от обикновената ела (*Abies alba*) с площ 1 243 ха.

По-редки са мезоксерофитните гори с доминиране на бял бор (*Pinus sylvestris*), които се срещат на сравнително малки площи (89 ха) предимно в по-високите части на Парка.

Много редки са и естествените ксерофитни гори доминирани от черен бор (*Pinus nigra ssp. pallasiiana*), които се срещат на неголеми площи предимно по южните склонове на Стара планина (около 82 ха), на по-сухи и ерозиранни терени.

Върху неголеми площи на различна надморска височина в границите на целия парк, са създадени горски култури от смърч, бял бор, както и от дугласка ела, лиственица, веймутов бор, черен бор и др. Тяхната обща площ възлиза на 902 ха или 1.3% от общата територия на Парка.

Смесените елово-смърчово-букови гори заемат сравнително не голяма площ от 2 212 ха.

ХРАСТОВИ ЕКОСИСТЕМИ

Храстовите екосистеми са представени основно във високопланинската безлесна зона на националния парк, и по-рядко и на малки площи в състава на буковите и иглолистните гори.

На места, горските съобщества се редуват с малки по площ вторично храстови съобщества, най-често в покрайнините на горите или по крайпътни просветлени участъци. В състава им доминират леската (*Corylus avellana*), шипката (*Rosa canina*), трънката (*Prunus spinosa*), обикновения глог (*Crataegus monogyna*) и др.

Най-вероятно с първичен произход са ксерофитните съобщества, доминирани от червена хвойна (*Juniperus oxycedrus*). Те се срещат по стръмни и ерозирани терени по южните склонове на Стара планина, основно в района на резерват Соколна.

Редуването на храстови и тревни съобщества се наблюдава по протежение на горната граница на гората, между 1500 и 1850 м н.в. до билото на планината. Тази екосистема не достига до най-високите върхове. Основни доминиращи видове в състава на тези съобщества са основно иглолистни и ерикоидни храсти, като сибирската хвойна (*Juniperus sibirica*), черната боровинка (*Vaccinium myrtillus*), връшнякът (*Bruckenthalia spiculifolia*). По-ограничено разпространени имат малината (*Rubus idaeus*), клекът (*Pinus mugo*), мечото грозде (*Arctostaphylos uva-ursi*). Редки и силно уязвими са храстовите съобщества с доминиране на алпийската роза (*Rhododendron myrtifolium*) в районите на хижа Тъжа и връх Юрушка грамада.

Особен интерес представлява клекът (*Pinus mugo*), чието единствено известно в момента находище в Средна Стара планина се намира в границите на Парка.

ТРЕВНИ ЕКОСИСТЕМИ

Тревните съобщества са разпространени основно във високите субалпийски и алпийски безлесни територии в Парка. Под влияние на интензивния пасищен режим в миналото и ежегодните опожарявания на храсталаците и дървесната растителност по билните части на Парка са се формирали обширни и бедни на видове пасищни съобщества, доминирани от картъла (*Nardus stricta*) с участието на полевица (*Agrostis capillaris*), пластица (*Deschampsia flexuosa*) и много други тревисти видове.

В зоната на горите са разпространени предимно вторични екосистеми със сенокосен или пасищен режим на ползване. Поради изоставянето на стопанската дейност, в тези тревни съобщества се наблюдава сукцесия, която е свързана с възстановяването на горите (основно буковите) и бързото им намаляване и изчезване.

СКАЛНИ ЕКОСИСТЕМИ

Срещат се на цялата територия на Парка, като основно скалите и скалните масиви са силикатни, а по-обширни варовикови скални масиви има в района на Козята стена, Мазалат, рида Куманица и др. Скалните екосистеми са разпространени и в състава на горския фонд, където са засенчени, и над горната граница на гората. Например в Северен и Южен Джендем, Стенето и др. има обширни скални блокове и отвесни стени. По скалите в НП се срещат много от редките растения, включително и ендемити и реликти, като силивряк (*Haberlea rhodopensis*), еделвайс (*Leontopodium alpinum*), нейчева власатка (*Festuca balcanica* ssp. *neicevii*), червеникав дебелец (*Sempervivum erythreum*), кернерова метличина (*Centaurea kernerana*), златовръх (*Rhodiola rosea*) и мн. др. Със скалните екосистеми се асоциират и пещерите, които са многобройни в Парка.

СЛАДКОВОДНИ ЕКОСИСТЕМИ

Сладководните екосистеми са представени основно от планински реки и потоци и много рядко от езера, торфища и мочурища, които заемат неголеми площи.

Реките и потоците са предимно бързотечащи, с чакълесто и каменисто дъно и са бедни на растителност. Населяват се основно от бентосна фауна. Край планинските

потоци и реките се образуват разредени дървесно-храстови съобщества с доминиране на сива елша (*Alnus incana*), козя върба (*Salix caprea*), теснолистна върба (*Salix elaeagnos*) и много рядко и на малко места трошлива върба. В тях високо участие имат хигрофилни видове от групата на високотретието, като панчичева пищялка (*Angelica pancicii*), балканска паламида (*Cirsium appendiculatum*), чобанка (*Petasites albus*), аденостилес (*Adenostyles alliariae*), шапиче (*Alchemilla spp.*), блатняк (*Caltha palustris*) и др.

ЕКОСИСТЕМИ НА АНТРОПОГЕННО СЪЗДАДЕНИ И ПОВЛИЯНИ СТРУКТУРИ

Макар и на много малки площи, на територията на Парка има и изкуствено създадени обекти, основно пътища, строежи, насипи, водохващания и др. Тези обекти по същество не могат да се разглеждат като екосистеми, но са местообитания, които могат да бъдат свързани с присъствие на конкретни видове растения или животни. Такива местообитания са включени в EUNIS класификацията като J: Constructed, industrial and other artificial habitats.

1.13. РАСТИТЕЛНОСТ

1.13.1. Класификация на растителността

Растителните съобщества на територията на Парка са отнесени към 21 класа, 31 разреда, 48 съюза, 53 асоциации (1 провизорна), 9 субасоциации (различни от типичните), 2 варианта и 19 растителни групировки (по метода на Braun-Blanquet). Част от посочените синтаксони са установени на територията на Парка, а наличието на други е с висока степен на вероятност.

1.13.2. Характеристика на горскодървесната растителност

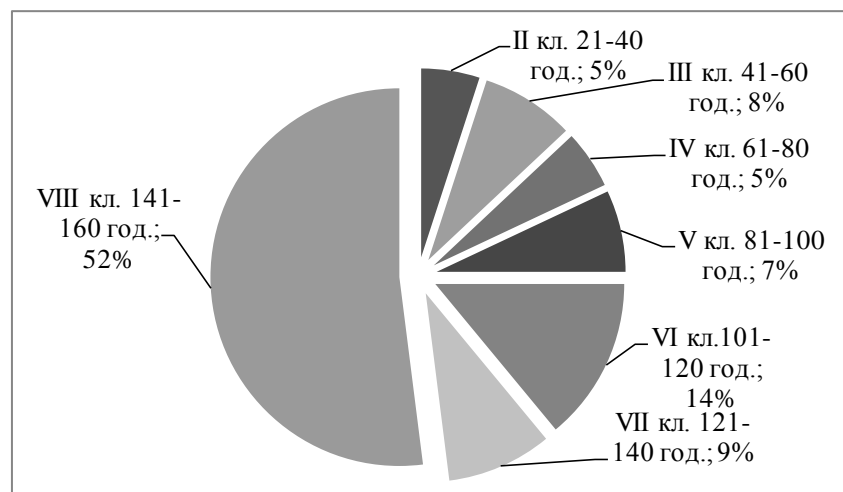
Обща характеристика на горите

Общата площ на териториите в Парка, заети с гори, възлиза на 44 220.0 ха. Съгласно Първия план за управление, площта на горите е била 44 000.8 ха. Констатирано е увеличение с 219.2 ха. Горите съставляват 61.2% от територията на Парка, (72 021.1 ха) и 1.07% от горите в България. Увеличението на горите в Парка се дължи на новоустроени естествени гори и култури и самозалесяване.

Залесената площ в НППЗБ заема 86.1% (38 101.0 ха) от териториите, заети с гори, а заедно с потенциално подлежащата за залесяване горска площ (сечища и голини) е 38 386.5 ха или 86.8% от цялата горска площ. Другите незалесени горски площи заемат 5 833.5 ха (13.2%), като най-голяма е площта на нелесопригодните голини и площи – 2904.4 (6.2%), следвани от поляните – 2 031.5 ха (4.6%), скали и сипеи – 694.5 (1.6%) и т.н.

С естествен произход са 82.8% от горите в Парка (36 618.7 ха) – семенни гори. Средната възраст на горите е 122 г., в т.ч. на широколистните семенни гори - 124 г., на издънковите - 57 г., а на иглолистните - 105 г. По-ниската средна възраст на иглолистните гори е обусловена от наличието на иглолистни култури, преимуществено ползване на иглолистна дървесина в миналото, както и високата им уязвимост от неблагоприятни фактори – най-вече пожари, тежки снегове, ветрове и др. 51.3 % от горите са на възраст по-висока от 141 г. Средната производителност на горите е от 3 (III) бонитет, а средната пълнота 0.74. Средния запас с клони на насажденията на 1 ха е 321 куб.м. Средния годишен прираст на 1 ха е едва 2.77 куб.м, което се обуславя от високата средна възраст на горите в Парка.

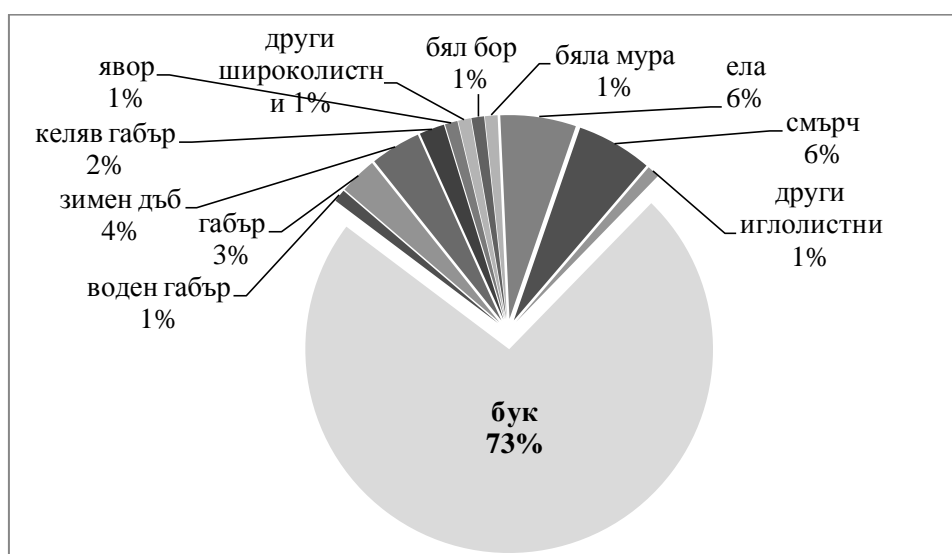
Фиг. 6. Процентно разпределение на горите по клас на възраст

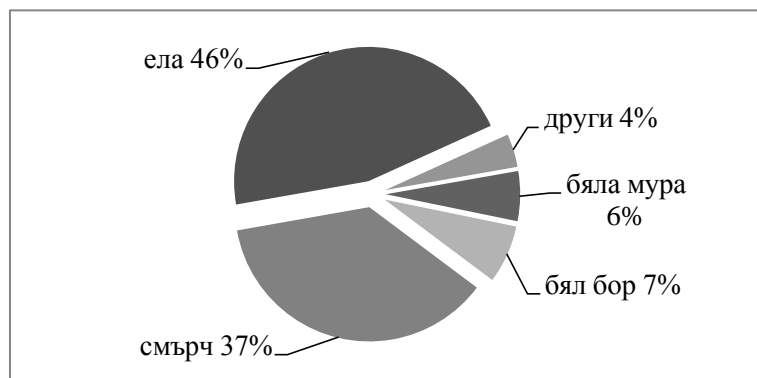
Разпределение по дървесни видове

Разпределението по дървесни видове е повлияно както от вертикалното изменение на климатичните и почвени условия, така и от сложния релеф, изложението и екологичните изисквания на видовете. Дървесните видове, съставляващи горите са 37. От тях 5 вида се срещат само в култури – дугласка ела, лиственица, веймутов бор, акация и гледичия. По-голямата част (84.8 %) от площта на горите е заета от широколистни видове – бук, габър, зимен дъб, явор и др. Смесените гори са съставени предимно от бук и ела. По-значимата част от иглолистните гори са от смърч и ела. На фиг. 6, 7 и 8 е представено разпределението на площта на дървесните видове в горите на Парка.

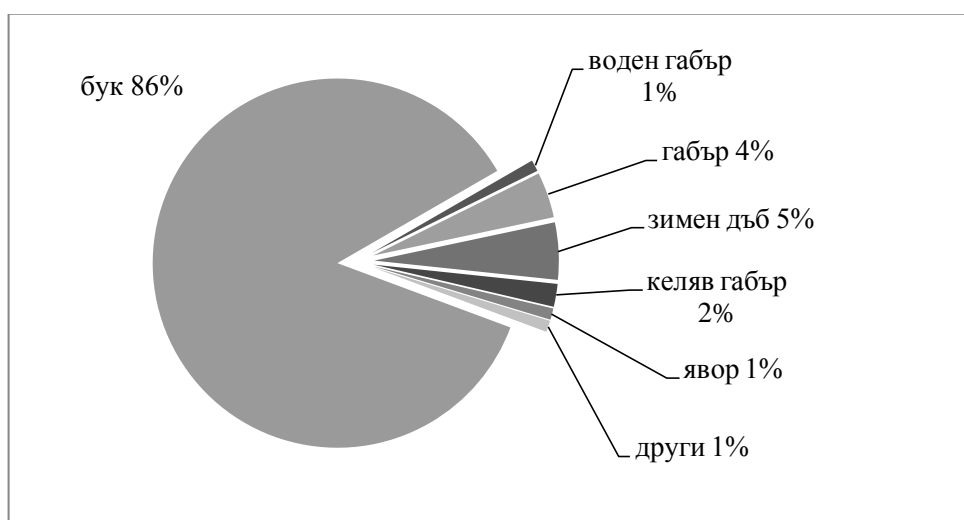
Фиг. 6. Процентно разпределение на дървесните видове по площ

Фиг.7. Процентно разпределение на иглолистните видове по площ

Фиг. 8. Процентно разпределение на широколистните видове по площ

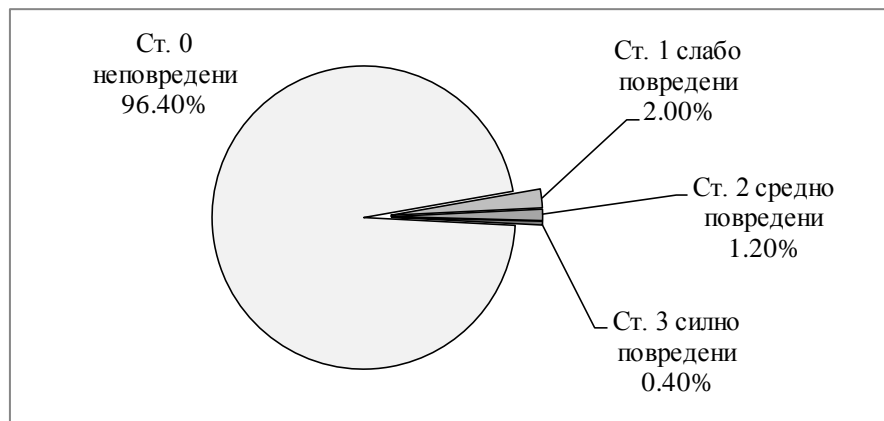
Санитарно състояние на горите

Въпреки значителната възраст и биологична зрелост на горите в Парка, те се отличават с устойчиво, задоволително състояние. Няма данни за степента на обезлистване, както по отделни видове, така и като цяло. Уязвими видове са елата и смърча. Основният проблем е високата чувствителност на елата към въздушната влажност и промените в състава на атмосферния въздух. Глобалното и локално замърсяване и киселинните дъждове са основите фактори за отслабване устойчивостта на елата.

За състоянието на бука понастоящем, най-значимо е влиянието на гъбните заболявания и вредители. При голяма част от горите от VII и VIII клас на възраст се наблюдава стъблено гниене, което е характерно за вида. В по-малка степен, за сега, върху бука и останалите дървесни видове, влияе развитието на глобалните промени в климата – затопляне, засушаване, замърсяване на атмосферния въздух, което не може да се констатира на място в Парка само по вторични белези, а в общия контекст на промени в регионален план.

На фиг. 9 е посочено разпределението на горите по степен на повреда в проценти на основата на инвентаризираните горски територии (26% от горите), в рамките на разработване на настоящия план за управление.

Фиг. 9. Разпределение на горите по степен на повреда
(на основата на инвентаризирани горски територии - 26% от горите)

Разпространение на неместни видове

Наред с местните и коренните видове, с плътно участие в състава на фитоценозите са регистрирани и някои неместни видове. На територията на Парка е установено сравнително малко покритие от чуждоземни видове, в т.ч.: зелена дугласка - върху 29.3 ха, лиственица – върху 0.9 ха, веймутов бор – върху 2.9 ха, акация – върху 0.7 ха и турска леска – върху 3.9 ха. Всички те са с изкуствен произход – създавани култури в различни периоди.

Разпределение на неместни дървесни видове в НППБ по бонитети

Дървесни видове	Бонитети					общо ха	%
	I	II	III	IV	V		
веймутов бор	-	-	-	2.9	-	2.9	7.7
зелена дугласка	27.9	-	1.4	-	-	29.3	77.7
лиственица	0.5	0.2	-	0.2	-	0.9	2.4
акация	-	-	-	0.4	0.3	0.7	1.9
турска леска	-	-	-	0.2	3.7	3.9	10.3
ОБЩО	28.4	0.2	1.4	3.7	4.0	37.7	100.0
Всичко залесена площ	1 979.4	11 145.1	13 322.9	7 445.7	4 207.9	38 101.0	

Класификация на горската растителност на ранг формация по Бондев, 1991

Установени и класифицирани са общо 41 бр. растителни формации по Бондев. От тях различните тревни формации са пет, храсталачните формации са три, останалите са формации от представители на застъпените в Парка основни дървесни видове, в т.ч. иглолистни - пет, смесени иглолистно-широколистни и широколистно-иглолистни - осем, широколистни - чисти и смесени – 15 и т. н.

Горскорастителните формации по Бондев 1991, се съотнасят към 12 от типовете местообитания по Приложение №1 от ЗБР.

Характеристика по видове гори / класификационна система Европейски типове и категории гора за устойчиво управление

На територията на Парка са установени 14 от Европейските типове и категории гори (Приложение № 1.13.1.). За 5 239.4 ха от горските насаждения и култури не се установи съответствие по Европейската класификация.

1.14. ФЛОРА

Описанието на флората е направено на базата на Първия план за управление, актуализиран и допълнен в конкретни форми за нисши растения, гъби и висши растения. На територията на Парка са установени 1 689 вида, спорови и семенни растения, 45 вида водорасли, 238 вида мъхове, 337 вида макромицети, от които 57 вида ядливи гъби.

От анализа на състоянието на видове от флората, извършен в процеса на актуализиране на плана за управление не са установени видове за които да се налага предприемането на специални мерки на управление и опазване на територията на Парка.

1.14.1. Нисши растения и гъби

Водорасли

По отношение на водораслите не са провеждани целенасочени проучвания засягащи територията на Парка. Данни са събирани за отделни водоеми. На базата на събраната информация към настоящия момент са установени над 45 вида водорасли, които се отнасят към синьозелените, зелените, кремъчните и златистите водорасли (Приложение №. 1.14.1).

В резултат на изследването от 1997 г. не са констатирани консервационно значими видове водорасли в Парка. При теренната работа само в едно находище беше установено синьозеленото водорасло *Oscillatoria ingraca* Woronich. (Езеро Саръгьол, Купенско езеро).

Мъхове

Известните досега видове мъхове от територията на Средна Стара планина наброяват 238 вида (Ganeva 1999). В Сборник Биологична характеристика са представени 235 вида (поради актуализацията на синонимиката, която следва възприетата в Ros, R.M. et al., in press) от 48 семейства (Приложение № 1.14.2.). Преобладават представителите на листнатите мъхове, сред които са и торфените мъхове от род *Sphagnum*, доминиращи в торфищата. От извършените проучвания, на територията на Парка са известни 4 вида мъхове от Червеният списък на мъховете в България с категория Застрашени – *Mannia triandra* (Scop.) Grolle, *Scapania verrucosa* Heeg., *Neckera pennata* Hedw., *Dicranum viride* (Sull. & Lesq.) Lindb. Като Уязвими са оценени 17 вида. Освен *Mannia triandra* и *Dicranum viride*, *Buxbaumia viridis* също е вид от Директивата за местообитанията, но поради поширокото разпространение в България е с категория Близко до застрашен. През последните 2-3 години има нови данни за разпространението на *Dicranum viride* и *Buxbaumia viridis* в Парка.

Макромицети

На територията на НПЦБ са установени общо 337 вида макромицети: 43 вида от отдел *Ascomycota* (торбести гъби) и 294 вида от отдел *Basidiomycota* (базидиални гъби). Видовете се отнасят към 6 класа (*Leotiomycetes*, *Orbiliomycetes*, *Pezizomycetes*, *Sordariomycetes* – торбести гъби; *Agaricomycetes* и *Dacrymycetes* – базидиални гъби), 20

разреда, 66 семейства и 155 рода (Приложение № 1.14.3.). Микологичните изследвания досега са провеждани изключително в горските съобщества и особено в буковите и смърчовите гори. Най-добре са проучени резерватите Царичина, Козя стена, Стара река, Стенето, Северен Джендем и Джендема. Територията на Парка като цяло все още е недостатъчно проучена по отношение на гъбите и конкретно на макромицетите.

Консервационно значими видове гъби

На територията на Парка са установени 22 консервационно значими вида гъби (Приложение № 1.14.4.). Двадесет и един вида фигурират в Червения списък на гъбите в България. Девет вида гъби са включени в ЧК на България. В процеса на разработване на настоящия план за управление е актуализиран Червеният списък на гъбите в националния парк (Приложение № 1.14.5.). Сред консервационно значимите видове гъби – 3 вида са с Европейско ниво на застрашеност (Критерий Aii според IUCN), а именно: *Phylloporus pelletieri*, *Podoscypha multizonata* и *Sarcosphaera coronaria*. Посочените видове са в Предложението на Европейския комитет за защита на гъбите (European Committee for Conservation of Fungi) за включване на 33 вида макромицети в Приложение № 1 на Бернската Конвенция. *Phylloporus pelletieri* е сред десетте вида гъби, включени в Приложение № 2а към чл. 35а на ЗБР. *Podoscypha multizonata* и *Sarcosphaera coronaria* са включени в НСМБР като приоритетни видове за мониторинг в НПЦБ. Консервационно значими видове гъби са публикувани изключително от резерватната зона в Парка. От изложената информация се вижда, че Парка е защитена територия с изключително висока консервационна значимост по отношение на гъбите. Богатството от консервационно значими видове гъби в Парка не е достатъчно проучено.

Ядливи гъби

На територията на Парка са регистрирани 57 вида ядливи гъби. (Приложение № 1.14.6.). Най-ценни в стопанско отношение са Обикновена пънчушка (*Armillaria mellea*), Бронзова манатарка (*Boletus aereus*), Обикновена манатарка (*B. edulis*), Дъбова манатарка (*B. reticulatus*), Пачи крак (*Cantharellus cibarius*), Тръбенка (*Craterellus cornucopioides*), Жълта рогачка (*Hydnum repandum*), Сърнела (*Macrolepiota procera*), Челядинка (*Marasmius oreades*) и Кладница (*Pleurotus ostreatus*). Тези видове гъби са обект на събиране за лични нужди. Южната част на Парка е по-топла и по-суха, вследствие на което вегетационния период е по-дълъг. Северните склонове са по-гористи и създават по-благоприятни условия за образуване на плодни тела.

1.14.2. Висши растения

Богатство на таксоните

На територията на НПЦБ са установени 1 689 вида, спорови и семенни растения, принадлежащи към 499 рода и 102 семейства (Приложение № 1.14.7.). Този фитофонд представлява 41% от видовото разнообразие на флората в България. Основната част са покритосеменни растения – 1 641, от които 353 са едноседелните, а двуседелните растения са 1 288. Хвоцете са 4 вида, плауновете са 4 вида, папратите са 28 вида, а голосеменните са 12 вида.

Природозащитно значими таксони

Растителните видове, срещащи се на територията на Парка и включени в приложенията на Закона за биологичното разнообразие (ЗБР), са 78, а тези, попадащи в

Червената книга на България (ЧКБ) – 58. Попадащите в Червения списък на висшите растения в България са 120 вида, а в червения списък на IUCN – 17 вида. Ендемичните видове висши растения в Парка са 98. В това число се включват 75 вида балкански и 23 вида български растителни ендемита (Приложение № 1.14.8.).

Специално място сред тази група имат ендемитите и реликтите, които придават оригиналност на флората. Ендемичният компонент наброява 98 вида – 23 български и 75 балкански. Сред българските ендемити емблематични за Парка са представителите на род шапиче (*Alchemilla* – *A. achtarowii*, *A. jumrukczalica*), старопланинска иглика (*Primula frondosa*), български ранилист (*Betonica bulgarica*), давидова метличина (*Centaurea davidovii*), кернерова метличина (*Centaurea kernerana*), троянска камбанка (*Campanula trojanensis*), балканска теменуга (*Viola balcanica*). От балканските ендемити типични за Парка са йорданова камбанка (*Campanula jordanovii*), балканска власатка (*Festuca balcanica*), силивряк (*Haberlea rhodopensis*), влакнеста чубрица (*Satureja pilosa*), балканско плюскавиче (*Silene balcanica*) и др.

Реликтните висши растения във флората на Парка са 101 вида. От тях 48 са от категорията на преглациалните (терциерните) реликти – бяла мура (*Pinus peuce*), лавровишня (*Laurocerasus officinalis*), силивряк (*Haberlea rhodopensis*), различни видове върби (*Salix alba*, *S. triandra*, *S. caprea*), воден габър (*Ostrya carpinifolia*), тис (*Taxus baccata*) и др. Глациалните реликти са 53 вида, с най-типични представители триделна дзука (*Juncus trifidus*), мечешко ухо (*Cortusa matthioli*), сребърник (*Dryas octopetala*), еделвайс (*Leontopodium alpinum* subsp. *alpinum*), алпийски пелин (*Artemisia eriantha*) и др., което нарежда парковата територия сред едно от най-важните убежища (рефугиуми) на аркто-алпийски елементи във високите планини в южната част на Европа.

Уязвимост

От таксоните с определена ценност и дефицитност особено внимание поради своята уязвимост и атрактивност заради събиране, заслужават следните видове: нарцисоцветна съсънка (*Anemone narsissiflora*), мечо око (*Cortusa matthioli*), росянка (*Drosera rotundifolia*), елвезиево кокиче (*Galanthus elwesii*), жълта тинтява (*Gentiana lutea*), петниста тинтява (*Gentiana punctata*), еделвайс (*Leontopodium alpinum*), планински крем (*Lilium jankae*), старопланинска иглика (*Primula frondosa*), родиола (*Rhodiola rosea*), алпийска роза (*Rhododendron myrtifolium*), ринхокорис (*Rhynchocorys elephas*), червен дебелец (*Sempervivum erythraeum*), планински божур (*Trollius europaeus*). Допълнителни заплахи представляват и утъпкването и замърсяването на техните местообитания. Те имат ограничено разпространение в Парка и обитават определени типове местообитания, част от които също са уязвими и нестабилни.

Инвазивни видове

В настоящо време флората, природните местообитания и екосистемите в Парка не са засегнати от инвазивни видове висши растения, въпреки наличието на някои неместни дървесни видове.

Тенденции в разпространението на хвойната

Сибирската, ниската и обикновената хвойна принадлежат към един вид – *Juniperus communis* L., като сибирската и ниската хвойна са от един подвид: *Juniperus communis* subsp. *alpina*. Няма данни обикновената хвойна (*Juniperus communis* subsp. *communis*) да се среща на територията на Парка, а още по-малко да образува съобщества.

Juniperus communis subsp. alpina има широко разпространение в безлесната зона на Парка и през последните десетилетия увеличава проективното си покритие. По отношение на флористичното богатство на съобществата е установено, че при проективно покритие на хвойната до около 50% няма съществено намаляване на видовия състав на съобществата.

Увеличаване на покритието на сибирската хвойна се стимулира от умерени температури, по-високи валежи и по-дебела снежна покривка. По-слабо е нарастването на по-голяма надморска височина и на склоновете със западно изложение.

Настъплението на сибирската хвойна ще продължи, докато се достигне до динамично климаксно състояние, което най-вероятно на много места ще завърши с възстановяване на горската растителност (иглолистни видове - бяла мура, ела, смърч, или широколистни, основно бук) и повишаване на горната граница на гората.

Лечебни растения

В НПЦБ са регистрирани 166 вида лечебни растения или 66.4% от фонда им в страната (Приложение № 1.14.9.). С най-голям дял са Покритосеменните растения (отдел *Magnoliophyta*) - 159 вида или 91.4% от фонда. От тях 147 вида или 84% принадлежат на Двусеменните растения (клас *Magnoliopsida*), а 12 вида или 6% към Едносеменните растения (клас *Liliopsida*). Останалата част се разпределя както следва: голосеменни 3 вида, папрати (отдел *Polypodiophyta*) 6 вида, хвощове (1 вид и плаунови (отдел *Lycopodiophyta*) 2 вида. Един вид е представител на Лихенизираните гъби.

За целите на опазването и устойчивото използване на ресурсите от лечебни растения ДНПЦБ възложи разработването на Устройствен проект на лечебни растения и диворастящи плодове разрешени за събиране за стопански цели (Приложение № 1.14.10.). Проектът е утвърден със Заповед № РД-482/16.07.2009 г. на Министъра на околната среда и водите. В рамките на проекта са идентифицирани и охарактеризирани общо 53 находища с обща площ 2 226.2 ха и определени 55 пробни площи за оценка на експлоатационните запаси на 10 вида – 7 вида лечебни растения и 3 вида диворастящи плодове.

Екипа разработващ част Лечебни растения препоръчва част от видовете лечебни растения, включени като разрешени за събиране за лични нужди и за стопански цели в План за управление, 2001 - 2010 г., да бъдат изключени от списъка с разрешени за ползване видове в АПУ. Сред тези видове са представители на родове с недоизяснена таксономия, сходни с видове с висок консервационен статус, както и видове, които са включени в списъка с лечебни растения, приложен към Закона за лечебните растения. В допълнение с оглед на високата категория на защитената територия е препоръчително да не се допуска използването на територията на Парка на подземни органи – корени, коренища, луковици, клубени, тъй като събирането им става причина за унищожаване на индивиди, сериозно повлияване на жизнеността на съответните популации на видовете и нарушаването на целостта на почвения слой.

1.15. ФАУНА

В настоящия раздел е актуализирана информацията относно безгръбначните и гръбначни животни. На територията на Парка са установени 2 366 вида безгръбначни животни и 307 вида гръбначни животни.

При актуализиране на информацията относно фауната в Парка не са установени видове които да бъдат предмет на специални мерки в настоящия план за управление.

1.15.1. Безгръбначни животни

Фаунистичното разнообразие на безгръбначните животни в Парка е оценено чрез моделни групи: първаци (*Protozoa*), кръгли червеи (*Nematoda*), *Tardigrada*, паякообразни (*Arachnida*), многоножки (*Myriapoda*), насекоми (*Insecta*), мекотели (*Mollusca*). Общият брой на установените видове безгръбначни животни от посочените групи на територията на НПЦБ е 2366 вида, а при обстойно проучване той би надхвърлил 5 500–6 000 вида. Според Първия План за управление броят на евентуалните видове безгръбначни е 6500–7000 вида. Разликите в евентуалния брой видове, както и в реално установените безгръбначни се дължи на некоректно обединяване и осредняване на степента на проученост на ненасекомните и насекомните видове, както и на липсващата аналитична научна информация за безгръбначната фауна на Парка, която е публикувана на по-късен етап.

Безгръбначната ненасекомна фауна на НПЦБ включва 768 вида от 162 семейства. Счита се, че средната степен на проученост за тези групи е около 32–35 % или при пълно паспортизиране на тази фаунистична част реалния брой на видовете би нараснал на 2 200–2 500. Общо за територията 55 вида ненасекомни безгръбначни (2.4%) са ендемични, 10 вида са реликтни и 157 са редки (стенотопни) видове.

Установената ентомофауна на района обединява 1 598 вида, представляващи около 8% от общо установените за България насекоми. Те са разпределени в 17 разряда и 150 семейства. Счита се, че степента на проученост на ентомофауната е около 48%. При пълно проучване реалния брой на насекомните видове в района на НПЦБ би надхвърлил 3 200 вида.

С относително висок процент на ендемизъм при безгръбначните са насекомите – 113 вида, съставляващи 7% (Приложение № 1.15.1.). От тях 62 вида са Балкански, 31 вида са Български и 20 вида са локални ендемити (Приложение № 1.15.2.).

Централен Балкан е един от Основните райони за опазване на дневните пеперуди в България (Prime Butterfly Areas in Bulgaria) със следните целеви видове: *Parnassius mnemosyne*, *Parnassius apollo*, *Maculinea arion*, *Polyommatus eroides*, *Coenonympha rhodopenensis*, *Erebia orientalis*, *Erebia medusa*, *Erebia alberganus*, *Erebia rhodopenensis*, *Erebia pronoe*, *Erebia melas*, *Apatura iris*, *Melitaea trivialis*, *Boloria eunomia*.

С важно консервационно значение за безгръбначната фауна са следните райони: районът на връх Ботев с 42 ендемични вида и Златишко-Тетвенската и Троянската планина с по 36 ендемита. Природни местообитания с концентрация на редки, ендемични и защитени видове безгръбначни са високопланинските открити територии, старите иглолистни и букови гори, горните речни течения на всички реки и крайбрежните им участъци.

Като приоритетни за Парка се считат всички защитени, ендемични, реликтни и редки видове безгръбначни, които са установени към настоящия момент. Като основни причини за високото видово обилие и голямата консервационна значимост на Парка се изтъкват няколко важни фактически аргумента: значителната денивелация на терена и породените от нея различия в микроклиматичните и височинни зони; билото на планината като важен вододел за двата основни за България водосбора – Дунавски и Егейски и съответно за двата основни хидробионтни комплекса; наличието на силикатна и варовикова геососнови; разнообразието от растителни таксони и съобщества, както и

относително доброто им естествено и запазено състояние; поддържането на пасторалните системи в състояние на динамично равновесие.

1.15.2. Гръбначни животни

В процеса на изготвяне на настоящия план за управление беше осъвременена информацията за гръбначните животни. На територията на Парка са установени 307 вида гръбначни животни, както следва: 3 вида риби, 9 вида земноводни, 15 вида влечуги, 220 вида птици (123 вида се срещат през гнездовия, а 97 извън гнездовия период) и 60 вида бозайници. Конкретната информация за отделните групи е представена в съответните глави. (Приложение № 1.15.3.)

Риби

Ихтиофауната е изцяло съсредоточена в сладководните екосистеми на горното течение на реките и първите притоци или т. нар. пъстървова зона.

В първия План за управление за територията на Парка са посочени шест вида риби. Днес в Парка се срещат 3 вида, потвърдени през последните години.

Основен доминиращ вид е пъстървата (*Salmo trutta fario*) с популация, съсредоточена в главните речни течения и по-големите им притоци, а именно в реките Черни Вит, Костина, Заводна, Черни Осъм, Видима и Росица от север; Дамлъдере, Стара река, Малка река, Бяла река, Голяма Бъзовица, Тунджа и Тъжа от юг.

Характерен за пъстървовата зона, но срещащ се ограничено в НПЦБ вид е лещанката (*Phoxinus phoxinus*), установен в р. Тунджа, Дамлъдере и др. През последните две години не са потвърдени два вида, присъствали в ихтиофауната на защитената територия – черната мряна (*Barbus petenyi*) и главочът (*Cottus gobio*). Двата вида са европейски ендемити, защитени от ЗБР. Главочът попада в категория критично застрашен в ЧК на България (2011 г). Потенциално биха могли да се наблюдават в Парка.

В миналото в реките в парка са присъствали два интродуцирани вида от сем. Salmonidae: американска пъстърва (*Oncorhynchus mykiss*) и сивен (*Salvelinus fontinalis*). Сивенът вече не се открива във водоемите. Американската пъстърва има ограничено присъствие. Навлизането на вида в периферията на парка е резултат от зарибявания в съседни територии.

Като най-значим проблем при дейностите за възстановяване на популацията на балканската пъстърва се очертава запазването на геофонда на речната фауна в Парка. В България все още няма практика за генетичен контрол на зарибителния материал. В този смисъл съществува известен риск при внасяне на зарибителен материал в Парка от други райони. Необходимо е да бъде изследван естествения възпроизводителен потенциал на вида в Парка и възможностите за производство на зарибителен материал и използването му за възстановяване/поддържане на вида.

Земноводни и влечуги

Земноводните в НПЦБ наброяват девет вида, което съставлява 33.3% от батрахофауната на България.

Към разред Опащати спадат 2 вида. Дъждовникът (*Salamandra salamandra*) е обикновен вид, привързан към мезофилните букови гори. Нов вид за Парка е южният гребенест тритон (*Triturus karelinii*), регистриран в ПУ Тъжа, 2008 г.

Към безопашатите земноводни се отнасят 7 вида. Като относително рядка за Парка се определя зелената крастава жаба (*Pseudepidalea viridis*). Паркът е от национално

значения за опазването популацията на планинската водна жаба (*Rana temporaria*), която е и глациален реликт. Европейски ендемити сред земноводните са дъждовникът (*Salamandra salamandra*) и жълтокоремната бумка (*Bombina variegata*). Всички видове земноводни са включени в приложенията на Бернската конвенция, а осем от тях са включени в Приложения на ЗБР.

Влечугите са представени от петнадесет вида и съставляват 30% от херпетофауната на страната. Нов вид за фауната на Парка е шипобедрената костенурка (*Testudo graeca iberica*), установена в ПУ Тъжа. Видът попада в категория застрашен в ЧК на България и категория уязвим в световен мащаб по IUCN. Костенурката е включена в Приложение II на CITES конвенцията и е защитена от ЗБР.

Към гущерите се отнасят 7 вида. От тях с относително широко разпространение са слепокът (*Anguis fragilis*), стенният гущер (*Podarcis muralis*) и живородният гущер (*Zootoca vivipara*). Вид, с неизяснено разпространение и пригодност на местообитанията му, е ливадният гущер (*Lacerta agilis*), регистриран единствено под вр. Вежен.

Змиите също са представени от 7 вида. Типични за Парка са медянката (*Coronella austriaca*), разпространена до около 1700 м н. в., смокът мишкар (*Zamenis longissimus*), привързан към стари букови гори с мъртва дървесина и усойницата (*Vipera berus*), обитаваща най-високите части на Парка. Усойницата е глациален реликт. Живородният гущер и усойницата са ендемични за Европа. Популациите на двата вида са с национална значимост. Всички представители на подразредите Гущери и Змии са включени в Европейския червен списък на влечугите в категория слабо засегнати в европейски мащаб, 12 от тях са оценени в същата категория според IUCN в световен мащаб, един вид е оценен като уязвим. Влечугите в Парка са включени в приложенията на Бернската конвенция. Тринадесет от тях попадат в приложенията на ЗБР.

Птици

Орнитофауната на Парка по данни от 2000 г. наброява 220 вида, от които 123 вида се срещат през гнездовия, а останалите 97 извън гнездовия период. От гнездящите видове седем вида вероятно са преустановили гнезденето си през последните 25 години или липсват достоверни данни за тяхно естествено гнездене. От установените видове птици 122 са с природозащитен статус. Статусът на 121 от тях е оценяван от IUCN. Три от тези видове са включени в категорията „застрашен“. Тридесет и един вида фигурират в приложенията на Конвенцията за опазване на мигриращите видове диви животни, 36 от видовете са включени в ЧК на България, в категориите „уязвим“, „застрашен“ и „критично застрашен“, а 120 вида са защитени според ЗБР. Паркът е от значение за опазването на три застрашени вида - ловния сокол (*Falco cherrug*), царския орел (*Aquila heliaca*) и ливадния дърдавец (*Crex crex*). Тук се поддържа най-многочислената в страната популация на белогърбия кълвач (*Dendrocopos leucotos*). Видът е представен от глациалния реликтен подвид *D. l. lilfordii*, който е застрашен от изчезване в ареала си. Паркът е сред важните места в страната от значение за Европейския съюз за опазването на комплекс от 14 застрашени вида.

Резултатите от фаунистичния анализ показва, че през последните 10 години не са установявани нови видове птици за района на Парка, както и не е променян природозащитния статус на установената орнитофауна.

Сред видовете птици с приоритетно значение за опазването им в Европа и България са: лещарка (*Bonasa bonasia*), планински кеклик (*Alectoris graeca graeca*); бухал (*Bubo bubo*), врабчова кукумявка (*Glaucidium passerinum*), уралска улулица (*Strix uralensis*), пернатонога кукумявка (*Aegolius funereus*), белогръб кълвач (*Dendrocopus leucotos*) и

полубеловратата мухоловка (*Ficedula semitorquata*). Консервационната значимост на Парка за тези видове се определя от големите мащаби на местообитанията им в защитената територия, както и от относително големия дял от местообитанието им в Парка спрямо целия потенциал от местообитанието в България.

Към настоящия момент глухарят (*Tetrao urogallus*) не е установен на територията на Парка. Видът е категоризиран като „Слабо засегнат“ от IUCN, но е с намаляваща численост. В ЧК на България е включен в категорията „Застрашен“, с намаляваща численост и свиващо се разпространение в страната. В Стара планина вида се среща единствено на запад от прохода Петрохан. По данни от Фауна на България, том 20 (Aves, част I) в близкото минало (до 1960 г.) вероятно видът е обитавал районите на с. Рибарица и с. Черни Вит. Не е изключена възможността отделни разпокъсани популации на глухаря да се срещат и до ден днешен в района на Златишко-Тетевенска планина. За този район последните сведения са за периода преди 1980 г. Последната потвърдена информация за установяването на вида в Парка е от 1981 г. за района на резервата Царичина. В рамките на проект № DIR 5113325-12-109 „Централен Балкан – парк за всички“, финансиран от ОПОС, 2007-2013 г., е извършено предпроектно проучване за повторно въвеждане на вида в Парка, както и разписване на подготвителни дейности за реинтродукцията му.

Приоритетните видове птици за Парка могат да бъдат разделени на две основни групи по отношение на предпочитаните местообитания – планинските видове сови, белогърбия кълвач и лещарката са пряко свързани със старите гори, а полубеловратата мухоловка и кекликът – с откритите територии (пasiща, ливади и горски поляни).

Бозайници

За последните двадесет години количественото разнообразие на бозайниците в НППБ се оценява на 60 вида, което представлява 62% от бозайниците в България.

Установени са представители на 6 разряда, както следва:

Разред Насекомоядни (*Insectivora*). Представен е от 3 семейства и 8 вида – белогръд таралеж (*Erinaceus concolor*), европейска къртица (*Talpa europaea*) и 6 вида земеровки, всички включени в списъка на IUCN и ЧК на България с категорията слабо засегнати.

Разред Прилепи (*Chiroptera*). Регистрирани са 18 вида прилепи от 3 семейства (60% от срещаните се в страната). Всички видове са включени в Директивата на ЕС за местообитанията и в Приложенията на Бернската и Бонската конвенция, както и в списъка на IUCN, а 16 от тях са включени и Червената книга на България.

Разред Зайцеподобни (*Lagomorpha*). Единствен представител е дивият заек *Lepus capensis*. Видът е включен в Приложение III на Бернската конвенция, в списъка на IUCN като слабо засегнат и в ЧК на България с категорията почти застрашен вид.

Разред Гризачи (*Rodentia*). Установени са общо 16 вида от пет семейства. Характерни представители на разряда със специфичен природозащитен статус са лалугерът (*Spermophilus citellus*), планинското сляпо куче (*Nannospalax leucodon*) и снежната полевка (*Chionomys nivalis*). Числеността на трите вида намалява в световен мащаб.

Разред Хищници (*Carnivora*). Включва 13 вида от четири семейства. Вълкът (*Canis lupus*) е застрашен вид, обект на строга защита, включен в Приложение II на CITES, в Приложения А и В на Директива ЕС338/97. Символът на Парка – кафявата мечка (*Ursus arctos*), е рядък вид, включен в Приложение II на CITES и в категория застрашен в ЧК на България.

На територията на парка и околностите му са установени над шестдесет мечки. Централен Балкан опазва една от популациите на вида с най-висока численост и плътност в страната.

В ЧК на България като „застрашен“ вид фигурира златката (*Martes martes*) – приоритетен вид, заплашен от ограничаване на достъпните и типичните местообитания. Рядък и интересен вид е пъстрият пор (*Vormela peregusna*), включен в Червения списък на IUCN като уязвим вид. Паркът е убежище и на защитената видра (*Lutra lutra*). Дивата котка (*Felis silvestris*) е приоритетен вид, който е обект на национална и международна защита, включен в CITES (Приложение II). Популацията на дивата котка в Парка е една от най-чистите и незасегнати в Европа от опасността от хибридизация с домашната котка.

Рис (*Lynx lynx*) Към настоящия момент не е доказано присъствието на вида на територията на Парка. Рисът се приема за изчезнал в България от началото на 40-те години на XX-ти век. От тогава са и последните сведения за вида в Средна Стара планина. В ЧК на България, 1985 г. вида фигурира в категорията „Изчезнал“.

В новото издание на ЧК на България, 2011г. вида е „критично застрашен“. В последните години съществуват данни за наблюдения и следи от жизнената му дейност от няколко района в страната. Оценявайки целесъобразността и възможностите за успешна реинтродукция на риса в Парка, е необходимо да се вземе предвид наличието на непубликувани данни за вече установявано и силно вероятно присъствие или преминаване на вида през територията на Природен Парк „Българка“ и в западните дялове на Стара планина. В съответствие с това би било рационално да се предприемат мерки за опазване на условията на средата, осигуряване на защитени миграционни коридори в околпарковите територии, поддържане на стабилна численост на сърната, основен хранителен ресурс на вида. Преди да бъдат предприети мерки за реинтродукция в Парка е необходимо да бъдат обстойно проучени съвременните данни за присъствие на риса в Стара планина. Не без значение и факта че територията на Централен Балкан обхваща крайните граници на разпространение на вида.

Разред Чифтокопитни (*Artiodactyla*). Включва 4 вида от три семейства. Стабилността на популацията на благородния елен (*Cervus elaphus*) е занижена в резултат от браконьерство и безпокойство, което увеличава необходимостта от прилагане на допълнителни консервационни мерки. Популацията на сърната (*Capreolus capreolus*) в Парка е важна за опазването на вида.

Старопланинската популация на дивата коза (*Rupicapra rupicapra*) обитава изцяло територията на Парка. Към 1999 г. състоянието на козата е оценена като критично малка. В последните години е налице тенденция към стабилизиране и увеличаване на числеността на вида. Днес дивите кози в Централен Балкан са над двеста и петдесет броя, при запас под сто през 90-те г. на миналия век. Въпреки положителната тенденция, плътността на вида в Парка е ниска. При наблюденията в последните години видът е установяван в нови райони в Парка, вкл. и в околпаркови територии, което е признак за подобряване състоянието на популацията и нарастване числеността на вида. Ограничаващи фактори се явяват изолираността на отделните географски групи и на Старопланинската популация като цяло, както и нерегламентирания лов на вида.

С цел обособяването на компактни територии с висока консервационна значимост вкл. и обособяване на биокоридори (връзки) между съществуващите резервати бяха проучени по налична информация и ограничено на терен, следните комплекси:

1. Западен район - на основата на резерватите Боатин, Царичина и Козя стена (с резерватна част около 6 000 ха)

1.1. Западен район резервати Царичина – Козя Стена: проучени са консервационно значими райони между резерватите Царичина и Козя Стена представляващи биокоридор между двата резервата и естествени буферни територии, както и територии със сходно на резерватите биоразнообразие, обособяващи компактни природни комплекси. Проучената територия е със площ 3 620 ха.

1.2. Западен район биокоридор резервати Царичина – Боатин: проучени са консервационно значими райони между резерватите Царичина и Боатин, представляващи биокоридори между двата резервата обособяващи компактен природен комплекс с консервационна значимост. Проучена е територия с площ 1960 ха, представляващи запазени комплекси от вековни буково и буково-елови гори, скални масиви във субалпийския пояс.

1.3. Западен район буфер резерват Боатин: проучена е територия представляваща естествен буфер на резерват Боатин с площ 2200 ха. В територията са включени комплекси от букови и смърчови гори, субалпийски хвойнови и клекови редколесия, субалпийски и алпийски тревни съобщества.

2. Централен район - на основата на резерватите Стенето, Стара река и Джендема - Северен Джендем (с резерватна част над 11 300 ха)

2.1. Централен район – биокоридор резервати Стенето – Северен Джендем: биокоридор с обща площ 5130 ха., представляващ естествена горска и безлесна връзка между двата резервата. Територията включва първични горски комплекси и високопланински тревни съобщества, които не са обект на паша на домашни животни през последните 40 г.

2.2. Централен район – биокоридор резервати Стенето – Стара река: биокоридор с обща площ 2400 ха, представляващ естествена горска и безлесна връзка между двата резервата. Биокоридора включва вековни букови и смърчови гори и високопланински тревни и храстови съобщества.

2.3. Централен район – буфери резервати Северен Джендем и Джендема: буферни площи около двата резервата с обща площ 4000 ха, представляващи труднодостъпни горски и скални масиви, водопади, отвесни алпийски стени и др. Район с консервационна значимост, висока степен на ендемизъм и реликтност.

3. Източен район - на основата на Резерватите Пеещи скали и Соколна (с резерватна част около 2 700 ха).

3.1. Западен район – буфер резерват Пеещи скали: буферни площи около резервата – предимно северно и източно от него с обща площ 1050 ха, представляващи запазени вековни букови гори и пасища.

3.2. Западен район – буфер резерват Соколна: буферни площи около резервата – северно и източно от него с обща площ 980 ха, представляващ карстов горски комплекс с характерна субсредиземноморска флора и фауна.

3.3. Западен район – биокоридор резервати Соколна – Пеещи скали: естествен биокоридор между двата резервата включващ обширни и запазени букови и буково-елови гори както и карстови терени с висока степен на биоразнообразие с обща площ 2030 ха.

По-голямата част от гореописаните проучени територии са включени в Зоната за ограничено човешко въздействие на Актуализирания План за управление на НППБ, с цел

формиране на компактна територия с площ над 10 000 ха за дългосрочно опазване (без човешка намеса) на природни местообитания, растителни и животински видове и естествените природни процеси, както и осигуряване на биологичното единство на съществуващите резервати.

КУЛТУРНА И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА ХАРАКТЕРИСТИКА

1. 16. ПОЛЗВАНЕ НА ПАРКА И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ

ЗЗТ определя целите на управление на Националните паркове в следните взаимнодопълващи се насоки – поддържане и опазване на биологичното разнообразие в екосистемите, защита на дивата природа и предоставяне на възможности за развитие на научни, образователни и рекреационни дейности, както и създаване на предпоставки за развитието на туризъм, екологосъобразен поминък на населението и други дейности, които не влизат в противоречие с първите три цели. Затова условията за ползването на ресурсите са ясно определени, в зависимост от вида и местоположението им в Парка. Тези условия са в основата на определените функционални зони и съответните режими и норми за ползвания на ресурсите в тях.

1.16.1. Техническа инфраструктура, застроени площи и сгради

На територията на Парка съществува техническа инфраструктура, която включва всички обекти на капиталното строителство, прилежащите им подобекти и терени върху и около тях, в зависимост от предвидените сервитутни граници и необходимата площ за експлоатация и поддържане. Освен туристическите хижи, тук влизат и метеорологични станции, радиорелейна станция, военни обекти, хидросъоръжения и съоръжения на електроснабдяването, частни постройки, почивни домове, бунгала, изоставени постройки, мандри, селскостопански постройки и други. Включени са също и съществуващите сгради на ДНПЦБ, други държавни органи и служби, пътища и др.

Разпределение по площ на отделните категории инфраструктура

Обектите на капиталното строителство с прилежащите им зони, според предназначението им, се разпределят в следните категории инфраструктура: пътна, инфраструктура, обслужваща животновъдни обекти, туристическа, специален режим, собственост на ДНПЦБ, линейна и друга. Най-голям дял - 73% от площта на инфраструктурната зона, са съоръжения, пътища и линейни обекти. С определено по-малък дял я следват инфраструктурата, обслужваща животновъдни обекти с 12% и туристическата - с 9% от общата площ на зоната

Характеристики на категориите инфраструктура

- *Пътна инфраструктура* – 254.9 ха. Тя е най-голямата по площ категория инфраструктура. По-голямата част от пътищата са с почвен тип настилка, по-малка – с трошено-каменна и в единични случаи – с асфалтово покритие. Основно обслужва служителите на ДНПЦБ при изпълнение на служебните им задължения, вкл. при борба с природните бедствия и в по-малка степен - посетителите и ползвателите на ресурси в Парка. Съгласно класификацията на ДНПЦБ, пътищата са разпределени в четири групи според предназначението и състоянието им. В

първа група са най-използваните и важни пътища, докато в четвърта са тези, които почти не се използват и не са важни за управлението на Парка. С най-голяма дължина са пътищата от втора група. За някои пътища ПУ допуска движение и престой на МПС-та без разрешително от ДНПЦБ. Сред тях са и най-натоварените: с. Тъжа - х. „Табите“ - кв. Острец (гр. Априлци), гр. Априлци (кв. Видима) - м. Мазането, с. Рибарица - х. „Вежен“.

Всички пътища от националната пътна мрежа, осигуряващи подход по цялата периферна част на Парка, са в задоволително състояние и позволяват добра организация на движението. Второкласният път Троян-Беклемето-Кърнаре (Троянски проход) пресича територията на Парка. Проходим е само при добри атмосферни условия, като през зимния период се затваря за 3-4 месеца. Ведомствените пътища, водещи непосредствено до границите на Парка и продължаващи като пътища в защитената територия, са в лошо състояние и се нуждаят от основна рехабилитация.

- *Инфраструктура, обслужваща животновъдни обекти* – площ от 51.2 ха. Обхваща обектите (кошари и заслони), обслужващи животновъдите, ползватели на пасищата. Това е инфраструктурата в най-лошо състояние, като често представлява паянтови сгради, изградени от подръчни материали или върху останали руини от съществуващи постройки.

- *Туристическа инфраструктура* – площ от 38.3 ха. Включва обектите, обслужващи посетителите на Парка, предимно хижи и заслони. На територията на Парка са разположени общо 22 туристически обекта, приемащи посетители, както следва: 20 бр. хижи: „Вежен“, „Бенковски“, „Ехо“, „Козя стена“, „Рай“, „Дерменка“, „Добрила“, „Момина поляна“, „Амбарица“, „Плевен“, „Хубавец“, „Балкански рози“, „Васил Левски“, „Хайдушка песен“, „Равнец“, „Мандрата“, „Тъжа“, „Мазалат“, „Соколна“, „Триглав“, вила „Кордела“ и хотел-ресторант „Табите“. Хижите „Незабравка“ и „Планински извори“ не функционират. Заслоните в Парка са общо 6 бр.: „Орлово гнездо“, „Гердек тепе“, „Ботев“, „Голям Кадемлия“, Маринка и Михайлов. Състоянието на обектите е задоволително, като се забелязва тенденция за постоянното им подобрене. Основни проблеми си остават извозването на генерираните отпадъци, съоръженията за отпадни води и начините за отопление и осветление.

- *Инфраструктура със специален режим* - площ от 13.3 ха. Включва инфраструктурни обекти на ВЕЦ „Тъжа“ и ВЕЦ „Левски“, Планинската спасителна служба (ПСС), сгради на МО и МВР, БАН, ВиК, НУРТС България АД и други. Състоянието на инфраструктурата е добро, като за нея отговарят съответните държавни или частни институции.

- *Инфраструктура собственост на ДНПЦБ* – площ от 2.4 ха. Тази категория е с най-малко обекти: 7 бр. контролни пункта (контролно-информационни и временни контролни пунктове); противопожарни водоеми и др. Обслужва дейността на ДНПЦБ при работа с посетители и ползватели, други управленски дейности, действия при пожари и природни бедствия. Състоянието ѝ е много добро.

- *Линейна инфраструктура (извън пътната)* – площ от 55.6 ха. Представлява инфраструктурни, в това число и спортни съоръжения – електропроводи, водопроводи, ски влека, въжени линии, канали, лифт, линейни съоръжения на ВЕЦ-те, ВиК и други. Състоянието ѝ е добро, с ясни собственици. Обслужва посетителите и ползвателите на сгради в Парка, играе съществена роля при

снабдяването на населението с питейна вода, пренос на електроенергия и рекреация и др.

- *Хидроенергийни и напоителни съоръжения* - на територията на Парка няма развита – изградена единна, цялостна или частична система от съоръжения за комплексно използване на водните ресурси. Реките, водещи началото си от Националния парк, се използват за енергопроизводство, водоснабдяване и напояване на територии и населени места извън него. Изградени са само съоръжения, които са част от хидроенергийни и напоителни системи. Най-големите хидроенергийни съоръжения, част от системи попадащи в Парка са: от север ВЕЦ “Видима” 3.290 МВт и от юг ВЕЦ “Тъжа” 4.9 МВт, както и двете към ВЕЦ група “Рила”. От системата ВЕЦ “Видима” в границите на Парка са изградени основните и второстепенни водохващания на р. Лява Видима и р. Пръскалска река и два закрити канала. Четирите водохващания за ВЕЦ “Тъжа”, безнапорният тунел, слабонапорният щолен, изравнителният басейн, напорният тръбопровод и битовата сграда са на територията на Парка. Освен тези големи съоръжения в „Централен Балкан“ има изградени малки хидроенергийни системи (мини ВЕЦ) с техните водохващания, напорни тръбопроводи и турбини за енергоснабдяване на хижи и други сгради. Всички хидроенергийни съоръжения изградени на територията на Парка са описани в (Приложение № 1.16.1.)

- *Водоснабдителни съоръжения* - съоръженията, свързани с използването на водните ресурси за питейно-битово водоснабдяване на обекти в Парка и населените места извън него са водохващания и гравитачни водопроводи. Водоснабдяването за сградите в Парка (хижи, частни сгради, обекти на ДНПЦБ, стопански сгради и др.) е локално за всеки обект, няма изградени цялостни водоснабдителни системи. На територията на Парка са изградени множество водохващания, като част от тях са от големи водоснабдителни групи (системи). Най-големите водоснабдителни групи са от север и са: Рибарица-Тетевен – за с. Рибарица и гр. Тетевен (водохващане Болованджика и Брестнишка лъка); Черни Вит-Луковит (водохващане на р. Черни Вит) – изпълнен първи етап; “Черни Осъм” - за община Троян и гр.Ловеч (основно водохващане „Стенето”); водоснабдителна група “Севлиево - Велико Търново” (водохващания м. Лъгът); и водоснабдителна група “Острец”- за община Априлци (каптажи и водохващане Бъзов дял). От юг са изградени водохващания за водоснабдяване на общините: Павел Баня, Карлово, Пирдоп и Антон. Само част от водохващанията са с разрешителни за водоползване съгласно Закона за водите. Водоползването в Парка към момента на актуализиране на ПУ е довело до неблагоприятна промяна на оттока при лятно маловодие на един от водоизточниците - р. “Стара Рибарица” след водохващане „Болованджика” от група Рибарица - Тетевен. (Приложение № 1.16.2.)

- *Санитарно-охранителни зони на водоизточниците за питейно-битово водоснабдяване.* За охранителен режим около водохващанията (водоизточниците) за питейно-битово водоснабдяване в Парка са изградени санитарно-охранителни зони. Около част от тях са учредени пояси “I-ви”, “II-ви” и “III - ти”, съгласно действащото законодателство Санитарно-охранителни зони в територията на Парка са учредени в землищата на Рибарица, Троян, Априлци, Черни Осъм, Угорелец, Карлово, Розино и Пирдоп. Те са с обща площ 19 197.3 ха. Режимът и нормите в Парка покриват изискваният се охранителен режим в пояси “I-ви”, “II-ви” и “III-ти” от Наредба №3/16 октомври 2000 г.

- *Друга инфраструктура* – площ от 9.4 ха. Обхваща обекти предимно на физически лица и фирми, два параклиса, изградени в територията на Парка – „Света Троица” и „Св. Николай и Пантелеймон”, както и отделни разрушени и изоставени постройки. Състоянието на останалите обекти като цяло е задоволително

1.16.2. Селско стопанство

Още с обявяването на Парка се допуска паша на домашни животни (овце, говеда и коне) в безлесната зона, с изключение на кози. Понастоящем разрешените селскостопански ползвания на територията на Парка продължават да са паша на домашни животни и сенокос. Пашуването е инструмент, който подпомага устойчивото управление на пасищата, но също така при определени обстоятелства, може да възпрепятства поддържането и репродуцирането на местообитанията, опазването на редки и защитени видове и на биоразнообразието като цяло.

Настоящо ползване на пасищата, норми и натоварване

Съгласно първия План за управление площта, предвидена за паша на домашни животни, е около 18 000 ха. Общата пасищна площ се разпределя в пасищни райони и конкретни пасища. Действащите в Първия План за управление норми за натовареност са осъвременени през 2010 г. и са следните: овце над 6 месечна възраст – 0,5 ха /глава; говеда над 2-годишна възраст – 1 ха /глава; говеда между 0,5 и 2 годишна възраст – 0,6 ха /глава; говеда под 6 месечна възраст – 0,4 ха /глава; коне – 1 ха /глава.

Ежегодно, съгласно ЗЗТ и Правилника за условията и реда за управлението, възлагането на дейностите по поддържане и възстановяване, възлагането на туристически дейности, охраната и контрола в горите, земите и водните площи в защитените територии – изключителна държавна собственост, ДНПЦБ подготвя Годишен план за пашата и ползването на сено. Планът определя: местата и площите за паша на домашни животни, ползване на сено; видът на домашните животни; броят или количеството на домашните животни или сеното, нормите за натовареност на пасищата; периодът, през който може да се извършва пашата, ползването на сено; начинът и средствата за ползване на сено и условията за извършване на паша; процедурата за подаване/разглеждане на заявления, издаване на разрешителни за паша и сенокос и условията за опазване и поддържане на пасищата.

Кандидатите, желаещи да използват пасищата, подават заявления до ДНПЦБ за броя и вида на животните. Със Заповед на Директора на ДНПЦБ се сформира Комисия, която разглежда постъпилите заявления по реда на тяхното постъпване, като съставя протокол и предлага на Директора на ДНПЦБ да разреши/забрани пашата в определени площи. В първите години от прилагане на Плана за управление, интересът за ползване на пасищата не е голям. След 2007 г. се наблюдава засилен интерес към пасищата във връзка с прилагането на направление Традиционни практики за сезонна паша „Пасторализъм“ от Програма за развитие на селските райони (ПРСР). Поради тази причина разпределянето на пасищата се извършва на два етапа. На първи етап се разпределят пасищата на бенефициенти, одобрени за финансиране по посоченото направление. Впоследствие, при наличие на останали свободни пасища, те се разпределят от комисията на случаен принцип чрез теглене на жребий.

На територията на Парка се отглеждат и пашуват някои местни автохтонни породи животни, сред които най-многобройни са различни породи овце като дъбенска,

копривщенска, тетевенска, средно-старопланинска и каракачанска, както и българското сиво говедо и каракачанският кон.

От проведените интервюта с пастири по време на подготовката на настоящия ПУ се открояват някои нерешени проблеми в практиката: разрешението за (ограничен) достъп на МПС на територията на Парка във връзка с ползването на пасищата; застъпванията на пасищни територии – създават недоразумения, дори конфликти; неспазването правилата за паша на конете – стадата са оставени безstopанствено целогодишно; липса на съгласуване между институциите – ДФЗ и ДНПЦБ относно механизма и времетраенето на ползване на пасищата.

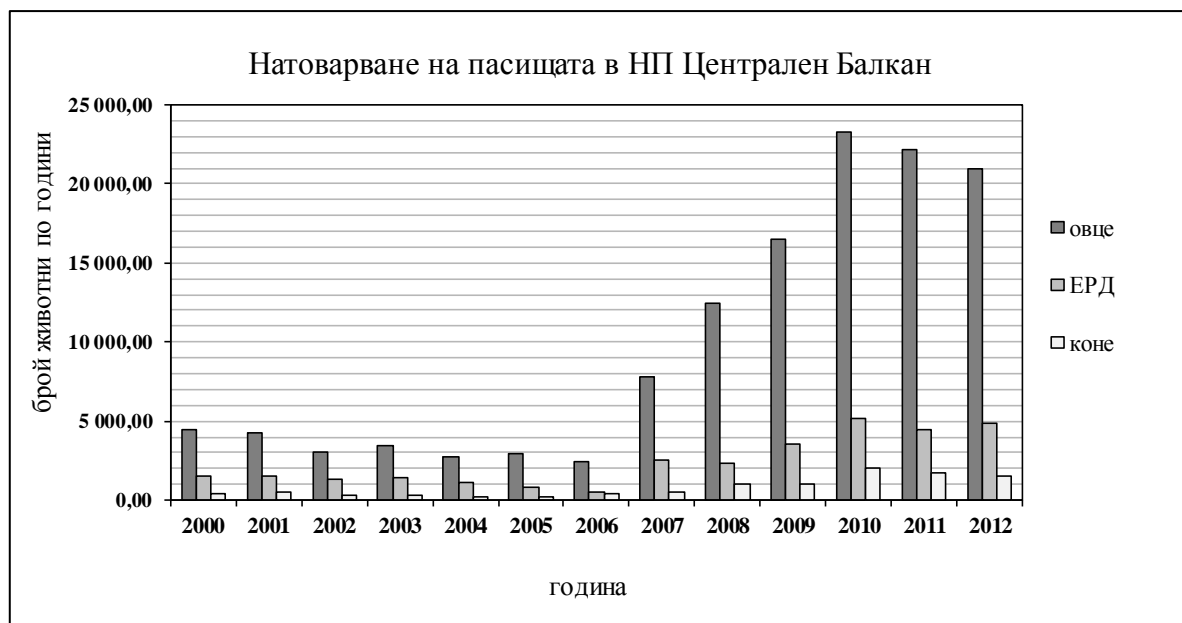
Динамика в ползването на пасищата

Стартирането на ПРСР 2007-2013 г., предоставя компенсаторни плащания (субсидии) на животновъдите по мярка 214 „Агроекологични плащания”. Територията на Парка традиционно е използвана за паша на домашни животни. Със стартиране на пилотното прилагане на направление „Пасторализъм“, от Мярка 214 на територията на Парка се засилва интересът и на животновъдите към кандидатстване по тази мярка. От 2007 г. броят на подадените заявления за пашуване на територията на Парка непрекъснато нараства, като най-голям е броят им през 2010 г., след което се наблюдава лек спад. Увеличеният брой заявления рефлектира и върху многократно нарасналия брой животни в Парка.

Фиг. 10. Брой на заявленията за паша подадени до ДНПЦБ

Фиг.11. Натоварване на пасищата в НП „Централен Балкан“

В рамките на проект „Централен Балкан - парк за всички“, финансиран по ОПОС, 2007-2013 г. една от основните групи дейности, свързана с планирането и оптимизацията на управлението на Парка, са определени моделни територии за устойчиво управление на пасищата, методика за оценка на въздействието на пашата върху биоразнообразието, препоръчителни норми за паша и примерни дейности по опазване и възстановяване на благоприятното състояние на природни местообитания в целевите пасищни райони.

Сенокос

Сенокосът е другата селскостопанска дейност, която се разрешава на територията на Парка. Заявленията за добиване на сено са подавани основно до 2005 г. вкл. Най-големи количества сено са добивани в ПУ Клисуре и в по-малка степен в ПУ „Стоките“. Предполага се, че това се дължи на съсредоточаване на по-голям брой домашни животни в посочените участъци и по-малката надморска височина на терена и възможност за извършване на косенето.

Нарушения при селскостопанско ползване на териториите

За периода на изпълнение на първия план за управление - 2001-2010 г., е изготвена статистика на констатирани нарушения за паша на домашни животни и сенокос – общо 39 бр., като най-често срещани са в ПУ „Карлово“. Най-много нарушения са извършвани в началото на изпълнението на първия план за управление и през 2011 г. Повечето от констатираните нарушения са свързани с пашата на кози и пашата на домашни животни извън пасището, посочено в разрешителното, издадено от ДНПЦБ на съответния ползвател.

1.16.3. Горско стопанство

Има трайна тенденция на намаление в ползванията на всички видове дървесина (сечи/събиране), добита в Парка в периода 1991-2010 г. Ползванията в отделите са

значително под естествения прираст и не е установен случай, вмешателството да е допринесло за деградиране на екосистемите. През изтеклото десетилетие на територията на Парка не е извършван промишлен дърводобив. Ползванията на дървесина се осъществяват по тарифна такса на корен в рамките на предвидените поддържащи и възстановителни дейности, като основната категория дървесина (сортимент) са дървата за огрев. За последното десетилетие средногодишното ползване е около 1 000 пл. м3 лежаща маса, като актуалната тенденция е запазване и постепенно намаляване на потреблението както на строителна дървесина, така и на дървата за огрев.

Здравословно състояние на горите

Данните за здравословното състояние на горите в Парка се базира на стари данни от лесоустройствените ревизии на съставлящите НПЦБ, горски и ловни стопанства, към годината на съответните проекти, както и на база нова инвентаризация върху част от територията (основно - резервати и самозалесили се площи). Информацията за здравословното състояние на новотаксираните гори (11 712 ха) е актуализирана от новосъздадената единна база данни за териториите, заети с гори. Преобладават повредите в буковите гори – върху 1 259.2 ха, различна степен и вид на загиване и по-малко в иглолистните култури и насаждения.

Нарушения при ползване на териториите

Голяма част от незаконната сеч е по периферията на Парка, в участъци, където населените места или вилните зони са на 1-2 км или в непосредствена близост до границата на Парка. Обикновено това са нарушения до 5-6 куб. м. дърва за огрев или строителна дървесина. Друг тип нарушения са тези в близост до сгради и обекти в Парка – най-вече хижи, кошари и др., но те не са системни и са трудно доказуеми поради малките количества, постоянното присъствие на ползвателите и възможностите за прикриване на нарушението. Отдалечеността и трудната достъпност също играят негативна роля за установяването и доказването на нарушения. През 2009 и 2010 г. в Паркови участъци „Карлово” и „Клисура” има констатирани няколко големи нарушения от порядъка на над 25 пр. куб. м. дърва, за които не е доказана безспорно виновността на извършителите. Общо най-много нарушения са установени в ПУ Тъжа – 32 броя, а пикът на нарушенията по отношение на строителната дървесина е 2007 г. (ПУ „Тъжа”). Най-много нарушения, свързани с незаконната сеч на дърва за огрев са регистрирани през 2009 и 2010 г. на територията на Паркови участъци „Карлово” и „Клисура”.

1.16.4. Лов, риболов, събиране на природни продукти

Съгласно ЗЗТ и първия план за управление ловът на територията на Парка е забранен. Любителският риболов е разрешен единствено в участъка: р. Бяла река - до Манастирски бент (ПУ „Калофер“) По-голямата част от констатираните нарушения, свързани с нерегламентиран риболов на територията на Парка са съсредоточени в ПУ „Тетевен“.

Според първия План за управление се допуска събирането за стопански цели на определени видове лечебни растения и диворастящи плодове. За тази цел, ежегодно ДНПЦБ разработва План за ползване на лечебни растения и на диворастящи плодове. Планът се изготвя на основание ЗЛР, ЗЗТ, Плана за управление на Парка, както и Устройствовен проект на лечебни растения и диворастящи плодове, разрешени за събиране за стопански цели в НП „Централен Балкан” (Приложение № 1.14.10.), утвърден от

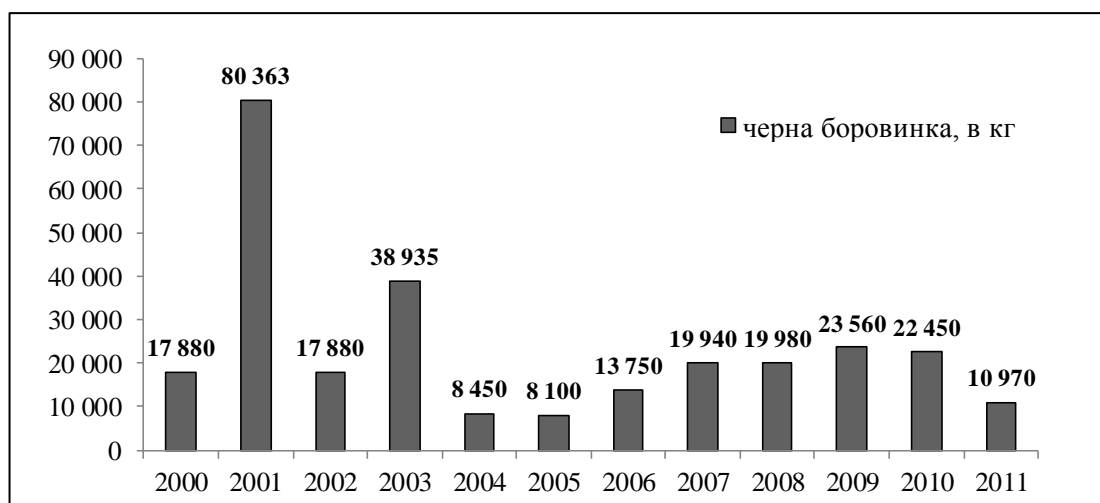
Министъра на околната среда и водите. На базата на извършените фенологични наблюдения на боровинките и експресна ресурсна оценка, Планът определя местата и площите за събиране на лечебни растения и на диворастящи плодове (освен тези от лечебни растения); видът и допустимите за събиране количества на лечебни растения и на диворастящи плодове; периода, през който може да се извършва събиране на плодове от черна и червена боровинка, процедурата за подаване и разглеждане на заявления, издаване на разрешителни/позволителни, за събиране на лечебни растения/диворастящи плодове. Желаящите да събират недървесни природни ресурси за стопански цели подават заявление за вида и количеството. Директорът на ДНПЦБ, според наличния ресурс, издава Заповед за разрешаване/отказ за събиране на лечебни растения/диворастящи плодове. Ако Заповедта разрешава ползването на ресурса, на заявителя се издава разрешително/позволително за събиране на недървесни природни продукти. С Плана се определя единна стартова дата за събиране на боровинки. Ползванията на лечебни растения и билки от тях, както и на горски плодове, се извършва с различна интензивност предимно в Паркови участъци „Тетевен“, „Троян“, „Тъжа“, „Карлово“ и „Клисура“. Общата площ, върху която е извършвано събирането е около 15 000 ха. За периода на действие на първия план за управление се отчита най-голям интерес към черната и червената боровинка, като най-стабилен и постоянен е към черната боровинка (фиг. 12).

В периода 2002-2004 г. беше изпълнен пилотен проект за съвместно управление на ресурсите на боровинки на територията на НПЦБ.

Недървесните природни ресурси са ресурсът с най-важно социално значение за населението от няколко населени места, в които хората практически се издържат изцяло от събиране и предаване на диви недървесни продукти, например няколко от населените места от община Карлово.

Сред най-важните аспекти на приложените в пилотния проект практики са определянето на времето, количествата и находищата, за които ще се издаде разрешително за събиране на боровинки на базата на ежегодна ресурсна оценка и фенологично наблюдение. Този подход се прилага успешно. Друг аспект, който е важен, но ДНПЦБ не успява да прилага ежегодно, е осигуряването на участието на местните заинтересовани страни (берачи и изкупвателни компании или техни местни пунктове) при това наблюдение.

Фиг.12. Количества събран плод от черна боровинка

С извличането на тези продукти от територията на Парка е свързана възможността ДНПЦБ да стимулира инициатива за бизнес предприемачи от района на Парка, което би било принос към социално-икономическото му развитие.

Сред хората от населените места около Парка битова мнението, че има хора, които без разрешителни събират големи количества от тези продукти, за да ги продават (43% от анкетираните по време на проучването за населението около Парка).

Цялата ситуация налага да се насочи вниманието към осигуряване на необходимия финансов и човешки ресурс в сравнително кратък период в годината (не повече от два месеца) за прилагане на модела за съвместно управление на недървесните природни ресурси.

1.16.5. Туризм, рекреация, спорт, услуги

Описание на условията за рекреация, природосъобразен туризм, спорт и услуги в Парка

Територията на Парка винаги (и преди обявяването му) е била притегателно място за туристи и любители на планината. Много от **хижите** в тази част на планината са с над осемдесетгодишна история (х. „Бенковски”, х. „Балкански рози”, х. „Васил Левски”, х. „Тъжа” и др.). Най-интензивното строителство на туристическа инфраструктура в района е през 70-те и 80-те години на двадесети век. Тогава са построени хижите „Дерменка”, „Незабравка”, „Равнец”, „Плевен”, „Ехо”, „Планински извори”, а други са разширявани, благоустроявани и към тях са изградени пътища, нови източници на енергия, водохващания. Успоредно с това значително е подобрявана туристическата инфраструктура – изграждани са пътеките и съответната маркировка (жалонната зимна маркировка, мостове, подпорни стени, парапети, указателни табели и др.). Това е периодът на най-активното развитие на груповите форми за планински туризм, за които има определени институции, държавен бюджет и са включени в системата на профсъюзните форми за организиран туризм (екскурзионни летувания и др.).

През последното десетилетие на двадесети век социално-икономическите промени постепенно довеждат до намаляване на организираните форми на почивка в планината и съответно намаляването на ползването на хижите от организирани групи. На редица места остават недостроени обекти, например край х. „Добрила“, а други са изоставени и разграбени (х. „Планински извори”).

В последните години, мониторингът на посетителите в Парка, извършван от ДНПЦБ, показва тенденция към тяхното увеличаване. Броят на посетителите през 2012 г. надхвърля 70 000 души. Тази тенденция е положителна, демонстрира успешното постигане на една от задачите на първия План за управление за привличане на по-голям брой посетители. Наред с това, увеличаването на броя на посетителите потенциално води до увеличаване натовареността на определени обекти за подслон и до косвено натоварване и амортизиране на някои участъци от туристическа инфраструктура, до натоварване, замърсяване и урбанизирани и на прилежащата ѝ територия.

Хижите в Парка се управляват от туристически дружества на БТС, някои от тях понастоящем са отдадени под аренда, наем или други форми на стопанисване. Легловата база на обектите е 1 470 легла.

Повечето от обектите, предлагащи туристически услуги са концентрирани главно в парковите участъци „Карлово“, „Тетевен“ и „Стоките“. Тази „неравномерност“ в разположението им по цялата територия на Парка има своята логика и история. От гледна точка на управлението на Парка тя създава известни рискове от претоварване на

определени райони и обекти, но и създава възможности за пренасочване на посетителския поток към още неразработени и неусвоени туристически атракции в други паркови участъци. Тези възможности са свързани и с формиране на нови инициативи за местното население в селища, в които за момента не са развити туристическите услуги.

Увеличаването на посетителския поток през последните години води до постепенна промяна в облика на хижите. Извършват се ремонти с цел обновяване и създаване на по-добри условия за престой. Старите общи спални помещения постепенно са реконструирани в повече стаи с по две, три или повече легла със собствени санитарни възли и придобиват облик на стандартни хотелски стаи (х. „Дерменкай”, има реновиран етаж тип „хотелски”). Съществуващите край хижите бунгала и други постройки също се ремонтират (х. „Мазалат”, х. „В. Левски” и др.). Извършени са и редица преустройства с цел по-добра енергийна ефективност. Отремонтирани или изцяло сменени са дограмите на хижите „Дерменкай”, „Добрила”, „Мазалат”, „Ехо”, „В. Левски”, „Вежен” и др. Различни форми на отоплителни инсталации и оборудване на хижите с нови котли и камини целят повишаване на енергийната им ефективност. Всички хижи предоставят вода (топла и студена), повечето имат баня.

Основната **туристическа услуга в хижите** се свежда до пренощуването. В много от хижите и заслоните се предлагат чай, кафе, сухи закуски и други стоки. Всички хижи имат столова, но повечето от тях предлагат храна по предварителна заявка поради скъпото и трудоемко снабдяване и затруднено съхраняване на провизиите. В повечето хижи вече има достъп до Интернет, което осигурява директната връзка на потенциалните посетители с хижата и получаване на актуална информация. Ограничено се предлагат услуги като водачество, интерпретация, продукти, сувенири, преходи пеш или с коне, спортни площадки край хижите (х. „Дерменкай”), ски оборудване и др. Единствено хижа „Ехо” продава туристически пособия - компаси, дъждобрани и др. Туристически карти, вкл. и на Стара планина и Парка, се предлагат в хижите.

Всички хижи са много добре обезпечени с информация за Парка – информационни табла, обяснителни табели, карти, схеми, брошури и др. нагледни материали. За 26 от местата за подслон ДНПЦБ е разработила и предоставила цветни фото-документални изложби, представящи историята на хижата, интересни видове растения и животни, които могат да се видят в района. Предоставените от ДНПЦБ сензорни информационни обществени портали (киоски), монтирани в хижите „Плевен”, „Хайдушка песен”, „Дерменкай” и в Информационен център „Калофер”, предлагат на посетителите информация, филми и други мултимедийни продукти на български и английски език. Съвременната форма за информиране предизвиква много голям интерес у туристите, повишава знанията им за Парка и убедеността им за необходимостта от неговото съхраняване. За 20 от хижите, намиращи се на интензивно ползвани туристически маршрути, са разработени и предоставени листовки - карти, представящи на два езика маршрути и интересни за посещение обекти в близост до съответната хижа. Хижите „Мазалат” и „Тъжа” са начални точки на разработените от ДНПЦБ аудиопътеводители на четири езика за маршрутите: х. "Мазалат" - вр. Вълчата глава - х. "Мазалат"; х. "Тъжа" - вр. Русалка (Марагидик) - м. Кънчевото - х. "Тъжа", Смесите - изворите на р. Тъжа - КИП Смесите), Аудиопътеводители са разработени и за интерпретиран маршрут „Бабско пръскало” и Екопътека „Бяла река”. Аудиопътеводителите са представени в интернет портала на ДНПЦБ - centralbalkan.bg, и са достъпни за всички желаещи да посетят маршрутите.

В Националния парк традиционно най-широко застъпен е **пешеходният туризъм**. Наличието на скални масиви и стени създава добри условия за **алпинизъм и скално**

катерене, практикуването им става само по категоризирани от БФКА алпийски маршрути - посочени в Плана за управление и след съгласуване с ДНПЦБ.

Средна Стара планина не предлага подходящи условия за **ски-спорт**. Стационарен ски-влек е разположен до х. „Плевен”. Ски могат да се карат и в района на Беклемето.

Наблюдава се нарастващ интерес към **конния туризъм, планинския велотуризм, наблюдението на птици, растения, едри бозайници, фотолов**. Конният туризъм и планинският велотуризм се осъществяват само по определени за целта маршрути. Съгласно първия План за управление специализираните маршрути за велотуризм са 4, а тези за конен туризъм – 10.

Възможностите за **делтапланеризъм** над гр. Сопот (района на х. „Незабравка“) привличат любителите на този спорт.

Профил на посетителите на хижи

През последните години се променя и профилът на посетителите с тенденция на увеличаване броя на посещенията в Парка, без да се нощува в него. Хората отсядат в селища около Парка или подхождат към него с превозни средства, често нерегламентирано навлизат и престояват на Паркова територия с МПС.

Хижите се посещават главно от любители на пешеходния туризъм, повечето от които пренощуват в тях (най-често до 2 нощувки). Това са хора от различни възрасти, за които е най-характерно желанието и възможността (умението) да практикуват пешеходен туризъм. Повечето от тях идват в групи – от малки до по-големи (до 15-20 души), самоорганизирано, най-често по информация от Интернет. Семейства с деца също посещават хижите, особено тези, които са лесно достъпни с автомобил.

В последните години се променя структурата на посетителите на хижите – увеличава се броят на **младежите**, посетили хижите, главно организирани в малки и средни (приятелски) групи, както и на чужденците - главно (само)организиран в малки групи от различни страни – Чехия (някои групи стигат и до 20 човека), Полша, Германия, Холандия, Сърбия, Израел и др. страни. Продължава тенденцията на организирани от туроператори групи чужденци от Франция, Германия, които пренощуват в хижи, както и на специализирани турове (орнитолози от Великобритания, Германия; конен туризъм по определените от ДНПЦБ маршрути и др.). Хижите над гр. Карлово се посещават често от турски групи, организирани по 15-16 души.

Разпределение и динамика на посетителите в хижите в Парка

През 2003 г. в рамките на паспортизацията на обектите в Парка е проведен мониторинг на броя на посетителите. Проучването установява, че за една година в Парка са реализирани около 37 500 нощувки, брой близък до нощувките през 1995 и 1996 г.

Изследванията от края на 2012 г. показват намаление на туристите в почти всички хижи - от 20-30% до 50% от посещенията, в сравнение с годините преди 2009 г. (х. „Вежен”, „Бенковски”, „Мазалат”, „Балкански рози”). Изключение прави х. „Рай” и донякъде х. „Ехо”, където броят на туристите се е запазил и увеличил. Силните сезони на планинските хижи в територията на Парка остават пролетта и лятото (май-септември), като пиковите месеци са юли-август. Изключение правят хижи като х. „Ехо”, в която, според хижарите, потокът от туристи е през цялата година, макар и намаляващ през зимните месеци (февруари-март). За повечето хижи най-слабо посещаваните месеци са ноември, февруари и март.

Налице е динамика в реализираните нощувки в почти всички хижи през последните 4 - 5 години. Броят на нощувките през 2011 г. за някои от хижите е както

следва: в х. „Рай” – 5 740, х. „Русалка” – 5 000-6 000, х. „В. Левски” - около 2 000; х. „Ехо” надхвърля 2 000 броя; х. „Мазалат” - 525; х. „Хубавец” 930 и т.н. За х. „Вежен” пикът на броя нощувки е бил през 2006 г., когато са преобладавали организирани туристически екскурзионни летувания чрез тур агенции и след 2007 г. започва спадът в посещаемостта. За х. „Дерменка” също се наблюдава сериозен срив в броя на нощувките за последните 4-5 години, въпреки че през 2012 г. надхвърля 2 000 броя посещения с пренощуване. За 2012 г. във всички хижи, с изключение на х. „Рай”, повече или по-малко нощувките са намалели. Най-сериозните проблеми при ползването на хижите са свързани с недостига на питейна вода в определени месеци (поради липсата на валежи), недостига на дърва за огрев (особено за тези, които са на територията или в непосредствена близост на резервати и разрешителните им за събиране на дърва за огрев са за по-отдалечени места), както и третирането на битовите отпадъци.

Поведение на посетителите на хижите

Най-често туристите, които посещават хижите, предприемат активни занимания - планински пешеходни преходи между хижи или еднодневни лъчове по маршрути или маркирани пътеки около хижите.

Основният проблем в поведението на туристите/посетителите в хижите в Парка продължава да бъде отношението им към твърдите битови отпадъци, оставяни от самите тях. Въпреки многобройните табели и напомнянията от самите хижари на напускащите хижите туристи да ги изнасят със себе си извън Парка, проблемът продължава да съществува. Млади хора с екологично поведение съблюдават правилото „отпадъците в раницата” и участват в доброволни акции по събиране на отпадъците в Парка.

Паркът и поддържане на туристическата инфраструктура

За нормалното и безопасно пребиваване на туристите в Парка значение има състоянието на туристическата инфраструктура. Докато хижите се развиват, следвайки пазарната логика, останалата инфраструктура се поддържа от отделни мероприятия на туристически дружества (напр. поддържането на маркировката в района на хижите „Ехо” и „Козя стена” се осъществява от техния собственик ТД „Академик”, гр. Русе) и най-вече от ДНПЦБ. Съгласно ЗЗТ, ДНПЦБ има правомощията да възлага поддържането/реhabилитацията и изграждането на нова туристическа инфраструктура (биваци, екопътеки, кътове за отдих и погледни места и други съоръжения), обезопасява маршрути и подготвя програми за интерпретация и обучение. Еталони в това отношение са изградените бивак „Бяла река“, Екоцентър „Джендема“, екопътеките „Бяла река“, „Видимско пръскало“, интерпретираните маршрути Достъпна среда „Беклемето“ – за хора с физически увреждания, „Бабско пръскало“, „Беклемето – Куртхисар, „Водните дупки“ и др.

През последните години най-голямата инвестиция за подобряване и обезопасяване на туристическата инфраструктура в защитената територия е реализирания от ДНПЦБ проект „Информационно обезпечаване и подобряване на посетителската инфраструктура в НП „Централен Балкан”, финансиран по ОПОС, 2007-2013г. С дейностите по проекта са възстановени 15 мостови съоръжения, обновени ансамблите от табели на 13 главни и 12 второстепенни входа за Парка, монтирани са 505 нови маркировъчни пирамиди с железни жалони и са ремонтирани 85 повредени пирамиди по 11 пешеходни маршрута, подновени са въжено-стоманени парапети с обща дължина 1 520 м по участъци от осем маршрута и дървени парапети с обща дължина 1600 м. Подобрили са условията за безопасно и информирано пребиваване в Парка чрез създадената интернет базирана туристическа

карта с GPS-координати. Доставена и монтирана е инфраструктура за почивка - пейки и маси, на 16 места, вкл. цялостно е обновена инфраструктурата на бивак „Бяла река”.

Туристически маршрути

По централното било на планината е разположен международния планински маршрут Е-3 (Атлантически океан – Карпати - Стара планина - Черно море), известен с отсечката си в България като „Ком-Емине”. Всички останали маршрути са разположени от северната, или от южната страна или пресичат главното планинско било, вливайки се в билния маршрут Е-3. От север изходни пунктове за пешеходен туризъм са с. Черни Вит, с. Рибарица, с. Чифлик, гр.Троян, с. Черни Осъм, гр. Априлци (кв. Видима и кв. Острец), м. Лъгът. От южна страна основни изходни пунктове за пешеходен туризъм са: с. Антон, гара Копривщица, гр. Клисуре, с. Розино, с. Христо Даново, с. Кърнаре, гр. Сопот, гр. Карлово, гр. Калофер, с. Тъжа, с. Габарево, с. Скобелево.

Общата дължина на туристическите маршрути в Парковата територия е над 580 км, включващи летните и зимни пътеки. Над 100 км от тях преминават през териториите на резерватите. Пътеките за посетители в резерватите са изрично определени със Заповед на Министъра на околната среда и водите през 2006 г. С най-голяма дължина са маршрутите в резерват „Стенето“ – 18.4 км, „Джендема“ – 17.4 км, „Царичина“ - 10.8 км. През последните години особено натоварени са маршрутите: Беклемето - х. „Дерменка”; х. „Плевен” – гр. Априлци; Калофер - х. „Рай” - вр. Ботев, туристическия комплекс в местността „Бяла река” – бивак, екопътека и екоцентър Джендема; Карлово – х. „Васил Левски”; районите над с. Рибарица и с. Чифлик и др.

Видим е и интересът към изградените от ДНПЦБ екопътеки „Бяла река“ и Видимско пръскало“, интерпретираните маршрути „Беклемето – Курт хисар“, „Бабско пръскало“, създадените в партньорство с общините край Парка – екопътека „Царичина“ (ПУ „Тетевен“), интерпретираните маршрути „По пътя на еделвайса“ и Достъпна среда „Беклемето“ (ПУ „Троян“), „Водните дупки“ и „По стъпките на балканджиите“ (ПУ „Стоките“). Навсякъде в селищата от околпарковата територия и на подходящи места в туристическите обекти са изградени различни информационни модули, поднасящи информация за Парка. От особено значение за информираното поведение на посетителите са изградените ансамбли от табели на 13 главни и 12 второстепенни входа за Парка, обозначаващи навлизането в него и предоставящи информация за защитената територия и правилата в нея.

Образователни програми и услуги за туристи

От създаването на ДНПЦБ, сред приоритетите в управлението на защитената територия е подкрепата на природозащитното образование. Част от прилаганите форми са базирани на посещенията в Националния парк. За посетителите на защитената територия, ДНПЦБ създава информирана среда чрез:

- атрактивни информационни табели на два езика, поставени на посещавани достъпни места – на входовете за НП и резерватите; по маршрути; до природни забележителности, като Антонски водопад, Райско пръскало, Кадемлийско пръскало, Карловско пръскало и др.;
- представена информация за НП в местата за подслон – разработени и монтирани са фото-документални експозиции, сензорни киоски, на свободен достъп са предложени миникарти, материали за НП;
- изградени специализирани обекти в посетителската инфраструктура: екопътеки и интерпретирани маршрути с табели тип „крайпътно изложение“, предлагащи

илюстрирана информация за районите на маршрутите на два езика; детски лагер за обучение по оцеляване в планината Екоцентър „Джендема“; класни стаи на открито;

- създадена, актуализирана всяка година и публикувана в интернет портала на ДНПЦБ Програма „Разходка с рейнджър“, предлагаща едномесечни посещения за групи по определени маршрути в НП, съпроводжани от парков охранител – „рейнджър“.

Защитената територия е домакин и на учебни пътувания. През 2008 г. на учебно пътуване в НП са над 100 студенти специалност „Горско стопанство“ от 37 държави в Европа, Азия, Северна и Южна Америка, Африка и Австралия, представящи над 60 студентски организации и факултети от целия свят. Студентите са участници в 36-тият Международен симпозиум на студентите по горско стопанство „Гора за бъдещето“. Успешен е проект „Повишаване на професионалната квалификация на студентите във факултет „Биология“ чрез стажантска практика в научно-изследователския сектор и бизнеса“, реализиран в сътрудничество между ПУ „П. Хилендарски“, Пловдив и ДНПЦБ с цел обучение на студенти от биологични специалности за работа в реална работна среда. По стажантски програми в НП са работили студенти от Франция, Холандия, Италия, САЩ, студенти от СУ „Св. Климент Охридски“, ученици от НАГ „Васил Априлов“ и ПМГ „Акад. Иван Гюзелев“, Габрово.

1.16.6. Промисленост

Водите на реките в Парка се използват за водоснабдяване и електропроизводство. На територията на Парка има изградени и действат водохващания, снабдяващи с питейна вода населените места около Парка, както и градовете Тетевен, Троян, Ловеч, Севлиево, В. Търново, Павел баня, Калोфер, Карлово, Сопот и Клисурса. Част от съоръженията на ВЕЦ „Видима“ и ВЕЦ „Тъжа“ са на територията на Парка където се извършва енергодобив във водосборите на реките Видима и Тъжа. Изградената на вр. Ботев Радиорелейна и телевизионна станция „Връх Ботев“, ретранслира радио и телевизионни сигнали, като част от националната предавателна мрежа, осигурявайки радио и телевизионен сигнал на повече от 65% територията на страната.

1.16.7. Информираност на обществеността за Парка и отношението към него

Информираността на обществеността и посетителите за НП е изключително важна за изпълнението на поставените цели в първия План за управление, свързани както с опазването на територията на Парка, така и с управлението на туристите, работата с местните общности и образователно-възпитателните функции, заложили в него. Информираността е важна и за самите хора/посетители, тъй като получават важни знания за Парка и ценността му, научават правилата за поведение в него, както и за възможностите природосъобразно да потребяват някои от природните му ресурси.

Данни за информираността относно Парка, показват правените социологически проучвания. Проучването на общественото мнение, оценки и очаквания, свързани с информираността за НП Централен Балкан, условията за туризъм и управленските мерки за опазване на природата в него, направено в рамките на Национално представително изследване на тема „Защита на природата“ 2008 г., прави сравнителен анализ с резултатите от проведените през 1997 г. и 2004 г. социо-икономически изследвания. В

рамките на общия фон, характерен с увеличаване между 10% и 30% на разпознаваемостта на всички паркове, за НП „Централен Балкан” нарастването е най-голямо (30%). Респондентите, които спонтанно се сещат за НП „Централен Балкан”, са нараснали от 1% на 4%, а на въпрос с предварително посочени отговори през 2008 г., 72% посочват, че са чували за Парка, докато през 1997 г. техният дял е бил 42%.

Според резултати от националното изследване (2012 г.) обществеността все повече е информирана за съществуването, точното местоположение, условията за отдых и туризъм, които паркът предлага, както и за правилата за поведение в него. Една трета от всички интервюирани лица *знаят нещо* за НП „Централен Балкан“, 3% *знаят много неща*, докато преобладава дялът на тези, които не знаят нищо за него. По-конкретно хората знаят за природните забележителности на Парка, както и за историческите и културните му забележителности. Най-често хората се информират за Парка от *медиите* и от *приятели и познати*. Около 10% от интервюираните лица са се информирали от *посещение в Парка*. Дялът на информираните за Парка от Интернет страницата на Парка, от други страници или от социалните мрежи е 2-3%.

Интересни в този контекст са резултатите от направеното през 2008 г. социологическо проучване „Проучване на общественото мнение, оценки и очаквания, свързани с информираността за НП Централен Балкан, условията за туризъм и управленските мерки за опазване на природата в него”, в рамките на Национално представително изследване на тема „Защита на природата”. Проучването прави сравнителен анализ с резултатите от проведените през 1997 г. и 2004 г. социоекономически изследвания. В рамките на общия фон, характерен с увеличаване между 10% и 30% на разпознаваемостта на всички паркове, за НП „Централен Балкан” нарастването е най-голямо (30%). Респондентите, които спонтанно се сещат за НП „Централен Балкан”, са нараснали от 1% на 4%, а на въпрос с предварително посочени отговори през 2008 г., 72% посочват, че са чували за Парка, докато през 1997 г. техният дял е бил 42%.

Представи на хората за Парка

В национален план представата на хората за Парка се свързва с:

- **природа и природни забележителности** (дива, красива, уникална природа, чист въздух, биоразнообразие, редки растителни и животински видове, върхове, пръскала, водопади, скали, пещери, гори, природни резервати, минерални извори);
- **културно-исторически забележителности, исторически събития и места** (къщи-музеи, паметници, църкви, манастири, родни места на видни българи; Априлското въстание, освободителните дейности на В. Левски, пътеки на хайдути и др.);
- **населени места в района на НП ЦБ** (гр. Априлци, гр. Троян, гр. Тетевен, с. Рибарица, гр. Габрово, гр. Карлово, гр. Калофер, гр. Клисурса и др.);
- **занаяти, традиции и др. под.** (троянска керамика, празници и др.).

ДНПЦБ осъществява два процеса не само за информиране, но и за привличане и информирано участие на обществеността при вземането на управленски решения. Създаден е и действа Обществен консултативен съвет към ДНПЦБ, в който са идентифицирани и представени всички заинтересовани групи от населението на крайпарковата територия. Плод на постигнатия консенсус по отношение развитието и управлението на Парка, е и създадената от Обществения консултативен съвет

Дългосрочна визия за Национален парк „Централен Балкан” - „Поглед към общото ни бъдеще”, 2010 – 2050 г.

1.16.8. Превенция и борба с пожарите

От направения анализ на възникналите пожари в територията на парка за изминалия десетгодишен период се очертава трайна тенденция на антропогенно предизвикани запалвания, концентрирани предимно във високопланинската безлесната зона. Умишления характер на пожарите в тази част на Парка най-често е свързан с поддържане на високопланинските пасища в състояния подходящи за паша на селскостопански животни. В резултат на тези пожари, които в много от случаите от приземни, но преминават в подземни, са засегнати значителни площи, върху които са създадени предпоставки и условия за възникване на площна ерозия. Антропогенно предизвиканите пожари по непредпазливост са сравнително по-малко, като те освен безлесната част на парка са засегнали и значителна част от териториите, заети с гори. Щетите върху биоразнообразието при тези пожари обаче са значително по-големи, особено в случаите когато от приземни те са прераствали във върхови, при което са унищожени стотици хектари гора. Първоначалните запалвания при тези пожари най-често се дължат на непредпазливо боравене с огън от иманяри, ловни браконieri, берачи на боровинки и по-малко от случайно преминаващи туристи. Случайните пожари с естествен произход са по-скоро инцидентни и имат пренебрежимо малък дял от всички възникнали на територията на парка пожари, като причината за тях основно е падане на мълния по време на „сухи“ гръмотевични бури. Пожарите на територията на Парка продължават да са една от основните заплахи за защитената територия, като превантивната дейност и бързата реакция при възникнали запалвания са основен приоритет на парковата администрация. На територията на Парка са регистрирани общо 48 пожара, като най-много те са били през 2007 г. Всички пожари са били приземни. (Приложение № 1.16.3.)

1.16.9. Собственост и вещни права

В периода преди влизане в сила на ЗЗТ на територията на сегашните Национални паркове са изградени и функционират множество сгради, съоръжения и други обекти, които към настоящия момент имат разнообразни характеристики по отношение на вид на обекта, собственост, предназначение и други. За една част от тях са налични строителни, съгласувателни, разрешителни и други документи, определящи характеристиките и статута на съответните обекти, към момента на изграждането им.

Всички тези обекти понастоящем са разположени върху земя, представляваща изключителна държавна собственост. С изключение на строителството на нови обекти за ски спорт в Национален парк „Пирин”, което е предоставено чрез концесия, взаимоотношенията между държавата като собственик на земите и собствениците/ползвателите на обсъжданите заварени обекти не са изяснени и уредени за останалите обекти в парковете, тъй като действащата нормативна уредба в някои свои части е непълна, а в други - въпреки че има предложена процедура, нейните цели са несъвместими с предназначението и характера на конкретния обект. В Сборник Правни анализи е включен анализ, възложен от Министерството на околната среда и водите през 2012 г., даващ предложение за конкретен подход за уреждане на правните отношения между собствениците/ползвателите на съществуващите обекти на териториите на Националните паркове „Рила”, „Пирин” и „Централен Балкан”, изградени преди влизане в

сила на Закона за защитените територии, и държавата като собственик на земите, върху които те са разположени.

1.16.10. Научноизследователски дейности

През периода 2001-2010 г., територията на Парка продължава да е обект на теренни изследвания и мониторинг. Предмет на проучванията са както компоненти на биологичното разнообразие (растителни/животински видове и природни местообитания), така и абиотични компоненти. ДНПЦБ домакинства и участва в работни срещи свързани с опазване/ възстановяване на консервационно значими видове и природни местообитания. Парковата Дирекция инициира и участва като партньор в провежданите на научни изследвания върху природните елементи на Парка, проучвания по планинска археология (с Националния исторически музей, изследване на състоянието на видовете от едрата фауна (с Националния природонаучен музей), и др.

Отделни компоненти на биологичното разнообразие са били обект на проучване/ мониторинг от страна на неправителствени организации – БДЗП, Дружество за защита на хищните птици, ФПС „Зелени Балкани”, Сдружение за дива природа „Балкани”, Българска Фондация Биоразнообразие, Природен фонд и др.; научни институти - Институт за гората, Институт по ботаника, Институт по зоология, Централна лаборатория по обща екология, Национален природонаучен музей, София, Природонаучен музей, Пловдив, висши учебни заведения - СУ „Св. Климент Охридски”, ЛТУ - София, ПУ „Паисий Хилендарски”, ШУ „Епископ Константин Преславски” и др.; отделни експерти.

В периода 2001-2005 г. експерт от Биологичния факултет на СУ „Св. Климент Охридски” извърши проучвания и мониторинг на популациите на европейския лалугер и сляпото куче. Разработена беше Методика за мониторинг състоянието на лалугера, по която през следващите години, паркови служители продължиха да събират данни за състоянието на вида в парка.

Екип от Института за ботаника, БАН (2000 г.) извърши изследване на биоразнообразието в определени целеви територии в парка, с цел актуализиране на информацията за определени райони с потенциал за включване в Зона Резервати от съществуващия План 01.

В рамките на проект „Опазване на биологичното разнообразие и икономически растеж”, финансиран от Американската агенция за международно развитие беше разработена система за екологичен мониторинг в Парка. От 2004 г. ДНПЦБ стартира прилагането на разработената програма за мониторинг, включваща биотични и абиотични обекти. От 2007 г. мониторинговите дейности станаха част от Националната система за мониторинг на биологичното разнообразие в България. ДНПЦБ разполага с данни за състоянието на над 35 целеви обекта (растителни и животински видове) и информация за състоянието на два абиотични компонента - води и почви.

През 2010 г. е финализирано предпроектно проучване на тема „Реинтродукция на ловен сокол в България”. Проучването обхваща и територията на националния парк - потенциален район за реинтродукция на вида.

С цел набиране на актуална количествена и качествена информация по редица социално-икономически проблеми, свързани с отделните дейности, както и за динамиката на посещаемостта в Парка, ДНПЦБ инициира провеждането на социологически проучвания, както следва:

- НП Централен Балкан – реалност и бъдеще (2004 г.);

- Проучване на общественото мнение, оценки и очаквания, свързани с информираността за НП „Централен Балкан”, условията за туризъм и управленските мерки за опазване на природата в него - в рамките на Национално представително изследване на тема „Защита на природата” - 2008 г.

В процеса на разработване на настоящия план за управление е проведено Национално представително изследване на общественото мнение, вкл. сред посетителите на парка, на тема „Националният парк и хората”. Списък на извършените на територията на Парка проучвания/ мониторинг е представен в Приложение № 1.16.4.

Към ДНПЦБ е създаден и действа Научен консултативен съвет с делегираното участие на представители от научните среди - БАН, ИБЕИ, НПНМ, ЛТУ-София, СУ „Св. Климент Охридски“, ПУ „Паисий Хилендарски“ и др.

1.16.11. НП в международен контекст

През периода 2001-2010 г. международното сътрудничество и европейската интеграция на ДНПЦБ се изразява в сертифицирането и членството в природозащитни организации и поемане на дългосрочни ангажименти относно развитие на устойчив туризъм, съхраняване и опазване на местообитания и биоразнообразие, отговорно управление на парка.

От 2003 г. Парка е сертифициран член на Европейската мрежа от защитени територии PAN Parks (Protected Areas Network) – международно признание за неговата запазена дива природа и добро управление. От 2005 г. паркът поддържа пълният PAN Parks сертификат, а ДНПЦБ развива и разширява бизнес-партньорства с предприемачи в сферата на туризма.

От 2006 г. Паркът е член на Федерация EUROPARC.

През 2008 г. Централен Балкан е обявен за защитена зона в Европейската екологична мрежа НАТУРА 2000 по Директивата на Европейския съюз за опазване на дивите птици (79/409/ЕС).

На 21 октомври 2009 г., Комитетът на министрите на Съвета на Европа удостои ДНПЦБ с Европейска диплома за защитена територия. Това е признание за международната значимост на Парка, за неговите забележителни природни богатства, богатата флора и фауна, културно-историческо наследство, традиционни социално-икономически дейности и добро управление.

Паркът е включен в "индикативния" списък на обекти на България, които могат да бъдат предложени за включване в Списъка на световното културно и природно наследство на ЮНЕСКО след оценка на международните експерти на организацията.

Част от международната дейност е и участието на служители на ДНПЦБ в международни семинари, конференции, обучения, работни срещи в САЩ, Германия, Унгария, Италия, Гърция, Испания, Ирландия, Румъния, Чехия, Австрия, Черна гора, Швеция и др. страни.

През периода 2001-2013 г. продължава подкрепата за Парка от международни дарители. Американската агенция за международно развитие в рамките на проект „Опазване на биологичното разнообразие и икономически растеж” подпомогна изпълнението на дейности от първият план за управление на Парка, включително създаването на Сдружение за екотуризъм в гр. Калофер, създаване на модел за съвместно управление на недървесни природни ресурси и др. Подкрепа за Парка има и от

Американския корпус на мира в България, чрез приноса на доброволци от различни области в работата на ДНПЦБ. С финансовата помощ на НДЕФ опериращ със средства предоставени от Швейцария е изградена Екопътека „Бяла река“, както и противоерозионни дейности в района на вр. Ботев.

В рамките на Българо-Швейцарската програма, от 2013 г. консорциум от неправителствени организации изпълнява проект „Linking nature protection and sustainable rural development“. Дейностите „Оценка на прилагането на мерките от програма за развитие на селските райони (с фокус върху мярка 214 агро-екологични плащания, подмярка под мярка традиционно животновъдство с направление традиционни практики за сезонна паша (пасторализъм) върху високопланинските пасища в НП „Централен Балкан“ и „Прилагане на методология за адаптивното управление за създаване на моделен Стратегически план за управление на високопланинските пасища“ се осъществяват в територията на Парка.

Подробна информация за европейската интеграция, поетите дългосрочни ангажименти, международните сертификати на ДНПЦБ/НПЦБ е представена в Сборник Международни и национални оценки и верификации.

1.16.12. Регионални планове и стратегически документи с отношение към управлението на НП ЦБ.

Националният парк не може да бъде разглеждан отделно от мястото и значението му за общото състояние в регионален план. Решенията за регионално планиране и управление могат да дадат отражение върху Парка, както и макар и в по-малка степен, управленските решения и дейности на територията на Парка могат да влияят на териториите и хората около него. Планове и стратегически документи свързани с регионалното развитие, туризма и др. с отношение към управлението на Парка са Регионалните планове за развитие на Северен и Южен Централен райони, Северозападен район и Югоизточен район; Областните стратегии за развитие на Области Ловеч, Пловдив, Стара Загора, София област и Габрово; Общинските планове за развитие на Общини Тетевен, Троян, Априлци, Севлиево, Павел баня, Карлово, Сопот, Антон и Пирдоп.

Местоположението на Парка в централната част на България в съчетание с ориентацията му в посока изток-запад показва регионалното му значение за управлението на водите, регионалните комуникационни мрежи, развитието на туризма и земеползването и ландшафтното планиране. Понастоящем съществуват все още твърде малко ръководни принципи в подкрепа на планирането или политиката, които да насърчават комплексния подход към природозащитата, природния туризъм и управлението на парковете в контекста на региона и/или цялостния ландшафт.

1.16.13. Други

Интернет пространство

След 2003 г. е положено началото на активна програма за информирание на посетителите. Е-информационната кампания за обществено осведомяване чрез електронния бюлетин на ДНПЦБ, както и чрез другите специализирани сайтове на Парка и линковете към тях осигурява информация, както за дейностите на ДНПЦБ, свързани с биоразнообразието в Парка, така и за международни кампании и дати от природозащитния календар, вкл. за условията на международни и български конкурси -

он-лайн конкурс „Дивите съкровища на Европа” организиран от Фондация PAN Parks, Национална информационна кампания „Обичам природата – и аз участвам!”, организиран от МОСВ, кампании „Да изчистим България за един ден“ и др. Информацията в тях е подходяща за образователни прояви в учебните заведения и за информационните центрове.

Създадена е и се поддържа информирана обществена среда за Парка и дейностите в него чрез интернет страници.

През 2004 г. е създаден туристически интернет сайт, доразвит по-късно в информационен портал на ДНПЦБ - www.centralbalkan.bg, обединяващ три сайта:

- <http://www.centralbalkannationalpark.org> - с базова информация за Парка;
- <http://www.visitcentralbalkan.net> – за целите на туризма
- <http://admin.visitcentralbalkan.net/> - за административни цели и/или чрез линкове и в други сайтове, сред които на PAN Parks - www.panparks.org, EUROPARC, Държавната агенция за туризъм, <http://www.bulgariannationalparks.org> и др.

Интернет порталът на ДНПЦБ (www.centralbalkan.bg) предлага структурирана информация на български и английски език, включително on-line интерактивна карта с GPS данни на ДНПЦБ.

1. 17. НАСТОЯЩО ПОЛЗВАНЕ НА ПРИЛЕЖАЩИТЕ ТЕРИТОРИИ

НПЦБ е разположен на територията на 5 области (Ловеч, Габрово, Стара Загора, Пловдив и София област), 9 общини – Тетевен, Троян, Априлци, Севлиево, Павел Бана, Карлово, Сопот, Антон и Пирдоп и 30 землища на населени места. Управлението на защитената територия е неразривно свързано с районите в непосредствена близост с границите на Парка, както и с по-отдалечени в географски план фактори. В настоящия План за управление се разглеждат въпроси, отнасящи се и до териториите около Парка, тъй като те са свързани с природозащитните и управленски цели на Парка. Тази прилежаща територия е с приблизителна площ от 5 640 км² и заобикаля НП „Централен Балкан“ от всички страни на разстояние 25 км от границите му.

1.17.1. Население и демографска характеристика

Населението в района на „Централен Балкан” (двадесет и пет километрова зона около Парка) е **179 251 души**. Две трети от жителите са концентрирани в три общини (Карлово, Севлиево и Троян). В градовете живеят 106 449, а в селата 72 752 души. **Възрастовата структура** в района на Парка е влошена, което кореспондира със ситуацията в цялата страна по отношение на жителите на селата. В тях 29.8% от населението е на възраст над 65 години, което е по-високо в сравнение със средното за страната. Повече от една трета от населението в района на Парка е на възраст над 50 години.

За периода 2001-2011 г. **населението на деветте общини е намаляло** с 26 425 души като в отделните общини спада е различен. Отрицателният прираст е най-висок в община Априлци – 19.3% и община Севлиево – 16.5%, а най-нисък в община Антон - 2.3% и община Сопот – 8.2%. В останалите общини спадът в броя на населението е около средния за района на Парка за същия период. Причините за спада в броя на населението са механичното движение, миграцията и негативният естествен прираст. През 2011 г. има 2 192 заселвания и 2 595 преселвания. Родени са 1 452 деца и са починали 2 985 души.

Отрицателният прираст за същата година е 1%. Данните за **заетостта** по общини от последното преброяване през 2011 г. показват, че безработицата от икономически активното население в района на Парка е малко по ниска от средната за страната. Средно за деветте общини тя е 14% като най-ниска е в общините Сопот и Севлиево, съответно - 9% и 9.5%, а най-висока в община Тетевен – 24% и в Павел Баня – 19.8%. В община Троян безработицата е 11.5%, в община Априлци – 13.2%, в община Карлово – 15.2%, в община Антон – 11.5% и в община Пирдоп – 13.3%. Безработицата по общини **при младите хора** до 30 години е висока. Общо за деветте общини тя е 23.6%. Най-много безработни млади хора има в община Тетевен 35% и в община Павел Баня 33%. В община Карлово те са 26%, в община Антон 23.6%, в община Пирдоп 22%, в община Троян 17.6%, в община Севлиево 17.4%, в община Априлци 16.5%. Най-ниска е безработицата сред младите в община Сопот 15.7%.

Образователната структура на населението в района на Парка е под средната за страната – 12.8% са с висше образование като по-голямата част от тях са съсредоточени в общините Троян - 16.7%, Пирдоп 15.2 % и Сопот – 14.7%. Най-малко са висшистите в община Павел Баня – 6.3%. Преобладават хората със средно образование – 46.1%, което е малко над средното за страната. С основно образование са 26.5%, с начално 8.4%, с незавършено начално – 4.7% и без образование – 1.5%. В района на Парка има 7 начални училища, 35 основни, 10 средни общообразователни и 15 професионални гимназии. Професионалните гимназии и средните общообразователни училища са в общинските центрове, в Тетевен – ПГ по горско стопанство, в Троян – ПГ по механоелектроника, в Априлци ПГ по туризъм, в Севлиево има три ПГ - по керамика и мебелно производство, механизация на селското стопанство и механоелектроника, в Павел Баня по ресторантьорство и хотелиерство, в Карлово, по железопътен транспорт, по автотранспортна техника, в Калюфер по облекло, в гр. Клисурса по икономика, в Сопот по микропроцесорна техника, в Пирдоп по механоелектроника. Средните училища са в Тетевен – 1, Троян – 2, Севлиево – 1, Павел Баня – 1, Карлово - 2, Сопот и Пирдоп по 1. Извън общинските центрове средно образователно училище има в с. Черни Осъм, община Троян. По-голямата част от началните и основни училища се намират в селата на деветте общини. В района на Парка няма висше училище.

1.17.2. Техническа инфраструктура, застроени площи и сгради

Хидроенергийни и напоителни съоръжения

Реките, водещи началото си от Парка се използват в райони извън него за енергопроизводство, водоснабдяване и напояване. Използването на води за енергодобив се извършва от север във водосборите на реките Видима (ВЕЦ “Видима”) и Росица (където има ВЕЦ на язовир “Александър Стамболийски”), а от южната страна – във водосборите на реките Тъжа (ВЕЦ “Тъжа”) и Тунджа (язовир “Копринка”).

Пътна мрежа и подходи

Пътната мрежа в околпарковата зона е добре развита, като на юг от Парка минава международен път **Е 871**, част от европейската пътна мрежа, класифициран като път първи клас (свързващи пътища). Започва от Куманово (Република Македония) и завършва в Бургас. От северната страна преобладават пътища от втори и по-нисък клас. Всички пътища от държавната пътна мрежа са в задоволително състояние и позволяват добра организация на движението. Те осигуряват подход до територията по цялата периферна част на Парка. Успоредно на Парка и сравнително близо преминават магистралите Тракия

и Хемус (изградена част София - Ябланица). Най-близките действащи летища до Парка, са тези в София и Пловдив, които са и международни.

Основните туристически обекти, разположени извън населени места в **непосредствена близост (до 200 m)** от границите на Парка са: х. „Анчова бичкия” (над село Дивчовото, до гр. Тетевен), Туристическа местност Беклемето, „Нешковите вили” (ПУ „Троян“), Аязмото (до ВЕЦ „Тъжа”), Калоферски мъжки манастир “Св. Рождество Богородично”, Бараж на ВЕЦ „Карлово”.

Информационни центрове за Националния парк

Те са разположени извън Парка и са създадени в партньорство между Дирекцията, местни общности и НПО. Предоставят информация, в тях се извършва природозащитна и образователна дейност. При партньорските природозащитни информационни центрове, ДНПЦБ предоставя обзавеждане, оборудване и програми, а другата партньорска страна се грижи за работата на Центъра.

Природозащитни партньорски информационни центрове са изградени в Природонаучния музей в с. Черни Осъм, в партньорство с Община Троян, в Читалище „20 април 1876г.” в гр. Клисуре, в читалище „Звезда” в с. Розино, община Карлово. Информационен център „Централен Балкан” в гр. Калофер е създаден в началото от ДНПЦБ и местното Сдружение за екотуризъм „Централен Балкан”. Днес Центърът работи в партньорство на ДНПЦБ със СНЦ „Организация на развъдчиците на автохтонни породи овце в България”, гр. Калофер. Центърът предоставя информация за туристически маршрути в Парка и гр. Калофер, за местни забележителности, традиции, обичаи, занаяти, къщи за гости и др.

Учебно-информационният център на ДНПЦБ е разположен в Централния офис в Габрово. Той е базов по отношение на създаваните материали и иницирането на съвместни прояви. Разполага с модерно оборудвана зала с 40 места, библиотека със специализирана литература на български и английски език, видеотека, експозиционна зала. Центърът предоставя туристическа информация, провежда специализирани образователни прояви, беседи, поддържа Зелена класна стая в двора на ДНПЦБ.

Създаденият от местното дружество „Природа” със съдействието на Корпуса на мира и ДНПЦБ Екологичен информационно-образователен център „Рибарица” (с. Рибарица), както и Туристическият и природозащитен информационен център „Карлово” (гр. Карлово), стопанисван от местното туристическо дружество и Сдружение „Природен фонд” и подпомаган от община Карлово се нуждаят от реструктуриране и обновяване на дейността.

1.17.3. Селско стопанство

Земите в близост до границите на Парка попадат в 9-те общини от района и съответните им землища. Делът на селското стопанство в местните икономики е близо 11%. В структурата на земеделските култури преобладават трайните насаждения, следвани от зеленчукопроизводството, зърнените и фуражни култури.

В зависимост от спецификата на релефа и климатичните дадености, в северната територия се срещат предимно масиви от синя слива и малина. Голяма част от насажденията са стари и изоставени. По-рядко се срещат насаждения от арония и др.

В югоизточната територия на Парка селското стопанство е най-добре развито. През последните години в равнинните територии нивите се окрупняват и засяват със зърнени култури. Почвените и климатични условия благоприятстват увеличаването на масивите от

маслодайна роза и лавандула. По-рядко се срещат други етеричномаслени култури като валериана, градински чай и др.).

В югозападната територия, селското стопанство е много слабо застъпено поради преобладаването на ливади, пасища и частни ниви (предимно изоставени). От овощните градини рядко се срещат орехи, ябълки и др. плодни дръвчета.

Животновъдството е приблизително равномерно развито по цялата периферия в района на Парка. По традиция се отглеждат всички видове селскостопански животни - едър (крави) и дребен рогат добитък (овце, кози), домашни птици и др. Има тенденция за увеличаване на животните вследствие на компенсаторните плащания от ЕС, получавани чрез ПРСР. Благодарение на наложените изисквания от ЕС животновъдството се модернизира и окрупнява – тенденция, която ще се запази и в следващите години.

На разстояние 200 м от границата на Парка няма обработваеми земи с изключение на единично пръснати частни ниви (предимно изоставени) или ливади и няколко овощни градини (масиви от череши и орехи) северно от с. Габарево. В ивицата от 200 м (около 7 500 ха) няма данни за култури от чуждоземни видове и използване на агрохимия.

1.17.4. Горско стопанство

В прилежащите на Парка територии горското стопанство е традиционен отрасъл, в който са заети значителен брой от жителите на околпарковите населени места. Горското стопанство в тези територии се управлява и развива от административно-стопански структури „териториални поделения“ (ТП) – държавни горски или ловни стопанства (ДГС /ДЛС) на държавните горски предприятия, а именно:

- Северозападно държавно предприятие: ДЛС „Русалка“ (Априлци); ДГС Троян и ДГС Черни Осъм;
- Северно централно държавно предприятие: ДЛС „Росица“;
- Югоизточно държавно предприятие: ДЛС „Мазалат“;
- Южно централно държавно предприятие: ДГС Клисурса, ДГС Карлово, ДГС Розино;
- Югозападно държавно предприятие: ДГС Пирдоп, ДГС Рибарица, ДГС Етрополе.

Контролът върху стопанисването на всички гори от прилежащите на Парка територии, както и спазването на законовите разпоредби, се осъществява от ИАГ и нейните структури – Регионални дирекции по горите (РДГ). Отговорните РДГ за цитираните ТП са както следва:

- *РДГ София:* ДГС Пирдоп;
- *РДГ Ловеч:* ДГС Рибарица, ДГС Етрополе, ДГС Троян, ДГС Черни Осъм; ДЛС „Русалка“ (Априлци);
- *РДГ В.Търново:* ДЛС „Росица“;
- *РДГ Ст.Загора:* ДЛС „Мазалат“;
- *РДГ Пловдив:* ДГС Клисурса, ДГС Карлово, ДГС Розино.

В представената по-долу таблица са дадени обобщени данни за изведените към 2011-2012 г сечи и добивите от тях в граничните на Парка, държавни горски и ловни стопанства (отчетни форми на горския фонд - ОФ ГФ-5)

СТОПАНСТВО	хектари				плътни кубически метри*			
	възобн. ест.в	в т.ч оконч	възобн. изк.в	отгледни сечи	всичко стр.д	дърва	лежаща маса	стояща маса
ДЛС МАЗАЛАТ	799		3	1 021	13 940	61 926	75 866	83 628
ДГС ТРОЯН	532	31	43	242	12 088	34 570	46 666	56 636
ДГС ЧЕРНИ ОСЪМ	199			187	5 417	9 782	15 382	18 314
ДЛС РОСИЦА (Стоките)	107	1		383	21 776	17 975	39 751	43 691
ДЛС РУСАЛКА (Априлци)	64	14	16	174	7 082	8 560	15 647	18 201
ДГС РИБАРИЦА	207	1	4	439	9 148	21 756	30 904	33 642
ДГС ПИРДОП	938	8	25	1 309	29 055	63 671	92 726	107 403
ДГС ЕТРОПОЛЕ	104	11	6	132	2 180	7 900	10 080	10 948
ДГС КЛИСУРА	97			88	5 254	5 254	10 499	11 610
ДГС КАРЛОВО	198		17	485	5 407	17 637	23 044	27 727
ДГС РОЗИНО	192	1		316	2 307	8 910	11 307	13 372

*не са представени добивите от използваема вършина

1.17.5. Лов и риболов, събиране на природни продукти

Стопанисването на дивеча в прилежащите територии се извършва на базата на ловоустройствени проекти (ловностопански планове), изработващи се едновременно с лесоустройствените проекти (горскостопански планове) за всяко от ТП. Те са съставени за цялата територия на съответните ТП – ДГС/ДЛС, вкл. за земеделските площи и независимо от собствеността върху земята /гората.

1.17.6. Туризъм, рекреация, спорт и услуги

Местоположението на Парка, богатото биоразнообразие, разнообразното културно и историческо наследство са предпоставки за развитието на отдиха и туризма в околните райони. Разстоянията между населените места и границите на Парка са достатъчно малки, за да позволяват краткосрочни (а дори и едnodневни или няколко часови) престои в Парка. Местата за настаняване на туристи са концентрирани в курортните селища Рибарица, Шипково, Чифлик, Орешак, Априлци, Павел Баня, Хисаря, Копривщица и Баня. В някои градове и села през последните десет години и в резултат на активната политика на ДНПЦБ за работа с партньорите в сферата на туризма се развиха значителен брой места за

настаняване и храна - Троян и околностите – селата Бели Осъм и Черни Осъм, местността Беклемето, гр. Калофер, някои села в Габровско, в селата Тъжа и Турия (община Павел баня) и Драшкова поляна (община Априлци). В тези населени места се разви много добре системата от семейни къщи и хотели, които предлагат услугата „настаняване“. Повечето от тези къщи предлагат и възможности за хранене. В южната част на региона този модел се развива успешно в гр. Калофер и намира все повече последователи. Възможности за настаняване предлагат и ведомствени почивни бази. В повечето населените места съществуват възможности за хранене на туристите в ресторанти, механи, закусвални и др. Местният туристически бизнес е от категорията микро и малък според стандартите в страната. Местата за настаняване се предоставят във фамилни къщи, вили, самостоятелни стаи и семейни хотели с капацитет между 4 и 30 легла, както и от по – големи хотели, основно в градовете и курортите на региона. Повечето места за настаняване са категоризирани от 1 до 3 звезди, съгласно изискванията на Наредбата за категоризация на туристическите обекти (Закон за туризма). През последните години се наблюдава разнообразяване на допълнителните услуги с организирани преходи и разходки по пешеходни маршрути с квалифицирани водачи.

Състояние на посетителски услуги

В почти всички населени места в региона се честват традиционните български празници – Сирни Заговезни с карнавално шествие, Коледа с обредни ритуали и Тодоровден, който в едната част на региона е ден на младото семейство, съпроводен от местни ритуали, а в други – ден за специално организирани конни надбягвания, които местните наричат „кушии“.

Почти всяко село има традиционен събор. В много селища са запазени читалищата като средища на културния живот. Именно те организират местните хора в групи за автентичен фолклор или стари градски песни. В гр. Калофер има състав от гайдари, които вече предлагат изпълненията си като туристическа атракция.

Организираните т. нар. “живи картини” възстановяват исторически събития - Каблешковите тържества в Чифлик, Троянско; честванията на четниците на Панайот Хитов в с. Дивчовото, възстановката на събитията от залавянето на Георги Бенковски в м. Костина – Рибарица, Тетевенско, честванията на Априлското въстание в Клисуре.

Интересни за туристите в региона са фолклорните събори в Черни Вит и Априлци, Празникът на сливата и троянската сливова ракия, ежегодно честван в Троян, ежеседмичните панаири в региона, започващи от 15 август в Орешак и завършващи през октомври в с. Борима, панаири на занаятите и занаятчиите в Орешак.

Карловското поле е известно с традиционното отглеждане на рози. Този уникален поминък на местните хора е намерил отражение в Празниците на розата, които привличат туристи от страната и чужбина. Друг ценни природни ресурси – минералните води и билките – намират признанието на местните хора в традиционните Празници на минералната вода, които се организират в балнеоложките курорти гр. Павел Баня, с. Шипково и с. Чифлик и Празник на билките организиран ежегодно в гр. Троян.

Исторически събития и личности с национално значение дават облика на провежданите в гр. Калофер Дни на поета - революционер Христо Ботев, в гр. Карлово – празненствата, посветени на Васил Левски, в гр. Сопот - дните на големия български писател Иван Вазов, в гр. Клисуре и гр. Априлци- на годишнината от обявяването на Априлското въстание.

Традиционни занаяти

Много от селищата в региона са известни занаятчийски центрове през 19 и началото на 20 век, и до днес. Опитът и традициите са запазени и продължават да се развиват от наследници на старите майстори. Районът на Троян е известен с прочутата троянска керамика, Тетевен с дърворезбарството и тъкачеството. Уникални умения изисква създаването на Калоферската дантела. В градовете и малките села на общините Етрополе, Тетевен, Троян, Априлци, Севлиево, Габрово, Калофер, Павел Баня, Карлово, Сопот, Антон могат да се наблюдават майстори, практикуващи традиционни занаяти - дърворезба, иконопис, кожарство, тъкачество, гайтанджийство, изработка на хладно и огнестрелно оръжие, грънчарство, медникарство. Училищата по приложни изкуства в гр. Троян и гр. Казанлък са ценен ресурс за продължаване на традициите в тази област.

Традиционни производства и земеделски практики

В селата на региона са запазени традиционните домашни производства на сирене, мляко, ракия, вино, сладка и компоти. Традиционните земеделски практики в голяма част от региона имат все още неосъвременен характер и употребата на химически препарати и торове е много ограничена. Много от частните стопанства практикуват биологично и природосъобразно земеделие по традиция.

И днес в Етрополе, Рибарица, Калофер, Черни Осъм, Троян и други селища местните хора все още ползват услугите на воденици, дарацци, бари и тепавици, задвижвани от вода. В Карловската и Казанлъжската долини традиционно се отглеждат рози и лавандула. В южната част на региона има няколко розоварни, които са туристическа атракция с висок потенциал.

Исторически и археологически обекти, архитектурни забележителности

Планинският характер на региона е допринесъл за запазването на множество църкви и манастири, в които се съхраняват ценни стенописи и икони. Създадените преди столетия манастири са част от националното културно наследство, съхранили историята и събитията от миналото на региона.

Етрополският манастир, Гложенският манастир край гр. Тетевен, Троянският манастир и близкият до него Зелениковски манастир (резиденция на Българският патриарх), Новоселският манастир в гр. Априлци, Батошевският манастир край гр. Севлиево, (от северната част на планината), Девическият и Мъжкият манастири край гр. Калофер и Сопотският манастир (на юг от билото) характеризират региона като Балканската “Света гора” и привличат вярващи хора и ценители на православната християнска култура и история.

Музеи и музейни сбирки

В региона съществува мрежа от музеи, които представят културата, историята, традиционните занаяти и поминъка на местните хора. Такива са Националната изложба на народни художествени занаяти в Орешак, Музеят на художествените занаяти в гр. Троян, Националният парк - музей “Шипка – Бузлуджа”, който представя историята и събитията от времето на Руско-турската Освободителна война (1877 - 1878 г), Историческият музей с експозиция за Априлското въстание от 1876 г. в гр. Клисурса, Националният музей “Христо Ботев” в Калофер, Националният музей “Васил Левски” в гр. Карлово, Къщата – музей на Иван Вазов и Радиното училище в гр. Сопот, местните исторически или природонаучни музеи в гр. Тетевен, гр. Севлиево, с. Черни Осъм.

Уникални експозиции и теми представя единственият в света Дом на хумора и сатирата в гр. Габрово. Експозицията на Природо-научния музей в с. Черни Осъм дава възможност да се видят много от характерните за региона животни.

Няколко са в района археологическите обекти от римско и византийско време и от периода на Средновековието. Сред най – интересните е средновековната крепост Хоталич край гр. Севлиево.

Информационни услуги и планинско спасяване

Информационното обслужване на туристите в региона се осъществява основно от туристическите информационни бюра и от информационните центрове. В северната част на региона има мрежа от туристически информационни центрове, които са част от общинските структури, но обслужват и местните туристически сдружения в Тетевен, Троян, Априлци, Севлиево и Габрово, както и офисът на Регионална туристическа асоциация „Стара планина” в Габрово. От юг услуги предлагат информационни центрове към Съветите по туризъм в Казанлък, Стара Загора, както и информационните центрове на местните туристически сдружения в гр. Калोфер и гр. Карлово. Информация предлагат и туристическите агенции в големите градове.

Информационни центрове, които предоставят на посетителите специализирана информация за Парка работят в гр. Калофер и с. Черни Осъм. Центровете в с. Рибарица, гр. Карлово и гр. Клисурса се нуждаят от реструктуриране и обновяване / активизиране на дейността.

Информацията за посетителите се предлага в населените места около Парка, в т. ч. в сгради на кметствата и общинските власти, на къщи за гости, хотели и др., където са поставени информационни табели, представящи Парка. Само през последната година, чрез проект, финансиран от ОПОС 2007 – 2013 г., са изработени и монтирани информационни табели „Национален парк Централен Балкан – приключения в дивия свят“, от които интериорни - в 46 обекта (кметства, читалища, училища, туристически дружества от района на Парка) и екстериорни - в 50 обекта, разположени в района и в Парка. Служителите Паркова охрана и Инспекторите на ПУ участват в разпространението на информационни и образователни материали, включително и в различни инициативи, свързани с представяне на целите, идеите и ресурсите на Парка. Важните събития за защитената територия се отразяват на местно ниво чрез разпространение на информационни материали – бюлетини, брошури, листовки, плакати.

Интернет страницата на ДНПЦБ - <http://www.centralbalkan.bg> предоставя изчерпателна информация на български и английски език, както и насочва с линкове към други сайтове.

В услуга на чуждестранните туристи, ДНПЦБ разработва своите публични материали (информационни табели, издания, туристически карти, албуми, филми и др.) на български и английски език. Повечето международни пътеводители споменават само част от възможностите за туризъм в Парка и региона на Средна Стара планина.

БТС разработва и разпространява туристически карти, пътеводители и рекламни материали, съдържащи туристическите пътеки за популярни сред туристите за пешеходен туризъм в Средна Стара планина. Съюзът подпомага и координира дейностите на местните туристически дружества и чрез тях поддържа маркировката съгласно националната система за обозначение на маршрути и правилника на БТС. Същевременно, материали – основно пътеводители, създавани и издавани от ентусиасти, не отразяват коректно разрешените маршрути в защитената територия и създават условия за нарушения и заплахи за безопасността на посетителите.

БЧК и ПСС предоставят на посетителите услуги, свързани с обезпечаване на сигурността им, вкл. на туристите на територията на Парка, особено практикуващите екстремни спортове. С наличните си бази с щатен и доброволен персонал във всички големи общини около Парка, те осигуряват на посетителите услугата „спасяване в планината“, със заплащане. Щатните спасители дават системно дежурства през почивните дни и винаги са в готовност да окажат помощ на изпаднали в беда туристи или други посетители в района на Парка.

Партньори в развитието на туризма

Заинтересовани институции са музеите в Троян, Габрово, Калофер, Карлово, Павел баня и Черни Осъм, училищата за планински водачи в Черни Осъм, по художествени занаяти в Троян и художествената гимназия в Казанлък.

Към заинтересованите страни се отнасят и средните училища (гимназии) в Тетевен и Троян, в които има специализирани паралелки по туризъм, както и Професионалните гимназии по туризъм в Априлци и Габрово, които на практика подготвят среден изпълнителски персонал за туристическия сектор в региона. Паралелки по туризъм има и в гимназиите в гр. Казанлък, гр. Сопот и гр. Калофер.

В региона е регистрирана и работи една от петте регионални туристически асоциации в страната – РТА „Стара планина“, както и Туристически клуб „Ремарк“ със седалище в град София, но с район на действие общините Троян, Тетевен и Априлци. Местни туристически сдружения съществуват в гр. Тетевен, гр. Априлци, гр. Троян, с. Рибарица, гр. Севлиево, гр. Габрово, гр. Павел Баня, гр. Карлово и гр. Калофер. Уникално по своя характер е сдружението за екотуризъм Централен Балкан – Калофер, което демонстрира модел за партньорство с Парка в областта на устойчивия туризъм. Във всички общински центрове и в някои по-малки селища съществуват все още действащи местни дружества на БТС, както и отряди на Планинска спасителна служба като поделения на БЧК.

Стратегията за развитие на устойчив туризъм, приета през 2005 г. определя като своя основна цел развитието на екотуризма като форма на устойчив туризъм. Стратегията е изработена съвместно с всички заинтересованите страни.

1.17.7. Промисленост

В района около Парка дърводобивът и дървопреработването остават водещ отрасъл, следван от промишлеността и услугите. Промислените отрасли са представени главно от машиностроенето, текстилната, хранително-вкусовата и преработващата промишленост, производство на кожи и кожени изделия, керамика, санитарен фаянс, фармацевтиката и др. По-големи промишлени предприятия има в градовете Пирдоп, Карлово, Сопот, Троян, Севлиево, Габрово и Казанлък. Голяма част от общините в момента разчитат повече на туризма, отколкото на промишлеността.

1.17.8. Регионални планове и стратегически документи за прилежащи към Парка територии

Съгласно ЗРР, деветте общини функционират на базата на приети **общински планове за развитие**, повечето от тях изработени за периода 2007-2013 г., които са основните им стратегически документ и действащ инструмент, определящ стратегическите цели и приоритети на общинската политика за устойчиво развитие на

общината. В плановите на всички общини туризмът е един от основните приоритети за развитие на конкурентноспособна икономика при щадящо използване на местните ресурси, за осигуряване на по-високо качество на живот и жизнена среда на местното население. „Централен Балкан”, идентифициран като част от европейската екологична мрежа Натура 2000, присъства във всички общински планове като ценностна „визитна картичка”, значимо преимущество и основен ресурс за развитие на туризма в дадената община. Местните власти на някои от общините (Севлиево, Априлци, Карлово, Сопот, Павел баня) добре познават Плана за управление и Стратегията за развитие на устойчив туризъм за региона на Парка и следвайки техните предписания са заложили в своите общински стратегии за развитие мерки, насочени към щадящо използване и поддържане на природните и културни ресурси както на територията на общината, така и в границите на Парка: програми за привличане на обществеността и създаване на партньорства за устойчиво управление на териториите от Националната екологична мрежа (НЕМ); обвързване развитието на екологично земеделие и запазените традиционни ползвания на земята (пашуване, розопроизводство и др.) и устойчивия туризъм с управлението и опазването на защитените територии и другите обекти от НЕМ; провеждане на обучение на ангажираните в туристическия бранш както и на младежите, с цел формиране на екологично съзнание по опазване, устойчиво експлоатиране и възпроизводство на природните и туристическите ресурси и др. Всичко това създава условия за развитие на целия район като една интегрирана туристическа дестинация и на региона като цяло.

1.17.9. Партньорства в района на Парка

Медиите

Медиите са важен посредник в обезпечаване с информация за Парка. Създадена е и се поддържа кореспондентска мрежа с национални, регионални и местни медии, на които се предоставя актуална информация, свързана с НП и дейността на ДНПЦБ. Парковата администрация води регистър на заявленията за достъп до обществена информация и подготвя решения за достъп или отказ за достъп до обществена информация.

Поместваните оперативни новини и издаваният обзорен електронен бюлетин „Балканът”, публикувани на административния сайт на Парка в интернет, се използват от централни и регионални медии за актуални публикации, свързани с „Централен Балкан“.

Срещите с журналисти, участието им в семинари, прес-турове и в публични събития, организирани или свързани с Парка, поддържат изградените връзки с медиите. През 2001, 2002 и 2010 г. в рамките на медийни семинари на МОСВ, Паркът бе домакин на прес-турове за журналисти от национални медии по маршрути до х. „Мазалат”, х. „Вежен” и по Екопътека „Видимско пръскало”.

Изкуство

Сериозен принос за популяризирането на Парка има филмовото изкуство. Добър прием намират филмите „НП Централен Балкан” и „Мечката” - на два езика, заснетата поредица от научно-популярни филми в сътрудничество на ДНПЦБ и БНТ, излъчвани в рубриката „За животните с любов” по държавната телевизия и по канали с туристически профил, партньорството с Видеокъща „Вифор”, Казанлък – създава късометражни филми за НП, филмовата импресия „Балканска рапсодия” и инициирала срещи в защитената територия на режисьори и художници-фотографи, с премиери на авторски творби, посветени на Парка. Новосъздадените научно-популярни 9 късометражни филма за всеки от резерватите в НП, среднометражният „НП Централен Балкан” и промоционалният

трейлър, са предназначени за широко информиране на обществеността и привличане на подкрепа за управлението на Парка с цел популяризирането ѝ като уникална добре запазена и управлявана Европейска дива природа.

ДНПЦБ и Националният музей „Дом на хумора и сатирата“ в Габрово провеждат съвместна информационна кампания под наслов „Изкуството – посланик на Парка“ с цел по-голяма обществена осведоменост, взаимно информиране и обмяна на опит в привличането на любители на културния и природосъобразния туризъм. В резултат на това сътрудничество, Домът формира от своя творчески фонд две колекции с карикатури на природозащитна тема, от авторитетни български и чуждестранни художници - „КарикаТУРИСТИ“ и „Хубава си, моя горо“, мобилни изложби, гостували с успех в селища от околната зона, София, както и в някои от българските посолства в чужбина. От 2005 г. ДНПЦБ връчва специална награда в раздел „Карикатура“ на организираното от Дома на хумора и сатирата Международно биенале на хумора и сатирата в изкуството за най-добра творба на тема „Защита на природата“.

ДНПЦБ сключва договори и споразумения за сътрудничество с културни институти, художествени училища и отделни автори, като темата за Парка и природозащитата се включва в творческите им и организационни планове и така се осъществява популяризирането на защитената територия. Създадените произведения на изобразителното изкуство и художествената фотография са послания за забележителностите на „Централен Балкан“. Организираните в мобилни изложби под наслов „Централен Балкан - с очите на младостта“ и „Централен Балкан - през погледа на обектива“, творбите гостуват в селищата край Парка.

Централна и местна власт

Като асоцииран партньор, ДНПЦБ участва в изпълнението на проектите на общините Тетевен, Троян и Априлци, спечелени в рамките на проект BG0202.02 „Развитие на българския екотуризъм“ по Програма ФАР на Европейската общност (2004 г.), в които подкрепя изграждането на 5 екопътеки в Парка и се ангажира с тяхното поддържане.

Партньорствата с областните и общински администрации е ключов фактор за осъществяването на целите на управление. От особено значение е Област Ловеч, чиято площ е най-голяма на територията на Парка – 40%.

Образователни институции

Голяма възможност за подкрепа на обучението по околна среда и природозащитно възпитание, както и за създаване на полезни партньорства с различни образователни институции от цялата страна дава образователната програма на ДНПЦБ „Паркът като класна стая“. В рамките на програмата, в сътрудничество с МОМН, са разработени образователни пакети за природозащитно образование (сериите от пълноцветни плакати и помагала за учителя) - „Разходка в дивата планина“, „Животните в НП „Централен Балкан“, „Растенията в НП „Централен Балкан“, „Оазис на дивия свят“. Програмата обхваща възрастовите групи от предучилищно възпитание до X клас и включва както помагалата за работа в клас и извън учебните форми, така и участие на експерти от Парка в национални и регионални учителски съвещания, срещи с РИО на МОМН и общински отдели „Образование“ за представяне на продуктите, обучение за работа с тях, методически практикуми с учители, базови разработки с участие на учители и детски градини. Материалите за обучение се предоставят безвъзмездно на всички училища и ОДЗ в крайпарковите населени места, както и на други училища с изявен интерес към учебни и

извън учебни форми на природозащитно образование, на информационни центрове на РИОСВ, БД и дирекции на национални и природни паркове, ВУЗ и УНБ. Само в рамките на публичната образователна кампания „Централен Балкан – за нашите деца“ – 2015 г., ДНПЦБ е предоставила на 107 училища, 90 детски градини и десетки социални и информационни центрове в 74 населени места от общините край Парка близо 300 образователни пакета „Оазис на дивия свят“ и над 450 образователни пакета „Разходка в дивата планина“.

Успешно е сътрудничеството с училищата по изкуствата в района на Парка. Чрез договори за съвместна дейност, ДНПЦБ подпомага ученически практики и извънучебни дейности, организира изложби с авторски творби на възпитаници от тези гимназии. Под мотото „Централен Балкан – с очите на младостта“ се провеждат учебни практики, пленери по живопис, по художествена фотография с възпитаници от НГПИД „Акад. Дечко Узунов“ - Казанлък, НГПИ „Проф. Венко Колев“ - Троян, НГПИ - Трявна, ПГ по керамика и мебелно производство, гр. Севлиево. Учениците създават картини с пейзажи от НП, които Парковата дирекция представя в мобилни изложби, добър прием намират и изработените от учениците художествени сувенири с теми от Парка. Ресурсите на интерпретираните маршрути за образователни цели са представяни на методически срещи, организирани от ДНПЦБ с РИО на МОН-Пловдив за педагози, вкл. с посещения в НП. Инициативите на терен са успешни, приемат се добре от младите хора и следва да се развиват и в бъдеще.

Общи дейности с училища и детски заведения са и други инициативи: базови училища за разработване на проекти (НАГ „Васил Априлов“, Габрово - образователен проект „*Vaccinium myrtillus*“ (Черна боровинка, 2008 - 2009) с II-ра награда в национално състезание; за образователни помагала – ЦДГ „Явор“ и СОУ „Райчо Каролов“ в Габрово, ЦДГ „Роза“, гр. Сопот - за практическа природозащитна и образователна инициатива „Алея на билките“ (2008 г.); както и акции за почистване на НП (ПГ по керамика и мебелно производство, гр. Севлиево, ПГ „Ген. Владимир Заимов“, гр. Сопот, и др.) – дейност, с пряко възпитателно въздействие, формираща добри навици у подрастващите според техните ръководители.

В услуга на партньорите си и за целите на природозащитното образование, на територията на Парка са изградени специализирани „зелени“ инфраструктурни обекти: Екопътека „Бяла река“ и Детски лагер за обучение по оцеляване в планината „Екоцентър Джендема“ в парков участък „Калофер“ и „Зелена класна стая“ на Екопътека „Видимско пръскало“ в парков участък „Стоките“. За двете екопътеки са разработени интерпретативни програми и маршрути. Предлага се и образователната програма „Разходка с рейнджър“, която запознава подрастващите с природните богатства на защитената територия.

Учебно-информационният център със „зелена класна стая“ към Централния офис на ДНПЦБ в Габрово, предлага образователната инициатива „Да се запознаем – Национален парк Централен Балкан“, с разпространение на образователни материали и работа с децата посредством различни интерпретативни активности - игри, беседи, състезания, усвояване на практически умения (разпъване на палатки, палене на огън и др.)

Освен с общообразователните училища, ДНПЦБ сътрудничи и с институции на висшето образование. Проект „Повишаване на професионалната квалификация на студентите във факултет „Биология“ чрез стажантска практика в научноизследователския сектор и бизнеса“ (2009 г.) създава и укрепва връзките между ПУ „Паисий Хилендарски“ и ДНПЦБ и е насочен към обучение на студенти от биологичните специалности по програма за работа в реална работна среда.

С оглед информационните и образователните цели на ДНПЦБ, благодатно е и сътрудничеството при създаването на партньорските информационни центрове в населени места край защитената територия - с Община Троян за центъра в Природонаучния музей в Черни Осъм, с читалищата в гр. Клисурса и в с. Розино и др.

1.18. КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО

Съществуващите на територията на Парка недвижими културни ценности са две категории: (1) *недвижими археологически културни ценности* – тракийски светилища, рудници, тракийско-римски пътища и римски крайпътни станции, останки от средновековни крепости и пр. и (2) *недвижими възрожденски културни ценности* – паметници и местности, свързани с локалната памет и с българското национално движение през 19 век (лобни места на четници, паметни места на исторически битки и пр.).

В периода на изпълнение на първия план за управление ДНПЦБ инициира проект „Балканът – магическа парола на българския дух“, който се реализира в две фази – Първа фаза „Проучване на културно-историческите и археологически ресурси в НП „Централен Балкан“, 2000г.) и Втора фаза – теренна работа за проучване на т. нар. „бели полета“ в културно-историческата карта на територията на „Централен Балкан“, осъществена чрез Археологическата експедиция „Централен Балкан“ – 2001“ с утвърдена от АИМ при БАН работна програма. В резултат на проучванията са локализиран и описани интересни археологически обекти и предложени туристически направления, свързани с археологията на планината. На база проучването е изграден интерпретиран маршрут „Беклемето – Курт Хисар“, по част от трасето на римския път /Станция Ad radices/ с. Бели Осъм/камен мост – станция Sub radices/ с. Христо Даново

На този етап консервацията и социализирането на археологическите обекти не са в много напреднал стадий, което създава риск от заличаване на някои от обектите, както поради суровите планински условия, така и от невъзможността за контрол над периодичните иманярски набези. Като цяло археологическите паметници все още не са добре популяризирани и познати, дори сред населението в района около Парка.

Паметните места в Парка, свързани с възрожденски културни ценности от българското национално движение през 19 век, присъстват по-активно на ниво местна и национална памет и са познати на посетителите. За това допринасят както организираните ежегодни чествания, придружени с възстановки, събори и тематични туристически походи, така и някои от специализираните маршрути, предлагани от Парка.

Възрожденските градски центрове, в които са запазени традиционни занаятчийски производства, църкви, манастири и пр., въпреки че не се намират в границите на Парка, в голяма степен привличат и формират представите на хората за „Централен Балкан“.

Движимите културни ценности, представени в местните легенди и фолклор и изобщо в оралната памет, са друга възможност за НП ЦБ да разшири и обогати атракциите, предлагани на туристите, информация, за които присъства на Интернет страницата на Парка. В редица случаи ДНПЦБ сътрудничи с организаторите на фолклорни и други локални събори.

1.19. ЛАНДШАФТ

1.19.1. Структура на ландшафта

Паркът притежава висока ландшафтна разнородност - 4 типа, 6 подтипа и 11 групи ландшафти, включващи горски ландшафти с физиономичен ландшафтнообразуващ компонент от горско-дървесна растителност, форма на релефа, надморска височина и хидротермичен режим, ливаден ландшафт с ливадни тревни съобщества; скални ландшафти съставени от различни по произход, химически и минерален състав скали; аквален ландшафт оформен от повърхностните водни течения, единични езера и локви; антропогенни ландшафти в резултат на строителство на техническа инфраструктура, сгради обслужващи туризма и отдиха.

Важни елементи на ландшафта на Парка са: уникалната линия на хоризонта на високите части и върхове; горите и горско-ливадните формирвания; уникалните скални формации; подходите към възвишения или пътеки през долини; пейзажите, обезсмъртени в песни, картини и литературни произведения.

1.19.2. Естетически качества

Впечатлява естествената красота на Националния парк - разнообразното съчетание от заоблени тревисти била и скалисти върхове, гори, скални образувания, реки, потоци и водопади, високопланински пасища и ливади и храсталаци, пейзаж, оформен през хилядолетията от природни процеси и предците ни. Паркът запазва и популяризира характерните и забележителни черти вековни гори в съчетание с величествени скални стени (джендеми) и зъбери, венци, мостове, пещери, пропасти, дълбоки клисури и ждрела.

Дивата природа на Парка е предпочитано място за почивка за десетки хиляди хора, както и извор на вдъхновение и гордост за всеки българин. „Централен Балкан“ е извор на естетична наслада от красивата природа, културно и духовно вдъхновение, чувство за принадлежност, морална удовлетвореност от съществуването на девствена природа, удоволствието от почивка и туризъм.

На територията на Парка съществуват инфраструктурни елементи, изградени в миналото, които не са в съответствие с целите и допустимите дейности в създадената по-късно защитена територия. Това са, преди всичко, амортизирани и порутени постройки, както и масивни и временни сгради, пътища с различно предназначение и др., Със своята конструкция, състояние и местоположение много от тях нарушават естествения вид на пейзажа и местообитанията, представляват източник на замърсявания. Необходимо е предприемането на действия за отстраняване на тези елементи и рекултивиране на ландшафта.

1.19.3. Културен пейзаж

Културният пейзаж около Парка се оформя от различни ландшафти. В зависимост от вида на земеползване ландшафтите от териториите съседни на Парка могат да се класифицират ландшафти горски, ливаден, скален, аквален и антропогенен.

1.20. СЪСТОЯНИЕ НА КОМПОНЕНТИТЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА В НПЦБ

На територията на Парка има множество туристически обекти – хижи, заслони, почивни бази, вили, селскостопански обекти и др. Голяма част от обектите са разположени сред ценни и уязвими високопланински екосистеми и в непосредствена близост до вододайни зони. Поради специфичното им местоположение в защитени територии и поради невъзможността за развитие на пътната инфраструктура, обслужването на обектите е затруднено, вследствие на което се наблюдават общи за болшинството обекти екологични проблеми, свързани с управлението на твърдите битови отпадъци и пречистването на отпадъчните води.

Отпадъчни води

Основните източници на отпадъчни води на територията на Парка си остават хижите, базите за отдих, селскостопанските постройки и др. (местата, където се ношува).

Обектите (хижи, заслони бази за отдих и др.) в Парка се характеризират с идентични проблеми по отношение състоянието на канализационната система и третирането на отпадъчните води.

Съществуващото положение може да се обобщи както следва:

- практически няма съвременно механично и биологично пречистване на отпадъчните води, което води до екологичен проблем, изразяващ се в замърсяване на водоприемниците в Парка. Чрез водоприемниците в Парка замърсяванията се разнасят на големи разстояния в рамките на Парка и извън него;
- има изградени септични ями разположени на сравнително близко разстояние от сградите. Ямите са запълнени и на практика водата преминава транзитно през тях. Поради факта, че обектите са труднодостъпни, септичните ями не се почистват и пречиствателният им ефект е незначителен;
- изградените канализации в повечето обекти са в сравнително добро състояние. При някои от хижите би следвало да се извършат профилактични ремонти на канализацията, поради наличие на течове. В лошо състояние с необходимост от ремонт е канализацията в хижите: “Момина поляна”, “Бенковски”, “Вежен”, “Незабравка”, “Тъжа”, “Рай” и “Триглав”.
- няма изградени мазнинозадържатели за водите от кухните, поради факта, че сградните канализации са изпълнени като общи и кухненските блокове не са отделени със самостоятелни канализационни клонове.

Битови отпадъци

Битовите отпадъци в Парка могат да се разделят условно на две:

- Твърди битови отпадъци от туристи (по линейни обекти) – по туристическите маршрути, планинските пътеки, входните и изходни зони, кътове за краткотраен отдих и др.;
- Твърди битови отпадъци от хижи, заслони, вили и др. подобни обекти (точкови обекти).

В състава на натрупаните отпадъци при „точковите” обекти преобладават битовите отпадъци – пластмаси, консервни кутии, хартия, полиетиленови опаковки (хижите “Дерменка”, “Хубавец”, “Балкански рози”, “Васил Левски”, “Рай”, “Мазалат”). Стъклен амбалаж и строителни отпадъци са натрупани в района на хижите “Ехо” и “Добрила”.

Персоналът, обслужващ хижите и сградите, в повечето случаи събира разделно генерираните отпадъци и периодично изнася негоримите отпадъци извън парковата територия. Това се осъществява чрез чували в сезоните, позволяващи транспортирането им.

Основен проблем е количеството/обема на твърдите битови отпадъци, неподлежащи на биологично разграждане или изгаряне – пластмаси, опаковки, метал, стъкло, строителни отпадъци и др. Те представляват основната част от натрупаните в района на някои от обектите отпадъци, поради липсата на метод за третирането им на място и поради затрудненото им транспортиране извън териториите на парковете. Хранителните отпадъци в повечето от случаите не представляват проблем, тъй като генерираните количества от тях са сравнително малки.

Като приоритетни обекти за вземане на мерки относно твърдите битови отпадъци и отпадъчните води са х. „Рай” и х. „Плевен”.

Проблемите със събирането и обработката на твърди битови отпадъци и пречистването на отпадните води трябва да бъдат решени с отделни проекти, вникващи детайлно в темата и решавани по-приоритети на базата на проведен мониторинг.

Конкретните решения са в пряка зависимост от спецификата на високопланинските обекти – затруднен достъп, наличие на енергиен източник, голяма надморска височина, сезонност, и др.

Състояние на почвите

Почвите в Парка са много разнообразни по химични свойства и състав. Преобладават средно хумусните почви и обилно хумусните почви, средно и обилно богати на азот. Профилното разпределение на хумуса е равномерно намаляващо в дълбочина. При 70% от почвите съотношението между органичния въглерод и общия азот поддържа ниски стойности, което е индикатор за относително бързото разлагане на органичното вещество и нормалното протичане на минерализационните процеси.

ПЪРВА ОЦЕНКА

Този раздел от Плана за управление дава цялостна оценка за значимостта на Парка на световно, европейско и национално ниво, като показва ясно и отчетливо консервационната значимост на биоразнообразието, както и ценността на територията от гледна точка на значими исторически, културни, икономически и социални характеристики. Първата оценка представлява обобщение на анализа на цялата информация, данните, картите, изследванията и експертните мнения, предоставени за изготвянето на Описателната част на Плана за управление на НППБ. Той е важна стъпка към идентифицирането и определянето на дългосрочните (главни и второстепенни) цели на управление на Парка.

В раздела са посочени онези изключителни и значими елементи, които определят уникалните място и роля на Национален парк “Централен Балкан” като защитена територия.

1.21. ЕКОЛОГИЧНА ОЦЕНКА

1.21.1. Уязвимост

С висока степен на уязвимост са ландшафтите в съседство с туристическите хижи поради възможно високо рекреационно натоварване, водещо редица неблагоприятни явления, включително и ерозия от засилен туристически поток. Риск представлява и противозаконно допълнително застрояване, както и засаждане на декоративни неместни видове, край хижите.

Горските екосистеми са с висока степен на уязвимост от неблагоприятни естествени фактори – пожари, обилни снеговалежи, бурни ветрове и др.

Силно уязвимо е храстовото съобщество с доминирането на алпийската роза (*Rhododendron myrtifolium*) в националния парк.

Уязвими във висока степен от прекомерна паша, утъпкване и ерозия са тревните съобщества в безлесните територии разположени около кошари, места за водопой и прокари.

С висока степен на уязвимост от антропогенно въздействие е троглофилната и троглобионтна фауна.

Сладководните екосистеми (извори, реки, потоци, езера, торфища и мочурища) са уязвими във висока степен при въздействия, които водят до промяна на водния режим и замърсяване на водите.

С висока степен на уязвимост са 62 природни местообитания (класификация на EUNIS) включени в ЧК на България - 17 природни местообитания са с категорията „Застрашени”, 30 с категория „Уязвими” и 15 с категория „Потенциално застрашени”.

С висока степен на уязвимост са консервационно значимите видове гъби. 20 фигурират в Червения списък на гъбите в България. 9 вида гъби са включени в ЧК на България. Сред консервационно значимите видове гъби – 3 вида са с Европейско ниво на застрашеност (Критерий Aii според IUCN), а именно: *Phylloporus pelletieri* (Lév.) Quél., *Podoscypha multizonata* (Berk. & Broome) Pat. и *Sarcosphaera coronaria* (Jacq.) J. Schröt.

Като уязвими във висока степен към промяна в условията в естествените им местообитания са мъховете включени в Червеният списък на мъховете в България - 4 вида с категория „Застрашени” и 17 вида в категорията „Уязвим”;

Уязвими са всички видове растения с висока консервационна значимост – защитените по ЗБР 78 вида, 23 вида български и 75 вида балкански ендемити, включените 120 вида в Червения списък на висшите растения в България и 58 вида в ЧК на България и в червения списък на видовете на IUCN - 17 вида;

С висока степен на уязвимост от лечебните растения са консервационно значимите видове като жълта тинтява (*Gentiana lutea* L.), алпийска роза (*Rhododendron myrtifolium* Schott & Kotschy), петниста тинтява (*Gentiana punctata* L.);

С висока степен на уязвимост е безгръбначната фауна в резултат на тенденция на засушаване от водохвращения във водосборите на високопланинските реки с промяна на хигрофилните и мезохигрофилните местообитания;

Безгръбначната фауна е силно уязвима в резултат на пресушаване на мочурищата, езерца и микропонижения с високи подпочвени води;

С висока степен на уязвимост са хищните птици, поради случаи на умишлено тровене на наземни хищници, намаляването на хранителната база - дивите копитни животни и европейския лалугер.

Висока е степента на уязвимост от пряко унищожаване на едрите бозайници – кафява мечка, вълк, дива коза и благороден елен.

1.21.2. Рядкост

С висока степен на рядкост са варовиковите скални ландшафти в района на Козята стена, Мазалат, рида Куманица и др., характеризиращи се с резки граници спрямо съседните ландшафти.

Много редки заемащи неголеми площи са постоянните дистрофни езера, езерца и локви; алкалните извори; мочурищата, блатата и торфищата.

Много редки са съобществата на алпийската роза (*Rhododendron myrtifolium*); сребърник (*Dryas octopetala*); клека (*Pinus mugo*); храстовите съобщества в леглата на снежни преспи; старопланински върбови съобщества (*Salix waldsteiniana* и *Salix silesiaca*) и съобществата от зелена елша (*Alnus viridis*).

Много редки са тревните съобщества, доминирани от *Festuca paniculata*, *Festuca valida*; тревните съобщества в леглата на снежни преспи, както и тревните съобщества формиращи планинските сенокосни ливади.

Двадесет и един вида мъхове са редки и включени в Червеният списък на мъховете в България;

Редки са 21 вида макромицети. Двадесет вида фигурират в Червения списък на гъбите в България. Девет вида са включени в ЧК на България.

Редки са консервационно значимите растения: защитените по ЗБР 78 вида, 23 вида български и 75 вида балкански ендемити, включените 120 вида в Червения списък на висшите растения в България и 58 вида в ЧК на България и в червения списък на видовете на IUCN 17 вида Сред емблематичните за Парка български ендемити са представителите на род шапиче (*Alchemilla* – *A. Achtarowii* Pawl., *A. jumrukeczalica* Pawl.), старопланинска иглика (*Primula frondosa* Janka), български ранилист (*Betonica bulgarica* Degen & Neičeff), давидова метличина (*Centaurea davidovii* Urum.), кернерова метличина (*Centaurea kernerana* Janka), троянска камбанка (*Campanula trojanensis* Kovanda & Ančev), балканска теменуга (*Viola balcanica* Delip.).

Много рядък и локален вид е пеперудата *Boloria (Proclissiana) eunomia*. Паркът е значим на национално ниво за опазване на нейната популация.

Пъстрият пор (*Vormela peregusna*) е рядък вид с мозаично разпространение в Парка. Номинантният подвид е включен в Червения списък на IUCN като „уязвим”.

1.21.3. Естественост

С висока степен на естественост са ландшафтите в резерватите „Боатин“, „Царичина“, „Козя стена“, „Стенето“, „Северен Джендем“, „Пеещи скали“, „Соколна“, „Джендема“ и „Стара река”.

С висока степен на естественост по произход са над 80% от горите в Парка, в сравнение с горите на национално и европейско ниво.

Паркът опазва четири типа природни местообитания на бука с висока степен на естественост, разположени върху 40% от площта на Парка и най-голяма компактна площ на естествени букови местообитания в света.

Паркът представлява естествен комплекс от шест характерни растителни пояса - примери на широколистна, смесена широколистна, смесена широколистна и иглолистна, фрагментарна иглолистна, субалпийска и фрагментарна алпийска растителност.

Централен Балкан включва единствен по рода си в страната скален комплекс с вековни гори, стени и пропасти, както и най-мощния скален пояс (Джендемите).

1.21.4. Типичност

Паркът е с висока степен на типичност за планинските ландшафтите - спускащи се насечени и облесени склонове на речни долини на север и стръмни склонове, с преобладаващи скални ландшафти на юг.

Край планинските потоци и реки се образуват разредени дървесно-храстови съобщества с висока степен на типичност с доминиране на сива елша (*Alnus incana*), козя върба (*Salix caprea*), теснолистна върба (*Salix elaeagnos*) и др.

С висока степен на типичност са вековните букови гори и по-специално такива с подлес от лавровишня, тис и благаево бясно дръвче. Силно представени в Парка са буковите гори от типа *Asperulo-Fagetum* 9130 и *Luzulo-Fagetum* 9110.

За високата степен на типичност на местообитанията и горските съобщества в Парка, важна роля имат горските местообитания на бяла мура и смърч, които са част от съществувал в миналото иглолистен пояс в Парка.

Типични са растителните съобщества от групата планинска високотревна, ливадна и крайснежна растителност, които се развиват във високите части на Парка, най-често над горната граница на гората.

С висока степен на типичност от подразред Змии (*Serpentes*) са медянката (*Coronella austriaca*, Laurenti, 1768) - разпространена до 1700 м н.в., смока мишкар (*Zamenis longissimus*, Laurenti, 1768) - привързан към стари букови гори с мъртва дървесина и усойницата (*Vipera berus*, Linnaeus, 1758) - обитаваща най-високите части на Парка.

Централен Балкан е една от представителните територии в световен мащаб за птици от алпийския биом, както и за цялата алпийска фаунистична групировка и трофично свързаните с нея видове.

1.21.5. Размери

Размерите на Парка като цяло осигуряват необходимите предпоставки за опазване на естествените екосистеми и природните процеси протичащи в тях и изпълнение на природозащитните му функции като защитена територия втора категория съгласно Международния съюз за защита на природата.

Общата площ на Зона Резервати в много голяма степен спомага за опазването на образците от естествени екосистеми, включващи характерни и/или забележителни диви растителни и животински видове и местообитанията им.

Размерът на ОЧВ не осигурява напълно постигане на заложените цели, а именно: минимизиране на антропогенното въздействие върху резерватите; опазването на територии с висока природозащитна значимост извън резерватите, както и да служи като биокоридор между отделни резерватни територии, с цел формиране на сравнително голяма компактна територия, съхраняваща естествените природни процеси

1.21.6. Биологично разнообразие

Паркът е основен елемент от Общоевропейската екологична мрежа “Натура 2000” в България.

Голямо е разнообразието от природни местообитания - 86 хабитатни единици по класификацията на EUNIS. Повечето от тях (77%) имат Европейска и/или Национална природозащитна значимост.

В Централен Балкан има най-голям брой на различни типове местообитания от трите национални Парка в България.

Паркът е един от най-важните убежища (рефугиуми) на аркто-алпийски елементи във високите планини на южната част на Европа.

Представени са 35 типа природни местообитания съгласно ЗБР (Директива за местообитанията), които са предмет на опазване от Натура 2000. Девет от тях са в категорията „приоритетни за опазване”.

Разнообразието на растителните съобщества на територията на Парка е много високо. Съобществата са отнесени към 21 класа, 31 разряда, 48 съюза, 53 асоциации (1 провизорна), 9 субасоциации (различни от типичните), 2 варианта и 19 растителни групировки (по метода на Braun-Blanquet).

Паркът е с висока степен на биологично разнообразие на макромисети. Установени са общо 336 вида макромисети: 43 вида от отдел Ascomycota (торбести гъби) и 293 вида от отдел Basidiomycota (базидиални гъби). Видовете се отнасят към 6 класа, 20 разряда, 66 семейства и 155 рода.

Известните видове мъхове наброяват 235 вида. Те се отнасят към 48 семейства. С особено високо биологично разнообразие за мъховата флора се откроява резерват Соколна. В него са установени 83 вида и един вариетет, принадлежащи към 58 рода и 30 семейства.

Установени са 1689 вида спорови и семенни растения, принадлежащи към 499 рода и 102 семейства. Този фитофонд представлява над 41 % от видовото разнообразие на флората в България. Основната част са покритосеменни растения – 1641, от които 353 са едносеменните, а двусеменните растения са 1288. Хвоцете са 4 вида, плауновете са 4 вида, папратите са 28 вида, а голосеменните са 12 вида.

Регистрирани 166 вида лечебни растения – 66.4% от фонда им в страната.

От безгръбначната фауна са установени 2 366 вида.

С относително висок процент на ендемизъм сред безгръбначните животни са насекомите – 113 вида, съставляващи 7% от общия брой. От тях 62 вида са Балкански, 31 вида са Български и 20 вида са локални ендемити.

На територията на Парка се срещат повече от 50% от видовете от българската орнитофауна и 40% от гнездящите у нас видове.

Паркът опазва световно значимите популации на осем вида животни: снежната полевка (*Chionomys nivalis*), лалугерът (*Spermophilus citellus*), сляпото куче (*Nannospalax leucodon*), дългоухият нощник (*Myotis bechsteinii*), дивата котка (*Felis silvestris*), горският сънливец (*Dryomys nitedula*), лешниковият сънливец (*Muscardinus avellanarius*), балканската дива коза (*Rupicapra rupicapra*).

От всичките 30 вида европейски прилепи, 18 вида са установени в Парка, а пет от тях са застрашени, според Червената книга на България.

Паркът е формообразователно огнище за растения и безгръбначни животни,

В Парка се намира най-северното в света находище на бяла мура.

Паркът е една от най-важните защитени територии в световен мащаб за полубеловратата мухоловка, южния белогръб кълвач, бехщайновия нощник, лалугера и планинското сляпо куче.

На територията на Парка са установени 307 вида гръбначни, както следва: 3 вида риби, 9 вида земноводни, 15 вида влечуги, 220 вида птици (123 вида се срещат през гнездовия, а 97 извън гнездовия период) и 60 вида бозайници.

В Парка се намира най-значимото национално находище на уралска улулица и на балкански кеклик.

Паркът е ключова територия за възстановяване на едрите европейски видове лешояди - белоглав, черен и брадат и на ловният сокол.

В Парка се намира най-голямото тисово находище в България.

Паркът е един от най-значимите в България екологични коридори, способстващ генетичния обмен разпространението и връзката между видове от Карпатите и други планини в Източна Европа, южната част на Балканския полуостров и Мала Азия.

Паркът е една от трите защитени територии с най-висока степен на естественост (над 70% от територията е заета от естествени екосистеми).

Паркът е с най-висок брой на различни типове местообитания от трите национални Парка.

Паркът съхранява около 30% от срещаните се в България безгръбначни таксони, 54% от размножаващите се в страната видове сухоземни гръбначни животни, над 50% от видовете от сухоземната флора на страната.

1.21.7. Стабилност и нестабилност

Ниска степен на стабилност на пасищата в резултат на прекомерния брой пасящи животни и процеси на преизпасване около кошарите, прокарите и местата за водопой със загуба на ценни растителни видове, почвена ерозия и нитрофилизация.

С висока степен на стабилност в района на резерват Соколна са съобществата от червена хвойна *Juniperus oxycedrus* ограничени от климатични и едафични особености на терена в горската зона.

С висока степен на стабилност е популацията на скалния орел, която обхваща 5% от всички птици от вида гнездящи в страната.

С висока степен на стабилност е броят на гнездящите птици, използващи като гнездови субстрат приоритетните местообитания за Парка – запазените стари гори, обширните билни пасища, както и големите скални масиви.

1.22. СОЦИАЛНА И ИКОНОМИЧЕСКА ОЦЕНКА

1.22.1. Урбанизирана среда

1.22.1.1. Оценка на функционалното зонироване

Зона резервати опазва естествени екосистеми, включващи характерни и/или забележителни диви растителни и животински видове и местообитанията им. Съществуващите девет резервата, независимо че обхващат 1/3 от територията на Парка, поради тяхната отдалеченост не спомагат в пълна степен за постигане на консервационните цели на ЗТ. От друга страна резерватите опазват предимно територии от горския фонд.

За по-пълно опазване на целевите видове и природни местообитания в Парка е необходимо свързването на два или повече резервата в единна компактна територия, включваща и безлесни територии. Така формирания комплекс ще способства в по- пълна степен за цялостното опазване на естествени природни процеси;

От режимите и нормите разписани в първия план за управление не всички са прилагани в пълна степен. В последните години се наблюдава увеличаване броя на МПС-та навлизащи в територията на Парка и движещи се нерегламентирано извън разрешените пътища.

Пашата на домашни животни, оставени без надзор (основно на коне) практикувана в Парка, води до свободното придвижване на животните и навлизането им в резерватни територии.

1.22.1.2. Оценка на застроените територии

Територията на Парка е с ниска степен на застроеност, която в исторически план е възниквала и отговаряла на ограничените нужди на пешеходния туризъм, отдиха, водоснабдителни нужди на селищата в прилежащите територии на Парка, електрификация и подслони за високопланинското животновъдство. Поради отпадане на необходимостта за ползването им голяма част от постройките, особено тези предназначени за високопланинско животновъдство (кошари, мандри), лов (чакала) и в единични случаи хижи и заслони са в недобро състояние или до голяма степен разрушени. Това определя необходимостта от възстановяване и „екологизация“ на съществуващите туристически обекти, които има възможност да изпълняват функциите си, включващи прилагане на мерки за повишаване на енергийната ефективност на сградите, използване на ВЕИ, изграждане на пречиствателни съоръжения и др.

Поради повишения интерес през последните години към сезонното животновъдство в Парка, след извършване на съответните анализи, е необходимо проектиране и изграждане/възстановяване на подходяща инфраструктура, обслужваща животновъдството, с цел избягване на правата на животновъдни заслони с подръчни средства.

Предвид ограниченото развитие на управленска инфраструктура през изминалия период е необходимо изграждането на допълнителни Контролно-информационни пунктове, пунктове за наблюдение и мониторинг, мобилни пунктове за наблюдение и охрана и мобилни бариерни комплекси и др.

Съществуващите инфраструктурни елементи, изградени в миналото, които не са в съответствие с целите и допустимите дейности в създадената по-късно защитена територия, които със своята конструкция, състояние и местоположение нарушават естествения вид на пейзажа и местообитанията, представляват източник на замърсявания, пораждаат присъствие на хора и безпокойство и по този начин противоречат на предназначението и дългосрочните цели на Парка, следва да бъдат премахнати, като се извърши последваща рекултивация на терена.

1.22.1.3. Оценка на техническата инфраструктура

Техническата инфраструктурата на територията на Парка е в сравнително лошо състояние поради отсъствието на целенасочени инвестиции за извършване на основни ремонти и рехабилитация през изминалия период.

Поради отсъствието на електрическо захранване до повечето обекти в Парка, масово се използват малки ВЕЦ за осигуряване на осветлението на туристическите обекти, като напоследък за някои се внедряват фотоволтаични панели. Наличните малки

ВЕЦ като цяло са остарели и не особено ефективни, а фотоволтаични панели се поставят в последните години на ограничен брой обекти. Необходим е основен ремонт и подмяна с по-модерни и по-ефективни на използваните в момента мини ВЕЦ за производство на ел. енергия за обекти в Парка, както и по-масово внедряване и използване на фотоволтаични панели за производство на ел. енергия и соларни системи за затопляне на вода.

Наличните водоснабдителни съоръжения на обектите в Парка, в по-голямата си част са амортизирани и често с недостатъчен капацитет. Този факт, заедно с липсата на вода през летните месеци, поради пресъхване на някои от местните водоизточници, предполага необходимостта от въвеждане на мерки свързани с намаляване на потреблението и загубата на вода и с възможността за използването на дъждовните води и/или използване на сивата вода.

Покритието на територията на Парка от мобилните оператори е с ограничен обхват и не постоянно. Липсата на комуникационна свързаност се отразява в особена степен при провеждането на специализирани акции, свързани с борба с природни бедствия, предотвратяване на нарушения, издирване и спасяване на бедстващи хора. С цел подобряване на времето за реакция при различни критични ситуации, подобряване на взаимодействието между служителите на ДНПЦБ, други ведомства, ползватели и собственици на обекти в Парка е необходимо изграждането на надеждна комуникационна система на територията на Парка.

Пътната инфраструктура в Парка е в критично състояние и е необходимо извършването на основна рехабилитация на основни пътища I категория, осигуряващи едновременно бърз достъп до територията за нуждите на охраната и контрола на Парка и достъп от страна на туристи, собственици и ползватели до редица обекти в Парка. Липсват специално обособени места за паркиране. Извън територията на Парка, пътищата осигуряващи непосредствения достъп до защитената територия също са в лошо състояние и е необходима тяхната основна рехабилитация, особено на тези, които продължават в пътища I категория в Парка.

Липсата на ЖП транспорт до населените места в непосредствена близост до Парка от север, обуславя използването основно на автомобилен транспорт за достъп до защитената територия и възможност за използване на ЖП и/или автомобилен транспорт за достъп до южните подстъпи на Парка.

Туристическите пътеки на територията на Парка са сравнително добре маркирани и обезопасени. В отделни участъци е необходим ремонт/сгъстяване на зимна (жалонна) маркировка, опресняване на лятна маркировка, обезопасяване, ремонт на съоръжения и поставяне на указателни и интерпретативни табели.

Противопожарните съоръжения на територията на Парка са недостатъчни. Необходимо е разработването и изпълнението на противопожарни мерки свързани с превантивни дейности и съоръжения, оборудване и обучение за борба с пожарите.

Мерките предприети за борба с ерозията са с положителен ефект и продължаването им е изключително необходимо, с цел възстановяване на увредените местообитания.

1.22.1.4. Оценка на културно-историческо наследство

Идентифицирано е културно-историческото наследство (обекти, традиции, обичаи, легенди, празници и обреди) в и край Парка, с направените през 2000 г. проучване и през 2001 г. – археологическата експедиция „Централен Балкан - 2001”, втора фаза на проект „Балканът - магическа парола на българския дух” - теренна работа за проучване на т.нар. „бели полета” в културно-историческата карта на територията на Парка.

Недостатъчно са мерките по консервацията и социализирането на археологическите обекти в Парка. Разработен е един интерпретиран маршрут „Беклемето – Курт хисар“, с обекти - трасе от античен римски път, вр. Курт хисар, м. „Влашки мандри“, интерпретация на темата „Каракачаните – бит и култура“.

ДНПЦБ подкрепя съхраняването на традиционните местни обичаи, и занаяти и съвременни празници, свързани с Планината и природата в населените места от района на Парка. Информация за материалното и нематериалното културно-историческо наследство се предлага в интернет портала на ДНПЦБ.

1.22.1.5. Оценка на санитарно-хигиенните условия

Санитарно-битовите условия в по-голямата част от обектите на територията на Парка, не отговарят на съвременните изисквания и разбирания. Наблюдава се тенденция за постепенно подобряване на санитарно хигиенните условия в обектите за обслужване на посетителите, но е нужен комплексен подход, с прилагане на мерки за пречистване на отпадните води, изграждане на системи за разделно събиране и третиране на отпадъците, подмяна на инвентар и оборудване.

Необходимо е да бъдат предприети действия, от страна на ползвателите и собствениците на туристически обекти в Парка, за привеждане на използваните водоизточници и санитарно охранителните им зони, в унисон със законодателните изисквания.

1.22.2. Социално-икономически условия

Създадени са възможности и условия в Парка за рекреация, природосъобразен туризъм, спорт и услуги, определящи се от добре изградената туристическа инфраструктура създаваща достъпност и разнообразие за тяхното практикуване. Най-практикуваната форма за отдих и рекреация в Парка е пешеходният туризъм

1.22.2.1. Оценка на рекреационната дейност

На територията на Парка, сравнително равномерно е разположена различен вид туристическа инфраструктура, даваща възможност за рекреация и природосъобразен туризъм, спорт и услуги, създаваща достъпност и разнообразие за тяхното практикуване.

На единични места се наблюдава несъответствие между поемната способност на части от парковата територия и действителен капацитет на обекти, площи и маршрути в Парка с оглед констатиране на следи от рекреационна деградация (утъпкване, поява на рудерални видове от флората, прекомерно събиране на билки, късане на цветя и др.).

Отрицателно въздействие оказват посетители, практикуващи „оф роуд“ с високопроходими МПС, особено извън разрешените за движение пътища, което налага изграждане на специализирана инфраструктура за ограничаване на този процес.

Следвайки установените тенденции при изменението на профила на туристите, се налага необходимостта от развитие на лесно достъпни туристически съоръжения, предлагащи и място за хранене, осигуряващи престоя на туристите в рамките на деня (без нощувка), чрез използване на нови и нетрадиционни технологии за интерпретация и информация.

Положително влияние върху развитието на природосъобразен туризъм в и около Парка оказва и участието на Парка в международни инициативи и споразумения за развитието на туризма и свързаните с това различни изследвания, стратегически документи и обучения.

1.22.2.2. Оценка на дейностите по ползване на ресурсите

Паша на домашни животни. Засиленият интерес към пасищата в резултат на пилотното прилагане на направление „Пасторализъм”, мярка 214 от ПРСР наред с осигуряването на пасуващи животни за поддържане на биологичното разнообразие, оказва и негативно влияние в няколко аспекта:

- В резултат на струпване на големи количества животни в местата за нощувка и водопой през последните години, нараснаха площите засегнати от ерозия. Този процес и съпровождащото го преотгъпване и преизпасване води до загуба на ценни природни местообитания, увреждане на видове и популации, промяна и принудителна смяна на видовия състав, протичане на нежелани сукцесионни промени и др.
- Друг съществуващ проблем е използването от стадата на едни и същи територии за паша през годините. Това довежда до пренатоварване на определени райони за сметка на други. Активната паша в някои участъци води до негативни промени в екологичната и флористична структура на субалпийските тревни съобщества, влошаване състоянието на местообитанията и популациите на видове. Като резултат се наблюдава преизпасване в определени територии, както и възникване на ерозионни процеси.
- Възниква реална опасност от нитратно замърсяване от тора, отделян от животните на местата, на които те се струпват – при нощуване и местата за водопой. Съществува заплахата от увреждане на крайпоточните екосистеми.
- С нарастване натовареността на пасищата, се увеличава и броят на извършените нарушения от страна на пастирите;
- Част от стадата домашни животни пасуват без присъствие на пастири. Това важи в много голяма степен за конете в Парка. Свободно пасуващите животни навлизат в резерватни и други забранени за паша територии. През изминалите години са констатирани случаи при които свободно пасуващи коне загиват във съществуващи вододайни зони, което довежда до сериозни проблеми при снабдяването на населените места с питейна вода.
- Неизяснена собственост на инфраструктурните обекти за животновъдство и неугледният им външен вид. Някои от пастирите извършват минимални подобрения по обектите, като използват подръчни материали и придават неприемлив външен вид на обектите. Част от собствениците на домашни животни произвеждат на място за собствени нужди и с цел продажба мляко и сирене. Производството на посочените продукти става при условия, неотговарящи и на минимални хигиенни изисквания

Събиране на недървесни природни продукти. От извършената оценка относно събирането на недървесни природни продукти могат да се направят следните изводи:

- Основно са събирани следните видове лечебни растения и плодове: коприва, миши уши, очанка, мащерка, обикновена хвойна, шипка, червена и черна боровинка. През посочения период се отчита най-голям интерес към черната и червената боровинка, като най-стабилен и постоянен е към черната боровинка. Пик в събирането на черна боровинка се отбелязва през 2001 г.
- ДНПЦБ отчита ежегодно количествата събрани лечебни растения и горски плодове на база на издадените разрешителни/позволителни. Това на практика вероятно не отговаря на реално събраните количества на терен. Не се прилага

ефективна система за контрол на реално събраните количества природни ресурси.

- Организираното събиране на черна боровинка се извършва от големи групи берачи от населените места около Парка особено от южната страна. В много случаи се констатира увреждане на растенията в техните находища, в резултат на използването на неправилни технологии за събиране, което налага прилагането на вече доказали положителния си ефект подходи за съвместно управление на природните ресурси.
- Досегашната практика показва че в много случаи се констатира замърсяване с битови отпадъци на районите в които се извършва организирано събиране на боровинки.

Ползване на горите

В периода на действие на първия план за управление при ползванията на горите не са установени случаи, които да са допринесли за деградиране на екосистемите. През изтеклото десетилетие на територията на Парка не е извършван промишлен дърводобив. Ползванията на дървесина се осъществяват по тарифна такса на корен в рамките на предвидените поддържащи и възстановителни дейности, като основната категория дървесина (сортимент) са дървата за отопление. За последното десетилетие средногодишното ползване е около 1 000 пл. м3 лежача маса, като актуалната тенденция е запазване и постепенно намаляване на потреблението както на строителна дървесина, така и на дървата за отопление.

Ползване на водите

Наличната информация и анализ на данните показват тенденция към намаляване на годишните валежи суми. Това на практика означава ограничаване на наличните в Парка ресурси от вода. С оглед на съществуващите прогнози за засушаване на климата, националният пак ще играе все по - значителна роля за питейната вода на населените места около него. С оглед на горното най-правилното би било да се търси баланс между нуждата за осигуряване на питейна вода за населените места около Парка при прогнозираната промяна на климата от една страна и опазване на биологичното разнообразие на територията на Парка от друга страна.

1.22.3. Собственост

С цел покриване на изискванията заложи в чл. 8, ал.1 от ЗЗТ, е необходимо предприемането на мерки за решаване на възникналите проблеми с неправилно възстановената собственост върху имоти, включени в границите на Парка, на общини и частни лица и църквата, тъй като са свързани с потенциален проблем за изпълнението на целите на Парка.

Поради повишаващия се интерес за възстановяване и реконструиране на инфраструктурни обекти в Парка и с цел недопускане на незаконни действия в тази насока, е необходимо да се извърши преценка относно правото на собственост на трети лица върху сгради и съоръжения, находящи се на територията на Парка и да се предприемат действия по отношение на незаконно придобити, стопанисвани без правно основание и/или незаконно построени обекти.

Поради недостатъчната информация, включена в настоящия акт за собственост, е необходимо актуализирането на Акта за изключителна държавна собственост на Парка,

като се включат данните от съответните Кадастрални карти и регистри и КВС на землищата, част от територия, на които попада в Парка.

1.22.4. Управление

Заложените в първия план за управление дългосрочни цели са постигнати в голяма степен.

ДНПЦБ е реализирала голяма част от разписаните програми и проекти в направления: Управление на природните компоненти, Управление на посетителите, Образование и интерпретация, Партньори и местни общности и Функциониране и дейност на парковата администрация.

От създаването си ДНПЦБ прилага Програма за екологичен мониторинг, включващ абиотични и биотични компоненти. Основна част от програмата е насочена към събирането и анализа на данни отнасящи се до най-важният компонент на националния парк- биологичното разнообразие. На базата на събраната информация се предприемат съответните управленски мерки.

След приемането на ЗЗТ се обособява регионална структура към МОСВ за управление на Парка. На няколко етапа са назначени служители в ДНПЦБ за осъществяване на охраната и контрола на защитената територия. Към настоящия момент е необходимо доразвиване на щата на служителите паркова охрана, за постигане на заложените в ЗЗТ норми за охранителен участък и осъществяване на по-ефективна охрана и контрол на територията на Парка.

През периода на действие на първия план за управление служителите на ДНПЦБ са участвали в различни обучителни срещи, семинари, специализации свързани с мониторинг на компонентите на биологичното разнообразие, административно-наказателно производство, подготовка и изпълнение на проекти финансирани от ОПОС 2007-2013 и др. Като извод би могло да се отбележи че липсва цялостна стратегия за обучение/квалификация на персонала на Дирекциите на националните паркове в България. Такава система ще позволи формирането на кадри с необходимите умения/познания за управление на защитени територии от такъв ранг, както и изграждането на служители в йерархично отношение.

Наличният автомобилен парк на ДНПЦБ е амортизиран и остарял, което е обяснимо с използването на МПС-та по планинските пътища. Необходимо е подмяна на наличните МПС-та, с цел повишаване ефективността на охраната и контрола.

С цел подобряване на охраната и контрола в ЗТ е необходимо въвеждане и използване на модерни методи и технологии за охрана и контрол на националния парк.

С цел осигуряване на подходящи условия за работа на служителите на ДНПЦБ и условия за по-добро и качествено предоставяне на административни услуги на населението, е необходимо изграждането на местни паркови офиси в населени места около Парка.

С цел подобряване на цялостното управление на защитената територия е необходимо разработването на Стратегически насоки за развитие на охраната и контрола в НП и тяхното изпълнение.

ДНПЦБ е установила и поддържа връзки с много от заинтересованите от управлението на Парка институции и организации. Необходимо е засилване на взаимодействието с централните и местни структури на МВР и МЗХ, с цел извършване на взаимни действия за разкриване и предотвратяване на нарушения и решаване на проблемите при предоставяне на пасища на територията на Парка.

Извършените от различни национални и международни организации одити и верификации на дейността на ДНПЦБ, показват доброто управление на защитената територия, в синхрон с всички национални и международни стандарти.

Чрез създадените и функциониращи Обществен консултативен съвет и Научен консултативен съвет е осигурена възможността представителите на различни заинтересовани страни да участват в управлението на Парка.

ДНП работи активно с доброволци и студенти. Повечето от съвместните дейности с доброволци са свързани с акции за почистване на отделни райони от Парка. Създадени са трайни връзки с университети, изразяващи се в привличането на студенти в дейности в Парка и изпълнение на съвместни проекти с висши училища;

ДНПЦБ е разработила и разпространила множество информационно-образователни и интерпретативни материали, вкл. реализирала различни информационни инициативи и кампании свързани с представяне на целите, идеите и ресурсите на Парка. Важните събития за Парка са отразявани на местно ниво чрез разпространение на информационни материали – бюлетини, брошури, листовки, плакати.

Във връзка с развитието и поддържането на посетителската и интерпретативна инфраструктура в Парка ДНПЦБ е реализирала дейности свързани с опресняване на лятна туристическа маркировка; рехабилитиране на зимна туристическа маркировка; изграждане/ ремонт на елементи на информационната инфраструктура; изграждане/ рехабилитация на мостове парапети, устои и др.; изграждане или ремонт на туристически обекти (места за почивка на входове НП, леки летни заслони, миникътове за почивка (маса, пейки); биваци, чешми по пешеходни маршрути, погледни места, беседки, класни стаи на открито, изграждане/ рехабилитация на Главни и второстепенни входове на Парка и др.

1.22.5. Формиране на основните и на специфичните проблеми на територията

На базата на събраната, обобщена и анализирана информация за целите на разработване на настоящия план за управление, могат да се посочат няколко основни проблема, както следва:

- **Паша на домашни животни:** В последните години поради засиленият интерес на практика е изчерпан съществуващия ресурс-териториите определени за паша в националния парк. Нарасналият брой домашни животни в известен смисъл се явяват конкуренция на дивите тревопасни по отношение на хранителната база. В резултат на многократното увеличение на домашните животни в някои участъци това довежда до ерозионни процеси. Използването от стадата на едни и същи (традиционни) места за паша също оказва негативно въздействие върху пасищата. Отсъствието на пастири при една част от стадата, води до свободно придвижване на животните и навлизане в райони забранени за паша, вкл и в резерватни територии. Естествено че трябва да се отчете наличието/липсата на вода, което се явява лимитиращ фактор оказващ сериозно влияние върху пашата. Активната паша се превръща в допълнителен рисков фактор, като домашните животни изчерпват и замърсяват водоизточниците
- **Експлоатацията на съществуващи водоснабдителни системи и съоръжения:** На територията на Парка съществуват изградени в миналото водовземни съоръжения. Съгласно изискванията на нормативната уредба, при експлоатацията на посочените съоръжения е необходимо изпускането от тях на определени минимални водни количества. Констатирани са отделни случаи при които не се

спазват изискванията за осигуряване на минимален воден отток след съоръженията. Количествата вода които се изпускат след съоръженията в отделни случаи са твърде ограничени или почти не се изпускат такива. Това се отразява пагубно за природните местообитания и видове след съществуващите водохващания;

- **Събирането на недървесни природни ресурси** (билки, диворастващи плодове и гъби): Съгласно действащото законодателство се допуска два вида ползване - за лична употреба и за стопански нужди. При отделни случаи количествата събирани за лични нужди превишават допустимото, в други лица заявяващи че събират за лични нужди, предават събраното в изкупвателни пунктове. При стопанското ползване юридическите/ физическите лица заявяват желанието си да събират определени видове и количества лечебни растения, диворастващи плодове. В издаденото разрешително/позволително на лицето е посочено определено разрешено количество от съответния вид. Изключително трудно е осъществяването на ефективен контрол върху събраните реално на терен количества лечебни растения/диворастващи плодове. В много случаи берачите събиращи определен ресурс остават за дълго на територията на НП и извършват множество нарушения – нощуване на нерегламентирани места, палене на огън, замърсяване с битови отпадъци и др.
- **Оф роуд туризъм:** Засилването на интереса към т.н. „оф роуд“ туризъм, се очертава като сериозен проблем в последните години. Движението на високопроходими автомобили извън съществуващите пътища води до възникване на ерозионни процеси със заплахата за биологичното разнообразие. Освен това в някои случаи присъствието на „оф роуд“ превозни средства притеснява посетителите на Парка и предизвиква безпокойство на дивите обитатели на ЗТ.
- **Нерешени правни проблеми, свързани със собствеността в Парка:** Като основен проблем се отчита възстановената собственост върху земи и гори, включени в границите на националния парк. Възложеният от страна на МОСВ правен анализ, счита за нищожни извършените реституции на земи и гори, включени в границите на Парка. МОСВ следва да предприеме действия за разрешаване на възникналите проблеми, свързани със собствеността на земи в парка. За допълнителна информация виж Сборник Правен анализ.
- **Съоръжения разположени на територията на някои резервати в Парка:** На територията на част от резерватите в Парка са разположените пътища, сгради и съоръжения (водоснабдителни, противопожарни, електропреносни и др.). Използването и поддръжката на посочените съоръжения е в противоречие с режима на тази категория защитена територия, съгласно чл. 17 от ЗЗТ.
- **Наличието на маршрути за алпинизъм/скално катерене и прокари за придвижване на домашни животни, разположени на територията на някои от резерватите в Парка:** Съществуват няколко алпийски маршрута за алпинизъм и скално катерене, които са категоризирани от БФКА. Маршрутите са разположени в резерватите Джендема, Северен Джендем и Стара река. Друг сходен проблем, свързан с резерватите е наличието на прокари за придвижване на домашни животни. Части от прокари за домашни животни са разположени на територията на резерватите Джендема, Стара река и Пеещи скали. Посочените прокари са традиционно използвани от местното население за движение на стадата. В някои от случаите това е единствения възможен вариант за придвижване на домашните

животни до разрешените пасища. Използването на маршрутите и прокарите е в противоречие с действащото законодателство - чл.17 от ЗЗТ.

Специфични проблеми за територията на НПЦБ и прилежащите територии

- Специфичен проблем засягащ територията на Парка е **иманярството**. Незаконната дейност засяга определени райони - предимно от север. Предмет на посегателства от страна на иманярите са съществуващи археологически/исторически обекти. В някои от случаите иманярите използват методи (вкл. механизирана техника) водещи до сериозно увреждане/унищожаване на скални комплекси, пещери и др.
- Специфичен проблем е отсъствието на популярност като цяло на **археологическите паметници**, дори сред населението в прилежащите територии на Парка.
- Специфичен проблем е необходимостта от **развитие на посетителска и информационна инфраструктура**, съобразена с променящия се профил на посетителите.

1.23. ПОТЕНЦИАЛНА СТОЙНОСТ НА ЗАЩИТЕНАТА ТЕРИТОРИЯ

Паркът притежава изключително биологично разнообразие, което осигурява на обществото голям брой екосистемни услуги:

Материалните услуги включват продуктите, добити от екосистемите - храна, вода, дървесина, етерични масла и др. Тези ползи са преки и очевидни - пасища, сено, дървесина, горски плодове, лечебни растения, гъби, осигуряване на чиста вода с отлични питейни качества. Питейната вода се осигурява благодарение на снегозадържащите и пречистващите функции на горите и пасищата. Горските екосистеми регулират климата, влияят върху температурата и създават здравословен микроклимат в селищата край Парка, а също така пречистват въздуха.

Нематериални ползи – естетическа наслада от красивата природа, културно и духовно вдъхновение, чувство за принадлежност, морална удовлетвореност от съществуването на съхранена дива природа, удоволствието от почивка, туризъм и спорт в нейния първичен свят и др.

Централен Балкан се отличава с голямо биологичното разнообразие по отношение на растителните съобщества и природните местообитания. В него са представени повечето от характерните за високите планини на Балканския полуостров планински и високопланински екосистеми, като алпийски и субалпийски пасища, ливади и храстови съобщества, иглолистни и широколистни гори, планински реки и мочурища. Наличието на варовикови и на силикатни субстрати увеличава разнообразието и респ. потенциалната стойност на биологичното разнообразие на Парка. *В границите му попада най-богатата и с най-висока природо-консервационна стойност, по отношение на видове растения, растителни съобщества и на природни местообитания част от Стара планина.* По отношение висшите растения Паркът се явява като формообразователен център и реликтен рефугиум за поддържане на уникална и оригинална флора и растителни съобщества.

Като **защитена територия от втора категория съгласно ЗЗТ** паркът заема ключово място в националната екологична мрежа (НЕМ). НПЦБ е съществен елемент от

българската част на Общоевропейската екологична мрежа Натура 2000. Централен Балкан и защитена зона по Директива за птиците и по Директива за природните местообитания.

Паркът заема важно средищно място между няколко защитени зони в централните части на България – Централен Балкан-буфер, Средна гора, Българка и Етрополе-Байлово. Чрез него се осъществява непрекъснатост в един общ природно-териториален комплекс. Особено важна е ролята му за реализиране на пространствени и функционални връзки между различните типове местообитания на обикновения бук, габървите и горуновите гори, оро-мизийските тревни съобщества, планинските сенокосни ливади, хазмофитните съобщества. В Парка се намират едни от най-типичните за страната сипеини и клисурни гори. Паркът има важно значение за опазване на ендемичните гори от бяла мура, намиращи се в най-североизточната част от ареала си. Съобществата на водния габър и черния бор също се намират в северната периферия на своето разпространение. Територията на Парка е ключова и за опазване на реликтните букови гори с тис и лавровишня. В тази част от България се осъществява връзка между карпато-балканския, рило-родопския и субсредиземноморския флорогеографски комплекс.

Във впечатляващите **старопланински морфоструктури** се отличават геоложките феномени „Козя стена”, „Соколово стене” и „Крали Маркова дупка”. Специфичният скален фундамент и формираният релеф на Централна Стара планина са предпоставка за функциониране на разнообразни ландшафти отнасящи се към Клас Планински ландшафти. Паркът е важен и с високият си потенциал за опазване на типични, естествени ландшафти.

НП Централен Балкан предлага богати възможности за образователни дейности, както в посока на природозащита, така и по различни дисциплини за всички възрастови групи и образователни степени. Има възможности за прилагане на образователни програми по биология, химия, география, геология и др. както за деца и юноши, така и за университетските степени на образование. Дейността на дирекцията на Парка до сега е изключително разнообразна и целенасочена. Посоката на развитие за следващия период е целесъобразно да се насочи към съвременните технологии, към разширяване на обхвата и тематиката и усъвършенстване на институционалните партньорства.

НП Централен Балкан съхранява в територията си значими исторически паметници, а културните традиции на населението около Парка са пряко свързани с природата на Парка. Възможностите, които паркът предоставя за социализиране на това наследство, за включването му в интерпретативни програми за посетители, както и за привличане на творци за реализация на творчески проекти, посветени на природата на Парка, са успешна практика на дирекцията на Парка и нейните партньори. В бъдеще е необходимо привличане на значителни финансови ресурси и разширяване на партньорствата за разширяване на тези програми и по-значим напредък в социализацията на историческите паметници на територията на Парка.

Паркът предлага възможности за провеждане на научно-изследователски дейности, свързани с проучвания на абиотичните и биотични фактори и компоненти на средата, както и социално-икономическите условия в района на Парка. НП е потенциален обект на разработване на множество програми и проекти за изследване на биологичното и ландшафтно разнообразие, мониторингови проучвания за биологични видове, посетителски мониторинг и др. Централен Балкан е благодатен обект за изследователска работа с оглед съхранените естествени екосистеми и тяхното функциониране при действащите резерватни режими за около 30% от територията на Парка. Потенциална

стойност имат за научни изследвания и посетителски мониторинг и останалите зони от парковата територия, които са рекреационно и туристически натоварени, обект са на странични ползвания и ползване на горски ресурси.

Паркът предоставя условия на посетителите да общуват с природата, без да я увреждат. Паркът има изключителен потенциал за развитие и практикуване на пешеходен туризъм, а за любителите на дивата природа, екстремните спортове, ездата и планинския велосипедизъм са разработени и специализирани маршрути - конен туризъм, велотуризм, маршрути за наблюдение на птици, растения, едри бозайници, общоопознавателни, културно-исторически, фотолов. За краткотрайния отдых са изградени места за бивакуване, за палене на огън, кътове за почивка и погледни места. Екопътеки, интерпретирани маршрути, класни стаи на открито помагат да се открие природата по естествен и вълнуващ начин.

ЧАСТ 2. ДЪЛГОСРОЧНИ ЦЕЛИ И ОГРАНИЧЕНИЯ

За Националния парк Централен Балкан са определени **идеални цели**, които съответстват на целите на управление за защитените територии от втора категория (национални паркове), съгласно Закона за защитените територии. На основата на идеалните цели са определени дългосрочни цели, които ги доразвиват и конкретизират. Постигането на дългосрочните цели не е ограничено във времето. Те описват предназначението на Парка, основанието за неговото създаване и дават насоки при определянето на управленски действия.

Съгласно чл.18, ал.1 от ЗЗТ за национални паркове се обявяват територии, които включват естествени екосистеми с голямо разнообразие на растителни и животински видове и местообитания, с характерни и забележителни ландшафти и обекти на неживата природа. Тези предпоставки налагат управление, което същият закон определя така:

Чл. 18 (2) Националните паркове се управляват с цел:

1. поддържане на разнообразието на екосистемите и защита на дивата природа;
2. опазване и поддържане на биологичното разнообразие в екосистемите;
3. предоставяне на възможности за развитие на научни, образователни и рекреационни дейности;
4. създаване на предпоставки за развитието на туризъм, екологосъобразен поминък на населението и други дейности, съобразени с целите по т. 1 - 3.

Предназначение на Парка

Съгласно Заповед на Министерството на околната среда от 31 декември 1991 г., паркът е бил създаден с цел **“...да се запазят завинаги в полза на обществото комплекси от саморегулиращи се екосистеми и присъщото им видово разнообразие, местообитанията на редки и застрашени видове и съобщества, характерни и забележителни пейзажи и обекти на неживата природа, които имат световно значение за науката и културата.”**

Идеалните цели на Национален парк Централен Балкан, за периода на действие на настоящия План за управление, са следните:

Идеална цел 1: Да бъде осигурено дългосрочно опазване на естественото състояние, целостта и единството на природните елементи и екологичните процеси в Парка.

Идеална цел 2: Да бъде съхранено завинаги естественото състояние, целостта, единството и качествата на ландшафта и на другите абиотични компоненти на Парка.

Идеална цел 3: Да бъдат осигурени за посетителите на Парка подходящи условия и възможности за рекреация и съприкосновение с дивата природа по начин, който не противоречи на природозащитното значение на Парка, както и възможности за постигането на образователни и научни цели.

Идеална цел 4: Да бъде спечелена подкрепата както на местното население, така и на широката общественост за целите и задачите на Парка.

2.1. ДЪЛГОСРОЧНИ ЦЕЛИ

2.1.1. Определяне на главните цели

Главните дългосрочни цели са пряко свързани с основното предназначение на Националния Парк определено по ЗЗТ и поетите международни ангажименти. Те са отразени и в Дългосрочната визия за НП Централен Балкан 2010-2050 г. (Приложение № 2.1.1.). Главните цели на Националния парк кореспондират с Идеални цели 1 и 2.

Главни дългосрочни цели към Идеална цел 1:

- 1.1. Да се запази разнообразието от природни местообитания и да се съхрани техния естествен характер.
- 1.2. Да се запази биоразнообразието на генетично и видово ниво, както и екосистемите определящи съществуването на растителните, гъбни и животински видове.
- 1.3. Да се съхрани естественото състояние на горските екосистеми и особено на естествените гори.
- 1.4. Да се запази и поддържа естественото състояние на екосистемите в субалпийския и алпийския пояси.
- 1.5. Да се запази естественото състояние на екосистемите на влажните зони и течащите води.
- 1.6. Да се запази естественото състояние на екосистемите в скалните местообитания.
- 1.7. Да се запази и поддържа благоприятното природозащитно състояние на природните местообитания и видове с национална и международна конзервационна значимост.
- 1.8. Да се опазва и поддържа естественото състояние и биологичния потенциал на недървесните ресурси в Парка (билки, плодове, гъби).
- 1.9. Да се осигури/поддържа предоставянето на екосистемни услуги от Парка и тяхното устойчиво ползване.
- 1.10. Да се поддържа оптимално ниво на познания и дългосрочен мониторинг на биологичното разнообразие в Парка.

Главни дългосрочни цели към Идеална цел 2:

- 2.1. Да се съхрани естественото състояние, единството и качествата на ландшафта и на представителните, типични и уникални елементи като суходолия, каньони, скални стени, пропасти, пещери и водопади.
- 2.2. Да се ограничи развитието на инфраструктурата до нуждите на парковото управление и да се въвеждат най-съвременни технологии при поддръжката на съществуващите обекти.

2.1.2. Определяне на второстепенните цели

Второстепенните дългосрочни цели произтичат от идеални цели 3 и 4. Те са подчинени на главните цели и са пряко свързани с допълнителните функции на Националния парк – образование, туризъм, ползване на природните ресурси.

Второстепенни дългосрочни цели към Идеална цел 3:

- 3.1. Да се поддържа развитието на природосъобразен туризъм в съответствие със

значимостта и предназначението на Парка.

3.2. Да се поддържа оптимално ниво на познания като се осигуряват и развиват условията и възможностите за осъществяването на дейности за постигане на образователни и научни цели.

3.3. Да се осъществява дългосрочен мониторинг на посетителите и свързаните с тях явления.

3.4. Да се проучат, консервират и експонират по подходящ начин намиращите се на територията на Парка културни ценности.

3.5. Да се повишава капацитета на служителите в ДНПЦБ и да се поддържа разумно управление на Парка, което гарантира постигането на идеалните му цели.

3.6. Управлението на Парка да гарантира изпълнението на поетите ангажименти свързани с европейската интеграция и международните природозащитни стратегически документи.

Второстепенни дългосрочни цели към Идеална цел 4:

4.1. Да се използва контролирано високопланинското животновъдство за поддържане в благоприятно природозащитно състояние на високопланинската безлесната зона.

4.2. Да се подпомага мотивацията на жителите в околните селища да развиват поминък свързан със защитената територия като по този начин се създадат условия за споделяне на икономическите ползи от и задължения по опазване на ресурсите на Парка.

4.3. Да се развива и поддържа система за координация с местната и регионална администрация и ключови партньори от бизнеса в полза на управлението на Парка и на опазването на биологичното разнообразие.

4.4. Да се гарантира редовното разпространяване на информация за ценността и възможностите на Парка, за отговорностите и ползите от неговото опазване.

2.2. ОГРАНИЧЕНИЯ

В настоящия раздел е представен преглед и анализ на заплахите и ограниченията от най-съществено значение за опазването на Парка.

Някои са от естествен характер, а други – пряко следствие на човешки дейности. Едни възникват в Парка, други – близо или далеч от него. В много случаи въздействията и резултатите от тези заплахи са кумулативни по характер.

Посочените ограничения и заплахи за постигане на главните и второстепенните цели съответстват на направените в Част 1 Описание и оценка, констатации, оценки и препоръки.

2.2.1. Тенденции от естествен характер

На територията на Парка протичат природни процеси, които не са свързани с пряка човешка дейност и поради тази причина трудно може да бъдат предсказани или предотвратени. Възможно е, обаче да се прилагат мерки, които да смекчават тяхното отрицателно въздействие.

Промени в климата

Предоставените данни за климата на територията на Парка дават основание да се заключи, че: 1) има тенденция към повишаване на годишните температури на въздуха и 2)

налице е добре изразена тенденция за намаляване на годишните валежни суми. Независимо от това редуциране на валежите, данните от анализа показват, че през вегетационния период е осигурена сравнително добра влагообезпеченост на растителността. Комбинираното въздействие на повишени температури на въздуха и намалено количество валежи има за резултат процес на засушаване. Възможно е пресъхването на водоеми през летните месеци.

В резултат на направените прогнозни сценарии на климатичните промени, може да се заключи, че при продължаващо засушаване на климата, най-уязвими са мочурищните и водни екосистеми. Тяхното развитие би довело до мезофитизация и промяна на флористичния състав, навлизане на по-сухоустойчиви видове, което неминуемо ще доведе до промяна и на видовия състав на фауната.

Климатичните промени имат глобален характер и на локално ниво не може да се регулират цялостно процесите. Възможно е, обаче поддържане на съществуващата инфраструктура за събиране на води за питейни и други нужди и прилагане на мерки за икономии на водоползването. Целесъобразно е и опазването на горските ресурси, които са фактор за регулиране и запазване на водния режим на местообитанията.

От социална гледна точка засушаването може да доведе до увеличено значение на Парка като източник на питейна вода за околните селища, както и до увеличаване на натиска за строителство на водохващания със съответните негативни последици за биоразнообразието. Засушаването може да се превърне в проблем и за сезонното пасищно животновъдство поради недостиг на места за водопой, намаляване продуктивността на пасищата, задълбочаване на ерозията, което ще ограничи възможността за поддържане на броя на животните в Парка.

Значение: потенциално, високо

Природни бедствия (лавини, ветровали, ветроломи, снеголоми, наводнения, свлачища и др.)

Анализът на природните бедствия в периода 2001-2010 г. показва, че такива процеси са констатирани само в 3 паркови участъка (Тетевен, Стоките и Клисуре). Общата площ на засегнатите от ветровали и ледолом територии е 46.66 ха. Предоставените данни очертават есенно-зимния период като най-рисков по отношение на ветровали.

От наводнения са засегнати р. Черната река и Дамлъдере.

Условия за лавини има на места главно по северните склонове. Рисковете са потенциални, нанасят се поражения върху храстовата и дървесна растителност; създават се условия за свлачищни процеси. Лавиноопасните места заслужават специално внимание с оглед осигуряване безопасността на посетителите.

От друга страна, някои от природните бедствия като лавините, ветровалите, ветроломите и снеголомите биха могли да се разглеждат като фактори за отваряне на нови ниши, създаване на нарушения, които в научната теория се приемат като условие за увеличаване на биоразнообразието. За да може да се оцени това е необходим дългосрочен и целеви мониторинг.

Значение: потенциално, средно, локално високо

Сукцесии

Сукцесиите протичат в посока достигане на равновесно и трайно климаксно състояние на растителността, което за различни части от Парка е различно: в повечето

случаи климаксът е гора, но във високопланинската зона също така храстови и храстчеви съобщества и тревна растителност.

Най-мощният сукцесионен процес е свързан с развитие на хвойновите съобщества. Наличните данни свидетелстват, че при достигане на повече от 60% покритие на хвойната значителното намаляване на площите подходящи за развитие на други видове растения е свързано с намаляване на общото биоразнообразие. Това се отразява и върху ресурсния потенциал на високопланинската зона поради лимитираното пространство за развитие на житни и бобови видове. Въпреки естествения си характер, този тип сукцесия подлежи на контрол.

Сукцесионни промени протичат и в посока възстановяване на горската растителност на места, където тя е била изкуствено унищожена. Тези промени са благоприятни за парковата територия, тъй като способстват за възстановяване на естествеността и типичността му.

Значение: високо, локално

Конкуренция между видове

Междувидовата конкуренция е най-често за ресурси и местообитания. Тя може да бъде причинена от пренаселване на териториите и намаляване на ресурсите. Конкуренцията е най-силно изразена между хищниците, тъй като често плячката им са едни и същи видове, популациите на които често са ограничени. За да се контролира това е необходимо да се поддържа оптимална численост на видовете от по-ниските нива на хранителната верига като не се допуска браконьерски лов и се полагат грижи за естествената фауна от тревопасни и гризачи. За определяне на оптималната численост на популациите на отделните видове трябва да се осигури допълнителна експертна информация.

Значение: средно, локално – за определени видове

Ниска репродуктивност и тясна специализация на видовете

Видовете, които имат естествено ниска репродуктивност и тясна биологична и екологична специализация се намират в неблагоприятно положение. Такива са терциерните и глациалните реликти и повечето от редките видове. Тези видове трябва да се анализират внимателно и към тях да се прилагат природозащитни мерки, независимо от техния консервационен статус. За тези видове дори слаби промени от антропогенен характер могат да бъдат условие за намаляване на популациите или изчезване.

Значение: високо, локално – за определени видове

Изоляция и малочисленост на популации

Малочислените популации са уязвими поради риск да бъдат лесно унищожени или да се влошат качествата им при системно близкородствено кръстосване (при животинските видове). Малочислени са популациите на някои от редките видове, като например еделвайса (*Leontopodium alpinum*) и казашката хвойна (*Juniperus sabina*). В предходния план за управление е посочено, че има тенденция за нарастваща изолираност при някои от животните, като например дивата коза. Това е резултат на ограничена миграция в рамките на Парка и прекъсната възможност за обновяване с индивиди живеещи извън територията му. В края на 10 годишния период на действие на първия

план за управление е установена тенденция за стабилизиране и увеличаване на числеността на този вид като цяло. Основната причина за това е успешното намаляване на браконьерството, което аналогично се отразява и на други видове с подобни проблеми, като благородния елен, балканския кеклик и др.

Значение: слабо, локално – за определени видове

Естествени пожари

Възникващите по естествен път пожари са рядкост и поради това не представляват съществена заплаха за Парка и неговите ресурси. Вероятността от естествени пожари е по-голяма във високопланинската зона, където те засягат предимно тревни съобщества, както и в иглолистните масиви. Пожарите играят определена роля за сукцесионните процеси, но като цяло тяхното влияние следва да се разглежда като неблагоприятно за биоразнообразието.

Значение: потенциално, слабо

2.2.2. Тенденции от антропогенен характер

Пожари

Анализът на данните за пожарите в периода 2001-2010 г. показва, че 80% от тях са с предполагаем антропогенен характер. Те са били свързани или с почистване на пасищата от храстова растителност (иглолистни редколесия, хвойна, боровинки и др.) с цел поддържане на високопланинските пасища в състояния подходящи за паша на животни, или са предизвикани с цел отклоняване на вниманието на контролните органи.

Пожарите са основен застрашаващ фактор за горските местообитания. Те са сериозен фактор за развитие на плоскостна ерозия.

Повечето от туристите смятат за нормално паленето на огън сред природата. Това е потенциално много опасно, понякога с огромно и унищожително въздействие.

Значение: високо

Прекомерно ползване на недървесни горски ресурси

На територията на Парка е допустимо събирането на билки, диворастващи плодове и гъби за стопански цели и за лични нужди. Докато събирането на гъби все още не е придобило големи мащаби в НПЦБ в сравнение с други региони на страната, то основен обект на стопанско ползване са трите вида боровинки. Съпътстващо самото събиране на ресурсите е струпването на много хора на едно място, свързано с изхвърляне на битови отпадъци, палене на огън и утъпкване на околната растителност. Прекомерното събиране на недървесни ресурси е мотивирано както от повишеното им търсене на пазара, така и от засилващата се необходимост на определени групи от населението да намерят допълнителни източници на доход. ДНПЦБ издава разрешителни за събиране на тези ресурси с търговски цели. Поради липса на механизъм, повечето случаи не се осъществява ефикасен контрол върху реалното събрано количество. Необходима е по-тясна координация между ДНПЦБ и изкупвачите на плодове за контрол на количествата.

Значение: високо

Неправилни технологии при ползване на ресурси – лечебни растения, гъби, диворастващи плодове и др.

Прилагането на неправилни технологии при ползването на негорски ресурси продължава да е от съществено значение. При диворастващите гъби неблагоприятни фактори са изземване на всички плодни тела в дадено находище. Широко разпространена е лошата практика при бране да се унищожават плодните тела на непознати гъби. Друга тенденция е събирането на диворастващи плодове и билки чрез ненужно увреждане на части на растенията, които не се използват в последствие (напр. изкореняване за видове, при които не се използват подземни части, увреждане на вегетативни части при растения, от които се събира цвят или плод, и др.).

Значение: високо, локално

Браконьерство в горите, при лова и риболова и ползване на ресурси

Незаконната сеч в Парка се извършва главно по периферията и на достъпни места, локално, като в повечето случаи количествата добита дървесина са малки. Осъществявани са главно с търговска цел, за отопление и за строителни цели.

Въпреки забраната, през всички години след обявяването на Парка, на територията му е констатиран незаконен лов и риболов. Спецификата на тази дейност затруднява нейното категорично доказване с документи или други факти, но съществуват редица косвени потвърждения за наличието ѝ (хранилки, примки, капани, чакала, остатъци от застреляни животни, изстрели, гилзи и др.). Често се използват МПС, като за храна, търговия, трофеи или удоволствие биват убивани предимно едри бозайници или птици. По правило тези действия се извършват с осъзнаване на тяхната незаконност, но в отделни случаи - и поради непознаване на границите или режимите на Парка.

Значение: средно

Нарушаване и увреждане на ландшафта

Като конкретни случаи на изменение на ландшафта може да се посочат териториите с изразена площна и линейна ерозия. Ерозията на почвите е засегнала близо 2% от територията на Парка, предимно в безлесната зона. Най-значимите човешки дейности спомогнали за антропогенната ерозия са – паша (45%), пожари (51%) и нерегламентирано движение на МПС (4%). Понастоящем е засилена опасността от увеличаване на ерозията в резултат от нерегламентирано навлизане на високопроходими МПС. Ерозионните процеси влошават ландшафтната стойност на Парка. Развитието на почвена ерозия е условие за унищожаване на растителността и загуба на елементи от флората и фауната.

Сериозни промени на ландшафта се забелязват в места, популярни сред иманярите. От особен интерес като предмет на посегателства са съществуващите археологически обекти. Използват се методи с разрушително въздействие върху скални образувания, пещери, вековни дървета, други атрактивни природни обекти. Освен това, иманярството е свързано с бивакуване, палене на огън, замърсяване, безпокойство на животните и други щети върху биологичното разнообразие, включително в резерватни територии.

Значение: средно, локално високо

Промени в интензивността на пашата

Докато в първите две десетилетия след обявяването на Парка беше отчитано силно намаляване на пашата на домашни животни, след влизането на страната в ЕС се забелязва постоянно нарастващ интерес към пашуване в Парка. За това е допринесло и пилотното прилагане на територията на Парка на Направление Традиционни практики за сезонна паша на домашни животни (Пасторализъм), Мярка 214 – Агроекологични плащания от ПРСР, 2007 - 2013 г. Увеличаването на домашните животни води до някои неблагоприятни въздействия. Концентрирането на добитък, особено около местата за водопой и кошарите е свързано с преизпасване, утъпкване, засилване на ерозионните процеси, увеличаване числеността на нитрофилни, рудерални видове растения, опасност от възникване на пожари предизвикани от пастирите, проблеми за развитието на туризма. Допълнителна заплаха е опасността от навлизане в резервати и други неразрешени за паша територии струпване на нерегламентирани места или смушаване на туристите.

Значение: високо за високопланинските пасища, потенциално за ниските части на Парка

Свободно движение на безstopанствени коне

Съществува традиция в тази част на Стара планина да се отглеждат коне. В повечето от случаите конете са оставени без надзор от страна на собствениците на територията на Парка и това води до различни неблагоприятни последици. В някои случаи конете смушават посетителите. Стадата им се придвижват активно по територията на пасищата и е трудно да се регулира принадлежността им към определеното им място за пашуване. През отминалия период са констатирани няколко случая при които стада безstopанствени коне поради лоши атмосферни условия или поради нападения от хищници загиват. В отделни случаи коне загиват във вододайни зони. Това предизвиква сериозни проблеми при снабдяването на околните населени места с питейна вода, включително и невъзможност за използване на водата за известно време. Свободно пуснатите животни в много случаи навлизат и в резерватни територии.

Значение: средно, за високопланинските пасища

Чужди и инвазивни видове

Чуждите и инвазивни видове по правило са резултат от човешкото присъствие. Наличието на инвазивни видове към настоящия момент не е регистрирано като сериозен проблем на територията на Парка, но това може да е резултат от липса на добра информираност.

В Парка има горски култури залесявани в миналото с материал от чужд географски произход, като дугласка ела, зелена дугласка, лиственница, веймутов бор и акация (салкъм). Макар въздействията от такива нехарактерни за Парка видове да остават локализирани и ограничени, винаги съществува потенциална възможност някои от внесените видове да се разпространят за сметка на местните.

Значение: потенциално, слабо

Генетична деградация

Идеите за интродукция на изчезнали и редки видове, е особено опасна, ако се внасят видове с неизвестен генетичен произход, както и такива с известно родословие, но

от други райони на света и с различен наследствен материал. Последиците от такива експерименти са непредвидими. По същество заплахата е антропогенно повлияна, но като последиствие е свързана с естествените процеси на генетичните промени.

Възможности за генетична деградация има при кръстоски на домашни кучета и котки съответно с вълка или дивата котка. Съществува потенциален проблем при опитите за възстановяване на популацията на балканската пъстърва, тъй като не винаги е възможно да се контролира произхода на използвания възпроизводителен материал. Това може да се отрази на запазването на генофонда на речната фауна. Опасността за генетично замърсяване води със себе си и опасност от внасяне на нови патогенни организми и нетипични за местната фауна водни безгръбначни.

Реинтродукцията на видове в Парка следва да бъде внимателно анализирана предварително и да се допуска използване само на местни популации за възпроизводство.

Значение: потенциално, средно, локално – за определени видове

Замърсяване

Парковата територия не е подложена на сериозно индустриално замърсяване. Основният начин на замърсяване на почвите е чрез атмосферата по пътя на утаяване на аерозоли, прах или разтворени съединения на токсиканти с валежите. Извършеното през 2013 г. по проект DIR 5113325-12-109 „Централен Балкан – парк за всички”, финансиран по ОПОС, 2007-2013 г.“ проучване на състоянието на почвите показва че съдържанието на цинк, мед, олово и арсен в почвите е по-ниско от максимално допустимата концентрация, а на кадмий в отделни обекти от Беклемето я превишава – до 2 пъти. Стойностите на тежките метали в зоната на високопланинските пасища показват липсата на съществен далечен пренос на замърсители.

Основен източник на замърсяване са битовите отпадъци особено трудноразградимите пластмасови и полиетиленови опаковки. Обикновено те са концентрирани около хижите и местата на струпване на посетители. Отчита се, че проблемът с отпадните води около хижите нараства в последното десетилетие. При увеличаване на мащабите на това замърсяване е възможно чрез проникване в подпочвените хоризонти да бъдат замърсени водоизточници в Парка.

Значение: средно

Туристическо натоварване, водещо до недопустими промени в околната среда

Мониторингът на туристопотока в последните десет години показва трайна тенденция към увеличаване на посетителите. Това води до увеличаване натовареността на обектите за подслон и до косвено натоварване и амортизиране на цялата туристическа инфраструктура и съоръжения, до натоварване, замърсяване и урбанизиране и на прилежащите територии. Увеличаването на посетителския поток води до постепенна промяна на облика на хижите. Извършват се ремонти с цел обновяване и създаване на по-добри условия за престой. Туристите, които престояват по-продължително време в хижите често извършват нерегламентирано събиране на плодове, билки или гъби и по този начин могат да станат причина за замърсяване или пожари.

Значение: високо за околностите на определени хижи и маршрути

Нерегламентирано навлизане на МПС и нерегламентирани екстремни спортове

Паркът има развита пътна мрежа, която дава потенциална възможност за нерегламентирано навлизане на МПС от много места. Все по-често на територията се появяват автомобили, особено такива с повишена проходимост. Целите на посещение в Парка са различни: браконьерство, иманярство, нерегламентирано събиране на природни ресурси и др. Движението често се извършва по слабо използвани пътища или извън пътищата. Допълнение към това е и увеличеният брой на други автомобили, имащи връзка с високопланинското животновъдство и туризма. Щетите от този фактор се изразяват в нарастване опасността от ерозия на почвата, влошаване качествата на някои природни местообитания, унищожаване на растителни и животински видове, увеличение на шума, безпокойство на животни и посетителите.

Набиращите популярност спортове като off-road мотоциклети, АТВ и джипове са много сериозна заплаха за Парка и неговите ползватели, защото се практикуват нерегламентирано, извън пътната мрежа. Те преминават по маршрутите както за пешеходни туристи, така и през природни местообитания без пътища, а също така и на места през резерватни територии. Тези МПС създават опасности от сблъсък с пешеходци, водят до безпокойство на животните и предизвикват ерозия.

Значение: високо

Наличие на постройки, съоръжения и незаконно строителство

На територията на Парка съществуват инфраструктурни обекти, изградени в миналото, които не са в съответствие с изискванията и идеалните цели на защитената територия. Това са преди всичко амортизирани и порутени постройки, но и известен брой масивни и временни сгради, пътища с различно предназначение и т.н. Със своята конструкция и местоположение много от тях нарушават естествения вид на ландшафтите.

Значение: слабо

Несвършена управленската дейност, квалификация на персонала и недостатъчно развитие на човешките ресурси

Постигането на идеалните цели на Парка в значителна степен зависи от високата професионална подготовка и от солидната мотивираност на служителите на ДНПЦБ. Необходими са ясни ръководни принципи за административната работа и ежедневната дейност в дирекцията, политика за наемане на персонал, обучение, сертифициране и професионално развитие и израстване. Посветеност, привързаност и лоялност към институцията може да се постигне чрез добре дефинирана структура за служебно развитие и възможности за професионално израстване. От съществено значение е намаляването на текучеството и мотивиране на охранителите в парковите участъци. Липсата на система за обучение и квалификация, както и липса на периодично атестиране на служителите в Дирекцията са ограничаващ фактор за развитието на човешките ресурси.

Значение: високо

Практики в горското и ловното стопанство в съседните територии

В предходния планов период се увеличи ползването на дървесина в горските стопанства, гранични с парковата територия. Оценката на процесите протекли в

предходното десетилетие показва, че има нарушения по периферията на Парка, в районите около местата за бивакуване и ношуване, макар и с малки размери. Увеличен е рискът от навлизане в парковата територия при стопански дейности в гори на местата, където границите не са ясно обозначени.

Интензивният дърводобив в околпарковите райони води до фрагментация на горските екосистеми, отслабва тяхната устойчивост и променя видовия им състав.

Риболовът и ловът в прилежащите територии са разрешени и това крие риск от нерегламентирано навлизане в парковата територия. Тъй като не може животните да бъдат ограничени в движенията си в границите само на парковата територия, съществува потенциален риск за намаляване на тяхната численост при лов в прилежащите територии.

Значение: средно

Недостатъчна информация за и от Парка

Точната и пълна информация е от съществено значение за опазването на Парка. От една страна, тя е условие за вземане на адекватни управленчески решения, а от друга - за привличане на обществена подкрепа за опазването на Парка и за формиране на поведение, съответстващо на неговите ценности.

Налице е значителен напредък в осъществяването на информационната стратегия на ДНПЦБ. Въпреки това социологическите проучвания показват, че хората все още нямат категорични представа и познания за него. Недостатъчната информираност на хората за Парка е сериозно ограничение за неговото ефективно опазване. Подходящата информация би помогнала на хората да разберат повече за ценностите и ресурсите на Парка и за начините за устойчиво ползване на тези ценности.

Подробната и точна научна информация за елементите на биологичното разнообразие, за състоянието и процесите в Парка, за антропогенните въздействия, и особено на данни, насочени към опазването и управлението му, са от ключово значение за постигане на идеалните цели.

Значение: средно

Социални и демографски ограничения

Направените анализи показват, че възрастовата структура на жителите от населените места около Парка е влошена съответстващо на тенденциите в цялата страна. Към това следва да се добави че младите хора предпочитат да напуснат малките селища и мигрират към големите градове. Образователната структура на населението в района на Парка е под средната за страната. Преобладават хората със средно образование. Това води до намалена перспектива за бързо икономическо развитие на прилежащите селища и концентриране на хора в активна възраст в тях. Има тенденция към увеличаване на населението от малцинствените групи, които са ориентирани към използване на природните ресурси с цел преживяване.

Значение: слабо

Нормативни ограничения

Съществуват законодателни ограничения, които се отразяват на успешното прилагане на дългосрочните цели на Парка, като най-значителните пропуски включват:

- Недостатъчно развити механизми за набиране на средства;

- Необходимост от актуализиране на Мярка 214 от ПРСР, като се обвърже сключването на дългосрочните договори с поемане на конкретни ангажименти от страна на пастирите за поддържане на пасищата и инфраструктурата, както и възможности за санкциониране на недобросъвестните ползватели на пасища.

Значение: средно

Слаба координация между плана за управление на Парка и местни/ регионални планови документи

Прегледът на местни/ регионални планови документи показва, че Парка присъства в регионалните планове за развитие. Тези планове са разработени за периода 2007-2013 г. и предстои тяхната актуализация. Важно е при нея да се подчертае връзката между потенциала на Парка и културно-икономическото развитие на районите.

В общинските програми на прилежащите общини, повечето от които са за периода 2011-2013 г., националният парк фигурира като наличност, без конкретни връзки и потенциални ползи от него. Важно е общинските програми да предвиждат дейности свързани с наличието на Национален парк в съседство, поне в рамките на програмите си за опазване на околната среда и туризъм.

Значение: средно

ВТОРА ОЦЕНКА

2.3. ЕФЕКТ НА ОГРАНИЧЕНИЯТА ВЪРХУ ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ЦЕЛИ

Опазването на природните местообитания и поддържането на тяхното благоприятно природозащитно състояние са зависими от всички ограничения в Парка. Повсеместно въздействие имат промените в климата. То следва да се оцени като незначително към настоящия момент. Всички останали ограничаващи фактори от естествен произход, както и повечето от антропогенните фактори са с локален характер, въпреки различната степен на въздействие. Пожарите, природните бедствия, увреждането на ландшафта, промените в интензивността на пашата имат значително въздействие върху местообитанията които засягат. Протичането на природни сукцесии е повсеместно, но посоката на промените не винаги е благоприятна за качеството на местообитанията. Промените в интензивността на пашата имат най-значително въздействие върху сукцесиите във високопланинската част, докато пожарите, предвид ограничените им мащаби, имат средно въздействие върху горските и храстови местообитания.

Опазването на биоразнообразието на видово ниво се влияе от промените в климата, все още в незначителна степен. Ниската репродуктивност, тясната специализация, изолацията и малочислените популации са фактори които локално се отразяват върху оцеляването на редките видове. Въздействието на всеки от тези фактори може да се оцени като незначително, но при кумулативен ефект това въздействие може да се оцени вече като средно. Влиянията на факторите с естествен характер са смекчени в резултат от намаляване на антропогенните заплахи (следствие от обявяването на Парка), като прекомерното и с неправилни технологии използване на недървесните ресурси, браконьерството, увеличаването на туристическото натоварване, замърсяването и

недостатъчната информираност на населението. От своя страна те са повсеместно влияещи заплахи, но със средна значимост.

Паркът предлага всички видове екосистемни услуги – материални (осигуряване на фуражни, дървесни, недървесни и водни ресурси), регулиращи (водозадържаща и противоерозионна роля), културни (рекреационен потенциал, културно-историческо наследство, научно-образователен потенциал) и накрая, но не на последно място поддържащи (почвообразуване, кръговрат на веществата, осигуряване на първичната биомаса и пр.). Всички те се влияят от изброените ограничаващи фактори и заплахи. Важно е да се подчертае, че кумулативният ефект на антропогенно предизвиканите заплахи има значително въздействие върху екосистемните услуги.

Естественото състояние на речните системи и влажни зони се влияе от три основни фактора: 1) промените в климата, което води до засушаване, има повсеместно и незначително (за сега) въздействие; 2) увеличаването на туристическия поток и 3) промените в интензивността на пашата, което води до замърсяване с локално и средно въздействие.

Второстепенните цели, свързани с дейности подпомагащи социалната значимост на Парка като развитие на природосъобразен туризъм включително развитие на осведомеността на посетителите за природните и културно-исторически ценности на Парка, осъществяване на образователни и научни задачи, поддържане на постигнатите международни оценки и гаранции са свързани с ограничения от антропогенен характер. Такива са недостатъчната квалификация на персонала и развитието на човешките ресурси, недостатъчна информация за и от Парка, социални и демографски ограничения, нормативни ограничения и слаба координация между Плана за управление и местните и регионални планови документи. Кумулативният ефект на всички тези ограничения към момента се оценява като незначителен, но има повсеместно въздействие.

Въздействието на ограниченията върху главните и второстепенни дългосрочни цели са представени в (Приложение № 2.3.1.)

2.4. ПОТЕНЦИАЛНИ ВЪЗМОЖНОСТИ НА ПАРКА

Данните показват, че за последния десетгодишен период възможностите на Парка по отношение опазването на природните екосистеми и съставляващите ги елементи се реализират в много голяма степен. Паркът осигурява опазването на биологичното разнообразие на всички нива. Разнообразието на природни местообитания е значително, и парковата територия осигурява поддържане на тяхното благоприятно състояние

Ограниченията в ползването на горските ресурси осигурява възможност за запазване на горските местообитания и особено на вековните гори. Възстановяването на горите в безлесната територия е естествен процес, който протича на много места.

Местообитанията в субалпийския пояс са устойчиви с изключение на местата където се концентрират пасуващи стада и там където хвойновите храсти покриват повече от 60% от територията, защото в такива случаи биологичното разнообразие е значително намалено. Алпийският пояс заема ограничени площи в Парка. Той е най-слабо подложен на въздействие от антропогенен характер като е обект основно на туристическо натоварване.

Мочурищата и езерата са едни от най-уязвимите местообитания, в резултат от промените в хидрологичния режим предизвикани от намаленото количество валежи, както и замърсяване на водите край хижите и местата за водопой на животните. При увеличаване на пасищното натоварване потенциалите възможности на Парка за

осигуряване на вода за животните ще бъде ограничена. Речните екосистеми и техните брегове запазват своя естествен характер.

Паркът реализира до голяма степен своя потенциал за съхраняване естественото състояние, целостта, единството и качествата на ландшафта и на неговите абиотични и биотични компоненти.

Парковата територия предоставя природни биологични ресурси, които са обект на ползване. Следва да продължи използването на планинските пасища. Това трябва да бъде подчинено на нормите и режимите осигуряващи запазване на местообитанията и техния естествен характер. Нормирането на пасищното натоварване следва да е съобразено с нормите на българските стандарти и с капацитета на самите пасища. Осигуряването на дървесина за обекти в Парка е регламентирано в настоящия план. Целесъобразно е дървесината да бъде с приоритет използвана за нуждите на хижи и съоръжения на парковата територия и в ограничени и регулирани размери за населението, което обитава прилежащите селища. Събирането на билки, гъби и диворастващи плодове са допълнителни ресурси, които Паркът предлага и те следва с приоритет да бъдат използвани за лични нужди и регулирано за търговски цели.

Основният потенциал на територията като източник на средства за местното население следва да се търси в развитието на туризма, по-точно на цялостен туристически продукт, свързан с НПЦБ. Този потенциал се е развивал успешно през последните години, но е важно да се стимулира развитието на природосъобразен туризъм. Наред с това трябва да се предвидят проекти за пречистване на отпадни води и изграждане на съоръжения за хора с намалена подвижност.

Паркът и включените в него резервати предоставят възможност за образователни програми и научни изследвания. Тази възможност е развивана в предходния десетгодишен период. Паркът предоставя потенциал в това отношение, който следва да бъде използван в по-голяма степен в бъдещия период на планиране.

Голямата консервационна значимост на НПЦБ обуславя парковата територия да заема възлово място в мрежата Натура 2000 в България.

ЧАСТ 3. НОРМИ, РЕЖИМИ, УСЛОВИЯ И ПРЕПОРЪКИ ЗА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА ДЕЙНОСТИТЕ

3.1. ЗОНИРАНЕ И ФУНКЦИОНАЛНО ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ НА ЗОНИТЕ

Зонирането на територията на НП „Централен Балкан“ е разработено, в съответствие с изискванията на Закона за защитените територии (ЗЗТ), принципите на приетата система на Международния съюз за защита на природата (IUCN) за категориите защитени територии, Решение на Министерски съвет № 122/02.03.2007 г. (ДВ бр. 21 от 09.03.2007 г.) за защитена зона BG0000494 „Централен Балкан“ за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна, Заповед № РД - 559 / 05.09.2008 г. на Министъра на околната среда и водите (ДВ бр. 84 от 26.09.2008 г.) за защитена зона BG0000494 „Централен Балкан“ за опазване на дивите птици. Освен посочените документи, при зонирането на НП „Централен Балкан“ са взети предвид:

- Принадлежността на националния парк към националната и европейска екологична мрежа;
- Дефинираните цели на управлението и действащите ограничения;
- Факторите вътре и извън територията, които влияят върху управлението;
- Съществуващо управление и инфраструктура;
- Физически характеристики, които са от полза за управлението;
- Възможностите за провеждане на научни и практико-приложни изследвания и мониторинг, в подкрепа на управлението.
- Възможностите за устойчиво ползване на ресурси от местните общности и практикуването на природосъобразен туризъм.

Зонирането на парковата територия (определяне и описване на паркови зони) дава възможност с Плана за управление да бъдат въведени специфични режими и норми за обособени части от територията на парка в зависимост от състоянието на природния комплекс и поставените цели на управление.

Границите на зоните са дефинирани на база съществуващата кадастрална информация и аналитичната информация представена в Част 1 и Част 2 на Плана.

В съответствие с разпоредбите на Закона за защитените територии, специфичните условия и поставените цели, с настоящия План за управление в НП „Централен Балкан“ са определени, картирани и описани следните зони:

- 1. Зона Резервати,**
- 2. Зона Ограничено Човешкото Въздействие,**
- 3. Многофункционална зона,**
- 4. Зона Природосъобразен туризъм,**
- 5. Зона Инфраструктура.**

3.1.1. Зона Резервати

Описание на зоната

Зона Резервати се обособява в съответствие с разпоредбите на чл. 19, т. 1 и чл. 20 от ЗЗТ и включва териториите на съществуващите в границите на парка 9 резервата („Боатин”, „Царичина”, „Козя стена”, „Стенето”, „Северен Джендем”, „Пеещи скали”, „Соколна”, „Джендема” и „Стара река”). (Приложение № 3.1.1.), като съгласно чл. 16, ал. 1 от същия закон, за резервати са обявявани образци от естествени екосистеми, включващи характерни и/или забележителни диви растителни и животински видове и местообитанията им. Общата площ на Зона Резервати е 20 060.18 ха (UTM35N) (Приложение № 3.1.2.).

Със заповеди на Министъра на околната среда и водите, издадени на основание чл. 17, ал. 2 от ЗЗТ, в резерватите са определени маркирани пътеки за преминаване на хора включително с образователна цел (Приложение № 3.1.3.), които се подчиняват на условията в заповедите за определянето им (виж по-долу в т. 3.2.2.1).

Предназначение на зоната

Зона Резервати е с най-високо ниво на защита. В съответствие с чл. 16, ал. 2 от ЗЗТ, зоната се управлява с цел: запазване на естествения характер на природата и природните процеси (без намеса на човека); провеждане на научна и образователна дейност и/или екологичен мониторинг; опазване на генетичните ресурси; запазване на естествени местообитания и на обитаващите ги популации на видове (особено на защитени, редки, ендемитни и реликтни видове); развитие и защита на мрежа от представителни за България и Европа екосистеми и застрашени местообитания.

3.1.2. Зона Ограничено Човешко Въздействие (ОЧВ)

Описание на зоната

Зона ОЧВ включва територии прилежащи на зона Резервати, които поради своето положение и качества могат, при подходящо управление, да намалят антропогенното въздействие върху резерватите, както и да служат като биокоридор между отделни резерватни територии с цел формиране на цялостна нефрагментирана територия, съхраняваща естествените природни процеси, местообитания и видове. Общата площ на зоната е 25 414.30 ха (UTM35N) (Приложение № 3.1.2.).

Предназначение на зоната

Основното предназначение на ОЧВ зоната е ограничаване на антропогенното въздействие върху териториите на резерватите както и:

- Опазване на естественото състояние и протичащите процеси във включените в нея съобщества, екосистеми и природни местообитания (с минимална намеса на човека);
- Формиране на компактна територия с площ над 10 000 ха включваща горски и безлесни територии, което ще гарантира функционирането и естествените природни процеси в екосистемите, което обуславя тяхното дългосрочно опазване;
- Осигуряване на условия за поддържане на биологичното единство на парка и на естествения биологичен обмен на видовете, за необезпокоявано и

безпрепятствено движение на диви животни между отделните резервати и поддържане на генетичния обмен между растителните и животинските популации в тях.

3.1.3. Зона Многофункционална

Описание на зоната

Многофункционалната зона включва територии с богато биологично разнообразие (голям брой видове, съобщества, местообитания), райони, важни за жизнения цикъл на консервационно значими видове (гнезда и леговища, места за хранене, места за водопой и брачни демонстрации, зимни убежища и т. н.), както във високопланинските пасища, така и във високопланинските вековни гори с присъщото им богато биоразнообразие. Общата площ на зоната е 28 774.29 ха (UTM35N) (Приложение № 3.1.2.).

Предназначение на зоната

Основното предназначение на Многофункционалната зона е да опазва естественото състояние и процеси в съобществата, екосистемите и природните местообитания, при природосъобразно ползване на природните ресурси като:

- осигурява осъществяването на необходимите поддържащи, направляващи, регулиращи и възстановителни дейности за видовете, природните местообитания и обектите на неживата природа;
- осигурява условия за традиционно и същевременно природосъобразно ползване на природни ресурси, в предварително определени райони, като предоставя възможности за екологосъобразен поминък и осигуряване на дългосрочни ползи от устойчиво ползване на природните ресурси чрез регламентирана паша и сенокос (Приложение № 3.1.4.), събиране на билки, диворастващи плодове и гъби за лични нужди и като стопанска дейност (Приложение № 3.1.5.), събиране на дърва за огрев и добив на строителна дървесина (Приложение № 3.1.6.), и транзитно преминаване на селскостопански животни извеждани за паша по прокари (Приложение № 3.1.7.).

3.1.4. Зона Природосъобразен туризъм

Описание на зоната

Зона Природосъобразен туризъм се определя като съвкупност от туристическите маршрути и обекти в Парка и обслужващите ги леки туристически съоръжения. Общата ѝ площ е 180 ха (Приложение № 3.1.8.).

Общата дължина на туристическите маршрути около и в парка е 940 км, от които в националния парк са 580 км. ДНПЦБ отговаря за поддържането на маркировката и доброто състояние на маршрутите в парка.

Зона Природосъобразен туризъм включва:

А. Пътеките (с ивица от по 2 м от двете страни), по които преминават пешеходните туристически маршрути (летен и зимен вариант) (Приложение № 3.1.8.), без тези, които пресичат резерватите и остават в зона Резервати (Приложение № 3.1.3.). В зона Резервати преминаване на хора се допуска по

определени маркирани пътеки, включително с образователна цел, определени със заповеди на Министъра на околната среда и водите, издадени на основание чл. 17, ал. 2 от ЗЗТ (Приложение № 3.1.3.) (виж част Режими на зона Резервати);

Б. Биваците - места, определени за нощуване сред природата с използване на собствена екипировка (Приложение № 3.1.9.);

В. Обектите на културно-историческото наследство и района до 100 м около тях, (за пътищата, които са обекти на културно-историческото наследство, обхватът е по 5 метра от всяка страна) (Приложение № 3.1.10.);

Г. Местата за палене на огън с обособени кътове за краткотраен отдих (огнища, беседки, пейки, чешми и др.) (Приложение № 3.1.11.);

Д. Специализираните места и маршрути за интерпретиране и образователни дейности (екопътеки и интерпретативни маршрути, включващи информационни и обяснителни табели, карти, схеми и др.) от (Приложение № 3.1.12.)

Е. Местата и маршрутите за алтернативен туризъм и спорт (Приложение № 3.1.13.);

Ж. Места за културни и други традиционни масови мероприятия (оборудвани и обозначени за тази цел) (Приложение № 3.1.14.);

З. Главни и второстепенни входи на парка (Приложение № 3.1.15.)

Част от Зоната за Природосъобразен туризъм са и обособените по пешеходните маршрути места за почивка (с пейки, беседки, чешми и др.) и погледните места.

Всички пътища и паркинги в парка, включително тези със свободен или ограничен достъп (Приложения № 3.1.16., № 3.2.3 и № 3.2.5.) са включени в Зона Инфраструктурна, но се използват и с цел туризъм - пешеходен, велосипеден и конен;

Предназначение на зоната

Първостепенната функция на Зона Природосъобразен туризъм е да обслужва туризма и управлението на туристите. В съответствие с традициите в България и с главните цели на парка, в него се насърчава предимно пешеходния туризъм, който дава на посетителите възможност за пълноценен отдих, духовно обогатяване и почивка по начин, който не уврежда дивата природа. Зоната предоставя възможност за преминаване на туристите през парка (по билото) по първостепенен пешеходен маршрут от европейската система, свързваща Черно море с останалата част от Европа (Международен маршрут ЕЗ - Ком - Емине).

Поради по-високата степен на безпокойство и други неблагоприятни въздействия върху природата, екстремните спортове като алпинизъм и скално катерене, езда, каране на планински велосипеди, делта- и парапланеризъм, са възможни само през определени периоди на годината и на определени места и маршрути посочени в настоящия план.

3.1.5. Зона Инфраструктура

Описание на зоната

Зоната включва съществуващите обектите на капиталното строителство, прилежащите им подобекти от техническо-устройствен характер, терените върху които са изградени обектите, конкретната територия обособена около тях, съобразена с индивидуалния характер на обекта и законово определените сервитути (Сборник Инфраструктура), както следва:

А. Обектите и съоръженията на ДНПЦБ, създадени и предвидени за изграждане за нуждите на: управлението на парка, обслужване на туристите, превенция и борба с пожарите и други бедствия (Приложение № 3.1.17.);

Б. Единични сгради и комплекси от сгради обслужващи туристическия поток, ползването на ресурсите в парка; сгради и комплекси на други ведомства или частни лица (Приложение № 3.1.18.);

В. Пътищата от 1, 2, 3 и 4 категория и обособените места за паркиране (Приложения № 3.1.16., № 3.2.3 и № 3.2.5.);

Г. Електропреносни съоръжения, канали, просеки, тунели, лифтове и товарни въжени линии;

Д. Водохвращения, водопреносни мрежи, водохранилища и др., включително пояси I на съответните санитарно-охранителни зони, канализационни и пречиствателни съоръжения;

Е. Сгради и съоръжения обслужващи ВЕЦ и миниВЕЦ;

Ж. Сгради и съоръжения обслужващи радиоразпространение и телекомуникации;

З. Инженерни съоръжения, разположени по туристическите маршрути.

Туристическата инфраструктура с временен характер - леки дървени заслони, беседки, пейки, маси и др. е включена в зона Природосъобразен туризъм.

Общата площ на Зона Инфраструктура е около 32.08 ха (UTM35N).

Предназначение на зоната

Основното предназначение на Зона Инфраструктура е да регламентира и осигури възможност за ползване и поддръжка на съществуващите и нови обекти и съоръжения по начин, при който ползването, поддръжката и строителството да не пречат постигането на главните цели на парка. Управлението на зона Инфраструктура цели да ограничи до минимум отрицателното въздействие върху биологичното разнообразие, ландшафта и общото състояние на дивата природа в парка.

Обектите и съоръженията в тази зона осигуряват:

- осъществяването на ефективно управление на парковата територия (охрана, контрол, мониторинг, поддръжане, интерпретиране и образователни дейности);
- обслужването на посетителите в парка (места за нощуване и отдих, придвижване, информация, безопасност и др.);
- предприемането на ефикасни действия при бедствия, пожари, аварии, злополуки и др.;
- снабдяването на посетителите в парка и населението около парка с питейна вода и електроенергия;
- транспорта и условията за ползване и поддръжка на обектите за туризъм в парка;
- предпазването на природата от замърсяване (пречистване на отпадъчни води, обезвреждане на отпадъци).

3.2. РЕЖИМИ, НОРМИ И УСЛОВИЯ

Режимите и нормите са определени на базата на нормативно определените изисквания и анализираната информация и оценки, представени в Част 1 и Част 2 на настоящия план. Тяхното налагане има за цел преодоляване или ограничаване на въздействието на заплахите, идентифицирани в Част 2 на плана и осигуряване на условия за контрол и взимане на управленски решения.

3.2.1. Режими и норми валидни за територията на парка

3.2.1.1. Режими регламентирани със ЗЗТ

Чл. 21. В националните паркове се забраняват:

1. (изм. - ДВ, бр. 48 от 2000 г.) строителство, освен на туристически заслони и хижи, водохващания за питейни нужди, пречиствателни съоръжения, сгради и съоръжения за нуждите на управлението на парка и обслужването на посетителите, подземни комуникации, ремонт на съществуващите сгради, пътища, спортни и други съоръжения;
2. производствени дейности, с изключение на поддържащи и възстановителни дейности в горите, земите и водните площи;
3. извеждане на голи сечи;
4. използване на изкуствени торове и други химически средства;
5. внасяне на неприсъщи за района растителни и животински видове;
6. паша на кози, както и пашата в горите извън ливадите и пасищата;
7. събиране на билки, диворастващи плодове и други растения и животни на определени места;
8. събиране на вкаменелости и минерали, увреждане на скални образувания;
9. нарушаване на естественото състояние на водни площи, водни течения, техните брегове и прилежащи територии;
10. дивечоразвъдна дейност и ловуването, освен при регулиране на числеността на животинските видове;
11. спортен риболов и риборазвъждане на определени места;
12. замърсяване на водите и терените с битови, промишлени и други отпадъци;
13. бивакуване и палене на огън извън определените места;
14. намеса в биологичното разнообразие;
15. (доп. - ДВ, бр. 28 от 2000 г.) събиране на редки, ендемитни, реликтни и защитени видове, освен за научни цели;
16. други дейности, определени със заповедта за обявяване на защитената територия и плана за управление.

Чл. 17. (1) В резерватите се забраняват всякакви дейности, с изключение на:

1. тяхната охрана;
2. посещения с научна цел;
3. преминаването на хора по маркирани пътеки, включително с образователна цел;

4. събиране на семенен материал, диви растения и животни с научна цел или за възстановяването им на други места в количества, начини и време, изключващи нарушения в екосистемите.

5. (нова - ДВ, бр. 28 от 2000 г., изм. - ДВ, бр. 77 от 2002 г.) потушаване на пожари и санитарни мероприятия в горите, увредени вследствие на природни бедствия и каламитети.

(2) Пътеките по ал. 1, т. 3 се определят със заповед на Министъра на околната среда и водите.

(3) (Изм. - ДВ, бр. 103 от 2009 г.) Посещенията по ал. 1, т. 2 и 4 се осъществяват след съгласуване с Министъра на околната среда и водите или с оправомощени от него длъжностни лица.

(4) (Нова - ДВ, бр. 28 от 2000 г., доп. - ДВ, бр. 77 от 2002 г., изм. - ДВ, бр. 103 от 2009 г.) Санитарните мероприятия по ал. 1, т. 5 се извършват след съгласуване с Министъра на околната среда и водите или с оправомощени от него длъжностни лица, издадено след положително научно становище от Българската академия на науките и положително решение на Националния съвет по биологичното разнообразие.

Пътеките за преминаване на хора, включително с образователна цел, в резерватите по чл. 17, ал. 1, т. 3 са определени със следните заповеди на Министъра на околната среда и водите (Приложение № 3.1.3.):

За резерват Боатин -	РД - 232 от 18.04.2006;
За резерват Царичина -	РД - 233 от 18.04.2006;
За резерват Стара река -	РД - 237 от 18.04.2006;
За резерват Джендема -	РД - 238 от 18.04.2006;
За резерват Северен Джендем -	РД - 240 от 18.04.2006;
За резерват Соколна -	РД - 241 от 18.04.2006;
За резерват Козя стена -	РД - 242 от 18.04.2006;
За резерват Пеещи скали -	РД - 243 от 18.04.2006;
За резерват Стенето -	РД - 244 от 18.04.2006;

Съгласно горните заповеди при преминаване по пътеките е забранено:

- използването на моторни и други превозни средства
- отклоняване на посетители и навлизане в резервата
- замърсяване с отпадъци
- палене на огън и бивакуване

Пътеките се маркират с указателни и информационни знаци и табели.

Част от режимите, въведени с настоящият план за управление, се извършват при съгласуване по реда на **чл. 13 и § 7 от ПЗР** на Закона за защитените територии:

Чл. 13. (1) (Изм. - ДВ, бр. 27 от 2013 г.) Строителството, поддържането и ползването на обекти в защитените територии се извършват в съответствие с режима на дейностите, установен по реда на този закон, със заповедта за обявяване и с плана за управление на защитените територии, устройствените и технически планове и проекти.

(2) (Изм. - ДВ, бр. 103 от 2009 г.) Строителството на нови обекти, разширението, преустройството и промяната на предназначението на съществуващи обекти, за които не се изисква оценка на въздействието на околната среда, се извършват след съгласуване с Министъра на околната среда и водите или с оправомощени от него длъжностни лица, независимо от разрешенията, които се изискват по други закони

§ 7 от ПЗР на ЗЗТ. (Изм. - ДВ, бр. 103 от 2009 г.) Собствениците и ползвателите по чл. 11 съгласуват с Министъра на околната среда и водите или с оправомощени от него длъжностни лица дейностите, които планират да извършат в защитените територии, ако липсва план за управление или те не са предвидени в плановете и проектите по глава четвърта, независимо от разрешенията, които се изискват по други закони.

3.2.1.2. Режими, норми и условия, въведени на основание на чл. 21, т. 16 от ЗЗТ за цялата територия на НПЦБ

На основание на чл. 21, т. 16 от ЗЗТ за цялата територия на Национален парк Централен Балкан, с изключение на зона Резервати, се забранява:

1. Сечта, вземането, пренасянето или превозването на немаркирани с контролна марка и без редовно писмено разрешително или с редовно разрешително, но извън указанията в него места, срокове, количества, сортименти и видове каквито и да било дървета, храсти, или части от тях, включително отсечени или паднали;
2. Сечта, отнемането, унищожаването или повреждането по какъвто и да е начин на дървета, храсти, младиняк, подраст или подлес в следните съобщества доминирани от: бук (*Fagus sylvatica*) с лавровишня (*Prunus laurocerasus*), бук (*F. sylvatica*) с тис (*Taxus baccata*) (Приложение № 3.2.1.), и индивиди от следните видове: воден габър (*Ostrya carpinifolia*), турска леска (*Corylus collurna*), планински явор (*Acer heldreichii*), планински ясен (*Fraxinus excelsior*), офика (*Sorbus aucuparia*), брекина (*S. torminalis*), мукина (*S. aria*), като изключения се допускат при почистване и обезопасяване на пътища, туристически пътеки, сгради и съоръжения, санитарни дейности и поддържане на благоприятното състояние на местообитанията;
3. Изкупуване, укриване, съхраняване, продажба, използване или преработване на незаконно добити от друго или немаркирани и непридружени с редовни документи дървета, дървени материали или части от тях;
4. Строителство на туристически заслони и хижи, пътища, спортни и други съоръжения, с изключение на съоръжения за питейно-битово водоснабдяване и пречиствателни съоръжения, сгради и съоръжения за нуждите на ДНПЦБ, съоръжения за комуникации и ел. проводни;
5. Паша на селскостопански животни и сенокос, извън определените места в Зона Многофункционална и без издадено от ДНПЦБ писмено разрешително (Приложение № 3.1.4.);
6. Събиране на билки, диворастващи плодове и гъби като стопанска дейност, извън определените места в Зона Многофункционална (Приложение № 3.1.5.) и без издадено от ДНПЦБ писмено разрешително/ позволено;
7. Събиране на билки и диворастващи плодове за лични нужди, с изключение на видовете посочени в Приложение № 3.2.2.

8. Посещения с научна цел (вкл. екологичен мониторинг) или събиране на генетичен материал от диви растения и животни с научна цел, без писмено съгласуване по реда на § 7 от ПЗР на ЗЗТ, с изключение на изследвания съгласно Националната система за мониторинг на околната среда на ИАОС;
9. Улавяне, убиване, преследване и/или обезпокояване на живи диви животни, с каквито и да е уреди, средства и методи; вземане на намерени мъртви екземпляри; унищожаване или вземане на яйца, включително в случаите, когато те са изоставени; разрушаване, увреждане или преместване на гнезда; увреждане или унищожаване на места за размножаване и почивка; събиране, вземане, пренасяне, превозване, на живи, ранени или убити животни и разпознаваеми части от тях, както и техните малки, яйца и други жизнени форми на животински видове; препариране, излагане на публични места, пренасяне, превозване на препарирани екземпляри, разпознаваеми части от тях, както и техните малки, яйца и други жизнени форми;
10. Регулиране числеността на животински видове, с изключение на ограничаване числеността на скитащи кучета и котки, кръстоски между диви и домашни животни, както и регулиране числеността на бозайници - при доказана заплаха за посетителите, при доказани епизоотии или при доказани значими, повтаряеми щети на селскостопански животни;
11. Отстраняване на неместни растителни и животински видове без писмено съгласуване по реда на § 7 от ПЗР на ЗЗТ;
12. Дейности по опазване, поддържане и възстановяване на природни местообитания или видове без писмено съгласуване по реда на § 7 от ПЗР на ЗЗТ;
13. Любителския и стопанския риболов;
14. Движение, престой и паркиране на МПС (вкл. ATV и UTV от всички класове) извън определените и обозначени за тази цел пътища и паркинги със свободен достъп от Приложение № 3.2.3., без писмено съгласуване по реда на § 7 от ПЗР на ЗЗТ;
15. Изграждане на временни обекти, които не представляват строителство по Закона за устройство на територията - сезонни кошари, навеси, сеновали, дърварници, заслони за пастири, тоалетни, огради и др.) без писмено съгласуване по реда на § 7 от ПЗР на ЗЗТ;
16. Поставяне на преместваеми обекти и съоръжения (каравани, кемпери, фургони и др.) без писмено съгласуване по реда на § 7 от ПЗР на ЗЗТ;
17. Проникване в пещерите, с изключение на посещения с научна цел след писмено съгласуване по реда на § 7 от ПЗР на ЗЗТ;
18. Бивакуване извън определени и обозначени места в зона Природосъобразен туризъм;
19. Паленето на огън, извън определени и обозначени в зона Природосъобразен туризъм места;
20. Практикуване на алтернативен туризъм и спорт извън определени в зона Природосъобразен туризъм места и периоди;
21. Организиране и провеждане на културни и други традиционни масови мероприятия извън определени и обозначени в зона Природосъобразен туризъм места и без писмено съгласуване по реда на § 7 от ПЗР на ЗЗТ;
22. Движение на посетители с коне и велосипеди извън пътищата в зона Инфраструктура (Приложение № 3.1.16.);
23. Алпинизъм, ледено и скално катерене, както и провеждане на алпиниади, извън определени за целта алпийски маршрути, категоризирани от БФКА и обозначени от БФКА и ДНПЦБ (Приложение № 3.1.13.);
24. Нарушаването целостта на почвения слой (разкопаване, вземане на чимове, камъни, почва, разораване) без писмено съгласуване по реда на § 7 от ПЗР на ЗЗТ;

25. Маркиране и поддържане на граници на парка, резервати, туристически пътеки и прокари, с поставяне на всякакъв вид знаци, обозначения и реклами, без писмено съгласуване по реда на § 7 от ПЗР на ЗЗТ;
26. Внасянето и използването на територията на парка на взривни вещества, пиротехнически изделия и металотърсачи, освен за извършване на дейности, предвидени в Плана за управление, технически планове и проекти, одобрени по съответния ред;
27. Престоят или движението на лица, носещи лъкове, дългоцевно огнестрелно оръжие или боеприпаси, както и съхранението им, с изключение на оръжие и боеприпаси за самоотбрана (пистолети и револвери);
28. Внасяне и използване на отрови и отровни вещества;

Норми за всички зони, с изключение на зона Резервати

1. Допуска се събиране на билки, диворастващи плодове и гъби за лични нужди на видове, посочени в Приложение № 3.2.2.), в следните количества (в свежо състояние, събрани от едно лице в рамките на един ден):
 - 1.1. Диворастващи плодове - до 3.0 кг
 - 1.2. Билки, както следва:

<u>Плод / Галбули</u>	- до 3.0 кг
<u>Стрък</u>	- до 2.0 кг
<u>Лист</u>	- до 1.0 кг
<u>Цвят / Съцветие</u>	- до 0.5 кг
 - 1.3. Гъби - до 3.0 кг
2. Поддържащите и възстановителните дейности в горите със съпътстващ добив на дървесина се извършват в рамките на Годишното План-извлечение, като максимално допустимото годишно ползване е 2 000 куб. м стояща маса (с изключение на масови каламитети) от цялата паркова територия.
3. По реда на чл. 20, ал. 1, т. 3 от Правилника за управлението, възлагането на дейности, охраната и контрола – право да ползват дърва за огрев от Парка в рамките на поддържащите и възстановителни дейности в горите, без право на продажба, имат:
 3. 1. жителите на населените места с землища в НПЦБ, като максимално допустимото количество е до 10 пр. куб. м на домакинство годишно;
 3. 2. лица, стопанисващи обекти (хижи, заслони, учебни бази, бази на ПСС и МОСВ) в парка, като дървесината се предоставя за осигуряване на отоплението на съответния обект. Максимално допустимото количество се определя в зависимост от наличността, но не повече от 40 пр. куб. м дърва за огрев годишно;
 3. 3. комисия на ДНПЦБ определя максимално допустимото количество за всеки обект, съобразявайки се с посещаемостта и достъпността на обекта и неговите функции;
 3. 4. всички служители на ДНПЦБ, като максимално допустимото количество е до 10 пр. куб. м годишно.
4. При осъществяване на поддържащи и възстановителни дейности в горите имат право на строителна дървесина по чл. 20 от Правилника за управлението, възлагането на дейности, охраната и контрола, както следва:
 4. 1. до 10 куб. м годишно за нуждите на ДНПЦБ.
 4. 2. до 2 куб. м. годишно на домакинство или обект за останалите ползватели по т. 3. (без право на продажба)

5. Максималният годишен обем на ползване на строителна дървесина в НПЦБ по реда на чл. 20 от Правилника за управлението, възлагането на дейности, охраната и контрола е до 50 куб. м. годишно.
6. Поддържането на съществуващите съоръжения се извършва като:
 - 6.1. Широчината на просеките за въздушни електропроводни линии, които преминават през горски насаждения се определя от разстоянието от проводниците при най-голямото им отклонение до короните на дърветата, което следва да бъде:
 - 2 м – за въздушни линии до 1 кV, телефонни и телеграфни линии;
 - 3 м – за въздушни линии 20 кV;
 - 5 м – за въздушни линии 110 кV;
 - 6.2. Широчината на просеките за канали се определя, както следва:
 - Канали с диаметър до 1 500 мм – до 3 м от двете страни, считано от оста на канала;
 - Канали с диаметър над 1 500 мм – по утвърден проект;
 - Подземни далекосъобщителни линии:
 - Широчина на просеката – 1,5 м;
 - Изкоп с ширина – 0,4 м;

Условия за всички зони, с изключение на зона Резервати

1. Регулиране числеността на животински видове по т. 10 от допълнително въведените забрани за цялата територия на НПЦБ, се извършва само от служители на ДНПЦБ.
2. Забраните по т.т. 11, 12, 14, 16, 24, 25, 26 и 27 от допълнително въведените забрани за цялата територия на НПЦБ, не се отнасят за дейности на ДНПЦБ или за служители на ДНПЦБ при изпълнение на служебните им задължения.
3. Забраните по т.т. 14 и 27 от допълнително въведените забрани за цялата територия на НПЦБ, не се отнасят за служители на МВР и МО, при изпълнение на служебните им задължения. Движението или престоят на служители на МВР и МО с оръжие, освен определеното за самоотбрана, става след писмено съгласуване по реда на § 7 от ПЗР на ЗЗТ.
4. Движението и паркирането на МПС извън пътищата със свободен достъп от Приложение № 3.2.3., се допуска за МПС на собственици и ползватели на обекти, при поддръжката и обслужването им, както и на ползватели на ресурси в парка, след писмено съгласуване по реда на § 7 от ПЗР на ЗЗТ.
5. При необходимост, за опазване на видове или местообитания и за осигуряване на безопасност на хората, при възникване на екстремни природни явления, бедствия, инциденти и аварии, Директора на ДНПЦБ въвежда временни ограничения или спира дейности, вкл. преминаване на посетители по определени пътеки в Парка, движение на МПС по определени пътища в Парка и др., за което се информират заинтересованите лица и широката общественост;
6. Лицата, провели научни изследвания/мониторинг, предоставят на ДНПЦБ копия от събраните данни и получените резултати.
7. Премахване на дървета или части от тях без съгласуване с МОСВ по реда на чл. 7 (7) от Правилника за управлението, възлагането на дейности, охраната и контрола, се извършва в следните случаи:
 - 7.1. когато застрашават живота и безопасността на посетителите или създават опасност за действащи туристически и инфраструктурни обекти.
 - 7.2. при спешни и аварийни ситуации за осигуряване проходимостта на пътища и маркирани пътеки;

8. За премахване на дърветата по предходната точка се съставя констативен протокол от служители на ДНПЦБ.
9. При създаване на информационни и образователни материали, научно-популярни и документални филми и книги, информацията за Националния парк в частта ѝ, свързана с биологичното разнообразие, режими и норми, се съгласува с ДНПЦБ, като официален източник на информация за парка.

3.2.2. Режими и норми по зони

Описаните по-долу режими се въвеждат за всяка зона по отделно (без зона Резервати) и допълват режимите по 3.2.1.1 и 3.2.1.2

3.2.2.1. Зона Ограничено Човешко Въздействие (ОЧВ)

Режими

В зона Ограничено човешко въздействие се забранява:

1. Сечта, отнемането, унищожаването или повреждането по какъвто и да е начин на дървета, храсти, младиняк, подраст или подлес в следните местообитания (Приложение № 3.2.4.):

Код и име по EUNIS	Код и име по Приложение 1 на ЗБР
G1.1216 Balkan Range grey alder galleries	91E0* Алувиални гори с <i>Alnus glutinosa</i> и <i>Fraxinus excelsior</i> (<i>Alno-Pandion</i> , <i>Alnion incanae</i> , <i>Salicion albae</i>)
G3.1E5 Balkan Range [<i>Picea albies</i>] forests	9410 Ацидофилни гори от <i>Picea</i> в планинския до алпийския пояс (<i>Vaccinio-Piceetea</i>)
G3.5619 Balkan Range Pallas` pine forests	9530* Субсредиземноморски борови гори с ендемични подвидове черен бор
G3.625 Balkan Macedonian pine forests	95A0 Гори от бяла и черна мура
G1.A462 Moesian ravine and slope forests	9180* Смесени гори от съюза <i>Tilio-Acerion</i> върху сипеи и стръмни склонове
F2.48 Balkano-Rhodopide <i>Pinus mugo</i> scrub	4070* Храстови съобщества с <i>Pinus mugo</i>
G1.763 Helleno-Moesian [<i>Quercus dalechampii</i>] forests	91M0 Балкано-панонски церово-горунови гори

Допуска се изключение от забраната при почистване и обезопасяване на пътища, туристически пътеки, сгради и съоръжения, както и дейности, поддържащи благоприятното състояние на тези местообитания, след писмено съгласуване по реда на § 7 от ПЗР на ЗЗТ;

2. Провеждането на поддържащи и възстановителни дейности в горите със съпътстващ добив на дървесина на стръмни терени (над 30 градуса среден наклон за отдела/подотдела), с изключение на санитарни и такива, свързани с осигуряване безопасността на посетителите.

Норми

При планиране и провеждане на поддържащи и възстановителни дейности в горите:

1. Процентът на ползване не трябва да надвишава 5% от запаса на насаждението, изключения се допускат при извършване на отгледни мероприятия в млади насаждения и култури, при които процентът на ползване може да достигне до 15%.
2. След едроплощи (над 50 ха) природни нарушения (ветровали, снеговали, каламитети, пожари и други катаклизми), възстановителни дейности се извършват след становище на БАН, а при положително становище част (от 15% до 20%) от засегнатата площ да се оставя на естествената сукцесия.
3. При извеждане на сечи да се оставят на терен минимум 20 (най-дебелите по диаметър) стоящи мъртви или умиращи дървета на хектар.

3.2.2.2. Зона Многофункционална

Режими

В Многофункционалната зона **се забранява**:

1. Събиране на билки и диворастващи плодове като стопанска дейност, с изключение на видовете, посочени в Приложение № 3.2.2.
2. Нощната паша;
3. Пашата без пастир;
4. Заграждане на местата за нощувка на селскостопанските животни без писмено съгласуване по реда на § 7 от ПЗР на ЗЗТ.
5. Придвижването на стада от селскостопански животни извън посочените в Приложение № 3.1.7. прокари;
6. Присъствието на кучета, съпровождащи стадата от селскостопански животни, без спъвачки.

Норми

1. За паша на селскостопански животни и сенокос:
 - 1.1. Конкретните райони, количествата, видът и броят на селскостопански животни се определят ежегодно от ДНПЦБ с годишните планове за паша и сенокос.
 - 1.2. Числеността на селскостопанските животни, допускани на паша, се определя при съблюдаване на пасищните райони посочени в Приложение № 3.1.4.
 - 1.2. Нормите за натовареност на пасищата са както следва:
 - За коне – минимум 1 ха на глава
 - За говеда до 6 месечна възраст – минимум 0.4 ха на глава
 - За говеда до 2 годишна възраст – минимум 0.6 ха на глава
 - За говеда над 2 годишна възраст – минимум 1 ха на глава
 - За овце – минимум 0.5 ха на глава;
 - 1.3. Стадата се групират до 200 глави овце и до 100 глави говеда.
 - 1.4. Всяко стадо може да се придружава от най-много три кучета, които задължително носят спъвачки (с дължина до коленете на кучето и дължина на пръчката 30 см);
 - 1.5. Допускат се до 5 бр. работни коне на стадо от селскостопански животни.

2. При планиране и провеждане на поддържащи и възстановителни дейности в горите:
 - 2.1. Процентът на извадената дървесина не трябва да надвишава 10% от запаса на насаждението, изключения се допускат при извършване на отгледни мероприятия в млади насаждения и култури, при които процентът на ползване може да достигне до 20%.
 - 2.2. След едроплощи (над 50 ха) природни нарушения (ветровали, снеговали, каламитети, пожари и други катаклизми), от 15% до 20% от засегнатата площ да се оставя на естествената сукцесия.

Условия

1. Местата за бивакуване на пастирите и местата за палене на огън към тях се определят от ДНПЦБ.

3.2.2.3. Зона Природосъобразен туризъм

Режими

В зона Природосъобразен туризъм **се забранява:**

1. Маркиране и поддържане на пътеки, алпийски маршрути, катерачни маршрути, поставянето на всякакъв вид знаци и обозначения (табели, лентова, стълбова и др. маркировка), освен от ДНПЦБ или без писмено съгласуване по реда на § 7 от ПЗР на ЗЗТ.
2. Унищожаването, увреждането, преместването на обекти и съоръжения от туристическа, образователна и информационна инфраструктура.
3. Поставяне, ремонти и поддържане на обекти и съоръжения от туристическа, образователна и информационна инфраструктура, освен от ДНПЦБ или без писмено съгласуване по реда на § 7 от ПЗР на ЗЗТ.

Норми

1. В бивак Бяла река се допуска нощуване на до 80 души.
2. В рамките на прилежащата територия около хижите се допуска организирането на място за бивакуване на до 30 души.
3. Местата за планинизъм, посочени в Приложение № 3.1.13., се използват от 01 май до 15 септември ежегодно.

Условия

1. В местата за бивакуване се допуска паленето на огън само при условие, че има обозначено и оборудвано място за палене на огън от Приложение № 3.1.11.;

3.2.2.4. Зона Инфраструктура

Режими

В Зона Инфраструктура **се забранява:**

1. Промяната на предназначението на туристическите хижи, заслони, почивни бази и кантоните за обслужване на съществуващи съоръжения, както и увеличаването на разгърнатата им застроена площ с повече от 10%.

2. Ремонт и поддръжка на съществуващи сгради и съоръжения, без писмено съгласуване по реда на § 7 от ПЗР на ЗЗТ, в случаите, когато дейностите не са строителство по смисъла на Закона за устройство на територията.
3. Ограждането на прилежащи територии към съществуващи сгради и съоръжения без съгласуване с ДНПЦБ, с изключение на маркиране и ограждане на пояс I от санитарно-охранителните зони около водоизточниците и съоръженията за питейно-битово водоснабдяване.
4. Движението и паркирането на МПС по пътищата с ограничен достъп (Приложение № 3.2.5.), след достигане на определената квота и/ или извън определените периоди с изключение на МПС на ДНПЦБ, МВР, МО и ПСС за изпълнение на служебните си задължения.
5. Паркиране на МПС извън определените в Приложения № 3.2.3 и № 3.2.5. паркинги.
6. Ремонт и поддръжка на съществуващите пътища и паркинги, освен от ДНПЦБ, без писмено съгласуване по реда на чл. 13 и / или § 7 от ПЗР на ЗЗТ.
7. Промяна на категорията и увеличаване на капацитета на пътищата и паркингите;
8. Организирането на събиране и извозване на битови отпадъци от обекти в НПЦБ до регламентирани инсталации за третиране на отпадъци, без писмено съгласуване по реда на § 7 от ПЗР на ЗЗТ.
9. Поставянето и монтирането на микро-енергийни възобновими източници за задоволяване нуждите от електроенергия на обекти в парка без писмено съгласуване по реда на глава шеста от ЗООС и чл. 31 от Закона за биологичното разнообразие.

Норми

1. Сервитутите на линейни инфраструктурни обекти (далекопроводи, канали, подземна комуникация, водопроводи и др.) се определят съгласно съответните действащи нормативни актове.
2. Зоната за поддръжка на пътища 1, 2 и 3 категория е 3 м (по 1.5 м от двете страни на пътя), а на пътища 4 категория - без сервитут, съгласно Приложение № 3.1.16.
3. Норми/ квоти за пътищата с ограничен достъп от Приложение 3.2.5. - до 10 МПС на ден, в периода от 01 юни до 15 септември, събота и неделя и официални празници, след писмено съгласуване по реда на § 7 от ПЗР на ЗЗТ.
4. Допуска се престоя на до 5 бр. работни коне, обслужващи обекти в парка, в конкретната територия обособена около всеки обект.

Условия

1. Промяна на архитектурния вид и ремонт на съществуващите сгради и съоръжения за осъществяване на присъщите им функции, се допуска само след писмено съгласуване по реда на § 7 от ПЗР на ЗЗТ.

ЧАСТ 4. ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЧИ И ПРЕДПИСАНИЯ ЗА ОПАЗВАНЕ И ПОЛЗВАНЕ

4.1. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ПРИОРИТЕТИТЕ

Подборът и планирането на програмите и проектите е свързано с различни приоритети, като те са подчинени на идеалните цели на Парка. Най-висока степен имат тези, отнасящи се към опазване на елементите на биологичното разнообразие, както и свързани с безопасното пребиваване на посетителите в Парка.

Приоритетни управленски действия се налагат поради:

1. Уязвимост и рядкост на биотата и по-специално:

А) природни местообитания, които са:

- с ограничено разпространение в Парка
- подложени на интензивно антропогенно въздействие
- горски местообитания, особено старите гори
- свързани с опазване на благоприятно природозащитно състояние на видовете и местообитанията от Директива 92/43 на Европейския съюз

Б) видове, които са:

- консервационно значими видове от флората, микотата и фауната, посочени в приложенияте в ПУ списъци
- реликти, поради специфичните им екологични изисквания, ограничено разпространение и уязвимост.
- свързани с критериите за важни места за растенията, пеперудите, птиците

2. Засилено антропогенно влияние следствие от ресурсно ползване:

А) за местообитания

- високопланински пасища
- влажни зони и водоизточници

Б) за видове обект на ресурсно ползване

3. Нужда от овладяване на процеси с неблагоприятен характер

- ерозия
- пожари
- природни бедствия

4. Нужда от овладяване на процеси произтичащи от нерегламентирани ползвания

- нерегламентирано навлизане с МПС
- браконьерство
- пренатоварване на пасищата

5. Нужда от развитие и поддържане на инфраструктурни обекти свързани с природосъобразен туризъм:

- туристическа инфраструктура
- екопътеки и специализирани маршрути
- информационни обекти и инфраструктура
- съоръжения свързани с предотвратяване или намаляване/отстраняване на замърсяването

6. Необходимост от поддържане чистотата на водите и почвите

7. Необходимост от попълване на празноти и недостатъчност в познанието за Парка

- на видово ниво
- на ниво растителни съобщества
- на ниво местообитания
- на ниво ресурсен потенциал
- на ниво културно-историческо наследство

8. Необходимост от осъществяване на мониторинг на обектите и процесите от естествен и антропогенен характер:

- на видово ниво
- на ниво природни местообитания
- протичащи сукцесии
- природни явления с деструктивен характер
- на туристическия поток
- на въздействието на туристическия поток

9. Осъществяване на целите, свързани с поддържане и увеличаване капацитета на ДНПЦБ за ефективно управление, в частност:

- обучение на персонала
- въвеждане и използване на модерна техника и оборудване
- управление на Парка съгласно международни нормативи и ангажименти
- поддържане на съществуващи и развиване на нови партньорства

4.2. ПРОГРАМИ И ПРОЕКТИ

Описаните програми и проекти са пряко свързани с оперативните задачи. Те са представени накратко, с цел да се даде представа за насоките на дейността по изпълнението им. Тези проекти са в основата на различните етапи на развитие на Парка и изпълнение на настоящия план за управление. Проектите ще бъдат доразработвани и доразвивани при изготвянето на годишните планове за дейността на ДНПЦБ.

4.2.1. Опазване и поддържане на абиотичните компоненти

Абиотичните компоненти, като например скални терени, каменни сипеи и пещери, се характеризират с относителна стабилност. Те могат да бъдат нарушени от природни бедствия и пожари. Най-силното антропогенно въздействие е свързано с процесите на ерозията.

4.2.1.1. Програма за контрол на ерозията

Програмата акцентира върху възстановяването на ерозирали терени. Изпълнението ѝ е свързано с идентифициране за такива райони, определяне на причините за ерозията и проследяване на развитието във времето, изготвяне на проекти и възстановяване на терените. Програмата включва и мониторинг на териториите, застрашени от ерозия и на мероприятия за предотвратяване на неблагоприятните процеси.

4.2.1.1.1. Проект – Противоерозионни мерки

Цел: Намаляване площите засегнати от ерозионни процеси.

Обект на прилагане и предвидени дейности: В рамките на проекта се предвижда оценка и възстановяване на изградени в минали години съоръжения, изграждане на нови такива, извеждането на поддържащи и възстановителни мероприятия (биологична рекултивация на нарушените терени - противоерозионни затревяване, зачимяване, възстановяване на почвения субстрат и др.), В допълнение на базата на събраната за целите на настоящия План за управление информация за ерозирали площи ще бъдат идентифицирани и приоритетни за възстановяване територии и разработени технически проекти.

Очакван резултат: Редуциране на площите засегнати от ерозионни процеси.

Приоритет за изпълнение: Висок

4.2.1.2. Противопожарна програма

Програмата цели предотвратяване на пожари и действия при възникване на такива. Пожарите са изключително сериозна заплаха, изискваща предварително обмислена и обезпечена система.

4.2.1.2.1. Проект – Предотвратяване и овладяване на пожари

Цел: Предприемане на превантивни противопожарни дейности и действия при потушаване на пожари.

Обект на прилагане и предвидени дейности:

- 1) Превантивна противопожарна дейност: изграждане на нови /рехабилитация на съществуващи чешми и водоеми; рехабилитация на стари минерализовани ивици и направа на нови; доставка и монтаж на открити полеви противопожарни депа по туристически маршрути
- 2) Дейности по обезпечаване и подпомагане овладяването на кризи с възникнали пожари: Въвеждане на техническо оборудване за установяване, локализиране, оценка и противодействие на възникнали пожари.
- 3) Дейности по опазване здравето и живота на служителите при овладяване на кризи: въвеждане използването на специализирани лични защитни средства от служителите на ДНПЦБ при гасене на пожари - доставка на специализирано оборудване и екипировка (дистанционно управляеми летателни платформи с миникамери за локализиране на пожари, термокамери, лични защитни средства – обувки, дрехи, каски, ръкавици, маски, противопожарни одяла, резачки, пръскачки, бензиномоторни помпи и др.)
- 4) поддържане на база данни за пожарите на територията на Парка и около него с цел прогнозиране възникването на пожари.
- 5) разработване и прилагане на Годишни оперативни планове за борба с пожарите на базата на натрупаната информация от предходния период, регламентиращи последователните действия, функции на персонала и цялостната организация при гасене на пожарите;
- 6) обучение на служители на ДНПЦБ и доброволци и разяснителни дейности сред местното население, посетителите, собствениците и ползвателите;
- 7) сключване на споразумения за съвместна дейност с партниращи институции (Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението“, Министерството на вътрешните работи, Министерството на отбраната, НПО и т.н.).

Очакван резултат: Редуциране на броя на възникналите пожари и намаляване на засегнатите площи

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.1.3. Програма за предотвратяване на бедствия, аварии и катастрофи и провеждане на спасителни и неотложни аварийно-възстановителни работи

Има текущ характер и е свързана както с възникващите проблеми при природни бедствия, така и с гарантиране на сигурността на посетителите.

4.2.1.3.1. Проект – Предпазване от лавини

Цел: Гарантиране на сигурността и безопасността на посетителите и опазване на екосистемите от физически нарушения

Обект на прилагане и предвидени дейности: Включва анализ на заплахите от лавини, оценка на възможностите и методите за превантивни действия, вкл. оповестяване и обозначаване на опасните участъци, разработване на методи за мониторинг на лавините, обучение на служители за реакция при лавини, оборудване и екипиране със специализирана техника на ДНПЦБ.

Очакван резултат: създадена и поддържана информационна система за природните бедствия; обозначени лавиноопасни места; обучени служители на ДНПЦБ за действия при природни бедствия; осигурено оборудване за действие при природни бедствия.

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.1.3.2. Проект – Управление на природни ресурси след природни бедствия

Цел: Възстановяване на екосистемите от физически нарушения в резултат на природни бедствия (ветроломи, снеголоми, свлачища, лавини).

Обект на прилагане и предвидени дейности: Проектът включва изработване и приемане на процедури и протоколи за анализ на щетите и оценка на необходимите намеси след всеки случай, преглед на нуждата и начините на управленска намеса, стратегии и мерки за възстановяване на местообитания.

Очакван резултат: Поддържане на природните местообитания и екосистеми в благоприятно състояние.

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.2. Опазване и поддържане на биоразнообразието – местообитания и видове в територии, заети с гори

Горите заемат значителна част от парковата територия. Те съдържат образци на добре запазени и стари горски съобщества, които могат да се разглеждат като представителни не само на национално, но и на европейско ниво. Поради това управлението на Парка трябва да бъде насочено към поддържане на това състояние дългосрочно.

4.2.2.1. Програма за управление на горите

Управлението на горите ще бъде подчинено на модерните методи и практики за поддържане и възстановяване на горските екосистеми.

4.2.2.1.1. Проект – Опазване и управление на горските екосистеми

Цел: Разработване / актуализиране на съществуващата база данни за горския фонд, разработване и въвеждане на номенклатура (идентификационни номера) за горите.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Проектът предвижда таксационни проучвания, които са съвкупност от дейности за количествена и качествена характеристика на насажденията в Парка, актуализация на числената таксационна характеристика от таксационните описания на насажденията. При инвентаризацията на

горите и таксирането на насажденията ще се определи дървесния запас, количеството на сортиментите по категории дървесина и текущия прираст, ще се извърши оценка на здравословното състояние на горските насаждения, възобновяването, количество мъртва дървесина (разделена на стояща и лежаща) изброяване на всички видове с единично участие в рамките на подотдела, и др. видове тревисти и храстови /характерни, редки, защитени, ендемични и др./

Очакван резултат: Актуализирана база данни за горите в Парка

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.2.1.2. Проект: Възстановителни дейности в горски местообитания

Цел: Възстановяване на естествената и първична за планината дървесна растителност върху ерозирали и увредени площи чрез залесяване.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Дейността обхваща следните природни местообитания:

Код и име по EUNIS	Код и име по Приложение 1 на ЗБР
G3.625 Balkan Macedonian pine forests	95A0 Гори от бяла и черна мура
G3.5619 Balkan Range Pallas` pine forests	9530* Субсредиземноморски борови гори с ендемични подвидове черен бор
G3.1E5 Balkan Range [<i>Picea albies</i>] forests	9410 Ацидофилни гори от <i>Picea</i> в планинския до алпийския пояс (<i>Vaccinio-Piceetea</i>)
G3.163 Balkan Range fir forests	91BA Мизийски гори от обикновена ела
G1.A462 Moesian ravine and slope forests	9180* Смесени гори от съюза <i>Tilio-Acerion</i> върху сипеи и стръмни склонове
G1.661 Middle European dry-slope limestone beech forests	9150 Термофилни букови гори (<i>Cephalanthero-Fagion</i>)
G1.6932 Balkan Range neutrophile beech forests	9130 Букови гори от типа <i>Asperulo-Fagetum</i>
G1.6931 Balkan Range acidophile beech forests	9110 Букови гори от типа <i>Luzulo-Fagetum</i>

Очакван резултат: възстановяване на участъци със силно развита ерозия в горите.

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.2.1.3. Проект – Възстановяване на коренни горски местообитания върху площи, залесени с чуждоземни видове (дугласка ела, акация и др.)

Цел: Възстановяване, опазване и поддържане на коренни горски местообитания

Обект на прилагане и предвидени дейности: Трансформация на хомогенните горски култури върху залесени с чуждоземни видове (дугласка ела, акация и други) площи в:

Код и име по EUNIS	Код и име по Приложение 1 на ЗБР
G1.6934 Balkan Range thermophile beech forests	91W0 Мизийски букови гори
G1.661 Middle European dry-slope limestone beech forests	9150 Термофилни букови гори (<i>Cephalanthero – Fagion</i>)
G1.6932 Balkan Range neutrophile beech forests	9130 Букови гори от типа <i>Asperulo-Fagetum</i>
G1.6931 Balkan Range acidophile beech forests	9110 Букови гори от типа <i>Luzulo-Fagetum</i>

Очакван резултат: Възстановяване естествения характер на горите.
Приоритет за изпълнение: висок

4.2.2.2. Програма за опазване на видове

Паркът съхранява богатство от видове, някои от които са с ограничена численост. Те са обект на приоритетно внимание, с цел дългосрочното им опазване.

4.2.2.2.1. Проект – Възстановяване на популацията на глухара (*Tetrao urogallus*)

Цел: Възстановяване на вида в Парка

Обект на прилагане и предвидени дейности: Глухарят исторически се е срещал на територията на Парка. В рамките на проекта са предвидени дейности, свързани с проучване на потенциалните за възстановяване на вида райони, дейности по реинтродукция, вкл. изграждане на съоръжения (волиери), отглеждане на глухари, разселване и проследяване на птиците и др.

Очакван резултат: Успешна реинтродукция на вида.

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.2.2.2. Проект – Опазване и поддържане на популациите на едрите тревопасни бозайници

Цел: Опазване и поддържане на популациите на едрите бозайници в Парка

Обект на прилагане и предвидени дейности: Теренните проучвания през последните години показват, че числеността на благородния елен намалява в резултат на антропогенния натиск и браконьерство. Парковата територия граничи с три държавни и едно частно ловни стопанства, осъществяващи сериозни подхранващи мероприятия. Досегашният опит показва полезността на подхранването в парковата територия. С него се постига задържане на бозайниците в Парка, особено в периодите на интензивно подхранване и лов в околпарковата зона. Посочените мероприятия (примерни дейности: изграждане на съоръжения за подхранване, подхранване с фураж, каменна сол и др., възстановяване на локални калища и малки мочурища, изграждане на временни пунктове за наблюдение на дивите животни, подобряване на санитарно състояние), спомагат за подобряване на хранителната база за едрите бозайници.

Очакван резултат: Увеличена численост на популациите на едрите бозайници.

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.2.2.3. Проект – Опазване и поддържане на популациите на едрите хищници

Цел: Актуализиране на базата данни за едрите хищници

Обект на прилагане и предвидени дейности: Макар едрите хищници в Парка да са относително добре проучени, промените в сезонното им разпространение, периодите на напускане на границите на Парка, въздействията на лова извън Парка върху популациите им и възможностите за свързване на туризма с наблюдението им остават в значителна степен непознати. Проекта предвижда поредица от целенасочени изследвания и развитие на подходяща програма за природозащитна намеса при необходимост, както и на мониторинг. Проектът включва и разработване на ефективна система за инвентаризация на реалните щети върху домашните животни в Парка.

Очакван резултат: Актуална информация за състоянието на целевите видове

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.2.2.4. Проект – Опазване и поддържане на популациите на балканската пъстърва (*Salmo trutta fario*)

Цел: Опазване и поддържане на популациите на балканската пъстърва.

Обект на прилагане и предвидени дейности: С проекта от една страна, се цели възстановяване и поддържане на речните местообитания за подобряване условията на вида (примерни дейности: почистване на вировете, осигуряване на биологичен обмен между отделните микропопулации чрез изграждане на водни проходи или почистването на естествени такива, изграждане на естествени укрития, възстановяване на увредени и нарушени речни легла, удълбочаване на мръстилищата и вировете, създаване, при необходимост, на нови такива, изграждане на каменни прагове в участъците на поройни течения и липса на завиряване и др.), както и разселване в основни водни течения, където е съсредоточен видът.

Очакван резултат: Увеличена численост на вида и поддържането ѝ във времето.

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.2.2.5. Проект – Обезопасяване на електропроводи на територията на Парка

Цел: Намаляване на смъртността при птиците, причинена от сблъсък с електропроводи и токов удар при кацане върху електропроводи.

Обект на прилагане и предвидени дейности: В Европейски мащаб необезопасените електрически стълбове нанасят огромни вреди върху реещи се, хищни и пойни видове птици. Проектът предвижда дейности по идентифициране на най-опасните въздушни електропроводи на територията на Парка, както и обезопасяването им.

Очакван резултат: Намаляване смъртността на птиците

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.2.3. Програма за управление на резерватите

4.2.2.3.1. Проект - Актуализиране на Заповедите за разрешените маршрути в резерватите Джендема, Северен Джендем, Стара река и Пеещи скали

Цел: Оптимизиране на режима в резерватните територии.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Сред специфичните проблеми на парковата територия е посочено наличие на маршрути за алпинизъм, скално катерене и ледено катерене в резерватите Джендема, Северен Джендем и Стара река, както и части от прокари за придвижване на домашни животни разположени в резерватите Джендема, Стара река и Пеещи скали. Посочените маршрути/ прокари се използват традиционно. Използването им през годините е свързано с нарушение на резерватния режим, определен с чл. 17 на ЗЗТ. Необходимо е да се подготвят проекто-заповеди за допълване на разрешените маршрути в горепосочените резервати и внасянето им в МОСВ. Допълнителен проблем е и съществуването на инфраструктурни обекти (хижи, водохващания и др.) в някои от резерватите.

Очакван резултат: Постигане на оптимален резерватен режим

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.3. Опазване и поддържане на биоразнообразието – местообитания и видове във влажните зони

Влажните зони имат ограничено разпространение на територията на Парка. По същество те са силно уязвими местообитания както от процесите на засушаване, така и от замърсяване. При управлението на Парка те трябва да бъдат приоритетно опазвани.

4.2.3.1. Програма за управление на влажните зони

Програмата предвижда възстановителни дейности в някои от влажните зони чрез регулиране ползванията и намаляване на човешкото присъствие.

4.2.3.1.1. Проект: Опазване на природни местообитания D2.2265 Balkanic black-star sedge fens (7140 Преходни блата и плаващи подвижни торфища) и G3.E5 Nemoral peatmoss *Picea* woods (91D0* Мочурни гори)

Цел: Възстановяване и поддържане на природни местообитания с ограничено разпространение.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Целеви природни местообитания по дейността са 7140 Преходни блата и плаващи подвижни торфища и 91D0* Мочурни гори. Предвидените дейности включват локализиране на уязвимите находища; ограждането им с електропастери с цел преустановяване пашата; монтиране на бариерни съоръжения и др. за ограничаване на нерегламентираното движение на МПС през местообитанията; отстраняване на видове, които влошават качеството на местообитанията; залесяване с диагностични видове, застрашени от изчезване или изчезнали през последните години в резултат на пашата.

Очакван резултат: Възстановени местообитания 7140 и 91D0.

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.4. Опазване и поддържане на биоразнообразието – местообитания и видове в безлесните територии

Опазването/поддържането на елементите на биоразнообразието в безлесните територии изисква определяне на специфични действия във всеки отделен случай при внимателно проследяване на резултатите от въздействията и внасяне на необходимите корекции.

4.2.4.1. Програма за опазване на субалпийските и алпийските местообитания

Природните местообитания в безлесната зона на Парка са подложени на антропогенно въздействие – паша на домашни животни, събиране на плодове и лечебни растения. В този смисъл субалпийските и алпийските местообитания се нуждаят от предприемане на мерки за тяхното управление/опазване. Управлението в този тип местообитания ще включва насочвана паша, контролирано ползване на ресурсите, управление на посетителите, борба с ерозията, поддръжка на пътеки и осъществяване на проекти за рекултивация.

4.2.4.1.1. Проект: Опазване, поддържане и възстановяване на благоприятното състояние на природни местообитания в моделни територии от безлесната зона

Цел: Осигуряване устойчивостта и последващото опазване/поддържане на целевите местообитания

Обект на прилагане и предвидени дейности: В моделни територии за устойчиво управление на тревни природни местообитания в безлесната зона ще бъдат осъществени дейности по поддържане и възстановяване на благоприятното им състояние.

Планирани са дейности в следните целеви природни местообитания, зависещи от ежегодното изпасване на тревостоя и потискане развитието на дървесната и храстовата растителност:

Код и име по EUNIS	Код и име по Приложение 1 на ЗБР
E2.33 Balkan mountain hay meadows	6520 Планински сенокосни

	ливади
E4.391 Oro-Moesian <i>Festuca paniculata</i> grasslands E4.3921 Oro-Moesian <i>Festuca valida</i> grasslands E4.3922 Balkan <i>Festuca balcanica</i> grasslands E4.393 Oro-Moesian <i>Poa violacea</i> grasslands	62D0 Оро-мизийски ацидофилни тревни съобщества
E4.3941 Oro-Moesian crooked sedge grasslands E4.3943 Oro-Moesian <i>Festuca airoides</i> grasslands E4.3944 Oro-Moesian <i>Sesleria comosa</i> grasslands E4.3945 Oro-Moesian <i>Agrostis rupestris</i> grasslands	6150 Силикатни алпийски и бореални тревни съобщества

Очакван резултат: Възстановени високопланински тревни съобщества: 6520 Планински сенокосни ливади, 62D0 Оро-мизийски ацидофилни тревни съобщества, 6150 Силикатни алпийски и бореални тревни съобщества, които са поддържани в благоприятно състояние.

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.4.1.2. Проект – Проучване на високопланинските пасища

Цел: Картиране, анализ на промените, протекли в пасищата за периода на последните години.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Прилагане на съвременни методи за цялостно едромашабно картиране на високопланинските пасища и сравняване на получените резултати с картирането на територията от 1995/96г. В процеса на картиране ще се направят характеристики на видовото разнообразие във всеки тип пасище. Като част от проекта ще се проучи и продуктивността на различни типове пасища. Данните ще се събират чрез прилагане на методи за първична биологична продуктивност. Необходимостта от правилно преразпределение на пасищното натоварване налага натрупване на информация за продуктивността на различни типове пасища.

Очакван резултат: Резултатите от този проект ще дадат възможност за определяне на участъците, претърпели промени в резултат на интензифицирането на пасищното натоварване и предприемането на адекватни управленски решения, както и нормиране на натоварването на различните типове пасища.

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.4.1.3. Проект – Проучване на следпожарни сукцесии

Цел: Установяване на възобновителните способности на определени тревни видове в близост до пожарищата, както и проучване на реалните перспективи за развитие на ерозионни процеси.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Провеждане на система от проучвания и мониторинг върху сукцесионните процеси върху опожарените терени.

Очакван резултат: Натрупване на познания за възстановяване на опожарени територии.

Приоритет за изпълнение: нисък

4.2.4.1.4. Проект – Предприемане на мерки за регулиране на незаконно пасуващи животни в Парка

Цел: Премахване от територията на Парка на пасуващи в нарушение на режима на Парка домашни животни – свободно пасуващи, без разрешителни за паша и пасуващи извън определените площи.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Проектът включва юридически анализ и изготвяне на процедура за законосъобразни действия на ДНПЦБ за отстраняване на животните, нарушаващи режима на ЗТ; осигуряване на средства за извеждане на

животните извън границите на Парка; задържане и грижа за животните за определен период от време до тяхното припознаване от евентуалните недобросъвестни собственици и процедура по продажба или предоставяне на кланици, ако такива не се появят. Проектът ще включва и средства за оповестяване на действията на ДНПЦБ сред местните общности и информиране на евентуални собственици на безстопанствено пасящите животни, за да могат да си ги приберат в обявения срок.

Въвеждане на задължителна, ясно различима индивидуална маркировка на едрите копитни бозайници (крави, коне), на които се дава разрешително за пашуване на територията на Парка. Това ще осигури възможност за ефективен контрол и преодоляване на конфликти със стопаните на животните.

Очакван резултат: Премахване на безстопанствените и незаконно пребиваващи животни във високопланинските пасища.

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.4.2. Програма за опазване/възстановяване на видове в субалпийските и алпийските местообитания

4.2.4.2.1. Проект – Възстановяване на консервационно значимия вид Алпийска роза (*Rhododendron myrtifolium*)

Цел: Възстановяване/опазване на популацията на алпийската роза

Обект на прилагане и предвидени дейности: Проектът предвижда възстановяване на популациите на вида в участъци увредени от повърхностна ерозия в района на единственото ѝ находище в Парка край х. Тъжа. Необходимо е лабораторно размножаване на вида от резници или семена и последващо връщане отгледаните индивиди в природата върху предварително укрепени срещу ерозия участъци.

Очакван резултат: увеличаване числеността на популацията, опазване/поддържане на местообитание EUNIS F2.22: Alpide acidocline *Rhododendron* heaths (4060 - 31.42 Ацидофилни ерикоидни съобщества от *Rhododendron myrtifolium*).

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.4.2.2. Проект: Възстановяване на популацията на ловен сокол (*Falco cherrug*)

Цел: Възстановяване на вида в Парка.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Извършено предпроектно проучване „Реинтродукция на ловен сокол в България“ посочва Парка като едно от подходящите места за разселване. В изпълнението на дейността е предвидено: избор на място за поставяне на временната клетка, монтаж на временната клетка, доставка на птици, отглеждане, разселване, проследяване на младите птици.

Очакван резултат: Успешна реинтродукция на вида.

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.4.2.3. Проект – Опазване на популациите на европейския лалугер

Цел: Опазване на популациите на вида

Обект на прилагане и предвидени дейности: Европейският лалугер, освен рядък и защитен вид, е основна хранителна база за грабливи птици: ловен сокол, царски орел и др. Територията на Парка е ключова за опазването на вида. Проектът предвижда дейности свързани с опазване местообитанията на вида (поддържане на местообитанията чрез екстензивна паша, ограничаване разпространението на хвойната и др.), при необходимост и разселване на индивиди.

Очакван резултат: Поддържане на стабилна численост на популациите на вида и възстановяване на исторически находища на вида.

Приоритет за изпълнение: *среден*

4.2.4.2.4. Проект – Подпомагане на възстановяването на популациите на едрите европейски лешояди

Цел: Подпомагане на възстановяването на лешоядните птици в Парка

Обект на прилагане и предвидени дейности: Четирите вида едри европейски лешояди традиционно са се срещали на територията на Парка в миналото. В рамките на проекта са предвидени дейности за проучване и оценка на места, подходящи за изграждане на площадки за изкуствено подхранване, волиери за птици, съпътстващата инфраструктура, разселване и проследяване на птиците и др.

Очакван резултат: Създаване на благоприятни условия за възстановяването на популациите на едрите европейски лешояди

Приоритет за изпълнение: *среден*

4.2.4.2.5. Проект: Актуализиране на Устройствен проект на лечебни растения и диворастящи плодове разрешени за събиране за стопански цели

Цел: Актуализиране на Устройствен проект на лечебни растения и диворастящи плодове разрешени за събиране за стопански цели

Обект на прилагане и предвидени дейности: През 2006 г. ДНПЦБ възложи разработването на Устройствен проект на лечебни растения и диворастящи плодове, разрешени за събиране за стопански цели (по смисъла на чл. 50, т. 2 от ЗЛР). В рамките на настоящия проект ще се инвентаризират, картират и изследват биологичните и експлоатационни запаси на лечебните растения, горските плодове и гъбите, разрешени за стопанско ползване на територията на парка, като се осъвремени информацията от съществуващия проект. При необходимост ще се актуализират и растителните таксони и разрешените за събиране използвани части от тях, посочени в проекта от 2006 г.

Очакван резултат: Актуализиран устройствен проект на лечебни растения и диворастящи плодове разрешени за събиране за стопански цели

Приоритет за изпълнение: *висок*

4.2.5. Научни изследвания и мониторинг на биоразнообразието и абиотичните компоненти

Всяка предвиждана или провеждана дейност отразява на нивото на познания. Затова е важно да се поддържат и увеличават постоянно знанията за всички елементи на Парка и свързаните с тях антропогенни влияния. Научните изследвания са необходими за натрупване на знания за закономерностите при протичане на природните процеси и за съществуващите параметри на биоразнообразието. На базата на тези знания единствено е възможно да се предприемат ефективни мерки за опазване и възстановяване. Тенденциите в протичащите процеси се установяват на базата на дългогодишни наблюдения.

4.2.5.1. Програма за научни изследвания

Паркът предоставя възможност за проучвания, които освен че обогатяват познанията за страната ни, дават възможност както за вземане на адекватни и ефективни управленски решения, така и за подобряване на образователните програми и информираността на населението. Научните изследвания се провеждат в партньорство с научни институции и неправителствени организации.

4.2.5.1.1. Проект – Проучване на скалните местообитания и техните обитатели

Цел: Разработване и прилагане на програма за проучване на скални местообитания.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Проектът предвижда провеждане на научни изследвания за попълване на липсите в познанието за видовете свързани със скалните местообитания и разработване на мерки за опазването на видовете и местообитанията.

Очакван резултат: Актуализирана база данни за биоразнообразието на скалните местообитания, предприети мерки за опазването/поддържането им.

Приоритет за изпълнение: нисък

4.2.5.1.2. Проект – Проучване на пещерите

Цел: Проучване на непроучени пещерите в Парка.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Проектът предвижда събиране на данни за непроучени пещери на територията на Парка, събиране и анализ на научна информация за пещерните обитатели, както и набелязване на конкретни мерки за тяхното опазване

Очакван резултат: Съхранени пещерни местообитания в Парка.

Приоритет за изпълнение: нисък

4.2.5.1.3. Проект – Проучване на състоянието на консервационно значими растителни видове

Цел: Да се проучват растителни и животински видове с консервационна значимост и да се събират сведения за тяхното състояние и перспективи.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Предвижда се да бъдат изяснени основни параметри на популациите на природозащитно най-значимите и най-застрашените растителни видове в Парка. Такива например са оценените като критично застрашени растения кочиев равнец (*Achillea kotschyi*), звездоцветно шапиче (*Alchemilla asteroantha*), юмрукчалско шапиче (*Alchemilla jumrukczalica*), меколистно шапиче (*Alchemilla mollis*), лайколистна лунна папрат (*Botrychium matricariifolium*), дълголистна урока (*Bupleurum longifolium*), давидова метличина (*Centaurea davidovii*), чернееща метличина (*Centaurea nigrescens*), безстъблена тинтява (*Gentiana acaulis*), истинска горчивка (*Gentianella amarella*), златовръх (*Rhodiola rosea*), шиверекия (*Schivereckia doerfleri*), български скален копър (*Seseli bulgaricum*), кълбеста траунщайнера (*Traunsteinera globosa*). Трябва да се определят критериите за наблюдение и оценка на състоянието им, както и проследяване динамиката на популациите им. Проектът включва и идентифициране на застрашаващите и лимитиращите фактори, влияещи върху състоянието на консервационно значимите видове, както и мерки за тяхното преодоляване.

Очакван резултат: Актуализирана база данни и предложени мерки за опазване

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.5.1.4. Проект – Проучване на състоянието на консервационно значими животински видове

Цел: Да се проучват животински видове с консервационна значимост и да се събират сведения за тяхното състояние и перспективи.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Ще бъде разработена и приложена цялостна научна програма за проучване на фауната на НП Централен Балкан. Предвижда се да бъдат изяснени основни параметри на популациите на природозащитно най-значимите и най-застрашените видове в Парка като лалугер, сляпо куче, белогръб кълвач, уралска улулица, врабчова и пернатоноги кукумявки, полубеловрата мухоловка, планински кеклик, пъстър пор, дива котка, дива коза, мечка, вълк и др. Ще бъде проучено

разпространението и видовата принадлежност на първите обитавщи Парка, както и възможностите за подкрепа на възстановяване на популацията на риса.

Ще се определят критериите за мониторинг на състоянието им, както и проследяване динамиката на популациите им. Проектът включва и идентифициране на застрашаващите и лимитиращите фактори, влияещи върху състоянието на консервационно значимите видове, както и мерки за тяхното преодоляване.

Очакван резултат: Публикувани научни статии за разпространение, екология, биология и консервационни проблеми на всички проучвани приоритетни видове. Актуализирана база данни за тях и предложени мерки за опазване основани на обективни проучвания.

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.5.1.5. Проект – Проучване на гъбното разнообразие

Цел: Да се повишат познанията за една относително слабо проучена група. Да се анализира състоянието на застрашените видове.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Предвижда се да бъдат проведени проучвания на гъбното разнообразие и бъдат изяснени основни параметри на популациите на природозащитно значими видове, да се определят критерии за наблюдение и оценка на състоянието им, както и проследяване динамиката на популациите им. Проекта включва също идентифициране на застрашаващите и лимитиращите фактори влияещи върху състоянието на консервационно значимите видове както и мерки за тяхното преодоляване.

Очакван резултат: Актуализирана база данни за целеви видове гъби.

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.5.1.6. Проект – Приложни изследвания

Цел: Насърчаване на проучванията на видове, подложени на заплахи от естествен характер.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Разработване на задания за обществени поръчки или пряко възлагане за изследване на междувидовата конкуренция, изолацията, ниската възпроизводимост на видовете.

Очакван резултат: Уточняване на реалния обхват на заплахите от естествен характер

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.5.1.7. Проект – Проучване на глациалните реликтни видове

Цел: Развитие на познанията за глациалните реликти на територията на Парка като продължение на предходен проект за проучване състоянието на реликтните видове растения.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Поддържане на наблюденията върху избраните видове в постоянни пробни площадки. Издирване на тези видове и в други територии и проучване на техните еколого-биологични особености.

Очакван резултат: Повишаване на познанията за глациалните реликти, използването им като индикатори за климатични промени.

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.5.1.8. Проект – Проучване на биоразнообразието на видово ниво

Цел: Поддържане на актуална информация за разпространението на видове от флората и фауната и състоянието на техните популации.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Провеждане на системни проучвания за попълване на празноти в познанията за разпространението на видове от флората и фауната

на територията на Парка. На територията на Парка не са провеждани целенасочени проучвания на земноводните и влечугите. В рамките на проекта ще се извършат проучвания на двете фаунистични групи (вкл. новорегистрираните на територията на Парка - южен гребенест тритон и шипобедрена костенурка).

Очакван резултат: Повишаване информираността за биоразнообразието на видово ниво, с цел предприемане на адекватни мерки за тяхното опазване.

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.5.1.9. Проект – Анализ и оценка на екосистемните услуги предоставяни от Парка

Цел: Натрупване на познания за разнообразието от екосистемни услуги на Парка и възможностите за тяхното устойчиво ползване.

Обект на прилагане и предвидени дейности: В последните години все по-настойчиво се поставя акцент върху възможностите които предоставят природните компоненти за подобряване качеството на живот на хората. Чистотата на въздуха и водата, природните продукти, възможностите за рекреация са в основата на тези услуги. Към настоящия момент данните за тях са разпръснати и непълни. Необходимо е те да бъдат систематизирани и анализирани, за да може да се планира ефективно социално-икономическото им значение и усвояване.

Очакван резултат: Създаване на условия за природосъобразно ползване на ресурсите и икономически ползи.

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.5.2. Програма за мониторинг на биоразнообразието и абиотичните компоненти

Елементите на природната среда не са статични, а са подложени на непрекъснати промени. Проследяването на тези промени е важен фактор за прогнозиране на тенденции и дава възможност за превантивни мерки при неблагоприятни перспективи.

4.2.5.2.1. Проект – Мониторинг и оценка на състоянието на абиотични компоненти на околната среда

Цел: Разработване на система за мониторинг на абиотични компоненти (води и почви) както и извършване на оценка на състоянието на абиотични компоненти с цел установяване и диагностика на качествени параметри на природните местообитания.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Предвижда се да се разработи рамка/структура на система за дългосрочен мониторинг на води и почви; Проследяването на състоянието на посочените абиотични компоненти е необходимо за пространствено планиране на поддържащи и възстановителни дейности в Парка. При възможност, препоръчително е да се направи съпоставка с подобни данни от минали години. В рамките на проекта е необходимо да се извърши и проучване на природни местообитания и видове след съществуващите водохващания на територията на Парка. Обект на проучване ще бъде минималния воден отток след основните водохващания, необходим за поддържането жизнеността и възобновителните способности на речните местообитания, флората и фауната.

Очакван резултат: Разработена система за мониторинг на води и почви. Създадена и периодически актуализирана база данни за почвите и водите. Осигурена информация за вземане на бързи и адекватни управленски решения.

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.5.2.2. Проект - Мониторинг на горски местообитания

Цел: Обезпечаване на научна основа за адекватни управленчески решения по отношение на горските екосистеми и техните елементи.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Изработване на методика и изграждане и поддържане на система от постоянни представителни пробни площи за всички типове горски местообитания. В тях ще се осъществява дългосрочно наблюдение и прилагане на система от показатели за оценка качествени и количествени параметри, както и избор и следене състоянието на популационни параметри при консервационно значими горски видове. Ще се изпълнява в тясна взаимовръзка с националната система за мониторинг на биологичното разнообразие

Очакван резултат: Натрупване на познания за горските екосистеми и процесите които протичат в тях.

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.5.2.3. Проект – Мониторинг на безлесните местообитания

Цел: Проследяване на състоянието на безлесните местообитания и своевременно вземане на мерки за поддържане на благоприятното им състояние.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Наблюденията ще се организират в следните направления:

1) Разработване на методика и система от постоянни пробни площадки и параметри на наблюдение за местообитания от приоритетна значимост. Ще се изпълнява в тясна взаимовръзка с националната система за мониторинг и данните от него ще бъдат интегрирани в тази система.

2) Проследяване промените в пасищата и осигуряване на научна основа за предприемане на управленски решения. Върху избрани постоянни площадки за наблюдение ще се отчита видовия състав и количественото участие на видовете. Данните ще се съпоставят с количеството на пашуващите животни в рамките на тези площадки.

Очакван резултат: Осигуряване на надеждна база за адекватни управленски решения.

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.5.2.4. Проект – Мониторинг на растителни и животински видове

Цел: Осигуряване на информационна основа за прилагане на ефективна природозащитна политика и за информираност на широката общественост.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Осъществяване на целенасочени и дългосрочни наблюдения на елементите на биологичното разнообразие, съпроводени със събиране, обработка, съхранение и пренос на данни. Прилагане на система за оценка и анализ на въздействията върху биологичното разнообразие, неговото състояние и мерките, които се предприемат за предотвратяване на загубата му. Методиката за наблюдение, избраните видове и места се подчиняват на националната система за мониторинг.

Очакван резултат: Поддържане и актуализиране на база данни за растителни и животински видове, включително изпълнение на ангажиментите произтичащи от националната система за мониторинг на биологичното разнообразие.

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.5.2.5. Проект – Оценка и мониторинг на ресурсите от диворастващи ядливи гъби

Цел: Проучване, картиране и мониторинг на ресурсите от диворастващи ядливи гъби на Парка.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Обект на дейностите по проекта са диворастящите ядливи гъби с цел осигуряване на доброто им управление. Върху избрани постоянни площадки за наблюдение ще се отчита видовия състав и количественото участие на видовете. Обучение на парковите служители за участие в осъществяването на този специализиран мониторинг.

Очакван резултат: Събрани актуални данни за разпространението и ресурсна оценка на диворастящите ядливи гъби.

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.5.2.6. Проект – Мониторинг на състоянието на популациите и оценка на ресурсите от лечебни растения и горски плодове

Цел: Организиране и прилагане на система за дългосрочно наблюдение и оценка на състоянието на популациите от лечебни растения и горски плодове, предотвратяване на вредни въздействия и определяне ефективни мерки за тяхното опазване.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Обект на дейностите по проекта са най-широко използваните за стопански цели лечебни растения и горски плодове. Върху избрани постоянни площадки за наблюдение, които са в участъци с интензивно ползване, ще се отчита ресурсния капацитет на видовете. Обучение на парковите служители за участие в осъществяването на този специализиран мониторинг.

Очакван резултат: Натрупване на познания за потенциала от недървесни ресурси и ефективното им опазване.

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.6. Подобряване и оптимизиране на инфраструктурата

Инфраструктурата е необходим компонент за ефективното ползване и управление на Парка. Колкото и да е добре организирана, тя подлежи на морално и материално остаряване. Затова е необходимо текущо да се поддържа и развива в съответствие с развитието на Парка.

4.2.6.1. Програма за поддръжане и развитие на инфраструктурата

Тази програма има за цел да осигури текущата поддръжка на инфраструктурата за осигуряване на безопасността на посетителите и управление движението на хора. Програмата включва и изграждането и поддържането на водоизточници за питейни нужди.

4.2.6.1.1. Проект – Управление, поддръжка и ремонт на пътищата и пътната инфраструктура

Цел: Ремонт и поддръжка на съществуващи основни пътища и пътна инфраструктура.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Пътищата на територията на Парка са с обща дължина над 300 км, класифицирани в четири категории. Състоянието на пътната инфраструктура се оценява като задоволително до лошо. Малък процент от наличните пътища са в добро състояние. От една страна пътната инфраструктура е необходима за ефективни контрол и охрана на защитената територия. От друга страна наличието на регламентирани пътища е предпоставка за улесняване достъпа на собственици на обекти, ползватели и посетители в Парка. Предмет на настоящия проект е разработването и прилагането на стандарти за техническото състояние на пътищата и пътната инфраструктура, норми за натовареност на различните категории пътища, осъвременяване на пропускателния режим на пътищата в Парка.

Очакван резултат: Развита пътна инфраструктура, непротиворечаща на консервационните цели на Парка
Приоритет за изпълнение: среден

4.2.6.1.2. Проект – Изграждане/монтиране на бариерни съоръжения, мантинели и ограждения

Цел: Ограничаване на нерегламентираното движение с високопроходими МПС в Парка.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Изграждане/монтиране на бариерни съоръжения за ограничаване движението на МПС в забранени зони; изграждане/монтиране на ограждения (мантинели) на пътища за предотвратяване на нерегламентирано движение извън обозначените и разрешени за целта трасета.

Очакван резултат: Минимизиране на нерегламентираното навлизане и движение на МПС извън разрешените пътища.

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.6.1.3. Проект – Отстраняване на стара и безстопанствена инфраструктура

Цел: Подобряване качеството на природната среда и ландшафта в съответствие с целите на Парка

Обект на прилагане и предвидени дейности: Премахване на нефункциониращи и нестопанисвани обекти, включително рекултивация на терена, В Парка съществуват редица инфраструктурни елементи, изградени в миналото, които не са в съответствие с целите и допустимите дейности в обявения по-късно национален парк. Това са амортизирани и порутени постройки, известен брой масивни и временни сгради, пътища с различно предназначение и т.н. Със своята конструкция, състояние и местоположение много от тях нарушават естествения вид на пейзажа и местообитанията, представляват източник на замърсявания, пораждаат присъствие на хора и безпокойство и по този начин противоречат на предназначението и дългосрочните цели на Парка. Част от тези обекти попадат в зона Резервати в НП.

Очакван резултат: Премахнати стари инфраструктурни елементи, възстановени/рекултивирани терените в района на отстранените обекти.

Приоритет за изпълнение: нисък

4.2.6.1.4. Проект – Проучване и реализиране на алтернативни източници за водопой на домашни животни

Цел: Осигуряване на по-равномерно разпределение на стадата в Парка и предотвратяване струпването на животни.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Проектът цели проучване на възможностите за каптиране на естествени извори и изграждане на каменни корита за водопой; използване на съвременни контейнери за вода за пасуващите животни.

Очакван резултат: Осигурени нови водоизточници за пасуващите животни и предотвратяване на концентрацията им в ограничени територии.

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.6.1.5. Проект – Развитие на комуникационната система на територията на Парка

Цел: Осигуряване на постоянна комуникация между служителите на ДНП, както и между тях и хижари, полиция, противопожарна служба, аварийни групи, планинска спасителна служба и др.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Поддържане и обновяване на средствата за мобилни комуникации.

Очакван резултат: подобрена оперативност при работата на ДНП и при извършването на специализирани акции, съвместно с други служби и институции, свързани с предотвратяване на нарушения, борба с природни бедствия и спасяването на хора, изпаднали в беда, на територията на Парка.

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.6.2. Програма за поддържане на маркировките и знаците в Парка

Програмата включва маркиране и обозначаване граници на националния парк и резерватите на терен, с цел по-добра информираност на посетителите/ползвателите относно границите, както и поставяне на указателни и информативни знаци.

4.2.6.2.1. Проект – Маркиране и обозначаване границите на Парка и резерватите и линейни обекти в тях

Цел: Маркиране/обозначаване на Парка, резерватите и линейни обекти в тях (туристически пътеки, прокари и др.) за повишаване на информираността на посетителите/ползвателите за техните граници.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Поддържане и обновяване на маркировки и знаци, които да указват точните граници на Парка, резерватите, разрешените туристически пътеки, като регламентират движението на туристите и да насърчават спазването на режимите в тях. За обозначаването на границите на Парка и резерватите е необходимо да се актуализира информацията и да се използва кадастрална основа за постигане на максимална точност.

Очакван резултат: Видими граници на обектите, подобрена осведоменост на посетителите, подобрен контрол над нарушенията.

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.6.2.2. Проект – Знаци в националния парк

Цел: Създаване на правила за унифициране на знаците и поддържане на тяхното състояние.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Дирекцията счита използването на знаци за важно средство в управлението на Парка. Това са механизмите за еднотипно представяне на информацията и за осведомяване на посетителите за очакваното от тях поведение. Тези механизми са важни и за насочване и осигуряване на безопасност. Проектът предвижда разработване на единна система от знаци за Парка, включително такива за главни комуникационни точки в Парка, за входно-изходните пунктове, хижите, местата за специализирани дейности, обозначенията на границите на Парка, маркировката на резерватите и други.

Предвижда се създаване на правила за унифициране на знаците и обектите в зона Природосъобразен туризъм и налагане на този модел за националните и природни паркове в страната. Това може да се направи чрез разработване на Техническо ръководство за изграждане и поддържане на зона Природосъобразен туризъм, в което да се предвидят правила за външния вид и изискуемите параметри на елементите от инфраструктурата на зоната, които ще осигурят еднотипно представяне на информацията.

Очакван резултат: Създаване на модел, който се прилага във всички паркове.

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.7. Развитие на природосъобразен туризъм (управление на посетителите, посетителска и интерпретативна инфраструктура)

Една от дългосрочните цели на Парка е развитието на природосъобразен туризъм. Увеличаването на броя посетители, които са се запознали с богатствата и са получили възможност за пълноценен отдих чрез непосредствен досег с запазената природна среда е индикатор за успешното управление. В същото време трябва да са налице осигурени условия за безопасен и отговорен престой в Парка.

4.2.7.1. Програма за управление на посетителите

С изпълнение на цялостната Програма за управление на посетителите се цели да се поддържа добре организирана система от ясно маркирани, обозначени и регламентирани пътеки, използвани и поддържани от ДНП и места за бивакуване и заслони; мониторинг на туристическия поток и поддържане на безопасност при пребиваването в Парка както и обекти и съоръжения за информация и интерпретация.

4.2.7.1.1. Проект – Безопасност на туристите

Цел: Осигуряване безопасността на туристите.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Тя включва определяне и обозначаване или друго обезопасяване на потенциално опасните места, изготвяне, разпространяване и поддържане на съответна информация за посетителите. Ще бъде разработена система за подобро оповестяване, мониторинг на придвижването на туристите, контролни пунктове и процедури за информиране и действие в случай на инцидент. Проектът включва също служителите на ДНПЦБ да преминат основен курс по безопасност и спасяване на посетителите, издирване, оказване на първа помощ и т.н.

Очакван резултат: Осигурена висока степен на безопасност в Парка.

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.7.1.2. Проект – Мониторинг на туристическия поток

Цел: Проследяване на натовареността и поведението на туристическите потоци.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Ще се приложи разработената за целите на настоящия план методика за мониторинг на туристопотока, включвайки обучение на служителите на ДНПЦБ и доброволци в прилагането ѝ.

Очакван резултат: Подобряване информираността за туристическите потоци и осигуряване на обективни критерии за взимане на управленски решения.

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.7.1.3. Проект – Мониторинг на въздействието на туристическия поток върху Парка

Цел: Да се направи оценка на натоварването на територията, която да се използва за вземане на управленски решения

Обект на прилагане и предвидени дейности: Като обекти на наблюдение следва да се изберат места, за които е известно че са силно посещавани от туристи. Наблюденията ще се правят по предварително избрани параметри, които са добри индикатори на промени. Препоръчително е мониторингът да обхваща всички паркови участъци.

Очакван резултат: Натрупване на данни за промените в резултат от туристическото натоварване и осигуряване на информационна основа за регулиране на туристическите потоци.

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.7.1.4. Проект – Разработване на ръководство за щадящо поведение на туристите

Цел: Подобряване на опазването на природните ценности и осигуряване по-добра безопасност на туристите.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Разписване на правила за поведение в Парка, които осигуряват възможност на посетителите да ползват неговия потенциал за рекреация, спорт и образование без да нарушават неговите абиотични и биотични компоненти, както и културните паметници. Тези правила ще съдържат също информация за безопасно поведение и реакция на туристите при инциденти.

Очакван резултат: Повишаване осведомеността на посетителите в резултат на което се достига до намаляване на замърсяването, браконьерството и вандализма, както и случаите на инциденти с посетители.

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.7.1.5. Проект – Актуализиране на стратегията за развитие на устойчив туризъм за региона на НП Централен Балкан

Цел: Актуализиране на разработената след присъединяването на Парка към мрежата PAN Parks стратегията за развитие на устойчив туризъм за региона на НП Централен Балкан.

Обект на прилагане и предвидени дейности: В рамките на проекта ще бъде актуализирана информацията за състоянието на туристическите ресурси, стратегически цели за развитието на устойчив туризъм в региона, както и основните приоритети за постигането на всяка една от целите на развитие. Осъвременяването на стратегията ще се базира и на национални и регионални рамкови документи относно развитието на туризма. Стратегията ще определи целите на бъдещото развитие на устойчив туризма в региона и ще предвиди механизми за неговото развитие по устойчив начин, т. е. по начин, който ще позволи да се съхранят автентичността на териториите и ресурсите.

Очакван резултат: Актуализирана стратегията за развитие на устойчив туризъм за региона на НП Централен Балкан.

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.7.2. Програма за развитие и поддържане на посетителска и интерпретативна инфраструктура

4.2.7.2.1. Проект – Изграждане/ реконструкция/ оборудване на посетителски интерпретативни центрове.

Цел: Предоставяне на качествена природозащитна интерпретация и „уникално преживяване“, чрез „услуги“ насочени /достигнали до голям брой различни слоеве на населението, и най-вече към тези, които не са пешеходни туристи и познавачи на планините и природата, за да им въздейства и подобри тяхното разбиране и одобрение за националния парк и неговото управление.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Проектът предвижда изграждане на мрежа от три Посетителски центъра (съответно ПЦ запад (ПЦ Вежен), ПЦ център (ПЦ Дановска поляна) и ПЦ изток (ПЦ Светица)), като само един от тях (ПЦ Вежен) е разположен в централните паркови територии, а останалите два са ситуирани на пресечната точка на граница на НП с основен път.

Очакван резултат: Създадена мрежа от посетителски центрове, предоставящи уникално представена информация за Парка, достигаща до широк кръг ползватели.

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.7.2.2. Проект - Изграждане и оборудване в НП на тематични комплекси за интерпретация.

Цел: Създаване на атрактивни места за пространствено организирана интерпретативна информация, включващи тематични експозиции, интерактивни съоръжения и място за едnodневен отдиx (без нощувка).

Обект на прилагане и предвидени дейности: В близост до планински курорти и места с висок туристопоток, като например района на с. Рибарица и Априлци (кв. Видима).

Очакван резултат: Създаване на условия за насочване на посетителите към достъпни места за краткотрайно посещение в Парка, едновременно предлагащи информация, атракции и възможност за забавление на най-малките.

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.7.2.3. Проект – Изграждане / реконструкция / подобряване на туристическата инфраструктура за пешеходен туризъм (маршрути, обекти и съоръжения)

Цел: Обезопасяване и осигуряване проходимостта на туристическите маршрути

Обект на прилагане и предвидени дейности: Опресняване на лятна туристическа маркировка; монтиране на зимна туристическа маркировка; монтиране или ремонт на елементи на информационната инфраструктура; изграждане на мостове, парапети, устои и др.; изграждане или ремонт на туристически обекти (места за почивка на входове НП, леки летни заслони, миникътове за почивка (маса, пейки); биваци, чешми по пешеходни маршрути, погледни места, беседки, класни стаи на открито, укрития за наблюдение на едри бозайници и птици); сигнализация на републикански пътищата с указателни пътни знаци тип Туристическа сигнализация (подходите от I и II клас пътища към НП).

Очакван резултат: Модернизиране и обезопасяване на туристическата инфраструктура

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.7.2.4. Проект – Поддържане на маршрути за специализирани спортове

Цел: Проектиране и поддържане на маршрути за специализирани спортове (конна езда, велосипедизъм, алпинизъм, ледено катерене и др.) в съответствие с целите по опазване на природата.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Освен за традиционните форми на туризъм, целите на Парка предвиждат възможности и за определени специализирани спортове.

Обектите за тях ще се контролират от ДНПЦБ в съответствие с режимите на зоните, в които те се намират. Съвместно с екип от представители на клубовете за посочените специализирани спортове, ще се разработят процедури и правила на поведение, които да се прилагат в НП.

Очакван резултат: Контролирано упражняване на определени специализирани спортове в Парка.

Приоритет за изпълнение: нисък

4.2.7.2.5. Проект – Разработване на съвременни природозащитни стандарти (насоки) за изграждане / поддържане на съоръжения / обекти от зони „Природосъобразен туризъм“ и „Инфраструктура“

Цел: Разработване и прилагане на съвременни природозащитни стандарти (насоки) за унифициране на съоръжения, обекти, знаци, табели, маркировка в зони „Природосъобразен туризъм“ и „Инфраструктура“

Обект на прилагане и предвидени дейности: Разработените насоки ще бъдат прилагани при изграждане и ремонт на обекти в зони Природосъобразен туризъм и Инфраструктура.

Това от една страна ще улесни посетителите да разпознават съответните обекти от зоната, ще гарантира сигурността на туристите, както и ще улесни Дирекцията при предприемане на дейности свързани с изграждане и рехабилитация на подобни съоръжения.

Очакван резултат: Повишена сигурност на посетителите, подобрена разпознаваемост на съоръженията в зоната. Налагане на този модел за националните и природни паркове в страната.

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.7.2.6. Проект – Консервиране, реконструкция, социализиране на паметниците на културата на територията на Парка.

Цел: Опазване на културните паметници в Парка

Обект на прилагане и предвидени дейности: Съвместно с Министерство на културата и Националния институт за паметниците на културата ще се изпълняват дейности за опазване и популяризиране на културно-историческото наследство. Дейностите ще се осъществяват на базата на предварително разработен план за действие, които ще оказва конкретните обекти за реконструкция.

Очакван резултат: Културните ценности са експонирани подходящо и е повишен интересът към тях сред посетителите.

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.8. Подобряване условията за рекреация

Природната среда в комплекс със съществуващата инфраструктура хижи и заслони предоставя възможност за активна почивка на хората както от прилежащите селища, така и от цялата страна и чужбина. Развитието на съвременното общество изисква постоянно подобряване на качеството на живот, което е свързано с качеството на предлаганите услуги. Това налага подобряване условията в хижите и около тях.

4.2.8.1. Програма за управление на отпадъците и отпадъчните води

Отпадъците са проблем със значително въздействие и заплаха в дългосрочен план за Парка. ДНП осъществява контрол върху дейността на туристите, собствениците и ползватели на обекти в НП по отношение управление на твърдите битови отпадъци и отпадните води. Проектите по тази програма ще се разработят съвместно със собствениците на съоръжения и бази.

4.2.8.1.1. Проект – Разработване на система за сметосъбиране

Цел: Ограничаване количеството на битовите отпадъци.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Проектът предвижда анализ на съществуващите начини за събиране на отпадъци край хижите и местата на струпване на посетители. Разработване и внедряване на система за събиране на твърдите битови отпадъци на входно-изходните пунктове и за ограничен брой туристически съоръжения в Парка. Осъществяване на връзка с компании за разделно събиране на отпадъци за изнасяне на твърдите битови отпадъци от Парка. Организиране на кампания за образование на туристите “За чиста природа” сред хората от крайпарковите населени места, включваща подготовката и издаването на серия печатни и видеоматериали, илюстриращи отношението към твърдите отпадъци, принципа “Внасяш – изнасяш”, начините на разграждане на отпадъците и вредното им влияние върху околната среда. Поощряване на туристите и на доброволчески кампании за почистване

Очакван резултат: Разработване на система за сметосъбиране и извозване на отпадъците. Намалено замърсяване с твърди битови отпадъци.

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.8.1.2. Проект – Управление на отпадните води

Цел: Разработване и прилагане на стратегия и план за действие за осигуряване и разполагане на санитарни съоръжения за пречистване на води, програма за обществено образование и промяна на поведението.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Проектът ще проучи съществуващата система за събиране и обезвреждане на отпадни води (битово-фекални и др.), ще анализира различните аспекти на проблема и ще посочи действията и технологиите за управление и мониторинг на замърсяванията. Ще бъдат проучени подходящи съвременни технологии за управление на отпадните води във високата планина, с цел тяхното внедряване. Ще се приложат два основни принципа – ограничаване количествата и вида на химическите препарати в Парка и пречистване на използваните води.

Очакван резултат: Изграждане на съвременни пречиствателни станции.

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.8.2. Програма за осъвременяване на енергийните източници на хижите

Използването на съвременни енергийни източници като слънчеви панели или малки ветрогенератори ще осигури екологично чиста енергия и възможности за постоянно осигурена и независима, локално произведена електроенергия.

4.2.8.2.1. Проект – Проучване на възможностите за осигуряване на нови енергийни източници за хижите.

Цел: Разработване и прилагане на стратегия и план за действие за поставяне в районите на хижите на съвременни съоръжения за осигуряване на електроенергия от възобновяеми източници.

Обект на прилагане и предвидени дейности: В рамките на проекта ще бъдат проучени новите технологии за произвеждане на енергия от възобновяеми източници и ще се разработи план за тяхното поетапно внедряване в съществуващите хижи.

Очакван резултат: Изграждане на съвременни енергийни източници в хижите

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.9. Образование, обществена информация и партньорства

Природозащитното образование е важна функция на Парка. В изминалия десетгодишен период е постигнат голям напредък в тази насока и е събран опит, поставено е началото на традиции, които следва да продължат и в следващия период.

4.2.9.1. Програма за образователни дейности и интерпретация

Тази програма е едно от най-съществените средства за постигане целите на Парка. Тя формира отношението на българина към природата както в Парка, така и по принцип. Програмата ще обхваща шест главни теми: (1) биологично разнообразие, опазване на природата, естествена история, растения и животни; (2) пейзажи, природни феномени, геология и климат в Парка; (3) видове с консервационна значимост; (4) местни традиции, култура и история; (5) партньорства с местните общности; (6) ролята на Дирекцията в управлението и дейността на Парка. Проектите включени в тази програма могат да бъдат

смятани и за част от следващата основна програма за управление на Парка –Партньори и местни общности.

4.2.9.1.1. Проект – Интерпретиране в Парка

Цел: Подпомагане информираността и ефективността от възприемането на Парка като място с особена значимост за хората

Обект на прилагане и предвидени дейности: Проектът предвижда серия от дейности, чрез които да предостави на достъпни за посетителите места информация, свързана с опазването на Парка:

- В информационните и посетителски центрове, хижите, хотели и др. се предоставя за безплатно разпространение или продажба - според вида на продукта, част от създаваните от ДНП рекламни, образователни, научно-популярни, информационни материали.
- По партньорски споразумения, в курортните и оздравителни комплекси и хотели се организират Дни на Парка – представяне чрез беседи, филми, пътешествия, детски игри, конкурси и други подходящи форми.
- Прилага се интерпретационен план, който включва подновяване или поставяне на нови информационни табла за Парка; разработване на програми за интерпретиране в Парка около погледни места, културни и исторически обекти, застрашени растения и животни, резервати и специална информация според сезона; разработване и публикуване на пътеводител за Парка и прилежащите територии, тиражиране/претиражиране и разпространение на рекламno-информационни материали и медийни продукти (публикации, печатни издания (вкл. брошури, листовки, стикери, каталози), аудио-визуални програми, филми за кампании и публични събития, карти представящи границите на Парка, на резерватите, маршрути, вкл. специализирани и за семеен туризъм.

Очакван резултат: осигуряване на информираност на посетителите за природните ценности и възможностите за досег с тях.

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.9.1.2. Проект – Поддържане и развитие на информационно-образователните съоръжения

Цел: Осигуряване на съвременно оборудване за информационно-образователни дейности.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Дейностите ще включват ремонт на информационно-образователните съоръжения в населените места около НП; доставка на оборудване (екрани, възпроизвеждащи устройства, наблюдателни тръби и др.).

Очакван резултат: Подобряване на материалната база на информационните центрове.

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.9.1.3. Проект – Осигуряване на информация за Парка в социалните медии и интернет пространството

Цел: Достигане до потенциални ползватели на услугите на Парка сред младежи и подрастващи и по-мобилните групи от населението

Обект на прилагане и предвидени дейности: Проектът включва дейности по поддържане на порталния сайт на ДНП, включително поддържане на форума, поддържане на сайт за интерпретация и образователни програми, като част от портала. Създаване и поддържане на профили на НПЦБ в социалните мрежи.

Очакван резултат: Разширяване на популярността на Парка в страната и чужбина.

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.9.1.4. Проект – Подготовка и тиражиране на определители на видове и природни местообитания

Цел: Повишаване информираността на посетителите и популяризиране на биологичната стойност на Парка сред широката общественост.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Проектът включва създаване на висококачествени фото-определители на, консервационно значими растителни, животински видове, гъби, както и на местообитания.

Очакван резултат: Повишаване на информираността за биологичното разнообразие в Парка.

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.9.1.5. Проект – Подпомагане на природозащитното образование

Цел: Използване на даденостите на Парка за развитие на класно и извънкласно образование.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Предвижда се работа в няколко основни аспекта: 1) дейности в местни училища преди пристигането в Парка, извънкласно образование в самия парк и след посещението в него; 2) подготовка на пътуващи изложби като ефективен начин за образование и връзка с обществеността и привличане на спонсори; 3) изработване на серия образователни материали, целящи създаване на положително отношение към слабо познати или значими видове.

Очакван резултат: Изпълнение на второстепенните цели за природозащитно образование.

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.9.1.6. Проект – Осигуряване на редовна информация за регионалните средства за масова информация

Цел: Поддържане на осведомеността на населението в непосредствена близост до Парка.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Разработване и прилагане на постоянна програма за взаимодействие с регионалните средства за масова информация, която включва: система от редовни съобщения за медиите и пресконференции във връзка с дейностите на Дирекцията на Парка, както и за извънредни събития, срещи с представители от регионалните медии за преглед на постиженията и проблемите и определяне на нуждите от допълнително информиране на обществеността, журналистически конкурси, теренни пътувания за представители на пресата до важни обекти с цел повишаване на информираността на журналистите и илюстриране на въпроси от управлението на Парка.

Очакван резултат: Повишаване на ефективността на информационния обмен

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.9.1.7. Проект – Популяризиране на паметниците на културното и историческо наследство

Цел: Популяризиране на културно исторически обекти на територията на Парка

Обект на прилагане и предвидени дейности: Проектът предвижда да се интерпретират обектите на историята, археологията, етнографията и фолклора, чрез илюстративни материали и популяризиране чрез електронни медии. Дейностите ще се осъществяват на базата на предварително разработен план за действие, който ще представя конкретните обекти за популяризиране.

Очакван резултат: Повишаване на интереса на посетителите, по-добро опазване

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.9.1.8. Проект – Обучение на студенти и подпомагане на докторанти

Цел: Повишаване на капацитета на Дирекцията на Парка.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Проектът предвижда създаване на възможност дейности в Парка да се възлагат на студенти от горните курсове, както и възможност за използване на техния потенциал като бъдещи кадри на ДНПЦБ. Провеждане на практики, стажове и други форми на обучение за студенти. Осигуряване на възможности за работа на докторанти и специализанти.

Очакван резултат: Осигурени допълнителни мотивирани специалисти за осъществяване на конкретни дейности Парка.

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.9.2. Програма за партньорства

Опазването на Парка до голяма степен зависи от добрата воля на местните общности, посетителите и ползвателите, от взаимноизгодното сътрудничество между тях и Дирекцията. Тази програма цели стимулиране на тяхната подкрепа и разработването на практически и финансови ползи чрез свързването на практическите нужди с регионалните възможности и с управлението на Парка.

4.2.9.2.1. Проект – Развитие на екотуризма

Цел: Да се повиши качеството на туристическите услуги, включващи атракциите на Парка.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Проектът ще създаде условия за съчетаване на целите на Парка по отношение на туристите с интересите на местните хора за генериране на доходи чрез предоставяне на услуги от сферата на обслужването на туристите и туристическите атракции. Дейностите ще са свързани с поддържане на партньорство с групи от заинтересовани местни хора, оказване на подкрепа за тях съвместно с местните власти, включително поддържане и развитие на мрежата от сертифицирани партньори.

Ще се разработят туристически продукти, които включват маршрути, свързващи Парка с близко разположените курортни комплекси. Подготовка и издаване информационни и интерпретативни материали, водачески услуги, организация на предоставянето на услугите, маркетинг на сувенири и реклама.

Ще се повишава квалификацията на парковите служители и ще се привличат заинтересовани лица (водачи и туроператори) за съвместни дейности с ДНПЦБ. Предвижда се пилотен проект за обучение на водачи и туроператори от ДНПЦБ за провеждане на специални дейности в Парка: конна езда, каране на планински велосипеди, скално катерене, пещерничество и наблюдения на дивата природа. Подобна подготовка е необходима и за водачи на групи от пешеходни туристи.

Очакван резултат: Паркът става неизменна част от местния туристически продукт, а социално-икономическата среда в района е подобрена. Излизане на туристическите пазари.

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.9.2.2. Проект – Насърчаване на бизнес-предприемачеството в Парка

Цел: Управление и устойчиво ползване на екосистемните услуги.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Дирекцията на националния парк разполага с всички възможности да проучи и разработи подходящи предприемачески инициативи, които да генерират доходи чрез производството на сувенири и други стоки с емблемата на Парка. Проектът ще проучи 6 важни елементи на развитието на този вид дейност във връзка с Дирекцията: 1) сформирание на работна група за разработването на концепция за реклама и маркетинг за националните паркове; 2) определяне и оценка на продуктите, включително проучване на пазара; 3) възможности за партньорство в смесени дружества с частния сектор; 4) разпространение и маркетинг; 5) реинвестиране, растеж и планиране на дейността и 6) подкрепа в създаването на браншови организации на местните производители, които поддържат дейностите свързани с постигане на идеалните цели на Парка.

Очакван резултат: Повишаване ефективността на управление на Парка.

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.9.2.3. Проект – Прилагане на програма за партньорски дейности с представители на местната и централната власт

Цел: Регламентиране на партньорствата на ДНПЦБ чрез договори за съвместна дейност.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Проектът ще допринесе за прилагането на програма за работа с общини, общински информационни, образователни и културни центрове, неправителствени организации, рамкови споразумения с РИОСВ и ръководства на други защитени територии, съвместна дейност с регионални институции – басейнови съвети и др., партньорски проекти с международни програми и т.н.

Очакван резултат: Подобряване управленските дейности

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.9.2.4. Проект - Система за стимулиране и укрепване на партньорство и сътрудничество

Цел: Разработване на система от почетни знаци и отличия на Националния парк, които да се присъждат на организации и лица с принос в различни дейности, свързани с Парка

Обект на прилагане и предвидени дейности: Процедура за предлагане и присъждане; Статут на Почетен знак „Застъпник на НП“; Статут на Почетен домакин (при провеждане на различни форуми и празници, свързани с Парка); Други отличия – благодарствен лист и др.

Очакван резултат: Укрепване на сътрудничеството и партньорството със съмишленици на целите на Парка.

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.9.2.5. Проект – Работа с доброволци

Цел: Привличане на допълнителни ресурси за постигане на целите на управление

Обект на прилагане и предвидени дейности: Създаване към ДНПЦБ на постоянни групи от доброволци от околните селища и други части на страната. Същите могат да бъдат специализирани, като в рамките на проекта се извърши обучение според спецификата им. Дейностите предвиждат и укрепване на сътрудничеството между Парка и местните общности, Клубовете Приятел на парк Централен Балкан, други НПО и партньори.

Очакван резултат: Създадена оперативна група от доброволци за подпомагане на дейности в Парка.

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.9.2.6. Проект – Изкуството – посланик на Парка

Цел: Създаване на послания за Парка чрез произведения на изкуството и художествените занаяти.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Проектът се разработва за целева аудитория – художници, писатели, музиканти, дейци на филмовото изкуство, фотографи, майстори на художествените занаяти, млади таланти от специализирани училища. Включва информирание и обучение за ценността на Парка и проблемите на управлението чрез теренни форми на работа, провеждане на пленери по живопис, малка пластика и художествена фотография, учебни практики по изобразително изкуство и фотография, традиционни изложби-базари от произведения на изкуството и художествените занаяти, фото- и други конкурси.

Очакван резултат: Привличане на партньори и популяризиране на Парка.

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.9.2.7. Проект – Обучение на водачи и туроператори

Цел: Привличане на партньори от местните общности за подпомагане дейностите свързани с посетителите.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Пилотен проект за обучение на водачи и туроператори от ДНПЦБ за провеждане на специални дейности в Парка: конна езда, каране на планински велосипеди, скално катерене, пещернячество и наблюдения на дивата природа. Подобна подготовка е необходима и за водачи на групи от пешеходни туристи. Проектът предвижда сформирането на група за организиране на обучение и провеждане на курсове за правоспособност, както и пилотно изпълнение на тези мероприятия в Парка. Уменията на водачите са важни, за да могат те да интерпретират основните елементи на Парка и да осигуряват безопасност за посетителите. Ще бъдат предпочитани хора от общините около Парка.

Очакван резултат: Привличане на туроператори и водачи, които да осигурят безопасно пребиваване в Парка и да подпомагат екотуризма.

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.9.2.8. Проект – Обучение на заинтересованите събирачи от околпарковата зона за устойчиво използване на ресурсите

Цел: Целта на този проект е да се актуализира и прилага модел за прилагане на принципите на съвместното управление на природните ресурси в Парка. Тази концепция се базира на споделяне на ползите от ресурсите, но и на споделяне на отговорностите и инвестициите.

Обект на прилагане и предвидени дейности: В проекта ще бъдат включени представители на местното население, които традиционно събират диворастващи плодове (боровинки) и лечебни растения в Парка, както и представители на изкупвателни пунктове от населени места около Парка. ДНПЦБ съвместно с ИБЕИ ще разработи модули за обучение на събирачите в принципите на устойчиво използване на парковите ресурси. Ще бъде разработен пилотен проект, в който да се положат усилия да се разшири обхвата на дейност на предприемаческите инициативи от простото събиране и продаване на природните ресурси към създаване на добавена стойност, което би довело до създаване на нови работни места и заетост на местното население (местните събирачи и преработватели).

Очакван резултат: Устойчиво използване на парковите ресурси

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.9.2.9. Проект – Повишаване осведомеността на целеви групи от населени места около Парка

Цел: Подобряване на опазването на биоразнообразието на Парка чрез повишаване информираността на групи от населените места около Парка.

Обект на прилагане и предвидени дейности: В рамките на проекта се предвиждат дейности за повишаване на осведомеността на определени целеви групи (ловци, притежатели на гълъби и др.) които при своите занимания/хоби понякога влизат в конфликт с целите на националния парк. Предвидени са срещи, обучения, разпространение на информационни материали, както и ангажиране в преки консервационни дейности – маркиране, мониторинг на биоразнообразието и др.

Очакван резултат: Повишаване осведомеността на целевите групи за стойността на Парка и минимизиране на негативните влияния върху ЗТ

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.10. Европейска интеграция и международно сътрудничество

Във все по-глобализиращия се и интегриран свят е важно да се поддържат създадените връзки в европейски мащаб. Международното сътрудничество е стъпка не само за изпълнение на поетите задължения на страната като част от Европейския съюз, но и като условие за по-ефективно опазване и популяризиране на Парка.

4.2.10.1. Програма за Европейска интеграция и международно сътрудничество

4.2.10.1.1. Проект – Включване на Парка в Списъка на световното природно наследство ЮНЕСКО

Цел: Включване на част от буковите гори в сериен обект от Световното наследство на ЮНЕСКО.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Паркът е вписан в индикативния списък на България за включване в Списъка на световното природно наследство през 1984 г. Едно от най-значимите природни богатства на Парка са вековните гори от бук (*Fagus sylvatica*), важна част от европейските букови гори. Проектът включва подготовка на документация и провеждане на процедура за кандидатстване за включване на територии, заети с гори (резервати) от Парка като допълнение към съществуващият сериен обект от Световното наследство на ЮНЕСКО с наименование в момента „Първични букови гори в Карпатите и вековни букови гори в Германия”, който обхваща поредица от територии заети от букови гори в Украйна, Словакия и Германия.

Очакван резултат: За Парка ще бъде въпрос на висок международен престиж и признание на неговата световна значимост и ще създава предпоставки за популяризиране на природозащитата в България в световен мащаб и развитие на устойчив природосъобразен туризъм.

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.10.1.2. Проект – Включване на Парка в Световната мрежа от биосферни резервати в рамките на Програмата Човекът и биосферата (МАВ) на ЮНЕСКО

Цел: Обявяване на Парка за част от мрежата на биосферните резервати.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Проектът включва подготовка на документация и провеждане на процедура по кандидатстване. Паркът съдържа елементите необходими за един биосферен резерват - зонирание, което съдържа строго защитени територии с такива, в които се допускат дейности по ползване на ресурси. В него се

съчетават дейности по консервация и развитие; наличен е интегритет между културното наследство и биологичното разнообразие; служи като място за образование; поддържащите дейности и управленските политики да базирани на научни данни и мониторинг.

Очакван резултат: Утвърждаване на международния престиж и създаване на предпоставки за популяризиране на природозащитата в България в световен мащаб. Подпомагане управлението на Парка

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.11. Институционално развитие

Изградената през първия програмен период на управление Дирекция на Парка е ключов фактор за успешното управление на територията. От нейния капацитет зависи до голяма степен прилагането на най-целесъобразните, ефективни и навременни дейности, които да гарантират постигането на дългосрочните цели на Парка.

4.2.11.1. Програма за информационно обезпечаване на ДНПЦБ

Програмата предвижда развитие на изградената Географска информационна система (ГИС), както и обезпечаване на постоянен приток и актуална информация в нея.

4.2.11.1.1. Проект – Поддържане и развитие на ГИС база данни

Цел: Наличие на актуална ГИС база данни за компонентите на Парка.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Актуализиране на графичната и атрибутивна база данни, въвеждане на нови данни включително за непосредствено прилежащите околнапаркови територии, разработване на стандартизирани методики за извличане, сравнение и анализ на информацията с помощта на Географската информационна система на Парка. Обучение на парковите служители за начини и методи за попълване на базата данни в ГИС (включително използването на системата GPS). Закупуване и обновяване на техническите средства за работа с ГИС, включително развитие на ГИС за работа в Интернет среда

Очакван резултат: Подпомагане управлението на Парка

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.11.1.2. Проект – Актуализиране на базата данни на ДНПЦБ за компонентите на околната среда

Цел: Информацията да бъде обобщена по отделни райони, участъци, зони за постигане на по-голяма оперативност и ефективност при работа с базата данни.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Допълване, прецизиране и поддръжка на цялостната информация за пространственото разпределение, количеството и качеството на популациите (разпространение, численост, динамика, особености на сезонните придвижвания в Парка и др.), състоянието на биотичния и абиотичен компонент в Парка. Параметрите, които ще бъдат включени в тази база данни са свързани, както с управлението на туристическия поток и биоразнообразието, така и с административните нужди.

Очакван резултат: Наличност на актуална база данни за биологичното разнообразие

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.11.2. Програма за подобряване на управленските функции на ДНПЦБ

Доброто управление се базира на развитие на човешките ресурси и на материалната база.

4.2.11.2.1. Проект – Рехабилитация на съществуващи/изграждане на нови контролно информационни пунктове и пунктове за наблюдение и охрана

Цел: Подобряване на охраната и контрола на националния парк

Обект на прилагане и предвидени дейности: Ремонт на съществуващи нови контролно информационни пунктове (КИП) и пунктове за наблюдение и охрана (ПНО); изграждане на нови КИП и ПНО разположени предимно на стратегически за охраната и контрола места, с достъп, осигурен от планински път. Проектът ще спомогне за подобряване на дейностите по контрола и охраната в защитената територия.

Очакван резултат: Подобро управление на Парка

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.11.2.2. Проект – Доставка, монтаж и оборудване на контролно-пропускателни кабинки, мобилни пунктове за наблюдение и охрана и мобилни бариерни комплекси

Цел: Доставка, монтаж и оборудване на мобилни пунктове за наблюдение и охрана (МПНО) - тип каравана, предназначени за изпълнение на дълготрайни оперативни охранителни и контролни задачи - кампании за ползване на биологични ресурси (боровинки, лечебни растения и др.), охрана на находища на консервационно значими растителни видове (еделвайс, жълта тинтява и др.), охрана на сватбовища на благороден елен и т. н.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Този тип МПНО са предназначени за разполагане и в места, където строителството е нежелателно, но където има път, позволяващ достъпа (до резерватните територии). Мобилните ПНО, в комбинация с мобилните бариерни съоръжения, оформят временни пропускателни пунктове за осъществяване на ефективен контрол по отношение на нерегламентираното движение с МПС в Парка и кампаниите по ползване на недървесни продукти.

Мобилни бариерни комплекси са лек тип сглобяема конструкция, която се придвижва заедно с караваната и на определени подходящи места по пътищата се сглобява и оформя временен пропускателен пункт, като с цел подсигуряване и обезопасяване към нея се добавят възпиращи елементи, като сгъваеми шипове и др.

Очакван резултат: Подобро управление на Парка

Приоритет за изпълнение: висока

4.2.11.2.3. Проект – Изграждане / реконструкция на управленска инфраструктура в населени места около Парка

Цел: Подобряване на условията за работа на служителите от ДНПЦБ и качеството на предоставяните услуги.

Обект на прилагане и предвидени дейности: В подходящи населени места около Парка (с. Рибарица, гр. Троян, гр. Априлци, гр. Павел баня, гр. Калофер, гр. Карлово и с. Кърнаре) е необходимо да се изградят или реконструират 7 (седем) локални (местни) паркови офиси (едноетажна / двуетажна сграда с разгъната застроена площ около 200 м²).

Очакван резултат: Осигуряване на подходящи условия за камерална работа на служителите на Парка и за по-качествено обслужване на гражданите от общината, ползватели на услугите предоставени от ДНПЦБ. Създаване на условия за предоставяне на услуги в сферата на образованието и туризма, насочени към различни възрастови групи, жители и посетители на съответните населени места.

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.11.2.4. Проект – Развитие на човешките ресурси на ДНПЦБ

Цел: Повишаване квалификацията на служителите на ДНПЦБ

Обект на прилагане и предвидени дейности: Разработване и прилагане на стратегия за обучение на парковите служители. Тя ще включва организиране и/или участие в курсове за повишаване на квалификацията; обмяна на опит с колеги от дирекциите на другите национални паркове; специализации и участия в семинари, конференции и др. в страната и чужбина. Един от най-важните аспекти от дейността на ДНПЦБ е контрола и охраната на защитената територия. В този смисъл особено внимание ще бъде отделено на повишаване на квалификацията на служителите от Парковата охрана и прилагане на подходи/ мерки за подобряване на контролната дейност в защитената територия. В пряка връзка с управлението на Парка е и наличието на съвременно оборудване и екипировка.

Очакван резултат: Повишен капацитет на парковите служители, пряко рефлектиращ върху, управлението на Парка

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.11.2.5. Проект – Обществен и научен консултативен съвет

Цел: Поддържане на създадения обществен консултативен съвет и обединяване с научния консултативен съвет за осигуряване на ефективно управление на Парка.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Обезпечаване на функционирането на този Съвет като консултативен орган на ДНПЦБ по въпроси, свързани с управлението и развитието на Парка. В него участват представители на държавни органи, общини, научни институции, обществени и браншови организации и др. Структурата, функциите и задачите на съвета са определени в Правилник. Проектът включва поддържане действието на съвета.

Очакван резултат: Подпомагане работата на ДНПЦБ.

Приоритет за изпълнение: висок

4.2.11.3. Програма за устройство на територията и уреждане на собствеността на земя, сгради и съоръжения съгласно действащата нормативна уредба

Програмата има за цел постепенно уреждане на запазени от миналото устройствени проблеми в съответствие със законодателството.

4.2.11.3.1. Проект – Управление на съществуващата инфраструктура

Цел: Ефективно управление на социалната и техническа инфраструктура

Обект на прилагане и предвидени дейности: Проектът предвижда разработване и актуализиране на общопарков устройствен план за развитие на инфраструктурата и управленската дейност по прилагане на последващите го технически проекти и програми за строителство, ремонт и поддръжка, вкл. за премахването на стари незаконни и не стопанисвани обекти,

Очакван резултат: Определяне на конкретните обекти, с техните основни характеристики.

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.11.3.2. Проект – Издаване на нов (съвременен) акт за изключителна държавна собственост за територията на Парка.

Цел: Издаване на съвременен акт за изключителна държавна собственост на територията на Парка, включващ всички изискуеми данни и атрибути и изчистване на всички неточности.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Набавяне на всички необходими данни от съответните териториални структури, отговорни за поддържането на кадастралните данни за землищата, част от които попадат на територията на Парка.

Очакван резултат: Наличие на документ с еднозначно определение на територията на Парка, с информация съвпадаща с действащите към момента кадастрални карти и карти на възстановената собственост.

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.11.3.3. Проект – Разработване на стратегия за оптимизиране на съществуващите сгради и съоръжения

Цел: Да се приведе сградният фонд в състояние, което не нарушава естествения вид на пейзажа и природните местообитания, включително отстраняване на обектите на незаконно строителство, рекултивация и възстановяване на нарушените терени.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Да се направи анализ на наличните постройки и съоръжения, които не са в съответствие с изискванията на Парка (порутени постройки, масивни и временни сгради). Тези от тях, които не подлежат на възстановяване да бъдат съборени. Да се потърсят законови възможности за използване на сградния фонд за предоставяне за ползване от пастири през летните месеци.

Очакван резултат: Премахнати порутени сгради, оптимизирана сградна инфраструктура.

Приоритет за изпълнение: среден

4.2.11.3.4. Проект – Прилагане на законно обосновани действия за решаване на проблема с възстановени имоти на физически, юридически лица, общини и църквата в границите на Парка.

Цел: Решаване на проблема с неправилно възстановени имоти в границите на Парка.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Неправомерно възстановени частни и общински имоти, както и такива възстановени на църквата, на територията на Парка.

Очакван резултат: Изпълнение на изискванията на чл. 8 от ЗЗТ.

Приоритет за изпълнение: средна степен на приоритет

4.2.11.3.5. Проект – Прецизиране на границите на Парка, съгласно данните от АГКК и влезлите в сила кадастрални карти и действащите КВС на землищата“

Цел: Изчистване на грешки по картографското отразяване на границите на Парка.

Обект на прилагане и предвидени дейности: Набавяне на всички необходими данни, анализ на картните слоеве, консултации с отговорните институции и изчистване на неточностите.

Очакван резултат: Подобряване на ГИС базираната информация и създаване на предпоставки за маркиране на точните граници на Парка. Маркиране и означаване границите на националния парк и резерватите на терен посредством бяло-червена лентова маркировка, като на всички официални пътеки и пътища се поставя траен знак (малка табела), която ясно да сигнализира посетителите за това, че навлизат в територия на НП или резерват.

Приоритет за изпълнение: висок

4.3. ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЧИ

Конкретните управленски задачи за НПЦБ произтичат логически от прегледа и анализа на предназначението на Парка, неговите дългосрочни цели и заплахите (т.н. втора оценка). Анализът на заплахите в съчетание с дългосрочните цели и оценката на тяхната значимост, позволяват определяне на тези управленски задачи.

Управленските задачи представляват списък с резултати, към които се стреми планът за управление на НПЦБ през първите десет години. В тяхното определяне е използван опита на специалисти, на Дирекцията на Парка и на авторите на плана.

Тези управленски задачи са основата за схемата на зонирание на Парка, както и за определянето на режимите и нормите на зоните. Всяка зона се оценява от гледна точка на нейната роля за изпълнението на управленските цели и за насочване на изпълнението на управленските дейности. Управленските дейности са резюмирани в програмите и проектите в Плана.

Управленските задачи на Парка са идентични с оперативните цели. Те не се отклоняват от дългосрочните му цели. Насочени са към резултатите, действията и програмите, предвидени да решават проблеми в Парка и извън него.

УПРАВЛЕНИЕ НА ПРИРОДНИТЕ КОМПОНЕНТИ

Главна дългосрочна цел 1.1.: Да се запази разнообразието от природни местообитания и да се съхрани техния естествен характер

Оперативни задачи:

- да се опазят и охраняват съществуващите резервати и връзките между тях в ОЧВ зоната като се гарантира цялостния комплекс от природни местообитания
- да се осигури ефективно функциониране и спазване на режимите на многофункционалната зона във връзка с ползването на пасищата и недървесните горски ресурси
- да се възстановят нарушените или намалени по площ местообитания
- да се поддържа система за дългосрочен мониторинг

Главна дългосрочна цел 1.2.: Да се запази и възстанови биоразнообразието на генетично и видово ниво, както и екосистемите определящи съществуването на растителните, гъбни и животински видове

Оперативни задачи:

- да се прилагат предложените в плана режими за ползване на ресурсите, да се мониторира техният ефект и при нужда тежи режими да се актуализират
- да се поддържа висока ефективност на контрола и административно-наказателната дейност на парковата администрация за опазване на видовете
- да се поддържа система за дългосрочен мониторинг
- да се проведат предпроектни проучвания за възстановяване на консервационно значими видове.

Главна дългосрочна цел 1.3.: Да се съхрани естественото състояние на горските местообитания и особено на естествените гори

Оперативни задачи:

- да се поддържа система за дългосрочен мониторинг на горите
- да се прилагат най-съвременни практики за поддържане на горските екосистеми
- да се поддържа охрана и контрол по ползване на горските ресурси
- да се прилагат дейности за замяна на чуждоземни дървесни видове с местни такива

Главна дългосрочна цел 1.4.: Да се запази и поддържа естественото състояние на екосистемите в субалпийския и алпийския пояси

Оперативни задачи:

- да се разработи и изпълнява програма за мониторинг на алпийските и суб-алпийските местообитания
- да се разработи и приложи програма за наблюдение на сукцесията на растителните съобщества и разпространението на сибирската хвойна, както и на зависимите от тези процеси лалугер, сляпо куче, грабливи птици и безгръбначни животни
- да се поддържа достигнатото към настоящия момент натоварване на високопланинските пасища

Главна дългосрочна цел 1.5.: Да се запази естественото състояние на екосистемите на влажните зони и течащите води

Оперативни задачи:

- да се приложат спешни мерки за възстановяване на местообитания на влажните зони
- да се разработи проект и приложат дейности по оптимизиране на източниците за водопой
- да се разработи програма за управление на отпадните води

Главна дългосрочна цел 1.7.: да се запази и поддържа благоприятното природозащитно състояние на природните местообитания и видове

Оперативни задачи:

- да не се допуска преизпасване на тревните съобщества в безлесната зона
- да се упражнява строг контрол върху ползването на дървесина
- да се прилагат мерки за възстановяване на нарушени местообитания
- да се прилагат мерки за ограничаване на нерегламентираното навлизане и движение на МПС
- да се прилага план за предотвратяване и борба с пожари и природни бедствия

Главна дългосрочна цел 1.8.: Да се опазва и поддържа естественото състояние и биологичния потенциал на недървесните ресурси (лечебни растения, плодове, гъби)

Оперативни задачи:

- периодично да се прилага утвърдена методика за оценка на ресурсния потенциал на недървесните ресурси

- да се контролира ползването на ресурсите в определените от настоящия план количества
- да се контролира за прилагането на правилни технологии за събиране на недървесни ресурси
- да се прилага принципа за съвместно управление между ДНЦПБ и управителите на фирмите ползватели
- да се разработи и изпълнява образователна програма по опазването и разумното използване на ресурсите

Главна дългосрочна цел 1.9.: Да се анализират и оценят екосистемните услуги и се осигури тяхното устойчиво ползване

Оперативни задачи:

- да се разработи проект за анализ и оценка на екосистемните услуги в Парка съвместно с институциите и организациите с интерес към целите и управлението на Парка.

Главна дългосрочна цел 1.10.: Да се поддържа оптимално ниво на познания и дългосрочен мониторинг на биологичното разнообразие

Оперативни задачи:

- да се актуализира и прилага система за мониторинг на елементите на биологичното разнообразие
- да се осигури повишаване знанията/уменията на служителите на ДНЦБ за мониторинг на биологичното разнообразие.

Главна дългосрочна цел 2.1.: Да се съхрани естественото състояние, единството и качествата на ландшафта и на представителните, типични и уникални елементи като суходолия, каньони, скални стени, пропасти, пещери и водопади

Оперативни задачи:

- да се изпълнява противоерозионна програма

Главна дългосрочна цел 2.2.: Да се ограничи развитието на инфраструктурата до нуждите на парковото управление и да се въвеждат най-съвременни технологии при поддръжката на съществуващите обекти.

Оперативни задачи:

- да се развива инфраструктурата на ДНЦБ за подобряване на управлението на Парка чрез подобряване и модернизиране на условията за работа
- да се приложат дейности за премахване на изоставени и/или разрушени сгради и части от тях, които нарушават естествения ландшафт.

Второстепенна дългосрочна цел 3.1.: Да се използва контролирано високопланинското животновъдство като инструмент за поддържане в благоприятно природозащитно състояние на безлесната зона

Оперативни задачи:

- да се стартира проект за идентифициране на промените в пасищата в резултат от натоварването им през след въвеждане на агроекологични мерки
- да се приложи система за определяне на продуктивността на пасищата групирани по типове
- за се разработи устройствен план на пасищата базиран на получените данни за тяхната продуктивност и идентифицирани промени
- да разработят механизми за контрол и ограничаване на свободно пашуващите коне
- да се търсят възможности за обвързване на договорите по използване на високопланинските пасища с ангажименти по тяхното поддържане в дългосрочен план

УПРАВЛЕНИЕ НА ТУРИСТИТЕ

Второстепенна дългосрочна цел 3.2.: Да се поддържа развитието на природосъобразен туризъм в съответствие със значимостта и предназначението на Парка

Оперативни задачи:

- да се разработи и изпълнява програма за мониторинг на туристите и използването от тях на хижите и другите съоръжения в Парка;
- да се проектира и приложи система за регулиране и управление на туристическите потоци и специализирани туристически дейности;
- да се разработи и изпълнява програма за информиране на обществеността за възможностите за туризъм, интерпретативните обекти, настаняването и предлаганите туристически продукти в Парка;
- да се проектират и прилагат стандарти за туристическата инфраструктура в Парка;
- да се приложи система за управление на отпадъците;
- да се разработи и се прилага програма за екологосъобразни хижи (екологосъобразно настаняване на туристи в Парка) в съответствие с целите му. Тя включва подобрения на външния вид на хижите, поддръжка, доставки и ползване на горива и електроенергия, обезвреждане на отпадъците, записвания, комуникации, услуги и поддръжка на района.
- да се насърчава изграждане на атракции за посетителите и развитието на друга инфраструктура в районите около Парка (погледни места, места за краткотраен отдих, наблюдателни места за птици и диви животни и др.).

Второстепенна дългосрочна цел 3.5.: Да се проучат, консервират и експонират по подходящ начин намиращите се на територията на Парка културни ценности

Оперативни задачи:

- Съвместно с институциите, опазващи културно-историческото наследство да се прилага програма за дългосрочни исторически и етнографски изследвания, охрана и консервация на културните и исторически обекти в Парка

ИНТЕРПРЕТАЦИЯ, ОБУЧЕНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ

Второстепенна дългосрочна цел 3.3.: Да се поддържа оптимално ниво на познания като се осигуряват и развиват условията и възможностите за осъществяването на дейности за постигане на образователни и научни цели

Оперативни задачи:

- да се разработи програма за дейности в информационните центрове и се гарантира тяхното функциониране
- да се разработи и се изпълнява образователна програма с акцент върху природозащитата за избрани целеви групи от околностите на Парка
- да се разработват проекти и се търсят източници за финансиране на проучвания на различни компоненти
- да се осигури надеждното съхраняване и актуализиране на базите данни
- да се разработи и изпълнява (заедно с групи със специални интереси) програма за интерпретиране и информация за посетителите.

ФУНКЦИОНИРАНЕ И ДЕЙНОСТ НА ПАРКОВАТА АДМИНИСТРАЦИЯ

Второстепенна дългосрочна цел 3.6.: Да се повишава капацитета на служителите в ДНПЦБ и да се поддържа разумно управление на Парка, което гарантира постигането на идеалните му цели

Оперативни задачи:

- поддържане и повишаване на изградения сред служителите капацитет
- осигуряване на обучение и обмяна на опит в страната и чужбина.

Второстепенна дългосрочна цел 3.7.: Управлението на Парка да гарантира изпълнението на поетите ангажименти, свързани с европейската интеграция по силата на PAN PARKS сертификата, Европейската диплома за защитени територии, членството в EUROPARC, принадлежността към мрежата Натура 2000 и мрежата от Биосферни резервати в България.

Оперативни задачи:

- да се подготви предложение пред Комитета за опазване на културното и природно наследство към UNESCO за вписване на буковите гори в НПЦБ в "Списъка на световното природно наследство";
- да се подготви предложение пред програмата „Човекът и биосферата” за обявяване на Националния парк Централен Балкан за биосферен резерват/ парк в съгласие със Севилската стратегия;
- да се разработи и изпълнява програма за осъществяване на контакти, обмен на информация и участие на ДНПЦБ в съвместни дейности с други паркови администрации в страната и чужбина.

ПАРТНЬОРИ И МЕСТНИ ОБЩНОСТИ

Второстепенна дългосрочна цел 4.1.: Да се подпомага мотивацията на жителите в околните селища да развиват поминък свързан със защитената територия като по този начин се създадат условия за споделяне на икономическите ползи от и задължения по опазване на ресурсите на Парка

Оперативни задачи:

- да се наблюдава и оценява състоянието на природните ресурси в Парка и на основата на резултатите да се планира тяхното ползване – по сезони, местонахождения, видове, количества, начини, средства и т.н.
- да се разработи и прилага програма за работа със заинтересованите събирачи от района на Парка и тяхното обучение, която да създаде предпоставки за прилагане на принципите на съвместно управление на природните ресурси
- да се разработи и изпълнява програма за създаване и предлагане на туристическия пазар на специализирани туристически продукти, включващи посетителски услуги в Парка и обслужване и атракции извън Парка
- да се прилага модел за трайно сътрудничество между Парка и местните общности за привличане на туристи в Парка и в селищата около него

Второстепенна дългосрочна цел 4.2.: Да се развива и поддържа система за координация с местната и регионална администрация и ключови партньори от бизнеса в полза на управлението на Парка и на опазването на биологичното разнообразие.

Оперативни задачи:

- да се участва в разработването и прилагането на планове осъществяващи тематични дейности в различни региони, включващи и паркова територия, в партньорство с други организации.
- да се разработи и изпълнява програма с български и международни тур оператори за включване на елементи от материалната култура, местната етнография, фолклор и празнично-обреден календар в пакета услуги, предлагани от Парка.
- да се поддържа механизма, позволяващ редовен диалог между парковата управа и регионалните и общински органи, неправителствени организации и други партньори за координиране изготвянето на регионални планове и действията по въпроси от взаимен интерес
- да се стимулират малките целеви партньорства, които приближават Парка до хората
- да се засили изпреварващото партньорство, т. е. с оглед различните си задачи и програми НПЦБ да бъде инициатор за привличането на нови партньори

Второстепенна дългосрочна цел 4.3.: Да се гарантира редовното разпространяване на информация за ценността и възможностите на Парка, за отговорностите и ползите от неговото опазване

Оперативни задачи:

- да се поддържа и актуализира периодично уеб страницата на ДНПЦБ
- да се планира ежегодно и поддържа единна стратегия за връзки с обществеността
- да се поддържа мрежа и програма за редовен достъп на обществеността до информация и за обмяна на информация за Парка

- да се развива и изпълнява програма за работа със средствата за масова информация, културните, художествено-творчески, научни и образователни институции за привличането им като посредници в разпространяването на информация за Парка;
- да се разработи и приложи механизъм за взаимодействие с партньорски информационни, природозащитни, културни и други центрове извън Парка.

4.4. РАБОТЕН ПЛАН

В работния план са включени примерни (индикативни) приоритетни проекти, които ще се изпълняват през първите пет години от действието на Плана за управление. Някои от тези проекти, или части от тях, вече се изпълняват в рамките на изпълнявания от ДНПЦБ проект „Централен Балкан - Парк за всички“.

Отговорна институция за изпълнение на проектите е ДНПЦБ.

№ от 4.2	Проект	Изпълнител	Период	Индикативен бюджет (BGN)	Възможни източници на финансиране
Опазване и поддържане на абнотичните компоненти					
4.2.1.1.1.	Противоерозионни мерки	Външен изпълнител	5 години	1 800 000	ОПОС, LIFE+
4.2.1.2.1.	Предотвратяване и овладяване на пожарите	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	5 години	400 000	ОПОС, LIFE+
4.2.1.3.1.	Предпазване от лавини	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	5 години	130 000	ОПОС, ПУДООС
4.2.1.3.2.	Управление на природните ресурси след природни бедствия (ветроломи, снеголоми, свлачища, лавини)	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	текущ	30 000	ОПОС, ПУДООС
Опазване и поддържане на биоразнообразието – местообитания и видове в територии, заети с гори					
4.2.2.1.1.	Опазване и управление на горските екосистеми	Външен изпълнител	Първите 2 години	990 000	ОПОС, LIFE+, ФМЕИП, Норвежка програма
4.2.2.1.2.	Възстановителни дейности в горски местообитания	ДНПЦБ	Първите 2 години	900 000	
4.2.2.1.3.	Възстановяване на коренни горски местообитания върху площи, залесени с чуждоземни видове (дугласка ела, акация и др.)	Външен изпълнител	Първите 2 години	800 000	
4.2.2.2.1.	Възстановяване на популацията на глухара (<i>Tetrao urogallus</i>)	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	Първите 2 години	550 000	
4.2.2.2.2.	Опазване и поддържане на популациите на едрите бозайници	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	Първите 2 години	350 000	
4.2.2.2.3.	Опазване и поддържане на популациите на едрите хищници	ДНПЦБ	текущ	90 000	
4.2.2.2.4.	Опазване и поддържане на популациите на балканската пъстърва (<i>Salmo trutta fario</i>)	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	Първите 2 години	130 000	
4.2.2.2.5.	Обезопасяване на електроповоди	ДНПЦБ/	Първите	20 000	

	на територията на Парка	Външен изпълнител	3 години		
4.2.2.3.1.	Оптимизиране на резерватната територия	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	Първите 2 години	20 000	
Опазване и поддържане на биоразнообразието – местообитания и видове във влажните зони					
4.2.3.1.1.	Опазване на природни местообитания 7140 Преходни блата и плаващи подвижни торфища и 91D0* Мочурни гори	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	Първите 2 години	300 000	ОПОС, LIFE+, ФМЕИП, НП
Опазване и поддържане на биоразнообразието – местообитания и видове в безлесните територии					
4.2.4.1.1.	Опазване, поддържане и възстановяване на благоприятното състояние на природни местообитания в моделни територии от безлесната зона	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	Първите 2 години	720 000	ОПОС, LIFE+, ФМЕИП, НП
4.2.4.1.2.	Проучване на високопланинските пасища	Външен изпълнител	Първите 3 години	80 000	
4.2.4.1.3.	Проучване на следпожарни сукцесии	Външен изпълнител	текущ	30 000	
4.2.4.1.4.	Предприемане на мерки за регулиране на незаконно пашуващи животни в Парка	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	текущ	50 000	
4.2.4.2.1.	Възстановяване на консервационно значимия вид Алпийска роза (<i>Rhododendron myrtifolium</i>)	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	Първите 2 години	100 000	
4.2.4.2.2.	Възстановяване на популацията на ловен сокол (<i>Falco cherrug</i>)	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	Първите 2 години	250 000	
4.2.4.2.3.	Опазване на популациите на европейския лалугер	НПО	Първите 2 години	150 000	
4.2.4.2.4.	Подпомагане на възстановяването на популациите на едрите европейски лешояди	НПО	Първите 2 години	300 000	
4.2.4.2.5.	Актуализиране на Устройствен проект на лечебни растения и диворастящи плодове разрешени за събиране за стопански цели	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	5 години	60 000	
Научни изследвания и мониторинг					
4.2.5.1.3.	Проучване на състоянието на консервационно значими растителни видове	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	текущ	250 000	ОПОС, LIFE+, ФМЕИП
4.2.5.1.4.	Проучване на състоянието на консервационно значими животински видове	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	текущ	250 000	
4.2.5.1.5.	Проучване на гъбното разнообразие	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	Първите 2 години	25 000	
4.2.5.1.6.	Проучване на глациалните реликтни видове	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	Първите 2 години	30 000	
4.2.5.1.7.	Актуализиране данните за биоразнообразието на видово ниво на територията на Парка	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	текущ	50 000	

4.2.5.1.8.	Анализ и оценка на екосистемните услуги предоставяни от Парка	Външен изпълнител	Първите 2 години	60 000	
4.2.5.2.1.	Мониторинг и оценка на състоянието на абиотични компоненти на околната среда	Външен изпълнител	текущ	900 000	
4.2.5.2.2.	Мониторинг на горски местообитания	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	текущ	50 000	
4.2.5.2.3.	Мониторинг на безлесните местообитания	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	текущ	50 000	
4.2.5.2.4.	Мониторинг на растителни и животински видове	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	текущ	30 000	
4.2.5.2.5	Оценка и мониторинг на ресурсите от диворастящи ядливи гъби	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	текущ	45 000	
4.2.5.2.6.	Мониторинг на състоянието на популациите и оценка на ресурсите от лечебни растения и горски плодове	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	текущ	45 000	
Подобряване и оптимизиране на инфраструктурата					
4.2.6.1.1.	Възстановяване и рекултивиране на пътища	Външен изпълнител	Първите 2 години	19 200 000	ПУДООС, LIFE+
4.2.6.1.2.	Изграждане/монтиране на бариерни съоръжения, мантинели и ограждения	Външен изпълнител	Първите 2 години	80 000	
4.2.6.1.3.	Отстраняване на стара и безстопанствена инфраструктура	Външен изпълнител	Първите 2 години	390 000	
4.2.6.1.4.	Проучване и реализиране на алтернативни източници за водопой на домашни животни	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	Първите 2 години	30 000	
4.2.6.1.5.	Развитие на комуникационната система на територията на Парка	Външен изпълнител	Първите 2 години	5 900 000	
4.2.6.2.1.	Маркиране и обозначаване границите на Парка и резерватите и линейни обекти в тях	ДНПЦБ	Първите 2 години	270 000	
4.2.6.2.2.	Знаци в Националния парк	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	Първите 2 години	20 000	
Развитие на природосъобразен туризъм (управление на посетителите, посетителска и интерпретативна инфраструктура)					
4.2.7.1.1.	Безопасност на туристите		текущ	50 000	LIFE+, ФМЕИП, Държавен бюджет
4.2.7.1.2	Мониторинг на туристическия поток	ДНПЦБ/ Доброволци	текущ	10 000	
4.2.7.1.3.	Мониторинг на въздействието на туристическия поток върху Парка	ДНПЦБ/ Доброволци	текущ	10 000	
4.2.7.1.5.	Актуализиране на стратегията за устойчив туризъм за региона на НП Централен Балкан	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	Първите 4 години	20 000	
4.2.7.2.1.	Изграждане / реконструкция/ оборудване на посетителски центрове	Външен изпълнител	Първите 2 години	4 000 000	
4.2.7.2.2.	Изграждане и оборудване в НП	Външен	Първите	120 000	

	на тематични комплекси за интерпретация.	изпълнител	2 години		
4.2.7.2.3.	Изграждане / реконструкция / подобряване на туристическата инфраструктура за пешеходен туризъм (маршрути, обекти и съоръжения)	Външен изпълнител	текущ	880 000	
4.2.7.2.4.	Поддържане на маршрути за специализирани спортове	Външен изпълнител	текущ	45 000	
4.2.7.2.5.	Разработване на съвременни природозащитни стандарти (насоки) за изграждане / поддържане на съоръжения / обекти от зони Природосъобразен туризъм и Инфраструктура	Външен изпълнител	Първите 2 години	50 000	
4.2.8.1.1.	Разработване на система за сметосъбиране	Външен изпълнител	Първите 2 години	50 000	
4.2.8.1.2.	Управление на отпадните води	Външен изпълнител	Първите 3 години	50 000	
4.2.3.1.3.	Проучване на възможностите за осигуряване на нови енергийни източници за хижките.	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	Първите 3 години	60 000	
4.2.9.1.1.	Интерпретиране на природното богатство и богатото културно-историческо наследство в Парка	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	текущ	50 000	
4.2.9.1.4.	Подготовка и тиражиране на определители на растителни, животински видове, гъби и природни местообитания	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	Първите 2 години	50 000	
4.2.9.1.5.	Подпомагане на природозащитното образование	ДНПЦБ	текущ	25 000	
4.2.9.1.6.	Осигуряване на редовна информация за регионалните средства за масова информация	ДНПЦБ	текущ	5 000	
4.2.9.1.8.	Обучение на студенти и подпомагане на докторанти	ДНПЦБ	текущ	15 000	
4.2.9.2.1.	Развитие на екотуризма	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	текущ	40 000	
4.2.9.2.2.	Насърчаване на бизнес-предприемачеството, свързано с Парка	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	текущ	40 000	
4.2.9.2.4.	Система за стимулиране и укрепване на партньорство и сътрудничество	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	текущ	30 000	
4.2.9.2.6.	Изкуството – посланик на Парка	ДНПЦБ/	текущ	20 000	
4.2.9.2.7.	Обучение на водачи и туроператори	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	текущ	25 000	
4.2.9.2.8.	Обучение на заинтересованите събиратели от околната зона за устойчиво използване на ресурсите	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	текущ	25 000	
Европейска интеграция и международно сътрудничество					
4.2.10.1.1.	Включване на Парка в Списъка	ДНПЦБ/	Първите	30 000	Държавен

	на световното природно наследство ЮНЕСКО	Външен изпълнител	3 години		бюджет, ПУДООС
4.2.10.1.2.	Включване на Парка в Световната мрежа от биосферни резервати в рамките на Програмата „Човекът и биосферата“ (МАВ) на ЮНЕСКО	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	Първите 3 години	50 000	
Институционално развитие					
4.2.11.1.1.	Поддържане и развитие на ГИС база данни	ДНПЦБ	текущ	150 000	ПУДООС, LIFE+
4.2.11.1.2.	Актуализиране на базата данни на ДНПЦБ за компонентите на околната среда	ДНПЦБ	текущ	20 000	
4.2.11.2.1.	Рехабилитация на съществуващи / изграждане на нови Контролно Информационни Пунктове и Пунктове за Наблюдение и Охрана	Външен изпълнител	Първите 2 години	700 000	
4.2.11.2.2.	Доставка, монтаж и оборудване на контролно-пропускателни кабинки, мобилни пунктове за наблюдение и охрана и мобилни бариерни комплекси	Външен изпълнител	Първите 2 години	700 000	
4.2.11.2.3.	Изграждане / реконструкция на управленска инфраструктура в населени места около НП	Външен изпълнител	Първите 2 години	1 980 000	
4.2.11.2.4.	Развитие на човешките ресурси на ДНПЦБ	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	текущ	50 000	
4.2.11.2.5.	Обществени и научен консултативен съвет	ДНПЦБ	текущ	45 000	
4.2.11.3.1.	Управление на съществуващата инфраструктура	ДНПЦБ	текущ	100 000	
4.2.11.3.4.	Прилагане на законно обосновани действия за решаване на проблема с възстановени имоти на физически, юридически лица, общини и църквата в границите на Парка	МОСВ/ ДНПЦБ/ Външен изпълнител	Първите 2 години	10 000	
4.2.11.3.5.	Прецизиране на границите на Парка, съгласно данните от АГКК и влезлите в сила кадастрални карти и действащите КВС на землищата	ДНПЦБ/ Външен изпълнител	Първите 2 години	10 000	

ЧАСТ 5. ПРЕГЛЕД НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ЦЕЛИТЕ И ЗАДАЧИТЕ

5.1. ПРЕРАЗГЛЕЖДАНЕ НА ЦЕЛИТЕ

5.1.1 Процедура за преглед на изпълнението на плана за управление

Съгласно чл. 60 от ЗЗТ, в края на първия четиригодишен период, след влизане в сила на актуализирания План за управление, се предвижда публично обсъждане на изпълнението на предвидените дейности и необходимостта от внасяне на корекции в Плана. В края на втория четиригодишен период е предвидено второ обсъждане. Отговорна институция за прегледа на изпълнението на плана е ДНПЦБ. По преценка на ДНПЦБ прегледа на изпълнението на целите и задачите от Плана за управление може да се възложи на външен изпълнител.

Външният изпълнител предлага европейски призната методика за оценка на ефективността на управлението в т.ч. заложените оперативни цели, програми и проекти от Плана за управление, която се съгласува с ДНПЦБ.

Външният изпълнител е отговорен за подготовка на материалите за извършване на прегледа на изпълнението на Плана за управление, включително цялостната подготовка и провеждането на общественото обсъждане. Всички детайли се съгласуват с ДНПЦБ.

Изпълнителят осигурява възможност на заинтересованите страни да се информират и да участват в процеса по прегледа на плана за управление, чрез подходяща форма за приемане на мнения и предложения (вкл. по електронен път), като:

- организира участието на членове на обществения и научния консултативни съвети.
- при необходимост организира приемни за запознаване на местната общественост с прегледа на изпълнението на ПУ

За включване на заинтересованите страни в процеса на прегледа на изпълнението на плана за управление, се организира публична информационна кампания. На тези срещи трябва да се поканят за участие представители на всички заинтересовани страни. ДНПЦБ изготвя и представя за обсъждане преглед на изпълнението на Плана.

Двадесет дни преди провеждане на официалното обществено обсъждане изпълнителят осигурява публичен достъп на заинтересованите страни до документа представящ изпълнението на плана за управление.

Изпълнителят е отговорен за обработката на всички предложения, мнения, становища от проведеното обществено обсъждане и подготовката на отговори при необходимост. Посочената дейност се съгласува с ДНПЦБ. Одобрените по целесъобразност идеи, както и ревизираните цели (ако има такива) се прилагат към Плана за управление и се представят на МОСВ за съгласуване.

5.1.2. Критерии за оценка на целите и проектите

Ревизията на ПУ трябва да се провежда в съответствие с националното законодателство и международните директиви по които България е страна.

При прегледа на изпълнението на дейностите предвидени в ПУ трябва да се прилагат следните критерии за оценка:

- ✓ кои заплахи и ограничения са премахнати
- ✓ на кои заплахи и ограничения е ограничено въздействието
- ✓ подходящи ли са прилаганите методи за изпълнение на проектите

- ✓ кои проекти са изпълнени
- ✓ постигнати ли са очакваните резултати от изпълнението на проектите
- ✓ възникнали ли са нови приоритетни задачи
- ✓ необходимо ли е включването на нови задачи и проекти
- ✓ повишен ли е капацитета на човешките ресурси на ДНП
- ✓ оценка на финансовата обезпеченост за изпълнение на проектите

5.1.3 Форма за отчитане изпълнението на целите

**Списък на проектите и дейностите от ПУ,
които трябва да бъдат предмет на оценка за ефективност за постигане на целите на Парка**

Главни и второстепенни дългосрочни цели		Дейност	Проект №	Показатели	Индикатори за оценка
Свързани с постигане на Идеална цел 1: Да бъде осигурено дългосрочно опазване на естественото състояние, целостта и единството на природните елементи и екологичните процеси в Парка					
1.1.	Да се запази разнообразието от природни местообитания и да се съхрани техния естествен характер	Възстановяване, поддържане и опазване и на местообитанията	4.2.1.1.1. 4.2.1.2.1. 4.2.1.3.1. 4.2.1.3.2. 4.2.2.1.2. 4.2.2.1.3. 4.2.3.1.1. 4.2.4.1.1. 4.2.4.2.1. 4.2.4.2.5.	Разнообразие от местообитания Заемана площ	Брой запазени/ възстановени природни местообитания Площ възстановени природни местообитания
1.2.	Да се запази биоразнообразието на генетично и видово ниво, както и екосистемите определящи съществуването на растителните, гъбни и животински видове	Възстановяване, поддържане и опазване и на видове	4.2.2.2.1. 4.2.2.2.2. 4.2.2.2.3. 4.2.2.2.4. 4.2.2.2.5. 4.2.4.2.3. 4.2.4.2.4.	Брой видове в отделните систематични групи	Брой запазени/ възстановени видове Брой успешно реинтродуцирани видове
1.3.	Да се съхрани естественото състояние на горските екосистеми и особено на естествените гори	Регулиране ползването на дървесни ресурси	4.2.2.1.1. 4.2.2.1.2. 4.2.2.1.3.	Разнообразие от горски екосистеми Площ на горите Възраст на горите Състояние на горите	Определени места и съблюдавани количества за ползване на дървесни ресурси
1.4.	Да се запази и поддържа	Регулиране	4.2.4.1.1.	Разнообразие от	Не се наблюдава негативно

	естественото състояние на екосистемите в субалпийския и алпийския пояси	ползването на високопланинските пасища	4.2.4.2.1. 4.2.4.2.2. 4.2.4.2.5.	субалпийски и алпийски екосистеми Площ на субалпийските и алпийските екосистеми	въздействие от пашата и ползването на други ресурси.
1.5.	Да се запази естественото състояние на екосистемите на влажните зони и течащите води	Възстановяване, поддържане и опазване и на влажните зони и течащите води	4.2.3.1.1.	Разнообразие от местообитания Заемана площ Качество на водите	Брой запазени/ възстановени влажни зони Брой функциониращи пречиствателни станции за отпадни води в хижите
1.6.	Да се запази естественото състояние на екосистемите в скалните местообитания	Опазване на скалните местообитания	4.2.5.1.1. 4.2.5.1.2.	Биоразнообразие на скалните местообитания Наличие на нарушени скални местообитания	Не се наблюдават нарушения на скалните местообитания
1.7.	Да се запази и поддържа благоприятното природозащитно състояние на природните местообитания и видове с национална и международна конзервационна значимост	Поддържане на местообитанията в благоприятното природозащитно състояние	4.2.1.1.1. 4.2.1.2.1. 4.2.1.3.1. 4.2.1.3.2. 4.2.2.1.2. 4.2.3.1.1. 4.2.4.1.1.	Структура и функции на местообитанията Заемана площ Типичност	Брой запазени природни местообитания по показателите структура, функции и типичност Площ запазени природни местообитания
1.8.	Да се опазва и поддържа естественото състояние и биологичния потенциал на недървесните ресурси в Парка (билки, плодове, гъби)	Регулиране ползването на недървесни ресурси	4.2.5.2.5. 4.2.5.2.6. 4.2.9.2.8. 4.2.4.2.5.	Площ на териториите определени за ресурсно ползване Ресурсен капацитет на видовете	Ежегодно актуализиран списък на гъби и билки разрешени за събиране за лични нужди Технологиите/правилата за събиране се спазват Определените места за ползване на ресурсите съгласно Годишните

					планове се спазват Реализирано партньорство с фирмите изкупуващи боровинки и гъби
1.9.	Да се анализират и оценят екосистемните услуги и се осигури тяхното устойчиво ползване	Регулиране ползването на екосистемни услуги	4.2.5.1.8.	Брой индикатори за екосистемни услуги	Направен е списък на услугите Оценена е ресурсната им стойност
1.10.	Да се поддържа оптимално ниво на познания и дългосрочен мониторинг на биологичното разнообразие в Парка	Извършване на научни изследвания Поддържане на дългосрочен мониторинг	4.2.4.1.2. 4.2.4.1.3. 4.2.5.1.1. 4.2.5.1.2. 4.2.5.1.3. 4.2.5.1.4. 4.2.5.1.5. 4.2.5.1.6. 4.2.5.1.7. 4.2.5.1.8. 4.2.5.1.9. 4.2.5.2.2. 4.2.5.2.3. 4.2.5.2.4.	Брой реализирани научни проекти/дейности Брой организирани трайни пробни площи за мониторинг	Брой публикации с данни за Парка Наличие на актуална ГИС база данни за биологичното разнообразие
Свързани с постигане на Идеална цел 2: Да бъде съхранено завинаги естественото състояние, целостта, единството и качествата на ландшафта и на другите абиотични компоненти на Парка					
2.1.	Да се съхрани естественото състояние, единството и качествата на ландшафта и на представителните, типични и уникални елементи като суходолия, каньони, скални стени, пропасти, пещери и	Превенция и борба с ерозията, природни бедствия и пожари	4.2.1.1.1 4.2.1.2.1. 4.2.1.3.1. 4.2.1.3.2.	Площ на ерозирали участъци Брой пожари Брой природни бедствия	Намален е броя на пожарите Поддържана база данни за природните бедствия Увеличена площ на възстановени природни местообитания увредени от ерозия

	водопади				
2.2.	Да се ограничи развитието на инфраструктурата до нуждите на парковото управление и да се въвеждат най-съвременни технологии при поддръжката на съществуващите обекти	Поддържане на зона инфраструктура съгласно предписанията на ПУ	4.2.2.3.1. 4.2.6.1.3. 4.2.11.3.1. 4.2.11.3.3.	Брой инфраструктурни обекти	Няма увеличаване на инфраструктурните обекти Въведени са най-модерни технологии при поддържането на съществуващите обекти Оптимизирани са резерватните територии по отношение на инфраструктурата
Свързани с постигане на Идеална цел 3: Да бъдат осигурени за посетителите на Парка подходящи условия и възможности за рекреация и съприкосновение с дивата природа по начин, който не противоречи на природозащитното значение на Парка, както и възможности за постигането на образователни и научни цели					
3.1.	Да се използва контролирано високопланинското животновъдство за поддържане в благоприятно природозащитно състояние на високопланинската безлесната зона	Контролирано използване на фуражните ресурси във високопланинските пасища	4.2.4.1.4. 4.2.6.1.4.	Брой пасуващи стада	Избрани площадки за наблюдение на сукцесионните процеси във високопланинската зона Определена първичната продуктивност на различните типове пасища и съобразено с това определено нотоварване на пасищата Определените места за паша и брой домашни животни се спазват Ограничение на броя или напълно премахване на свободно пасуващи коне
3.2.	Да се поддържа развитието на природосъобразен туризъм в съответствие със значимостта и предназначението на Парка	Поддържане на туристическата инфраструктура и туристическите услуги Стимулиране на екотуризма	4.2.5.2.1. 4.2.6.1.1. 4.2.6.1.2. 4.2.6.1.5. 4.2.6.2.1. 4.2.6.2.2. 4.2.7.1.1.	Брой на посетителите Брой маркирани пътеки Брой модернизирани места за отдих Брой обозначени	Регламентираните с ПУ туристически пътеки са рехабилитирани Маркирани са границитена Парка и резерватите Регламентирани и обезопасени са места за туризъм и различни

			4.2.7.1.5. 4.2.7.2.3. 4.2.7.2.4. 4.2.7.2.5. 4.2.8.1.1. 4.2.8.1.2. 4.2.9.2.1. 4.2.8.2.1.	входни места Брой предвидени и/или осъществени проекти за пречистване на отпадни води Брой специализирани туристически услуги	спортове Оформени са подходите към Парка Модернизирани са места за отдих, погледни места, подстъпи за хора с увреждания и пр. Разработен и обсъден със заинтересованите страни е план за пречистване на отпадни води Предлагат се разнообразни специализирани туристически услуги Актуализирана стратегия за устойчив туризъм за региона на НП Централен Балкан
3.3.	Да се поддържа оптимално ниво на познания като се осигуряват и развиват условията и възможностите за осъществяването на дейности за постигане на образователни и научни цели	Поддържане на научни изследвания	4.2.9.1.5. 4.2.9.1.8.	Брой поддържани образователни програми Брой научни проекти Брой въввлечени ученици и студенти в образователни програми	Предвидените в ПУ образователни плोगрами се спазват Привлечени са ученици и студенти за извършване на научни и образователни дейности Поддържат се програмата „Паркът като класна стая“ и практикумите със студенти
3.4.	Да се осъществява дългосрочен мониторинг на посетителите и свързаните с тях явления	Въвеждане и поддържане на дългосрочен мониторинг на посетителите и свързаните с тях явления	4.2.7.1.2. 4.2.7.1.3. 4.2.7.1.3.	Актуална база данни за туристопотока Актуална база данни за въздействието на туристопотока върху Парка	Въведен е и се поддържа мониторинг на туристопотока Въведен е и се поддържа мониторинг на въздействието на туристопотока върху Парка
3.5.	Да се проучат, консервират и експонират по подходящ	Опазване на културните	4.2.7.2.6. 4.2.9.1.7.	Брой проучени и експонирани	Експонирани са по подходящ начин културни ценности с приоритетна

	начин намиращите се на територията на Парка културни ценности	ценности		културни ценности	значимост
3.6.	Да се повишава капацитета на служителите в ДНПЦБ и да се поддържа разумно управление на Парка, което гарантира постигането на идеалните му цели	Контрол на нерегламентирани те дейности	4.2.9.2.7. 4.2.11.1.1. 4.2.11.2.1. 4.2.11.2.2. 4.2.11.1.2. 4.2.11.2.3. 4.2.11.2.4. 4.2.11.2.5. 4.2.11.3.2. 4.2.11.3.3. 4.2.11.3.4. 4.2.11.3.5.	Брой служители обхванати от програми за повишаване на квалификацията Периодично атестиране Брой привлечени доброволци	Действаща система за обучение на парковата охрана Намаляване на актовете за нарушения
3.7.	Управлението на Парка да гарантира изпълнението на поетите ангажменти свързани с европейската интеграция и международните природозащитни договорености	Поддържане на получените международни сертификати Кандидатстване за нови международни сертификати Изпълнение на дейностите по поддържане на зоните свързани с Парка в мрежата Натура 2000	4.2.10.1.1. 4.2.10.1.2.	Брой запазени международни сертификати Брой нови сертификати Брой местообитани в благоприятен природозащитен статус Брой видове в благоприятен природозащитен статус	Запазени, поддържани и увеличени международните сертификати и признание за Парка Няма наличие на видове или местообитания с намалена оценка за природозащитен статус
Свързани с постигане на Идеална цел 4: Да бъде спечелена подкрепата както на местното население, така и на широката общественост за целите и задачите на Парка					
4.1.	Да се подпомага	Поддържане на	4.2.9.1.6.	Брой жители с	Социологическите проучвания

	мотивацията на жителите в околните селища да развиват поминък свързан със защитената територия като по този начин се създадат условия за споделяне на икономическите ползи от и задължения по опазване на ресурсите на Парка	високо ниво на информираност на местното население за Парка	4.2.9.2.5. 4.2.9.2.6.	позитивно отношение към Парка Брой привлечени доброволци Брой привлечени членове на клубовете „Приатели на Парка“ Брой на посетени дейности	показват позитивна промяна на общественото мнение спрямо 2012г Осъществени съвместни проекти със заинтересовани физически и юридически лица Общинските програми съдържат дейности свързани с идеалните цели на Парка
4.2.	Да се развива и поддържа система за координация с местната и регионална администрация и ключови партньори от бизнеса в полза на управлението на Парка и на опазването на биологичното разнообразие	Поддържане на изградените връзки с местните управленски и бизнес структури	4.2.9.2.2. 4.2.9.2.3. 4.2.9.2.4.	Брой проекти Брой проекти със заинтересовани физически и юридически лица	Реализират се проекти със заинтересовани страни от местната и регионална администрация и ключови партньори от бизнеса
4.3.	Да се гарантира редовното разпространяване на информация за ценността и възможностите на Парка, за отговорностите и ползите от неговото опазване	Поддържане на активността на информационните центрове	4.2.7.2.1. 4.2.7.2.2. 4.2.9.1.1. 4.2.9.1.2. 4.2.9.1.3. 4.2.9.1.4. 4.2.9.2.9.	Брой изградени и обновени центрове Брой проведени мероприятия Брой разпространени информационни материали Брой интерпретативни програми	Социологичните проучвания показват повишена информираност на населението спрямо 2012г Осигурено тематично разнообразие на материалите (биоразнообразието на Парка, културни паметници, справочници, карти)

5.2. ПРЕРАЗГЛЕЖДАНЕ НА ЗАДАЧИТЕ

5.2.1. Годишен преглед на задачите

Оценка за извършената работа, изразходваните средства и време по изпълнението на проектите се прави текущо през годината с цел пренасочване на средства и промяна на приоритетите при изпълнение на дейностите при необходимост. В края на годината се извършва преглед на изпълнението на програмите/проектите от Плана за управление за изминалата година. Приложената форма за ежегодно отчитане се попълва от съответния служител отговорен за изпълнението на съответния проект. Предложеният отчет за изпълнението на съответния проект се утвърждава от Директора на ДНПЦБ. Със степента на изпълнение на проектите от ПУ за съответната година се запознава Обществения консултативен и научен съвети.

5.2.2. Форма за отчитане и оценка на изпълнението на задачите

Предложен е модел за текуща (ежегодна) отчетност по изпълнение на проектите включени в ПУ. Той се прилага, независимо дали по специфичните изисквания на проектите се налага представяне на отчет във друг формат.

№	Програма/ Проект	Отговорник	Срок	Изпълнение	Проблеми	Предложения за отстраняване на проблемите

Обяснителни бележки към таблицата:

- *№* - отговаря на номера в Работния план по т. 4. 5. При необходимост се добавя буквен код за детайлизиране на дейностите.
- *Програма/Проект* – Наименование на програмата/проекта
- *Отговорник* – име на лицето/лицата, което пряко отговаря за дейността
- *Срок* – период на изпълнение на задачата определен в работния план или договора по проекта
- *Изпълнение* – кратко описание на изпълнените дейности по проекта и постигнатите резултати
- *Проблеми* – описват се проблемите ако има такива
- *Предложения за отстраняване на проблемите* – по възможност се предлагат решения на проблемите

Сборници към настоящия План за управление на НП Централен Балкан

1. Абиотични фактори;
2. Биологична характеристика;
3. Социално-икономически аспекти;
4. Инфраструктурни обекти;
5. Международни и национални оценки и верификации;
6. Правен анализ.

Литература

- Алексиев, Г. 1987. Гравитачни блокови отсядания по южния склон на Стара планина. Пробл. на географията, 3: 25-36.
- Апостолова, И., Мешинев, Т. 1999. Биологично разнообразие на растителни съобщества в представителни участъци от горската зона в Национален парк "Централен Балкан". В: Сакалян, М. (ред.) Биологично разнообразие в Национален парк "Централен Балкан" – Сборник доклади. USAID, София, Pensoft 169-267 с.
- Арнаулов, Н. 1911. Материали по флората на чернодробните мъхове в България. - Год. Соф. у-т, 6: 1-9.
- Асьов, Б., Денчев, Ц. 2011. *Phylloporus pelletieri*. – В: Пеев и др. (ред.). Червена Книга на Република България, том I Растения и Гъби. ИБЕИ – БАН, МОСВ, София.
- Гълъбов, Ж. (ред.) 1973. Атлас на Народна Република България. БАН, София.
- Бешков В., Нанев, К. 2002. Земноводни и влечуги в България. София-Москва, Pensoft.
- Биологично разнообразие в Национален парк "Централен Балкан". Сборник доклади. 1999. София, МОСВ и ААМР, 1-635.
- Бондев, Ив. 1982. Обща характеристика на съвременната растителност. В: География на България, т. 1, Физическа география. София, БАН, 420-454.
- Вапцаров, Ив., Алексиев, Г. 1985. Геоморфоложка карта на Северна България в М 1: 200 000. БАН Географски институт.
- Вапцаров, Ив., Мишев, К., Данева. М. 1969. Морфоструктурен анализ на релефа на Васильовска планина и съседните и части на Главната Старопланинска верига и Средния Предбалкан – Изв. Геогр. инст. 12: 5-45. БАН.
- Воденичаров, Д. Киряков, И. 1987. Водораслите в басейна на река Черни Осъм, включително биосферния резерват „Стенето. Трудове на IV национална конференция по ботаника, стр. 140-147.
- Вълев, В., Вълева, Л., Иванов. И. 1998. Доклад за „Геоморфоложко картиране в М 1:100 000 на части от Централна Стара планина и Предбалкана между селищата Ловеч, Троян, Априлци и Розино.” Геофонд КГ, IV-454.
- Вълев, В., Вълева, Л. Иванов, И. 1997. Доклад за „Геоморфоложко картиране в М 1:100 000 на части от Централна Стара планина и Предбалкана между селищата Пирдоп, Етрополе, Ябланица, Дерманци, Угърчин, Тетевен и Клисурса.” Геофонд КГ, IV-443.
- Вълев, В., Вълева, Л., Иванов. И. 1999. Доклад за „Геоморфоложко картиране в М 1:100 000 на части от Централна Стара планина и Предбалкана между селищата Габрово, Севлиево, Дряново, Трявна и Шипка.” Геофонд КГ, IV-467.
- Геоложка карта в М 1:100 000 (картен лист Габрово), под ред. на Ц. Цанков. Геофонд КГ.1995.
- Геоложка карта в М 1:100 000 (картен лист Тетевен, картен лист Троян), под ред. на Г. Чешитов. Геофонд КГ, 1994.
- Георгиев, М. 1968. По въпроса за морфоструктурната граница между Стара планина и Предбалкана, (Доклад), Първи национален географски конгрес в България, София.

- Гловня, М, Т. Ненов.1970. Геоморфоложки проучвания на Ботевския масив и Калоферския праг Стражата. Год. на СУ, ГГФ, 62 (11): 25 -50. (Геоморфоложка скица).
- Гловня, М. 1964. По въпроса за глациалния и периглациалния релеф в масива на вр. Ботев – Средна Стара планина. Изв. на БГД, кн.V: 47-157. (Геоморфоложка скица).
- Грозева, М. 2006. Район Стара планина - северни склонове. Почви. В: 20 години широкомащабен мониторинг на горските екосистеми в България (под ред. на Е. Павлова, Б. Роснев).
- Гугушев Г., Изготвяне статистика относно зарибявания в реките на НП Централен балкан през периода на план 01.
- Гълъбов, Ж. 1966. Старопланинска верижна система. География на България, т.1, физическа география, БАН, с.80-116.
- Гьошева, М. 2011. *Cantharellus friesii*, *Cortinarius bulliardii*, *Hygrocybe punicea*, *Lactarius spinosulus*, *Rozites caperatus*. – В: Пеев и др. (ред.). Червена Книга на Република България, том I. Растения и Гъби. ИБЕИ – БАН, МОСВ, София.
- Денчев, Ц., Петрова, Р., Стойчев, Г. 2011. *Phellinus viticola*. – В: Пеев и др. (ред.). Червена Книга на Република България, том I. Растения и Гъби. ИБЕИ – БАН, МОСВ, София.
- Димитрова, Е. 2010. Разред *Helotiales*. Част 1. Гъбите в България, т. 6, Институт по Ботаника – БАН, София.
- Димитрова, Е. 2011. *Leotia lubrica*, *Spathularia flavida*. – В: Пеев и др. (ред.). Червена Червена Книга на Република България, том I. Растения и Гъби. ИБЕИ – БАН, МОСВ, София.
- Директива 79/409/ЕИО за опазване на дивите птици.
- Директива 92/43/ЕЕС за опазване на естествените местообитания и на дивата флора и фауна.
- Доклад за оценка на въздействието върху околната среда на обект РРТС “Връх Ботев”. 1999. Технически университет – София, 1-98.
- Доклад на експертната група по лесовъдство. ЛТУ 1997. ARD/GEF Проект за биоразнообразието.
- Доклад на експертната група по фитоценология. 1999. ARD/GEF Проект за биоразнообразието.
- Доклади GEF. 1999. Фаунистично разнообразие на безгръбначните животни в Национален парк Централен Балкан; Ентомофаунистично разнообразие в Национален парк Централен Балкан), ARD/GEF Проект за биоразнообразието.
- Донов, В. 1993. Горско почвознание, 1993, „Мартилен”, с.436.
- Закон за биологичното разнообразие, обн. ДВ. бр.77 от 9 Август 2002 г.
- Закон за защитените територии. 1998. ДВ, бр. 133/1998 г.
- Заповед No 396/15.10.1999г. 2000. ДВ, бр. 28/ 2000 г.
- Канев, Д.1972. Кватернерни движения на земната кора в България. Год. на СУ, ГГФ, кн.I: 1-15.

Кирияков, И. Воденичаров, Д. 1986. Водораслите в басейна на р. Черни Осъм с оглед сапробиологичното ѝ състояние. Национална конференция по екологични и генетични проблеми от замърсяване на околната среда, Враца 9-13. VI. 1986г. 2: 380-383.

Койнов, В., И. Кабакчиев, К. Бонева. 1998. Атлас на почвите в България, 1998, „Земиздат“, с. 321.

Колев И., 1983. Проучвания върху съзнатата и развитието на популациите ѝ в България във връзка с измененията на околната среда. *Хаб. труд. ВЛТИ*, 214 с.

Конвенция за опазване на дивата флора и фауна и природните местообитания (Бернска конвенция). 1991. ДВ, бр. 13.

Конвенция по международната търговия със застрашени видове от дивата фауна и флора (CITES). 1990. ДВ, бр. 103.

Костадинова, И. 1997 (съст.) Орнитологично важни места в България. БДЗП, Природозащитна поредица. Книга 1, София, 1-176.

Малинова, Л., 2006. 4А. Район Южни склонове на Стара планина и Средна гора. Почви. В: 20 години ширококомпабен мониторинг на горските екосистеми в България (под ред. на Е. Павлова, Б. Роснев).

Мешинев, Т., А. Попов (ред.). Високопланинска безлесна зона на Националния парк „Централен Балкан“. Биологично разнообразие и проблеми на неговото опазване. БШПОБ, 2000, С.

Мешинев, Т., Апостолова, И., Качаунова, Е., Велчев, В., Бондев, Б. 2000. Флора и растителни съобщества. В: Мешинев, Т., А. Попов (ред.) Високопланинска безлесна зона на Национален Парк Централен Балкан. Биологично разнообразие и проблеми на неговото опазване. София, БШПОБ : 1-350.

Мишев, К., Цв. Михайлов, Ив. Вапцаров. 1971. Роль Подбалканского глубинного разлома в развитии южного склона Средней Старой планины. Сбор. Проблемы на палеогеоморфоложкото развитие на България, т. 1, с. 171-174.

МОСВ, ИАОС – Регионална лаборатория – Пловдив – протоколи от мониторинг на почви от пунктове на НСМОС на територията на Национален парк „Централен Балкан“ за периода 2004 – 2008 г. вкл.

Наредба №3 от 1 август 2008 г. за нормите за допустимо съдържание на вредни вещества в почвите (*Обн. ДВ. бр. 71 от 12 август 2008 г.*).

Населението около Национален парк “Централен Балкан”. 1998. Социално-икономическо изследване. ARD/GEF Проект за биоразнообразието, 1-96.

Национален парк “Централен Балкан”. План за управление 2001 – 2010 г.

Паркоустройствен проект на Народен парк „Централен Балкан“. ПП с ТИЗ за ТП, „Агролеспроект“ ЕООД, 1996.

Пеев, Д. и др. (ред.). 2011. Червена Книга на Република България. Том 1. Растения и Гъби. ИБЕИ – БАН и МОСВ, София.

Пенк, В. 1961. Морфологический анализ. Изд.-во иностр. лит. Москва.

Пенков, М. Почвознание, Агропрес., 1996.

- Петков, Ст. 1904. Трети принос за изучаване на сладководните водорасли в България. Периодично списание на Българското книжовно дружество 65: 385-416.
- Петков, Ст. 1907. Четвърти принос за изучаване на сладководните водорасли в България. Сборник народни умотворения 22-23 (3): 1-23.
- Петров, С. 1963. Нов принос за опознаването на българската мъхова флора. - Изв. Бот. и-т, БАН, 11: 167-187.
- Петров, С. 1964. Първи находища на *Frullania fragilifolia* Taylor, *Dicranum rugosum* (Hoffm.) Brid., *Grimmia unicolor* Hook., *Grimmia torquata* Hornsch. в България. - Изв. Бот. и-т, БАН, 13: 161-163.
- Петров, С. 1966. Допълнителни материали за опознаването на българската мъхова флора. - Изв. Бот. и-т, БАН, 16: 253-264.
- Петров, С. 1970. Първи представители на родовете *Mylia* Gray, *Scorpidium* Limpr. и *Scorpiurium* Schimp. в България. - Изв. Бот. и-т, БАН, 20: 233-235.
- Петров, С. 1975. Определител на мъховете в България, София, БАН.
- Петрова, Р., Денчев, Ц. 2011. *Sarcosphaera coronaria*. - В: Пеев и др. (ред.). Червена Книга на Република България, том I. Растения и Гъби. ИБЕИ – БАН, МОСВ, София.
- Пешев Ц., Д. Пешев, В. Попов, 2004. Фауна на България, Том 27 Mammalia. АИ „Марин Дринов”, София, 632 с.
- Пиотровский, М. В. Вопросы классификации морфоструктур в связи с задачами морфоструктурного картирования. „Вопр. геол. Прибайкалья и Забайкалья”, вып. 3 (5), Чита.
- План за действие за дивата коза в България 2007-2016, Българска фондация биоразнообразие, Национално управление по горите, София 2006
- План за действие за кафявата мечка в България, 2008. София, МОСВ.
- План за управление на високопланинската безлесна зона на НП Централен Балкан. 1997. БШПОБ,
- Попов В., А. Седефчев, 2003. Бозайниците на България, София, Геософт, 327 с.
- Попов, В. 1970. Разпространение на карста в България и някои негови особености. Изв. на ГИ при БАН, т.13.
- Правилник за определяне, устройство и стопанисване на горите и териториите със специално предназначение. 1989. Комитет по горите.
- Проучване на деградационните процеси в района на връх Ботев. 1999. Доклад. БШПОБ, 1-13.
- Симеонов С., Мичев, Т. Нанкинов, Д. 1990. Фауна на България, Том 20 Птици (Aves), Част I. София, БАН, 349 с.
- Спасов, Н., Нинов, Н., Гънчев, Р., Георгиев, К., Иванов, В. 1999. Състояние на фауната на едрите бозайници в Национален парк Централен Балкан. ARD/GEF Проект за биоразнообразието, 1-90.

Спиридонов Ж., 2000. Гръбначна фауна. В: Мешинев Т., А. Попов (ред.) Високопланинска безлесна зона на Национален парк „Централен Балкан“. Биологично разнообразие и проблеми на неговото опазване. София, БШПОБ, 433–446.

Спиридонов, Ж. 1998. Орнитофауна на Национален парк Централен Балкан и нейното консервационно значение. ARD/GEF Проект за биоразнообразието, 1-49.

Спиридонов, Х., Н. Георгиев. 1986. Неотектоника и геодинамика на Предбалкана и Стара планина. БАН, Аерокосмически изследвания в България. София.

Стефанов В., 2011 – 2077. Отчети по Договор „Практическо обучение на служители от Дирекцията по прилагане на методиката за мониторинг на състоянието на европейския лалугер в НП „Централен Балкан“ и Договор „Проучване популациите на лалугера и сляпото куче“.

Стоименова, М. 1999. Хидрология на Национален парк „Централен Балкан“. ARD/GEF Проект за биоразнообразието.

Стойчев, Г. 1981. Нови таксони за гъбната флора на България. – Научни трудове, ВСИ „В. Коларов“, Пловдив, 26 (4): 105-207.

Стойчев, Г. 1982. Нови таксони и хорологични данни за гъбната флора на България. Фитология, 21: 43-50.

Стойчев, Г. 1983. Три вида от сем. *Polyporaceae*, нови за флората на България, 35-38.- Велчев, В. (ред.). Сборник от Трета Национална Конференция по ботаника, София, 26-30 Окт. 1981.

Стойчев, Г. 1995а. Нови гъби за България. – Висш селскостопански институт - Пловдив, Юбилейна научна сесия, Сборник с доклади и резюмета, Окт., 1995, 4 (1) : 229-232.

Стойчев, Г. 1995б. Род *Phellinus* Quél. (сем. *Hymenochaetaceae* Donk) в България. Висш селскостопански институт - Пловдив, Юбилейна научна сесия, Сборник с доклади и резюмета, Окт., 1995, 4 (1) : 229-232.

Стойчев, Г., Димчева, М. 1982. Нови таксони и хорологични данни за гъбната флора на България. Фитология, 20: 68-73.

Стойчев, Г., Димчева, М. 1984. Нови хорологични данни за гъбната флора на България. Фитология, 24: 68-72.

Стойчев, Г., Димчева, М. 1987. Нови таксони и хорологични данни за гъбната флора на България. Фитология, 33: 67-69.

Филчева, Е. Характеристика на почвите в България по съдържание, състав и запаси на органично вещество. Групиране на почвите в България., С., 2007.

Хинкова, Ц. 1961. Материали върху гъбната флора на България. – Изв. на Бот. инст., София, 8: 251-257.

Хинкова, Ц. 1965. Принос към гъбната флора на България. Год. на СУ „Св. Кл. Охридски, Биологически факултет, 58(2): 95-105.

Хубенов З., Бешовски В., Йосифов М., Кумански К., Попов А., Сакалян В., Абаджиев С., Видинова Я., Любомиров Т. 1999. Ентомофаунистично разнообразие в Национален парк „Централен Балкан“. В: Биологично разнообразие в Национален парк „Централен Балкан“, USAID, Sofia, 333—377.

- Червена книга на България, 2011. Том 2 Животни, електронно издание.
- Червена книга на НР България, 1985. Т. 2. Животни. БАН, 1-183.
- Янков П. (отг. ред.), 2007. Атлас на гнездящите птици в България. Природозащитна поредица. Книга 10. София, БДЗП.
- Яранов, Д. 1960. Тектоника на България. С, Техника, 283 с.
- Apostolova, I., Meshinev, T. 2002. Economic productivity of major high-mountain pasture types on the territory of the Central Balkan National Park. – *Phytologia Balcanica* 7(1): 65-73.
- Assyov, B. Denchev, C. 2004. Preliminary checklist of Boletales s. str. in Bulgaria. – *Mycologia Balcanica*, 1: 195 – 2008.
- Assyov, B. Stoykov, D. Nikolova, S. 2010. New records of some rare and noteworthy larger fungi from Bulgaria. – *Trakia Journal of Sciences*, 8, (4) : 1-6.
- Assyov, B. Stoykov, D. Y., Nikolova, S. 2011. *Strobilomyces strobilaceus* (Scop. : Dr.) Berk. in Bulgaria. – *Trakia Journal of Sciences*, 9, (1) : 1-4.
- Assyov, B. Stoykov, D.Y., Gyosheva, M. 2012. Some rare and noteworthy larger fungi in Bulgaria. – *Trakia Journal of Sciences*, 10, (2) : 1-9.
- Beshkov S., 1995. A contribution to the knowledge of the Bulgarian Lepidoptera fauna (Lepidoptera: Macrolepidoptera). *Phegea*, 23 (4): 201–218.
- Beskov V., P. Beron, 1964. Catalogue et bibliographie des Amphibiens et des Reptiles en Bulgarie. - Editions de l'Academie Bulgare des Sciences, Institut de Zoologie et Musee, Sofia, 39 p.
- Chelenkova P., Pertkova R., 2011. Brown trout-salmon hybrids in Bulgarian rivers are not a red herring, DOI: 10.5504/bbeQ.2011.01.08, Article.
- Chelenkova P., Pertkova R., 2012. One fish, two fish, old fish, new fish – Is the biodiversity of Bulgarian native Brown Trout (*S. Trutta Fario*) populations at risk?, DOI: 10.5504/bbeq.2012.0023, Article Biodiversity and Ecosystems.
- Cvijić, V. 1904. Die Tectonik der Balkanhalbinsel mit besonderer Berücksichtigung der neue Fortschritte in der Kenntnis der Geologie von Bulgarien, Serbien und Makedonien. – C. R. 19 e Cong. Geol. Intern., Vienne, 1; 347 – 370.
- Dahlberg, A., Croneborg, H. 2003. 33 threatened fungi in Europe. Complementary and revised information on candidates for listing in Appendix 1 of the Bern Convention. T – PVS document (2001) 34 rev. 2. Council of Europe, Strasbourg.
- Dimitrova, E., Gyosheva, M. 2009. Bulgarian *Pezizales* : diversity, distribution and ecology. *Phytol. Balcanica*, 15 : 13-28.
- Dimitrova, E., Gyosheva, M. 2010. Checklist of Bulgarian *Helotiales*. - *Phytol. Balcanica*, 16 : 3-21.
- European Red List of Amphibians, IUCN, 2009, Compiled by Helen J. Temple and Neil A. Cox
- European Red List of Freshwater fishes, IUCN, 2011 J. Freyhof and Emma Brooks
- European Red List of Reptiles, IUCN, 2009, Compiled by Helen J. Temple and Neil A. Cox.

- Fakirova, V., Denchev, C., Gyosheva, M. 2000. Biodiversity of macromycetes in Central Balkan National Park. – In : Sakalian (ed.), Biological diversity of the Central Balkan. National Park. 131-156. Pensoft, Sofia.
- Fakirova, V., Dimitrova, E. 1999. Discomycetous fungi from the Central Balkan Range and Mt. Vitosha. - Phytol. Balcanica, 5 (1) : 115-119.
- Fakirova, V., Gyosheva, M., Denchev, C. 2002. Checklist of the macromycetes of Central Balkan Mountain (Bulgaria). In : Randjelović (ed.). Proceedings of 6th Symposium on flora of Southeastern Serbia and adjacent territories, Sokobanja, Yugoslavia, 4-7, July 2000 : 25-38. Univerzitet u Nišu, Niš, Yugoslavia.
- FAO, (1990). Guidelines for Soil Description. 3-th Edition. Rome.
- Ganeva, A. 1999. Biodiversity of Bryophytes in Central Balkan National Park. – In: M. Sakalian (Managing Editor) Biological Diversity of the Central Balkan National Park, Part I. Plant Biodiversity of the Central Balkan National Park. Species and Coenotic Levels. USAID, 106-124.
- Ganeva, A., Tashev, A. 1999. Bryoflora in the Sokolna Reserve, the Central Balkan Range National Park – Phytologia Balcanica, 5(1): 43-49.
- Gyosheva, M., Denchev, C., Dimitrova, E., Assyov, B., Petrova, R., Stoychev, G. 2006. Red list of fungi in Bulgaria. – Mycol. Balcan. 3 : 81-87.
- IUCN. 1996. IUCN Red List of Threatened Animals. IUCN, Gland, Switzerland, 1-378.
- IUCN 2001. IUCN Red list categories and criteria: Version 3. 1. IUNC Species Survival Commission, IUCN, Gland Switzerland and Cambridge, UK.
- IUCN 2012. Red List of Threatened Species. Version 2.
- IUSS Working Group WRB, (2007). World Reference Base for Soil Resources 2006, first update 2007. World Soil Resources Report № 103. FAO. Rome.
- Kottelat M., J. Freyhof, 2007. Handbook of European Freshwater Fishes, 646 c.
- Kuc, M., Vajda, L., Pócs, T. 1965. Mosses collected during two study-tours in Bulgaria 1959 and 1962. - Bot Közlem., LII, 1: 7-18.
- Meshinev, T., Apostolova, I., Koleva, E., 2000. Influence of warming on timberline rising: a case study on *Pinus peuce* Griseb. in Bulgaria. Phytocoenologia, 30(3-4) : 431-438.
- Natcheva, R., Ganeva, A., Spiridonov, G. 2006. Red List of the bryophytes in Bulgaria. - Phytol. Balcan., 12(1): 55-62.
- Podpéra, J. 1911. Ein Beitrag zu der Kryptogamenflora der bulgarischen Hochgebirge. - Beih. Bot. Centralbl., 28, Abt. 2, H. 2, 173-224.
- R. M. Ros, V. Mazimpaka, U. Abou-Salama, M. Aleffi, T. L. Blockeel, M. Brugués, R. M. Cros, M. G. Dia, G. M. Dirkse, I. Draper, W. El Saadawi, A. Erdağ, A. Ganeva, R. Gabriel, J. M. González-Mancebo, C. Granger, I. Herrnstadt, V. Huggonot, K. Khalil, H. Kürschner, A. Losada-Lima, L. Luís, S. Mifsud, M. Privitera, M. S. Refai, M. Sabovljević, C. Sérgio, H. Shabbara, M. Sim-Sim, R. Tacchi, A. Vanderpoorten, O. Werner. Mosses of the Mediterranean, an annotated checklist – Cryptogamie, Bryol., in press.

- Saikh, H., Varadachari, C., Ghosh, K. (1998). Changes in Carbon, Nitrogen and Phosphorus Levels due to Deforestation and Cultivation: a Case Study in Simlipal National Park, India. – *Plant and Soil* 198: 137–145.
- Simon, T., Vajda, L. 1959. Beiträge zur Moosflora Bulgariens. - *Ann. Univ. Sci. Budapest, Sec. Biol.*, 2: 259-272.
- Šmarda, J. 1970. Compléments à la flore muscinale de la Bulgarie. - *Rev. Bryol. et Lichénol.*, 37, Fasc. 1: 33-46.
- Stoichev, G. Gyosheva, M. 2005. New and rare macromycetes to Bulgaria. – In : Gruev, B., Nikolova, M. Donev, A. (eds), *Proceedings of the Balkan Scientific Conference of Biology*, 19-21 May, 2005, Plovdiv, Bulgaria, 298 - 304. ([http:// free. hit. bg / batkiro \(BCB\) GS_MG.pdf](http://free.hit.bg/batkiro(BCB)GS_MG.pdf), accessed February 2008).
- Stojanov, A., Tzankov, N., Naumov, B. 2011. *Die Amphibien und Reptilien Bulgariens*. Chimaira. Frankfurt am Main.
- Szepesfalvi, I. 1932. Ein kleiner Beitrag zur Moosflora von Bulgarien. - *Mag. Bot. Lapok*, 31: 1/12: 47-51.
- The Status and Distribution of European Mammals, IUCN, 2007, Compiled by Helen J. Temple and Andrew Terry.
- Tolman T., Lewington, R., 1997. *Butterflies of Britain and Europe*. London, *Harper Collins Publishers*, 320 p.
- Tucker G.M., M. F. Heath, 1994. *Birds in Europe. Their Conservation Status*. BirdLife Conservation Series No. 3, Cambridge, 1-600.
- Vanev, S.G., Reid, D. A. 1986. New taxa and chorologic data for the Bulgarian fungus flora. – *Fitologiya*, 31 : 63-70.
- Velenovský, J. 1902. Neunter Nachtrag zur Flora von Bulgarien. - *Österr. bot. Zeitschr.*, 52, 3: 115-121.
- Wolf L., 2008. Herpetological research, CBNPD.
- World Reference Base for soil resources 2006. - *World soil resources reports*, N 1003, FAO, p.128.
- Zhiyanski, M., Kolev, K. Hursthouse, A. Sokolovska, M. 2008. Soil Organic Carbon and Nitrogen Contents in Different Mountainous Ecosystems from Central Balkan, Bulgaria. – *Journal of Balkan Ecology* 4: 397-411.
- Zhiyanski, M., Sokolovska, M., Dimitrova, T. 2009. Soc stock in different forest-related land uses in Central Stara Planina mountain, Bulgaria. – *Bulletin of the Serbian Geographical Society*, 89 (4).

Описание на източниците на данни за АПУ на НП „Централен Балкан“

При разработване на Плана за управление, ГИС и картна част към него са ползвани следните източници на данни:

- за границите на парка и резерватите – използвани са данни от регистъра на защитените територии и защитените зони в България <http://eea.government.bg/zpo/bg/index.jsp>. Данните са актуални към 2015 г.;
- за инфраструктурната зона – данните са обработени от САД данни изготвени в изпълнение на дейност „Изработване на кадастрална карта с кадастрални регистри и подробна карта за устройствено планиране на обекти в НП „Централен Балкан“, през 2013 г., по проект № DIR-593212-1-8 „Актуализиране на План за управление на Национален парк Централен Балкан“ по ОПОС, 2007-2013 г.;
- за пътеки, хижи, места за огън, интерпретативни маршрути и др. – данните са предоставени от служители на ДНПЦБ, използвани са данни от интерактивната карта на НПЦБ, използвани са и собствени данни получени на терен от изпълнителя;
- за пътищата, административното делене, населените места, железопътния транспорт – предоставени от ДНПЦБ;
- за факторите на средата като релеф, изложения, наклони, температура, валежи, снежно натоварване и др. са използвани свободни източници на данни достъпни в интернет и възприети за работа в редица проекти на международно, национално и регионално ниво;
- за паша на домашни животни, събиране на лечебни растения, гъби и диворастящи плодове, местообитания на растителни и животински видове, природни местообитания по Директива за местообитанията – предоставени от ДНПЦБ.

Речник на термини и съдържание на понятията

Абиотичен	Отнасящ се за неживата природа (фактори - температура, светлина и др.; компоненти - вода, въздух, скали и т.н.)
Алтернативен туризъм	Туристически пакети или отделни туристически услуги, които се определят като алтернатива на масовия туристически продукт по начин на предлагане, протичане и ангажирания човешкия ресурс. Такива са: селски, екологичен, планински, приключенски (преходи с колело, на кон, със ски и снегоходки, спускане с лодки, гмуркане, проникване в неосветени пещери, преминаване на алпийски маршрути с водач), тематичен - свързан с културно-историческото наследство, туризъм свързан с езотеричното, религията, виното, традиционната кухня, етнографията и традиционната музика и занаяти. (чл. 31 от Устава на БААТ)
Антропофити	Растения, чието разпространение е свързано с човешката дейност, т. е. постоянно срещати се в растителната покривка вследствие несъзнателно или преднамерено влияние на човека. Към тях се отнасят плевелните, рудералните и култивираните от човека растения
Ареал	Област на географско разпространение на живи организми (вид, род, семейство и т.н.) или определен тип биотични съобщества
Безпокойство	Резултатът от различни човешки дейности върху дивите животни, изразяващ се в уплашено, възбудено или раздразнено състояние и невъзможност да осъществяват присъщите им поведенчески действия в заетата от тях зона. Има негативен ефект върху животните - от изменения в поведението до напускане на естествения район на обитаване
Бернска конвенция	Международно споразумение в областта на природозащитата, което третира по-голямата част от европейския континент с цел запазване на дивата флора и фауна и техните естествени местообитания и да стимулира сътрудничеството в тази насока. Поставя специално внимание върху нуждата от опазване на застрашените природни местообитания и видове, включително мигриращите видове. Подписана на 19.09.1979г в Берн.
Билки	Отделни морфологични растителни части или цели растения, както и плодове и семена от тях, които в свежо или изсушено състояние са предназначени за лечебни и профилактични цели, за производство на лекарствени продукти, за хранителни, козметични и технически цели
Биологичен мониторинг	Повтарящи се във времето наблюдения върху избрани организми (животни и растения - биомонитори)
Биологични запаси	Размер на суровинна фитомаса, образувана от всички (използваеми и неизползваеми) екземпляри от даден вид върху определен участък от земната повърхност
Биом	Област с определен за нея характерен климат или други физически условия, които обуславят развитието на специфична флора и фауна; по принцип обхваща големи територии от земната повърхност
Биосферен резерват	Национални паркове, природни резервати или други категории защитени територии с характерна или традиционна култура на земеползването, които запазват типични екосистеми; има

	международен статус в утвърждаван от UNESCO
Биота	Съвкупността от всички живи организми обитаващи една територия
Биотичен	Отнасящ се до живите организми и живата природа
Благоприятно състояние на вид	Динамиката на популациите показва, че видът ще остане жизнеспособен, естественият му район на разпространение не намалява, и съществува достатъчно голямо местообитание, което осигурява преживяването му
Благоприятно състояние на местообитание	Площта на неговото разпространение е постоянна или се увеличава, структурата му и специфичните му функции осигуряват дългосрочното му съществуване, състоянието на характерните за него видове е благоприятно
Бракониерство	Нарушаване на законовите норми за опазване и ползване на природни ресурси – гори, диви животни, риба, билки и др.; браконьерството представлява престъпление по Наказателно-процесуалния кодекс с изключение на маловажните случаи, които се считат за административни нарушения
Буферна зона	Територия с ограничителен режим на стопанисване, около някои защитени територии (резервати, поддържани резервати, влажни зони), обособена с цел смекчаване на отрицателните въздействия върху тях; режима на опазване и стопанисване е по-малко строг от този на защитената територия, около която е разположена буферната зона
Водач	Специално обучено и упълномощено лице, което да съпровожда и насочва посетители на територията на Парка
Глациален реликт	Растителен или животински вид, който е запазен на дадено място от времето на ледниковите периоди
Горска постилка	Плътнo лежащият върху почвата многогодишен слой от мъртви растителни части (листа, плодове, цветове, кора, клонки и др.)
Дива природа	Участък от природата, който не е нарушен от дейността на човека, естествен ландшафт с характерни диви растения и животни и съобщества от тях
Директива ЕС 338/97	Директива относно защитата на видовете от дивата флора и фауна чрез регулиране на търговията с тях от 9 декември 1996г.
Директива за местообитанията	Директива 92/43 на Европейския съюз за опазване на естествените местообитания и на дивата флора и фауна от 21 май 1992г
Директива за птиците	Директива 2009/147 ЕО на Европейския Парламент и на Съвета за опазване на птиците от 30 ноември 2009
Доминант	Вид, който е представен с най-много индивиди и формира най-голяма биомаса в съобществото
Екологичен коридор	Територия, която осигурява връзката между популации, съобщества, екосистеми или местообитания и осигурява безпрепятствената миграция на индивиди и обмен на гени
Екосистема	Естествена единица, единен природен комплекс, органична съвкупност от неживата среда (материнска скала, вода, въздух) с обитаващите я живи организми; открита и относително стабилна във времето и пространството система, функционираща като единно цяло и осъществяваща кръговрата на веществата и енергията на заетата от нея площ

Експлоатационни запаси	Размер на суровинна фитомаса, образувана от всички използвани екземпляри от даден вид върху всички участъци, подходящи за събиране; понякога се използва и за обозначаване само на растителната маса, образувана от търговски ценните екземпляри в участъка, подходящи за събиране
Ендемит	Вид, подвид или друг таксон микроорганизъм, гъба, растение или животно, който се среща единствено и само в определен район (например европейски, балкански, български, локален за даден район)
Епизоотия	Масово разпространение на инфекциозно заболяване сред животните
Застрашен таксон	Таксон, чиято численост на популациите и област на разпространение намаляват по начин, по който в определен обозрим период може да престане да се среща в дадения район (локално застрашен), в страната (национално застрашен) или на планетата (глобално, световно застрашен); съществуват подробни, международно признати класификации на степените на застрашеност и критериите на определянето им
Защитен таксон	Таксон, поставен под режим на опазване със закон или друг нормативен документ, за който се забраняват всички действия, които могат да нанесат вреди на индивидите, на гнездата или леговищата им, на местата, които те обитават, включително безпокойство, вземане на намерени мъртви индивиди, пренасяне, търговия и т.н.
Зона за биологичен обмен	Територии, които осигуряват възможността за генетична връзка, както между животинските, така и между растителните популации и съобщества
Иманярство	Проучване, разработване, търсене и намиране на стойностни археологически и исторически обекти от физически или юридически лица, нямащи законно право предвидено от Българското Законодателство да извършват тези дейности
Инвазивен вид	Чужд вид, който се установява в естествените и полуестествените екосистеми или местообитания и става причина за промяна и заплаха за естественото биологично разнообразие
Интерпретативни дейности	Дейности, които имат за цел да представят ценностите на Парка, проблемите на неговото управление и важността му за отделния човек. Състоят се в съчетание от послания чрез “екскурзоводски” беседи, печатни, визуални и други материали, примери и човешко взаимодействие, илюстриращо значимостта на Парка; извършват се главно в защитената територия, но в някои случаи и извън нея; най-често терминът се използва за дейностите по обслужване на посетителите
Интерпретиране	Дейности, които имат за цел да представят ценностите на Парка, проблемите на неговото управление и важността му за отделния човек; въвеждане, даване на фактическа информация, подчертаване на особеностите при представяне на какъвто и да било обект на територията на Парка
Каламитет	Масова поява на вредители, свързана с нанасянето на значителни повреди върху гори или селскостопански култури
Климакс	Последен, относително устойчив стадий на естествено развитие на

	растителното съобщество и на екосистемата като цяло, който най-пълно съответства на екологичните условия в дадената местност в съответния период; стабилно състояние на растителността
Консервационно значим	Вид или друг таксон, съобщество, екосистема, природно местообитание, признати в научно издание за застрашени в някаква степен или притежаващи съществена екологична роля (включени в национални или международни червени книги или списъци, в приложения към конвенции или директиви)
Коренни	Естествена, непроменена растителност
Ксерофилен	Сухолюбив
Ксерофит	Приспособен към живот в условия на недостиг на вода и понижена влажност
Ландшафт	Зрително възприемана от човека площ или зона, обликът и характерът на която са резултат от въздействието на природни и антропогенни фактори
Лечебни растения	Растения, които могат да бъдат използвани за получаване на билки
Макромицети	Гъби от класовете <i>Ascomycetes</i> и <i>Basidiomycetes</i> с едро плодно тяло, забележимо с невъоръжено око
Масова проява	Организирана културна, спортна или с обществен характер дейност с участието на група хора, надвишаваща 50 човека
Мезоксерофит	Растителен вид, обитаващ полусухи местообитания
Мезофил	Организъм, предпочитащ средни (умерени) условия на овлажнение на въздуха и почвата
Местни общности	Физически лица с постоянен адрес в общините разположени около парковата територия
Местообитание	Район определен от специфични абиотични и биотични фактори и населен постоянно от определено разнообразие от видове
Микота	Съвкупността от гъбните видове, обитаващи определена територия (област, район, защитена територия, растително съобщество, биоценоза); терминът е аналогичен на термините флора и фауна
Мониторинг	Продължително във времето еднотипно проследяване състоянието на даден показател, фактор, структура и т.н. с цел оценка, прогнозиране, контрол и въздействие за тяхното оптимизиране; система за наблюдения
Насаждение	Гора или горски участък, създадени чрез залесяване (определението се отнася само за смисъла, в който е използвано в настоящия план за управление)
Орнитологично важно място	Природозащитно значима територия или акватория, определена по международно признаци цифрови критерии на BirdLife International и включена в световната мрежа от такива места
Подвид	Подразделение на вида, което се състои от група популации, придобили в процеса на еволюцията устойчиви белези и особености, изолационни бариери от пространствен или времеви тип и други белези, по които се отличават незначително от другите групи от същия вид, но с които могат да дават плодовито потомство в природата

Поддържащи и възстановителни дейности	Комплекс от мерки и действия, които целят осигуряването на условия за поддържане настоящото състояние на дадени компоненти на природната средата или възстановяване на желано предишно тяхно състояние (напр. възстановяване на увредени находища на растителни видове и местообитания на животински видове; паша; рекултивация на ерозирани участъци чрез зачимяване или затревяване);
Популация	Териториално обособена съвкупност от индивиди от един и същи вид, които могат свободно да обменят генетичен материал помежду си
Приоритетни видове и типове местообитания	Тези, които по своята ценност се нуждаят от специални мерки за опазване или които са определени като такива по силата на международни споразумения, по които Република България е страна
Природна сукцесия	Последователна естествена смяна на състава и структурата на съобществата под въздействието на фактори, които съществено изменят съобществата и се създават условия за развитието на други, по-приспособени към новите условия съобщества
Природно местообитание	Естествени или близки до естествените сухоземни или акваториални области, характеризиращи се със специфични географски, абиотични и биотични особености; типовете екосистеми, отличаващи се с определена хомогенност, характерен облик и относително еднообразни условия
Програма "Човек и биосфера"	известна още като Програма МАБ (Man and Biosphere), програма на UNESCO от 1970 г. за развиване в природозащитните, обществените и държавните институции на основа за разумно ползване на природните ресурси; лансирала е концепцията за "биосферни резервати"
Режим на опазване	Съвкупността от разрешени и забранени действия за дадена територия, определени от закона и целите, функциите и предназначението на въпросната територия
Реликт	Таксон, който е преживял до днешно време от минали геологични епохи
Рудерален вид	Виж Антропофити
Рядък таксон	Таксон, чиято численост на популацията е сведена до минимум или има силно разпръснато разпространение; една от категориите застрашени таксони, напоследък избягвана при някои групи гръбначни животни поради трудности в категоричното ѝ определяне и припокриване с другите категории
Синтаксон	Класификационна единица във фитоценологията (наука за растителните съобщества или фитоценозите), която може да бъде от различен йерархичен ранг
Субдоминант	Растителен вид, който взема главно участие в състава и изграждането на определен етаж от даден фитоценоз, но е с по-малко обилие от доминантния вид във фитоценоза
Сукцесия	Вж. Природна сукцесия
Съобщество	Група от свързани помежду си и съвместно живеещи в границите на определено пространство организми (представени от своите индивиди и популации); може да се разглежда като съставено от

	растения (фитоценоза) и от животни (зооценоза)
Таксон	Наименование на ранговете, отразяващи мястото на даден организъм в класификационната система (основни таксони – форма/вариетет, подвид, вид, род, семейство, разред, клас, тип, царство)
Терциерен реликт	Вид съхранен от времето на Терциера до наши дни
Троглобионт/ Троглофил	Организъм, приспособен и способен да живее само в пещери
Устойчиво ползване	Ползване на ресурсите в количества и по начин и със средства, които не водят до трайно намаляване на ресурсния потенциал и позволяват дългосрочно задоволяване на нуждите на сегашните и бъдещите поколения
Фитофонд	Цялостното богатство при растенията
Фитоценоза (растително съобщество)	Всяка конкретна групировка от растения, заемаща определено пространство и характеризираща се с еднороден състав, структура и взаимодействия между съставлящите я растения и между тях и средата; фитоценозата е съставна част на екосистемата
Хабитат	виж Природно местообитание
Хигрофил	Влаголюбив
Чужд вид	Неместен вид, който не е характерен за дадено местообитание и по правило има произход извън него; част от чуждите видове са инвазивни.

Съкращения

ААМР	Американска агенция за международно развитие
АПУ	Актуализиран план за управление на НП Централен Балкан
БАН	Българска академия на науките
БДЗП	Българско дружество за защита на птиците
БДУВ	Басейнови дирекции за управление на водите
БТК	Българска телекомуникационна компания
БТС	Български туристически съюз
БФ	Биологически факултет (към СУ “Св. Климент Охридски”)
БФКА	Българска федерация по катерене и алпинизъм
БЧК	Български Червен Кръст
ВЕЦ	Водноелектрическа централа
ВУЗ	Висше учебно заведение
ГИС	Географски информационни системи
ДВ	Държавен вестник
ДГС/ДЛС	Държавно горско/ловно стопанство
ДМА	Дълготраен материален актив
ДНПЦБ	Дирекция „Национален парк Централен Балкан”
ДФЗ	Държавен Фонд Земеделие
ЕК	Европейската комисия
ЕС	Европейски съюз
ЖП	Железопътен
ЗБР	Закон за биологичното разнообразие
ЗВ	Закон за водите
ЗВСГЗГФ	Закон за възстановяване на собствеността върху горите и земите от горския фонд
ЗГ	Закон за горите
ЗЗТ	Закон за защитените територии
ЗЛОД	Закон за лова и опазване на дивеча
ЗЛР	Закон за лечебните растения
ЗООС	Закон за опазване на околната среда
ЗОПОЕЩ	Закон за отговорността за предотвратяване и отстраняване на екологични щети
ЗРАК	Закон за рибарството и аквакултурите
ЗРР	Закон за регионалното развитие
ЗСПЗЗ	Закон за собствеността и ползването на земеделските земи
ИАГ	Изпълнителна агенция по горите към МЗХ
ИАОС	Изпълнителна агенция по околна среда
ИБЕИ	Институт по биоразнообразие и екосистемни проучвания към БАН
ЛТУ	Лесотехнически университет
МВР	Министерство на вътрешните работи
МЗХ	Министерство на земеделието и храните
МО	Министерство на отбраната
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
МПС	Моторни превозни средства
МРРБ	Министерство на регионалното развитие и благоустройството

НДЕФ	Национален доверителен екофонд
НЕМ	Национална екологична мрежа
НП	Национален парк
НПО	Неправителствена организация
НПЦБ	Национален парк „Централен Балкан”
НУРТС	Национално Управление “Радио и телевизионни станции”
ООН	Организация на Обединените Нации
ОПОС	Оперативна програма Околна среда
ПМС	Постановление на Министерски съвет
Правилник за управлението, възлагането на дейности, охраната и контрола	Правилник за условията и реда за управлението, възлагането на дейностите по поддържане и възстановяване, възлагането на туристически дейности, охраната и контрола в горите, земите и водните площи в защитените територии – изключителна държавна собственост
ПРСР	Програма за развитие на селските райони
ПСС	Планинска спасителна служба
ПУ	План за управление
ПУДНП	Правилник за устройството и дейността на дирекциите на националните паркове
ПУДООС	Предприятие за управление на дейностите по опазване на околната среда
РДГ	Регионална дирекция на горите (към Изпълнителната Агенция по горите)
РИОСВ	Регионална инспекция по околната среда и водите (към МОСВ)
РЛ	Регионална лаборатория
СУ	Софийски университет “Св. Климент Охридски”
ФМЕИП	Финансов механизъм на Европейското икономическо пространство
ХМС	Хидрометрични станции
ЧК	Червена книга на Република България
CITES	Конвенция за търговия със застрашени видове от дивата флора и фауна (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) в сила от 1.07.1975г.
EUNIS	Информационна система за природната среда на Европейския съюз (European Union Nature Information System)
GEF	Световен фонд за опазване на околната среда (Global Environment Facility)
GPS	Глобална позиционна система (Global Positioning System)
IUCN	Международен съюз за защита на природата (International Union for Conservation of Nature)
LIFE	Програма LIFE е инструмент на Европейския съюз за финансиране на проекти по околна среда и климат
UNESCO	Организацията на обединените нации за образование, наука и култура, ЮНЕСКО